

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Університет Ауреля Влайку (Румунія)
Університет «Лучіана Блага» (Румунія)
Центральна бібліотека Болгарської
Академії наук (Болгарія)
Коледж Санта-Фе (США)
Державний університет Сан-Паулу (Бразилія)
Університет Метрополітен Лондон (Великобританія)
Національний університет «Одеська політехніка» (м. Одеса)
Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)
Державний архів Полтавської області
Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи

**МАТЕРІАЛИ
X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
25 листопада 2025 року**

Полтава

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Університет Ауреля Влайку (Румунія)
Університет «Лучіана Блага» (Румунія)
Центральна бібліотека Болгарської
Академії наук (Болгарія)
Коледж Санта-Фе (США)
Державний університет Сан-Паулу (Бразилія)
Університет Метрополітен Лондон (Великобританія)
Національний університет «Одеська політехніка» (м. Одеса)
Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)
Державний архів Полтавської області
Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи

**МАТЕРІАЛИ
X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
25 листопада 2025 року**

Полтава

УДК 002: 004.01(477(06))

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету філології, психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (протокол № 6 від 11 грудня 2025 року)

Редакційна колегія:

Передерій І. Г. – д. і. н., проф., завідувачка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;

Гомотюк О. Є. – д. і. н., проф., деканка соціально-гуманітарного факультету Західноукраїнського національного університету;

Бородай Т. Ю. – директорка Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Чередник Л. А. – к. філол. н., доц., доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;

Дерев'янку Л. І. – к.філол. н., доц., доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;

Дорошенко С.М. – к.філол. н., доц., доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Д 34 Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи: матеріали X Міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 25 листопада 2025 р./ редкол. І. Г. Передерій, О. Є. Гомотюк та ін. Полтава, 2025. 342 с.

Збірник укладено на основі матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції «Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи». Зібрання містить статті й тези доповідей, у яких розглянуто актуальні проблеми сучасного документознавства, інформаційної діяльності, соціальних комунікацій, прикладні аспекти застосування інформаційних технологій, а також соціокомунікативні аспекти безпеки інформаційного простору держави та суспільства.

Для науковців, фахівців-практиків, аспірантів, студентів,
Матеріали конференції опубліковано в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність фактичних даних, власних імен і цитат несуть автори публікацій.

ЗМІСТ

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО Й ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Юрій Палеха

АНАЛІТИКО-ПРОГНОСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ТРАНСПОРТНОЮ СФЕРОЮ.....12

Олександр Дем'янюк

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО
ДОКУМЕНТООБІГУ В УКРАЇНІ.....17

Ірина Петренко

ЗНАЧЕННЯ ПРОСОПОГРАФІЇ ТА БІОГРАФІСТИКИ У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....23

Оксана Тур, Вікторія Шабуніна

ВИБОРЧІ ПРОЦЕСИ ХХІ СТОЛІТТЯ В АСПЕКТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ВПЛИВІВ.....27

В'ячеслав Кудлай

ДОКУМЕНТОЗНАВЧІ АСПЕКТИ БІБЛОТЕРАПІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ КОРИСТУВАЧІВ
БІБЛОТЕК.....31

Дмитро Стаценко

ДОКУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК
ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ МОНОПАРТІЙНОЇ
СИСТЕМИ.....39

Дмитро Драпалюк

ПРИНЦИПИ ПРОФІЛІЗАЦІЇ І ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ
ПІДГОТУВАННЯ БІБЛОТЕЧНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ.....43

Володимир Луцюк, Ірина Недошитко

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОКУМЕНТООБІГУ В ДЕРЖАВНОМУ
УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ (2019–2025)47

Олена Дубина

ПРОЄКТНО-ЦІЛЬОВИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ СТАНУ ЗБЕРЕЖЕННЯ
ДОКУМЕНТНИХ РЕСУРСІВ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ
УКРАЇНИ (2022-2026 рр.)50

Лось Владислав
ЦЕНТРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....53

**ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА, ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ**

Галина Лукаш
ЛІНГВАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ СТВОРЕННЯ ДОКУМЕНТНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЯК
ФОРМИ КОГНІТИВНОЇ ПОДІЇ.....56

Світлана Литвинська
РЕДАГУВАННЯ МЕДІАТЕКСТІВ В ЕПОХУ ДИДЖИТАЛ.....61

Володимир Рубльов, Раїса Рубльова, Наталія Отрешко, Ганна Кулікова
УНІФІКАЦІЯ АВІАЦІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО
ДОКУМЕНТООБИГУ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВОЇ АВІАЦІЇ.....63

Ольга Кузьменко, Тетяна Рєзнікова
СУЧАСНІ НОРМИ ДОКУМЕНТНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.....67

Ганна Савонова
МОВНІ ДЕКОНСТРУКЦІЇ В НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТАХ70

Ольга Кузьменко
ТИПОВІ ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ДОКУМЕНТАХ...74

Мілена Панівська
ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ЛІНГВІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛОМОВНОЇ
ТА УКРАЇНОМОВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ.....76

**ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ І СИСТЕМИ У СФЕРІ
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА**

Наталія Ткаченко
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ У
ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....79

Людмила Дерев'янюк, Руслан Зеленський
ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ
АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ.....82

Мар'яна Мариняк, Ірина Недошитко
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО
ДОКУМЕНТООБІГУ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ: МОЖЛИВОСТІ
ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РИЗИКИ.....86

Андрій Сидоришин
РОЛЬ МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКІВ У БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ.....93

Олег Шимко
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....96

Ілля Білан
ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО
ДОКУМЕНТООБІГУ З ПЛАТФОРМАМИ КОРПОРАТИВНИХ
КОМУНІКАЦІЙ.....99

БІБЛІОТЕЧНА, АРХІВНА ТА МУЗЕЙНА ГАЛУЗІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Валентина Василева
Переклад з болгарської мови – Йоліана Страшнюк
ДИГІТАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ДИГІТАЛЬНИЙ ДОСТУП У
ЦЕНТРАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ БОЛГАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК.....103

Анна Алексеєнко
ПОТРЕБИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА В ІНФОРМАЦІЇ АРХІВНОЇ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ.....108

Ірина Передерій, Руслан Гула
СТАНДАРТИЗАЦІЯ МЕТАДАНИХ І ПРОТОКОЛИ ОБМІНУ ЯК ЧИННИКИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕРОПЕРАБЕЛЬНОСТІ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ.....111

Людмила Дерев'янка, Оксана Василюк
ОСОБЛИВОСТІ ПРОСУВАННЯ ІМІДЖУ БІБЛІОТЕКИ В
ІНТЕРАКТИВНОМУ МЕДІАСЕРЕДОВИЩІ.....115

Юлія Боднарчук
ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ ВІДРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МУЗЕЇВ
УКРАЇНИ: СИНТЕЗ ВІТЧИЗНЯНОГО І СВІТОВОГО ДОСВІДУ.....118

Людмила Чередник РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ФОРМУВАННІ СТАЛОГО ІНТЕРЕСУ ДО КНИГИ І ЧИТАННЯ.....	122
Валентина Петрович НОВІТНІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ З КОРИСТУВАЧАМИ В АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ.	127
Ганна Савонова ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ГІПЕРІНФОРМАЦІЇ...	134
Світлана Дорошенко, Людмила Дерев'янюк ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК..	137
Марина Чиркова АРХІВИ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	144
Ксенія Талько, Ірина Недошитко РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ.....	147
Орест Наливайко КОДИФІКАЦІЯ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ БІБЛІОТЕЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	150
Данило Грещук ОЦИФРОВАНІ АРХІВНІ КОЛЕКЦІЇ НА ВЕБСАЙТАХ ОБЛАСНИХ АРХІВІВ УКРАЇНИ.....	154
Ростислав Вишемірський, Ірина Недошитко РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК В УКРАЇНІ: ТЕХНОЛОГІЇ, СЕРВІСИ ТА ІНТЕГРАЦІЯ У СВІТОВИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР....	159
Олена Коноплицька РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ.....	163
Валерія Пікалова, Ірина Передерій СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОСУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНОГО БРЕНДУ.....	167
Аліна Бужинська АДАПТАЦІЯ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	176

Іванна Сташишена, Галина Лукаш РОЛЬ ЦИФРОВИХ АРХІВІВ У ПРОТИДІІ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА ІСТОРИЧНИМ ФАЛЬСИФІКАЦІЯМ.....	182
Юлія Кондратенко БІБЛІОТЕКА 4.5.0: ТРАНСФОРМАЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ КНИГОЗБІРЕНЬ У ЦЕНТРИ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	187
Тарас Щудро БІБЛІОТЕКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ТРАНСФОРМАЦІЇ, ІННОВАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	194
Ніна Бірченко ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ ДЛЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК І АРХІВІВ.....	199
Катерина Мідловець ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РЕАЛІЗАЦІЮ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ФУНКЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ.....	203
Аліна Гориславець СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ЯК ВІДКРИТИЙ ПУБЛІЧНИЙ КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР.....	207
Антон Гриб ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ДО БІБЛІОТЕЧНИХ РЕСУРСІВ.....	210
Дарья Леонович ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ НАПОВНЕННЯ САЙТУ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ПОЗИЦІЮВАННЯ БІБЛІОТЕКИ У ВЕБСЕРЕДОВИЩІ.....	213
Руслана Лугова ВПЛИВ БІБЛІОТЕК НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	216
Валерія Медяник ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ОБЛІКУ У БІБЛІОТЕЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	220

Марина Шаповал

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ АРХІВУ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ «ЦЕРКВА БОЖА – ПРОМІНЬ НАДІЇ»224

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА PR-ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Ірина Калько

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В СУЧАСНОМУ МАСМЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ..228

Ярослав Блоха

ЕТИКА PR-ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....231

Ірина Передерій, Валерія Чурікова

ЦИФРОВІ КОМУНІКАЦІЇ УСТАНОВ ПАМ'ЯТІ: КОНТЕНТ-СТРАТЕГІЇ БІБЛІОТЕК І АРХІВІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА.....237

Ірина Недошитко, Володимир Вуйчик

МЕДІА-АРХІВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЗАСІБ ПІДТРИМКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ.....240

Людмила Чередник

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ДОКУМЕНТНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА.....244

Людмила Дерев'янюк, Світлана Дорошенко

АВТОМАТИЗОВАНА CRM-СИСТЕМА ЯК РАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ КЛІЄНТСЬКОЮ БАЗОЮ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....251

Анна Дейнека

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО ІНФОРМУВАННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПУТАТА МІСЬКОЇ РАДИ.....256

Вікторія Мазняк

КОМУНІКАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ.....259

Анна Карпенко

СОЦМЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ УНІВЕРСИТЕТУ.....264

Адріана Федас
ОФІЦІЙНИЙ ВЕБСАЙТ ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
КОРПОРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ...266

Катерина Штрикуль
ЕМОЦІЙНА РЕКЛАМА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА СПОЖИВАЧА....269

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Леся Біловус, Наталія Яблонська
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ
ВІЙНИ.....275

Руслан Гула, Ірина Передерій
ВОЄННО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.....280

Олена Кравченко
КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ І ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В
УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....284

Ольга Мізіна
МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ФЕЙКОВИХ НОВИН ТА МАНІПУЛЯЦІЙ У
МЕДІАПРОСТОРІ УКРАЇНИ.....287

Ярослав Блоха, Юрій Блоха
КОНЦЕПТ «БІОПОЛІТИКИ» М. ФУКО В ЕПОХУ КІБЕРВІЙНИ.....294

Ольга Кочерженко
МОВНА БЕЗПЕКА: ЯК ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ ЧИСТОТУ, ТОЧНІСТЬ І
ЕТИЧНІСТЬ КОМУНІКАЦІЙ У ЧАС ВІЙНИ.....298

Максим Сидорук
ДОКУМЕНТУВАННЯ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ.....300

Віталій Бажан ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ЧИННИК АДАПТАЦІЇ СУЧАСНОГО ТИПУ ЛЮДИНИ ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ДОМІНУВАННЯ.....	306
Артур Тимошенко ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ ЕТИКИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....	310
Олександр Мацюк ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ФОРМУВАННІ ОНТОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ НАСЕЛЕННЯ ДО ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ.....	314
Максим Товстий ФІЛОСОФСЬКІ ІМПЛІКАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГІБРИДНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЯХ.....	318
Максим Щербак ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ЗАГРОЗА АНТРОПОЛОГІЧНИМ ЗАСАДАМ ДЕРЖАВИ.....	321
Ярослав Блоха, Наталія Демиденко СОЦІАЛЬНА ОНТОЛОГІЯ ДОВІРИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	325
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	331

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО Й ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 519.6

Юрій Палеха

м. Київ

АНАЛІТИКО-ПРОГНОСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТРАНСПОРТНОЮ СФЕРОЮ

Вступ. В сучасному інформаційному суспільстві, світі край насиченої цифрової комунікацій, існує нагальна потреба в передбаченні його майбутнього, досконалому аналітико-прогностичному забезпеченні прогнозування розвитку всіх його сфер, особливо транспортної сфери, включаючи галузі автомобільного і міського, залізничного, повітряного та водного (морського, річкового, озерного) транспорту.

Питання роботи з інформацією в аналітичній діяльності, проблеми інформаційної культури розглядались в роботах українських науковців Володимира Варенка, Людмили Вовк, Тетяни Гранчак, Інни Демуз, Наталії Кунанець та інших учених. Вимагають негайної адаптації питання посилення підготовки інформаційних аналітиків, виховання їх інформаційної культури, особливо в транспортній сфері.

Ключові слова: аналітика, прогнозування, забезпечення, транспорт, управління

Мета роботи Дослідити проблеми аналітико-прогностичного забезпечення управління транспортною сферою та сформулювати вимоги до підготовки інформаційного аналітика в закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналітико-прогностичне забезпечення управління транспортом – це перш за все застосування сучасних інформаційних технологій для проведення наукових розвідок щодо перспектив розвитку конкретного виду транспортної галузі, як множини суб'єктів господарювання, досліджень їх функціонування на ринку, та конструювання за

допомогою автоматизованих інформаційних систем досконалого логістичного менеджменту. Транспортна сфера є важливою частиною економіки, але стикається з викликами, такими як зростання витрат і нестабільний попит. Прогнозування стає ключовим інструментом управління транспортними галузями, допомагаючи мінімізувати ризики, оптимізувати витрати та забезпечити стабільне зростання прибутковості. Воно дозволяє оцінити попит на перевезення, визначити оптимальні маршрути та покращити управління ресурсами, що допомагає підприємствам транспортної сфери уникати збиткових рішень і швидко реагувати на зміни ринку.

Метою аналітико-прогностичного забезпечення управління транспортною сферою є побудова прогностичної моделі ймовірного майбутнього як в цілому, так і конкретного його виду, а саме:

- визначення можливих станів та тенденцій розвитку галузей транспорту;
- дослідження факторів впливу на функціонування транспортних галузей;
- аналіз складових процесу управління транспортними галузями;
- своєчасне передбачення бажаних і небажаних подій, що можуть мати місце в транспортній сфері, включаючи галузі автомобільного і міського, залізничного, повітряного та водного (морського, річкового, озерного) транспорту.

Виконання зазначених завдань можливо в разі розробки та застосування роботизованих алгоритмів побудови цифрового механізму збирання та опрацювання даних зовнішнього і внутрішнього середовища суб'єктів господарювання в транспортній сфері без суб'єктивного втручання людини, спираючись при цьому на наукові закони, закономірності, тенденції розвитку й використовуючи прогностичну функцію наукових теорій.

Прогнозна аналітика не тільки наука, це мистецтво накреслення картини майбутнього з застосуванням методів та засобів його наближення. Завдяки математичним алгоритмам, що лежать в основі програм аналітичної діяльності,

інформаційний працівник (аналітик) в змозі зробити достатньо точний прогнозний аналіз поданих вхідних даних.

Серед сучасних методів і засобів інформаційної культури, що отримали свій розвиток в останні роки, необхідно виділити новітні технології обміну, опрацювання, зберігання і захисту великих масивів інформації Big Data, які надають можливість на коротко- чи довгостроговий термін змодельовати закономірності розвитку прогнозованого об'єкту, соціально-економічної системи чи явища.

Серед варіантів упровадження Data Science, які спершу мали місце лише в теоретичних розробках, можна виділити подані на рис.1:

DA Data Analytics Процес знаходження, обробки структурування, дослідження та аналізу даних з метою моделювання та отримання прогностичної інформації	DM Data Mining Процес глибинного напівавтоматичного аналізу великих баз даних з метою пошуку корисної інформації	BI Business Intelligence Процес аналізу даних для прийняття бізнесових рішень з використанням новітніх технологій опрацювання інформації

Рис.1. Варіанти упровадження Data Science

Вищеподані варіанти упровадження Data Science, завдяки застосуванню новітніх комп'ютерних технологій, стають синергійним поєднанням концепцій, методів та програмних засобів аналізу баз даних, край необхідних сучасному інформаційному аналітику [1].

Так, застосування Data Analytics може стати обґрунтованим для прийняття виважених рішень в транспортній сфері, оскільки містить в собі сучасні технології, спеціальні статистичні засоби, засоби звітності, онлайн-аналітичної обробки даних та швидкого багатовимірного аналізу.

Data Mining, завдяки застосуванню методів статистики, теорії нечітких множин та штучних нейронних мереж, дозволяє дослідити закономірності перебігу подій, визначити взаємозалежність факторів, що формують процеси,

виявити вплив інституційних чинників тощо. Допускає можливість проводити кореляційно-регресивний аналіз.

Business Intelligence, завдяки застосуванню методів збору та опрацювання інформації, оцінюванню ризиків моделювання і прогнозування, дозволяє раціонально вести маркетингові дослідження, робити фінансовий аналіз, здійснювати проєктний менеджмент. Він допускає можливість оперативно приймати управлінські рішення, впроваджувати як стартапи, так і забезпечувати продуктивну роботу міжнародних транспортних об'єднань.

Провідною програмною платформою операційної аналітики для прогнозування попиту в логістиці малих, середніх і великих автотранспортних підприємств, може стати створена на основі штучного інтелекту програма "БюджетСофт", в якій зібрано багаторічний досвід фахівців-практиків та провідних українських розробників у сфері управління, призначення якої – допомогти зосередитися на довгострокових планах їх розвитку. Програма легко налаштовується під бізнес-процеси організації й дозволяє контролювати значні масиви даних та інформаційні потоки.

Аналітико-прогностичне моделювання потребує від інформаційного аналітика певних загальних та фахових компетенцій, ключовими з яких повинні стати:

- здатність інтегрувати в собі людський та машинний (штучний) інтелект, поєднуючи в єдине ціле основні засади офлайн та онлайн аналітики;

- спроможність опрацьовувати нескінченні масиви формальних даних у вигляді текстової, аудіальної чи/та візуальної інформації;

- здатність одночасно розпізнавати, вибудовувати та відповідним чином оцінювати різні осередки, а саме структурований та хаотичний, предметний та контекстний, реальний та віртуальний, розуміючи при цьому відмінності між ними;

- здатність сприймати та опрацьовувати як раціональну так й ірраціональну інформацію. Якщо перша формує об'єктивне розуміння

проблеми, то друга заснована на інтуїції, вірі, можливо на інстинкті, вмінні провідити;

- спроможність візуалізувати інформацію з врахуванням психологічних факторів сприйняття та особливостей власного досвіду замовника [2].

Це далеко не повний перелік компетенцій, які потребує інформаційний аналітик для забезпечення аналітико-прогностичного моделювання на транспорті. Основні компетенції інформаційного аналітика повинні бути забезпечені вже на стадії його підготовки в закладі вищої освіти. «На зміну простому накопиченню студентами знань, умінь і навичок, як закарбовує проф. І. Демуз [3], приходить нагальна потреба підготовки фахівців через компетентнісний підхід, фахівців, які стали б конкурентоспроможними на ринку праці, вільно володіли професійними навичками й орієнтувалися у суміжних галузях діяльності, були готовими до соціальної професійної мобільності, постійного професійного зростання».

Серед основних освітніх компонентів до освітніх програм підготовки інформаційних аналітиків в Національному транспортному університеті за спеціальністю В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» включені такі курси як «Інформаційно-аналітичне забезпечення професійної діяльності», «Об'єктно-орієнтовані технології обробки інформації», «Інформаційна культура», «Аналітико-прогностичне забезпечення управління».

Висновки. Таким чином, питання аналітико-прогностичного забезпечення прогнозування розвитку транспортної сфери, можна подати як синергетичну взаємодію сучасних методів і засобів збирання та опрацювання масивів «великих даних», застосування новітніх інформаційних технологій прогностичного передбачення з метою отримання обґрунтованих висновків, щодо її розвитку в післявоєнний період. Проблеми подальшої підготовки інформаційних аналітиків, на базі Національного транспортного університету, формування їх інформаційної культури вимагають поєднання професійних компетенцій здобувачів освіти зі здатністю обробляти великі масиви даних,

використовувати об'єктно-орієнтовані технології обробки інформації, що сприятиме приборканню цифрового майбутнього.

Джерела та література

1. Варенко В.М. Сучасні тенденції роботи з інформацією в аналітичній діяльності. *Зб. матеріалів Третьої міжнар. наук. конф. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* К.: Вид. центр КНУКІМ, 2020. С. 113-115.

2. Вовк Л.В. Інформаційна аналітика: проблематика і сучасні можливості QR з використанням теоретико-прикладного інструментарію Data Science. *Зб. матеріалів Третьої міжнар. наук. конф. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* К.: Вид. центр КНУКІМ, 2020. С. 115-118.

3. Демуз І.М. Підготовка фахівців-аналітиків соціально-комунікативної сфери у закладах вищої освіти України. *Актуальні питання гуманітарних наук. Міжвузівський збірник наукових праць*. Вип.21, 2020. С.149-152.

Олександр Дем'янюк

м. Луцьк

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ В УКРАЇНІ

На шляху до набуття повноцінного членства в Європейському Союзі Україна повинна запровадити низку нововведень. Серед них – набуті реальних ознак цифрової держави. Цей процес передбачає зміни всього українського суспільства: державних службовців і чиновників органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб.

Започаткування інноваційних перетворень в умовах запровадження інформаційних технологій передбачає застосування сучасних форм і методів роботи, які базуються на електронному обміні інформацією, роботі з цією інформацією. Відтак, зростає роль фахівців із документообігу, посилюються вимоги до рівня їхньої кваліфікації, оволодіння новітніми технологіями галузі,

знань нормативно-правової бази сфери професійної діяльності, роботи з новими носіями інформації.

Частиною цих процесів є електронний документообіг, який сьогодні став невід'ємною складовою функціоналу документознавця (спеціаліста з діловодства, кадрового працівника, офіс-менеджера, архіваріуса, бібліотекаря тощо). Поряд зі зростанням професійних вимог до фахівця з документознавства, вдосконалювалося вітчизняне законодавство, яке регламентує поняття електронного документообігу.

Вперше вітчизняний законодавець зробив спробу комплексно внаормувати питання електронного документообігу в 2003 році, коли Верховна Рада України 22 травня прийняла два закони: № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» [1] і № 852-IV «Про електронний цифровий підпис» [2]. Перший з них чинний дотепер (редакція від 31 грудня 2023 року), з дев'ятиразовими змінами й доповненнями. Інший – втратив чинність в листопаді 2018 року на підставі Закону України № 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [3].

Перший документ встановлював основні організаційно-правові засади електронного документообігу; визначав сферу використання електронних документів; окреслював суть значень «обов'язковий реквізит електронного документа», «автор електронного документа», «суб'єкти електронного документообігу» (автор, підписувач, створювач електронної печатки, адресат, посередник); встановлював державними регуляторами електронного документообігу Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади в межах їхніх повноважень тощо. Законодавець роз'яснив низку питань, пов'язаних із використанням електронного документа (документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [1]): склад і порядок розміщення обов'язкових реквізитів, форми подання електронного документа.

Закон України «Про електронний цифровий підпис» визначав правовий статус електронного цифрового підпису та регулював відносини, що виникають при використанні електронного цифрового підпису, в тому числі переведеного в цифрову форму зображення власноручного підпису. Закон вводив у юридичну площину поняття: «електронний підпис», «електронний цифровий підпис», «засіб електронного цифрового підпису», «особистий ключ», «послуги електронного цифрового підпису», «захищений носій електронних ключів» тощо [2]; визначав суб'єктів правових відносин у сфері послуг електронного цифрового підпису: підписувач, користувач, центр сертифікації ключів, акредитований центр сертифікації ключів, центральний засвідчувальний орган, засвідчувальний центр, контролюючий орган.

Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» врахував зміни, які відбулися в царині електронного підпису в електронному документообігу впродовж попередніх п'ятнадцяти років і визначив правові та організаційні засади електронної ідентифікації та надання електронних довірчих послуг, права та обов'язки суб'єктів відносин у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг [3].

Низка інших законодавчих актів регламентує використання електронного документообігу в різних сферах державного управління та господарювання. Так, Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» унормовує загальні питання упорядкування відносин у сфері захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах [4].

Закон України «Про обов'язковий примірник документів» встановлює правові засади функціонування системи обов'язкового примірника документів та інформаційні відносини, пов'язані з поповненням національного інформаційного фонду України; трактує документ як матеріальну форму

одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носіїві, визначає національний інформаційний фонд України як сукупність інформаційних фондів (інформаційних ресурсів) держави: архівного, бібліотечного, стандартів, архіву друку, фонду фільмів, патентного та інших фондів [5].

Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» визначає відносини, пов'язані із формуванням, обліком, зберіганням і використанням Національного архівного фонду, зобов'язує юридичні особи після закінчення строків тимчасового зберігання документів Національного архівного фонду, в тому числі електронних, кіно-, відео-, фото-, фонодокументів, науково-технічних документів передати їх у порядку, встановленому Міністерством юстиції України, на постійне зберігання відповідно до центральних державних архівів України, галузевих державних архівів, місцевих державних архівних установ або архівних відділів міських рад [6].

Закон України «Про державну таємницю» регулює суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв, встановлює порядок віднесення інформації до державної таємниці, визначає поняття секретної інформації, режими секретності інформації та її категорії [7].

Звісно, що лише цими законодавчими актами електронний обіг в Україні не впорядкувати. Існує низки постанов Кабінету Міністрів України, розпоряджень центральних виконавчих та місцевих органів влади, наказів та інструкцій керівників організацій, підприємств, установ, які регламентують окремі питання електронного документообігу на певному рівні.

Так, Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання документування управлінської діяльності» затверджено «Типову інструкцію з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого

обміну», «Типову інструкцію з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади», «Регламент організації взаємодії органів виконавчої влади в електронній формі». Інструкціями визначено порядок проходження електронного документа з моменту його створення або одержання і до моменту відправлення або передавання до архівного підрозділу установи; загальні засади функціонування та використання системи електронної взаємодії органів виконавчої влади; оперативний інформаційний обмін з використанням службової електронної пошти тощо [8].

Ще одним прикладом регламентації електронного документообігу підзаконним нормативно-правовим актом може слугувати наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання», яким встановлено загальні вимоги до впровадження електронного документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису, організації роботи з електронними документами у діловодстві в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, а також забезпечення передавання на архівне зберігання електронних документів [9].

На підставі цих та інших нормативних актів організації, підприємства, установи розробляють внутрішні документи про електронний документообіг – положення, накази, інструкції тощо. Так, у Положеннях про електронний документообіг, як правило, визначають загальний порядок дій при роботі з електронними документами, вимоги та процес використання електронних підписів та електронних печаток, створення і засвідчення електронної копії з паперового документа, паперової копії електронного документа та роботи з електронними печатками, статус копій електронного документа, засади внутрішнього електронного документообігу тощо. Відповідний наказ керівника визначає обставини та необхідність впровадження електронного документообігу з метою підвищення ефективності документообігу, оптимізації

та автоматизації внутрішніх процесів, зменшення використання паперових носіїв тощо.

Таким чином, введення електронного документообігу сприяє пришвидшенню низки процесів у діловодстві, цифровій модернізації України. Тому важливо, щоб вітчизняне законодавство поспівало за зростаючим рівнем цифровізації, автоматизації, розвитку електронних комунікацій. Очевидно, що електронна форма документів забезпечує необхідний рівень інформаційної безпеки учасників правовідносин. Цьому допомагає використання кваліфікованого електронного підпису, інші засоби забезпечення конфіденційності електронного документа.

Джерела та література

1. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV : станом на 31.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

2. Про електронний цифровий підпис : Закон України від 22.05.2003 р. № 852-IV : втрата чинності 07.11.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

3. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII : станом на 18.12.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

4. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94 ВР : станом на 20.04.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

5. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 09.04.1999 р. № 595-XIV : станом на 31.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14#Text> (дата звернення: 19.11.2025).

6. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 р. № 3814-XII : станом на 21.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-XII#Text>

gov.ua/laws/show/3814-12?find=1&text=електронн#w1_1 (дата звернення: 19.11.2025).

7. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ : станом на 27.08.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12?find=1&text=електронн#Text> (дата звернення: 19.11.2025).

8. Деякі питання документування управлінської діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 55 : станом на 03.10.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.11.2025).

9. Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання : наказ Міністерства юстиції України від 11.11.2014 р. № 1886/5 : станом на 10.05.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14#Text> (дата звернення: 19.11.2025).

Ірина Петренко

м. Полтава

ЗНАЧЕННЯ ПРОСОПОГРАФІЇ ТА БІОГРАФІСТИКИ У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В останні роки зріс інтерес до вивчення ролі конкретних людей в історії. Підтвердження цьому є бурхливий розвиток біографістики, просопографії й інших спеціальних історичних дисциплін, присвячених вивченню історії в контексті окремих історичних персоналій, як рядових, так і представників еліти. Згадані історичні дисципліни цікавляться біографіями історичних осіб, котрі належать до визначеного історичного періоду. Це можуть бути індивідуальні і колективні біографії, що розкривають особливості історії окремих територій, важливих історичних періодів і розвиток окремих соціальних інститутів [1;2].

Вивчення біографій наших сучасників може допомогти розкрити важливі особливості новітньої історії. Особливий інтерес викликають біографії

представників еліти, що ініціюють соціальні зміни у визначеній сфері громадського життя. Для вивчення історії освіти цікаві біографії освітян.

Біографічні проєкти з'являються як приклади, зразки того, яким чином відбувалися зміни, як діяли люди, які рішення ними приймалися, як долалися труднощі і знаходилися нові можливості для реалізації інновацій у вищій школі. Коли такі біографії стають надбанням громадськості, тоді інші люди можуть зробити для себе висновки, що можна зробити в тих ситуаціях, які однакові для всіх, але в яких інноватори можуть зробити більше і досягти високих рубежів.

У біографіях на конкретних фактах демонструється переплетення особистого та суспільного, історичного й побутового.

Біографії освітян показують, як вони захоплюють у свій життєвий потік багато інших людей, як стимулюють в інші життєві зміни, дають іншим змогу досягати нових висот і вирішувати складні завдання їхньої особистої долі.

Біографії освітян можуть сполучатися з біографіями їхніх послідовників, тих, хто йде вже прокладеним шляхом, хто скористався можливостями, що відкрилися. За біографіями професорсько-викладацького складу та керівництва ЗВО можна відзначити, як соціальні інновації впливають на соціум, як вони поширюються по соціальних мережах і поступово формують нову соціальну реальність.

Аналіз фактів біографії та діяльності осіб, пов'язаних з організацією закладів освіти та їх взаємозв'язків у цієї справі з діячами місцевих органів влади, дає підстави говорити про наявність комплексу дослідних питань різних напрямів історичних досліджень, зокрема історії соціальних інститутів, краєзнавства, біографіки. Цей синтез дає змогу виявити тенденції розвитку науки та освіти в регіоні, та дослідити конкретний внесок певних осіб та колективів у культурний розвиток місцевої громади [3].

За допомогою методу колективної біографії можна створити персонологічний портрет освітянина ЗВО регіону в контексті загального

розвитку цього регіону, з яким пов'язані життя та діяльність суб'єктів біографії; осмислення їхньої ролі і міста в складних соціокультурних процесах, а також дослідження соціального переміщення найбільш активних діячів освіти з регіонального рівня на загальнонаціональний.

Просопографіка – метод дослідження колективних біографій, який кожному особу, яка потрапила в поле наукової зацікавленості дослідника, розглядає як особистість та індивідуальність. Навіть за відсутності достатньої кількості документального і наративного матеріалу він дозволяє шляхом історичного занурення реконструювати особистість у її громадському, суспільному і приватному житті, відтворити духовний космос індивіда [4, с. 109]. Просопографіка освіти сполучає історичний контекст розвитку цього соціального інституту з розглядом біографій освітян, що дає можливість охарактеризувати цей метод дослідження як соціально-історичний. Соціальна поведінка діячів освіти розглядається у площині індивідуального та суспільного життя. При тому окремі біографії освітян поєднуються в певній сукупності, що дає змогу отримати спільну колективну біографію того чи іншого освітнього закладу. Така колективна біографія включає до себе як провідних, так і рядових осіб, життя яких пов'язано з цим ЗВО.

Завдання біографа на нинішньому етапі полягає не лише в тому, щоб відтворити певні події у житті відомої особи, а й в тому, щоб розгадати мотиви своїх героїв, світ його емоцій, пов'язаний із безпосередніми подіями [5, с. 51].

Розгляд поряд з індивідуальною біографією ще і опису професійного життя інших осіб, пов'язаних один з одним спільним регіоном проживання та спільною сферою діяльності, дає можливість відтворити мережеві структури регіональної освіти.

Для становлення мережевих структур важливе значення мають генетичні корні зв'язків між людьми: спільне навчання, сусідські знайомства, родинні зв'язки, спільна робота в колишніх організаціях, спільні захоплення та види

відпочинку тощо. Дослідження мережевих зв'язків є одним із завдань колективних біографій.

При відтворенні історії ЗВО постає питання про зв'язки з особами та структурами, від яких залежало рішення та дозвіл на відкриття ЗВО. Наприклад, ким працював ректор до того, як обійняв посаду, які здобутки він має, які його зв'язки з місцевими елітами. Відповідь на це запитання може дати біографіка як мистецтво створення біографії, яка містить не тільки факти життя, а й мотивацію дій, обставини подій та причини тих чи інших вчинків.

Просопографічний метод вивчення біографій групи осіб дає змогу кожну особу, яка задіяна в конкретному історичному процесі, розглядати як особистість та індивідуальність. Конкретне історичне дослідження колективу ЗВО за допомогою індивідуальних біографій членів цього колективу, занурених у суспільний контекст, відтворює процес формування та розвитку освіти регіону в певний період часу. Біографістка освіти дає можливість на конкретному історичному матеріалі вивчати зміни, що відбулися в галузі вищої освіти України.

Джерела та література

1. Петренко І.М. Історик Віра Жук (1928-2008): життя, віддане науці. Київ: МІЛЕНІУМ, 2017. 516 с.

2. Петренко І. М. Історик Наталія Мірза-Авакянц (1889–1940?): життя і наукова спадщина: монографія. Полтава : ПУЕТ, 2021. 235 с. 2-ге вид., допов. і переробл.

3. Покатаєва Т. О. Роль просопографії та біографістики у вивченні історії розвитку недержавної вищої освіти України. Режим доступу: https://www.rusnauka.com/23_NPM_2011/Istoria/2_91018.doc.htm

4. Чубіна Т. Д. Просопографія як метод дослідження козацько-старшинських родів. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. Запоріжжя, 2009. Вип. 26. С. 78-85.

5. Старовойтенко І. В. Просопографічний портрет особистості у контексті сучасних завдань біографічних та історичних досліджень. *Українська біографістика: збірник наукових праць*. 2008. № 4. С. 50–66.

Оксана Тур, Вікторія Шабуніна

м. Кременчук

ВИБОРЧІ ПРОЦЕСИ ХХІ СТОЛІТТЯ В АСПЕКТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВПЛИВІВ

Виборчі процеси ХХІ століття стали однією з найуразливіших сфер, на які націлені інформаційно-психологічні операції. Вони поєднують політичну, медійну, соціальну й технологічну складові, що створює сприятливі умови для маніпуляцій, спрямованих на формування громадської думки, підрив довіри до демократичних інститутів і послаблення національної єдності.

Основи вивчення виборчих систем, технологій та їхнього впливу на демократію заклали західні науковці. Моріс Дюверже (Maurice Duverger) відомий своїми роботами про політичні партії та виборчі системи. Він сформулював закон Дюверже, який пов'язує мажоритарну систему з двопартійною. Роберт Даль (Robert Dahl) – дослідник поліархії та демократичних процесів. Він розглядає вибори як ключовий інститут для забезпечення участі та конкуренції. Джованні Сарторі (Giovanni Sartori) – фахівець із компаративної політології, який глибоко аналізував виборчі системи та їхній вплив на партійну динаміку. Самюель Гантінгтон (Samuel Huntington) – автор праць про «хвилі демократизації» та роль виборів у процесі переходу до демократії. В Україні поняття «виборчий процес» активно досліджується у правовому (конституційне та виборче право) та політологічному контекстах. Науковці розглядали виборчий процес як багатостадійну процедуру, що включає правові, політичні, технологічні та соціологічні аспекти. Так, М. Ставнійчук вивчала стадії виборчого процесу й правові аспекти, В. Шаповал

досліджував проблеми виборчого права та діяльності органів влади, А. Магера зосереджував увагу на стадіях виборчого процесу та передвиборчій агітації.

Дослідники одноголосно зазначають, що у XXI столітті виборчий процес як наріжний камінь демократії та механізм легітимізації влади перетворився із суто політико-правової процедури на ключову арену гібридних протистоянь. Глобальна цифровізація, зокрема й технології ШІ [1], та домінування соціальних медіа кардинально змінили комунікаційне середовище, створивши безпрецедентні когнітивні уразливості в суспільстві. Вибори стали використовувати для цілеспрямованої реалізації інформаційно-психологічних операцій. Розглянемо найвідоміші кейси такого втручання, зокрема кампанії Brexit (2016 – 2020) у Великій Британії та президентські вибори в США (2016).

У 2016 році референдум щодо виходу Великої Британії з Європейського Союзу став полем для масштабних інформаційних маніпуляцій. За даними британського парламентського звіту («Disinformation and “Fake News”», 2019) [2], у процесі обговорення Brexit активну роль відігравали російські боти, фейкові акаунти та спеціально створені сторінки у Facebook і Twitter, які поширювали емоційно забарвлений контент. Основні наративи кампаній «Leave» підтримували меседжі про «втрату суверенітету» та «загрозу міграції». Російські та проросійські джерела поширювали повідомлення, що підсилювали страх перед «навалою біженців» або «диктатом Брюсселя». Було виявлено, що близько 150 тисяч Twitter-акаунтів, пов'язаних із російським «Агентством інтернет-досліджень» (IRA), створювали понад 45 тисяч твітів, спрямованих на загострення розколу між прихильниками та противниками виходу з ЄС [2]. Ключовим інструментом виступав фреймінг, тобто контекстуальне подання фактів із вибіркоким наголосом. Наприклад, економічні ризики Brexit зображувалися як «тимчасові труднощі заради національної гідності». У Facebook поширювалися численні візуальні меми з емоційними закликами («Take Back Control», «Protect Our Borders»), які формували колективну ідентичність «обложеної Британії».

Кейс президентських виборів у США 2016 року став еталоном гібридної інформаційної атаки, де поєдналися хакерські злами, медіа-маніпуляції та масове використання соціальних мереж. Розслідування спецпрокурора Роберта Мюллера (2019) підтвердило, що російські структури, передусім «Агентство інтернет-досліджень» (IRA), організували кампанію з метою посилення політичної поляризації та підриву довіри до американської демократії [3]. Основним інструментом впливу стало створення фейкових сторінок у Facebook, які видавали себе за американські громадські рухи, як-от: «Blacktivist», «Heart of Texas», «United Muslims of America». Вони поширювали контент, який підштовхував різні групи населення до конфлікту. На платформах Facebook та Instagram було використано таргетовану рекламу для точкового впливу на певні аудиторії – афроамериканців, ветеранів, консервативних християн тощо. Крім того, поширювалися фейкові новини, наприклад, повідомлення про нібито смертельну хворобу Гіллари Клінтон або про «виборчі махінації демократів». У Twitter діяли бот-мережі, які генерували десятки тисяч публікацій, створюючи ілюзію масової підтримки Дональда Трампа або недовіри до результатів голосування.

Порівняльний аналіз кейсів інформаційних впливів Brexit і виборів у США 2016 року подано в Таблиці 1.

Таблиця 1 Порівняльний аналіз кейсів інформаційних впливів (розроблено авторами)

Параметр	Brexit (Велика Британія, 2016-2020)	Вибори у США (2016)
Мета інформаційного впливу	Дестабілізація єдності ЄС, підрив довіри до європейських інститутів, посилення націоналістичних настроїв	Підрив довіри до виборчої системи США, стимулювання соціальної поляризації, ослаблення позицій проєвропейських політиків
Основні канали поширення	Twitter, Facebook, YouTube, сайти псевдоновин	Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, Reddit
Залучені суб'єкти	Російські медіа (RT, Sputnik), ботоферми, «Агентство інтернет-досліджень»	«Агентство інтернет-досліджень» (IRA), російські хакерські групи «Fancy Bear» і «Cozy Bear»
Ключові наративи	«Британія під контролем»	«Еліти зрадили простих»

	Брюсселя»; «Міграційна загроза з Близького Сходу»; «Вихід з ЄС = повернення суверенітету».	американців»; «США на межі громадянської війни»; «Гіллари Клінтон – символ корупції та брехні».
Інструменти впливу	Фреймінг і наративізація (підміна контексту); емоційні меми й візуальні символи; таргетовані рекламні кампанії.	Таргетинг через Facebook Ads; Фейкові сторінки «Blacktivist», «Heart of Texas»; Використання бот-мереж для створення ілюзії «масової думки».
Особливості маніпуляцій	Застосування емоцій страху та «втрати контролю»; апеляція до національної гордості.	Використання соціальної напруги (раса, релігія, політика); маніпуляція протестними настроями.
Форми візуального впливу	Плакати та меми з меседжами «Take Back Control», «We Want Our Country Back».	Відеоролики та меми з гаслами «Make America Great Again», «Lock Her Up».
Реакція держави	Розслідування парламентського комітету, вимога до Facebook і Twitter надати дані про іноземне втручання.	Розслідування Мюллера, санкції проти російських громадян і компаній, посилення кібербезпеки виборів.
Наслідки	Вихід Великої Британії з ЄС, загострення внутрішнього політичного поділу.	Зниження довіри до медіа та виборчих інститутів, зростання політичної радикалізації.

Отже, обидва кейси демонструють ключові закономірності сучасних інформаційно-психологічних операцій: емоційна поляризація (використання страху, гніву, образи для розколу суспільства); маскування джерел інформації, зокрема створення «локальних» або «незалежних» сторінок, що приховують зовнішнє походження контенту; технологічна масштабність, тобто автоматизація впливу через алгоритми соцмереж, що підсилюють «інформаційні бульбашки»; маніпуляція довірою через апеляцію до національних або релігійних цінностей задля легітимізації фейкових повідомлень.

Кейси Brexit і виборів у США 2016 року стали доказом того, що інформаційний вплив може мати стратегічні наслідки, співвимірні з діями у сфері безпеки чи економіки. Ці події засвідчили необхідність розвитку медіаграмотності, створення систем моніторингу інформаційних загроз і

співпраці між державами й технологічними компаніями з метою захисту демократичних процесів.

Джерела та література

1. Тур О. М., Шабуніна В. В. Протидія дезінформації в умовах розвитку ІІІ: Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна бібліотечно-інформаційна безперервна освіта: майбутнє твориться сьогодні» / ВГО Укр. бібл. асоц. ; редкол. : С. Барабаш, О. Бруй, О. Григоревська, В.Загуменна, О. Сербін, Я. Сошинська, Я. Хіміч. Електрон. вид. Київ : УБА, 2025. С. 75-78. URL : https://fufkm.kubg.edu.ua/images/phocagallery/Events_24-25/26_02-01_03_25_Suchasna_bibliotechno-informatsiina_bezperervna_osvita_maibutnie_tvorytsia_sohodni/ULA_Conf_Edu_02_2025_Zbirnyk.pdf

2. House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee. Disinformation and ‘fake news’: Final Report Eighth Report of Session 2017–19. URL :<https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmcmumeds/1791/1791.pdf>.

3. Розслідування Мюллера про втручання РФ в американські вибори обійшлося в \$32 млн. URL : https://lb.ua/world/2019/08/03/433846_rassledovanie_myullera.html/

В’ячеслав Кудлай,

м. Київ

ДОКУМЕНТОЗНАВЧІ АСПЕКТИ БІБЛІОТЕРАПІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК

Повномасштабна російсько-українська війна супроводжується масштабною травматизацією населення, що актуалізує питання психоемоційної підтримки військових, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО), студентської молоді, родин, які втратили дім чи близьких. У цих умовах бібліотеки – публічні, університетські, спеціальні – дедалі частіше

розглядаються не лише як центри доступу до інформації, а й як безпечні простори для відновлення, комунікації та взаємопідтримки. Одним із інструментів такої підтримки є бібліотерапія.

Мета дослідження – на основі сучасних теоретичних підходів і практичного досвіду показати ключову роль документознавчих аспектів у бібліотерапії як інструменту забезпечення психоемоційної підтримки користувачів бібліотек, окреслити структуру документного супроводу бібліотерапевтичних програм і проаналізувати емпіричні дані опитування бібліотечних фахівців.

У фаховій літературі бібліотерапія трактується як керований процес читання й осмислення тексту з метою психологічної корекції, підтримки й розвитку особистості. Класичні моделі (зокрема, у працях К. Шродес та М. Хайнс) виходять із тріади «ідентифікація – катарсис – інсайт»: читач упізнає себе в герої, емоційно проживає ситуацію й приходять до нового усвідомлення власної проблеми [1; 3].

У масовій свідомості бібліотерапія часто асоціюється з індивідуальною рекомендацією «хорошої книжки, щоб полегшало». Однак із погляду документознавства бібліотерапія постає як складна система документів, процесів та інформаційних потоків, у межах яких відбувається цілеспрямований добір, опис, зберігання, надання та аналіз використання текстів.

Бібліотерапевтичну діяльність можна описати у вигляді багаторівневої документної моделі: 1) нормативний рівень – законодавчі акти, локальні положення бібліотек, договори про співпрацю з психологічними службами, що регламентують види діяльності, цільові групи, етичні обмеження; 2) організаційно-розпорядчий рівень – плани роботи, сценарії заходів, регламенти функціонування книжкових клубів, графіки занять, інструкції для персоналу; 3) інформаційно-ресурсний рівень – книжкові та періодичні видання, електронні книги, аудіокниги, подкасти, відеолекції, буктрейлери, які

використовуються в бібліотерапевтичних програмах; 4) метадані та пошуковий апарат – розширені предметні рубрики, ключові слова, анотації, бібліотерапевтичні примітки в електронному каталозі (наприклад, «стрес-менеджмент», «адаптація після переїзду», «воєнний досвід без ретравматизації»); 5) аналітичний рівень – анкети, опитувальники, щоденники читання, звіти про ефективність заходів, статистика використання фонду.

Таким чином, бібліотерапія в українських бібліотеках спирається не лише на гуманістичні цінності та професійну інтуїцію бібліотекаря, а й на системно організований документно-інформаційний комплекс.

Аналіз наукових публікацій і методичних розробок дає змогу виокремити щонайменше п'ять моделей бібліотерапевтичної діяльності: клінічну, розвивальну, модель «читання як рецепт» (Rx: Reading), поезіотерапію та кризову бібліотерапію [1; 3; 4]. У попередніх дослідженнях автора йдеться про те, що для українських бібліотек найбільш релевантними є саме розвивальна, «рецептурна» й поезіотерапевтична моделі.

Клінічна бібліотерапія передбачає інтеграцію читання в роботу психотерапевта чи клінічного психолога й виходить за межі професійної компетентності бібліотекаря.

Розвивальна бібліотерапія реалізується через клуби читання, дискусійні зустрічі, читання вголос, написання рефлексивних текстів. У цих форматах книжка стає приводом для безпечного обговорення складних тем – втрати, травми, адаптації, відносин у сім'ї та громаді.

Модель «читання як рецепт» («Reading Prescription») орієнтована на індивідуальну роботу: на основі запиту користувача (наприклад, «відчуваю тривогу», «важко заснути», «не можу адаптуватися після переїзду») формують персональну добірку видань. Успіх такої моделі безпосередньо залежить від якості продуманих рекомендаційних списків.

Поезіотерапія використовує вірші як засіб опосередкованого проговорення травматичного досвіду, коли пряме описування подій є надто болісним.

Кризова бібліотерапія орієнтована на короткострокову підтримку людей у гострих кризових станах, з акцентом на відновлення відчуття контролю й надії.

Розмежування моделей важливе не лише теоретично. Воно дає змогу чітко визначити межі відповідальності бібліотеки, уникати «клінічних» інтервенцій без відповідної підготовки та розробляти методично забезпечені формати, що відповідають як потребам користувачів, так і правовому полю діяльності бібліотек.

З метою з'ясування стану та потреб розвитку бібліотерапевтичних практик було проведено анкетування 110 респондентів (65 студентів, 25 бібліотекарів, 15 ВПО, 5 викладачів із восьми регіонів України). Опитування здійснювалося онлайн, анонімно, із використанням Google-форми [5].

Переважна більшість студентів різних спеціальностей оцінила бібліотерапію у 4-5 балів із 5, середня оцінка становить приблизно 4,1 бала, тобто в перерахунку це близько 45 із 65 студентів, які вважають бібліотерапію дуже цінною для своєї майбутньої професії. На запитання про вибірккову дисципліну з бібліотерапії 35 студентів із 65 відповіли, що така дисципліна їм цікава, ще 30 вагаються («не знаю»), і, що показово, немає жодної категоричної відповіді «ні», отже потенціал для розвитку бібліотерапії в освітніх програмах є й виглядає досить оптимістичним.

Серед 25 бібліотекарів приблизно 10 уже мають практики бібліотерапії, 10 поки що не впроваджують їх, а 5 планують запровадити, тож навіть у невеликій вибірці видно помітну «сіру зону»: половина ще не використовує бібліотерапію, але вже перебуває «в полі досяжності» – знає про неї, цікавиться формами, шукає методичну підтримку. На запитання про формати підвищення кваліфікації респонденти загалом назвали близько 15 запитів на онлайн-курси, 10 – на консультації експертів, 5 – на навчально-методичну літературу і ще 5 – на тренінги та практичні майстерні. Отже бібліотекарі прагнуть структурованих програм навчання. Серед усіх 110 опитаних близько 15 уже готові долучатися до співорганізації та модерації бібліотерапевтичних заходів, 60 відповіли

«можливо, за певних умов», а 35 поки що не готові; серед тих самих 25 бібліотекарів приблизно 5 готові пілотувати нові практики вже зараз, а 20 кажуть «можливо», що засвідчує добрий потенціал зростання за наявності методичних та організаційних інструментів. При цьому найвищі середні бали пріоритетності серед можливих бібліотерапевтичних сервісів отримали тренінги для бібліотекарів (4,2 бала), онлайн-заходи для читачів (4,0 бала) та партнерства з психологами й громадськими організаціями (4,0 бала), тож «ідеальна модель» в очах респондентів – це командна робота бібліотекаря, психолога, громади на основі якісних навчальних програм.

З погляду документознавства отримані результати підтверджують, що одним із ключових бар'єрів розвитку бібліотерапевтичних сервісів є брак стандартизованих документів – типових положень, шаблонів договорів про співпрацю з психологічними службами, типових рекомендаційних списків для мереж бібліотек, уніфікованих анкет для оцінювання ефективності програм.

Важливою складовою документознавчого підходу до бібліотерапії є розширення системи метаданих, що описують книжкові видання. У співпраці з науковою бібліотекою Маріупольського державного університету м. Київ було апробовано модель «бібліотерапевтичного профілю книги». Кожному виданню, відібраному для бібліотерапевтичних програм, додатково приписують чотири параметри: наявність і виразність мотиву подолання кризи; наявність гумору (іронії, самоіронії), що пом'якшує сприйняття травматичного досвіду; характер фіналу (оптимістичний, відкритий, трагічний тощо); популярність серед читачів, яку вимірюють за кількістю звернень до видання протягом року.

Фактично формується своєрідна «карта пацієнта» для книги, однак «пацієнтом» у цьому випадку є читач із певним емоційним запитом. Наприклад, для людини з високим рівнем тривоги важливо запропонувати тексти з чітким ресурсним виходом і відчутним елементом надії; для користувачів, які демонструють емоційне виснаження, більш доречними можуть бути видання з м'яким гумором і сюжетами повсякденного подолання труднощів.

У термінах документознавства застосування бібліотерапевтичного профілю означає: модифікацію структури бібліографічного опису та електронного каталогу (додаткові поля, індекси, ключові слова); підготовку узагальнювальних аналітичних звітів щодо використання «ресурсних» книжок; оформлення методичних рекомендацій для бібліотекарів з урахуванням нової системи метаданих.

Нормативно-правову основу для реалізації бібліотерапевтичних програм в Україні формує насамперед Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», який закріплює за бібліотеками функції культурно-просвітницьких і соціальних інституцій [2]. Це створює правові підстави для розвитку програм, орієнтованих на психоемоційну підтримку різних категорій користувачів, у тому числі ВПО, ветеранів після передової та полону, осіб із особливими потребами.

Разом із тим бібліотерапевтична діяльність потребує дотримання чітких етичних стандартів. Практичний досвід бібліотек показує доцільність застосування принаймні двох базових правил. Перше – правило «Світло в кінці тунелю», тобто добір текстів має передбачати наявність ресурсного компонента – можливості виходу з кризи, збереження гідності героя, перспективи відновлення. Це особливо важливо в роботі з воєнною та травматичною тематикою, де надмірна концентрація на жорстоких деталях без показу шляхів подолання може призвести до ретравматизації читачів. Друге – правило «червоної картки», коли у разі виявлення ознак гострої психологічної кризи (суїцидальні висловлювання, дезорганізація поведінки, різка соматична реакція на тексти) бібліотекар повинен припинити використання бібліотерапевтичних інструментів і м'яко перенаправити користувача до фахівця-психолога чи психотерапевта.

Усі елементи бібліотерапевтичної діяльності – від принципів добору літератури до алгоритмів взаємодії з психологічними службами – доцільно фіксувати в локальних нормативних документах: положеннях, регламентах,

інструкціях. Це забезпечує відтворюваність і масштабованість успішних практик.

Важливою ознакою зрілої бібліотерапевтичної практики є розуміння користувача як активного співтворця послуги. Зворотний зв'язок (анкети, відкриті запитання, письмові рефлексії, короткі замітки в «щоденниках читання») дозволяє виявити, які саме тексти підтримують читачів, які теми потребують делікатнішого подання, які формати взаємодії є комфортними для різних груп користувачів.

Поширеним прийомом є завершення заходу запитанням на кшталт: «Що з цього тексту Ви берете з собою?». Відповіді фіксуються у вигляді коротких нотаток і надалі використовуються для коригування рекомендаційних списків, уточнення бібліотерапевтичних профілів книг, розроблення нових сценаріїв заходів. У такий спосіб утворюється замкнений цикл «документ – читач – документ», де досвід користувача безпосередньо впливає на подальший розвиток документно-інформаційної системи бібліотеки.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що бібліотерапія в сучасних українських бібліотеках виступає важливим компонентом системи психоемоційної підтримки спільнот, особливо в умовах війни. Її ефективність визначається не лише особистими якостями бібліотекаря, а й рівнем розбудови документно-інформаційної інфраструктури. Документознавчий підхід дозволяє концептуалізувати бібліотерапію як багаторівневу модель, що охоплює нормативні, організаційні, ресурсні, аналітичні документи й систему метаданих. Такий підхід перетворює бібліотерапію на відтворювану технологію в мережах бібліотек. Результати анкетування засвідчили наявність значного практичного досвіду у сфері бібліотерапії (зокрема у формах клубів читання, арт-майстерень, тематичних виставок), а також виражений запит на системне методичне забезпечення та програми підвищення кваліфікації та впровадження відповідної вибіркової дисципліни у ЗВО. Запропонований підхід до формування «бібліотерапевтичного профілю книги» розширює можливості

пошукового апарату бібліотеки та підвищує точність відповідності між емоційним запитом користувача і змістом рекомендованих текстів. Етичні й нормативно-правові засади забезпечують легітимність бібліотерапевтичних програм, водночас окреслюючи межі професійної компетентності бібліотекарів. Якщо фахівці документно-інформаційної сфери й надалі розроблятимуть та стандартизуватимуть бібліотерапевтичні практики, бібліотеки зможуть посилити свою роль як просторів відновлення для громад, що переживають війну та її наслідки.

Джерела та література

1. Shrodes C., Shugrue M., Matuschek C., DiPaolo M. The Conscious Reader. 12th ed. Boston : Longman, 2012. 776 p. URL: https://archive.org/details/isbn_9780321458964 (дата звернення: 25.10.2025).
2. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.10.2025).
3. Hynes M. D., Hynes-Berry M. Bibliotherapy: The Interactive Process : A Handbook. 4th ed. New York : Routledge, 2018. 288 p. URL: <https://www.google.com/books/edition/Bibliotherapy/UUmjDwAAQBAJ> (дата звернення: 25.10.2025).
4. Rubery M. Bibliotherapy: Books to Guide You Through the Hard Times. Dublin : The School of Life, 2024. 288 p. URL: https://www.google.com/books/edition/Bibliotherapy_Books_to_Guide_You_Through/QQuoEAAAQBAJ (дата звернення: 25.10.2025).
5. Опитування «Бібліотерапія як інструмент підтримки УБД, ВПО і студентів: від читання до підтримки громад». Google Forms. URL: <https://forms.gle/vejqDuVWvzmno1Av9> (дата звернення: 25.10.2025).

ДОКУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ МОНОПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ

Важливим джерелом дослідження регіональних аспектів утвердження більшовицької монопартійної системи 1920-х рр. в Україні є документи та матеріали з фондів місцевих архівів. Одним із таких є Державний архів Полтавської області (далі ДАПО – авт.). У ньому зберігається досить численний масив джерел, які дозволяють проаналізувати специфічні методи усунення більшовицьким режимом своїх суперників, установити загальні закономірності й регіональні особливості ліквідації небільшовицьких партій і організацій.

Документи і матеріали, що проливають світло на утвердження монопартійної системи розпорошені поміж різних архівних фондів ДАПО. Так, фонд 1 «Полтавський губком ЛКСМ України Полтавської області. 1918–1933 рр.» [1] містить джерела, які розкривають діяльність сіоністських й анархістських організацій у молодіжному середовищі на Полтавщині, та методи протидії їм структур більшовицького режиму. Фонд 5 «Кременчуцький окружний парткомітет КП(б)У. 1925–1930 рр.» [2] містить документи і матеріали, які стосуються становища сіоністського руху та механізмів протидії йому в Кременчуцькому окрузі в другій половині 1920-х рр. Фонд 1503 «Полтавський губернський виконавчий комітет рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (губвиконком), м. Полтава, Полтавської губернії» охоплює окремі документи губернського виконавчого комітету, в яких міститься інформація про результати виборів 1921 р. на території Полтавської губернії [4].

Надзвичайно інформативні джерела для розкриття регіонального аспекту утвердження більшовицької монопартійної системи знаходяться у фонді

9032 «Полтавський губком КП(б)У. 1919–1925 рр.» [3]. Різноманітні документи і матеріали, які є в його справах, стосуються суспільно-політичної ситуації на території Полтавської губернії, діяльності небільшовицьких партій та організацій в умовах формування більшовицької диктатури, а також заходи структур режиму щодо ліквідації багатопартійності. Зокрема, чимало інформації, в якій розкривається діяльність місцевої правлячої більшовицької верхівки, міститься в матеріалах офіційного партійного діловодства. До них належать протоколи засідань (особливо закритих частин) бюро, президії, секретаріату губернського та окружних комітетів Комуністичної партії (більшовиків) України, різних партійних конференцій, циркуляри тощо. Вони дають змогу простежити процес прийняття рішень з протидії конкретним небільшовицьким партійним осередкам на території Полтавщини. У деяких випадках збереглися матеріали з місцевих «особливих папок», особливість яких полягає в надсекретному характері. Призначалися вони для надзвичайно вузького кола посадовців найвищого рангу.

Значущою є періодична інформаційно-аналітична звітна документація місцевих структур органів державної безпеки. Вона уможлиблює відтворити сходження небільшовицьких партій та організацій із політичної арени Полтавщини на початку 1920-х рр. Документи спецслужб містять інформацію про політичний стан губернії, округів, фактичне становище існуючих на Полтавщині осередків, персональний, кількісний склад їхніх членів та співчуваючих, динаміку змін у особовому складі, роботу окремих членів організацій, особливо з когорти найактивніших осіб, вияви діяльності осередків. Указані джерела мали гриф секретності й склалися на основі інформації, отримуваної від секретних співробітників, освідомлювачів, зовнішнього спостереження, перлюстрації кореспонденції тощо. У них також фіксувалася наявність чи відсутність окремих течій і груп усередині партій та організацій, зв'язки з партійними (організаційними) центрами та іншими угрупованнями, ставлення до заходів радянської влади і більшовицької партії,

ступінь впливу на населення тощо. Окремо чекісти звітували в таких документах про вжиті спецслужбами заходи, використані методи, перспективи майбутньої роботи тощо. Значний інтерес становлять секретні телеграми, які надсилалися з вищих інстанцій до нижчих. У них є вказівки й рекомендації щодо методів проведення «ліквідації» осередків політичних сил на місцях. Характерною рисою такого роду джерел є їхня політична заангажованість, виставлення оцінок із класових позицій. Крім цього, в архівних справах переважно в якості додатків до службової звітної документації радянських спецслужб містяться агітаційно-пропагандистські джерела: брошури, листівки, прокламації, відозви політичних партій, організацій, осередків, окремих груп.

Зауважимо, що документи й матеріали, створені радянськими спецслужбами, мають специфічний характер, а тому робота над ними потребує особливої методології. Остання знайшла висвітлення в роботах дослідників Станіслава Кульчицького [5] та Романа Подкура [6; 8; 9; 10].

Значення вказаної вище категорії джерел детально проаналізував Роман Подкур. На його переконання, інформаційно-аналітична звітна документація центральних і місцевих структур, підрозділів радянських спецслужб у низці випадків залишається одним із нечисленних джерел для реконструкції діяльності місцевих небільшовицьких партійних осередків [8, с. 394]. У одній зі своїх статей він звернув увагу на конкретні напрями, які за завданнями чекістів мали розробляти інформатори та агентура у середовищі політичних партій та громадських організацій. Вони передбачали «... висвітлення внутрішньопартійних дискусій, суперечок (аби в подальшому це можна було використати для нейтралізації основних політичних фігур у партії); збір інформації особистого характеру про активних членів партії, їхні звички та взаємовідносини між собою тощо; інформування про вплив політичних партій на певні соціальні групи населення; збір інформації про зв'язки політичних партій з іншими регіонами; сприяння розпаду місцевих організацій політичних партій і організацій» [7, с. 117]. Саме відповідна інформація згодом лягала в

основу службової звітної документації чекістів, яка надсилалася більшовицькому партійно-політичному керівництву.

Важливе значення для розкриття регіональних аспектів утвердження більшовицької монопартійної системи 1920-х рр. мають періодичні видання, які зберігаються в ДАПО. Вони охоплюють як офіційну місцеву пробільшовицьку періодику, так і часописи інших партій і організацій.

Отже, в Державному архіві Полтавської області на зберіганні знаходиться чимало різноманітних за своїм характером і походженням документів. Наявна в них інформація дозволяє вивчати регіональний аспект формування у 1920-х рр. більшовицької монопартійної системи. Особливу цінність становить інформаційно-аналітична документація колишніх радянських органів державної безпеки та державно-партійних органів, хоча робота з цією категорією специфічною категорією джерел потребує використання спеціальної методології.

Джерела та література

1. Державний архів Полтавської області (далі ДАПО), ф. П-1, Полтавський губком ЛКСМ України Полтавської області. 1918– 1933 рр.

2. ДАПО, ф. П-5, Кременчуцький окружний парткомітет КП(б)У. 1925– 1930 рр.

3. ДАПО, ф. П-9032, Полтавський губком КП(б)У. 1919–1925 рр.

4. ДАПО, ф. Р-1503. Полтавський губернський виконавчий комітет рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів (губвиконком), м. Полтава, Полтавської губернії.

5. Кульчицький С. В. Методи роботи ДПУ УСРР та відображення їх у службовій документації. *Архівно-слідчі справи репресованих: науково-методичні аспекти використання* : зб. наук. пр. / ред. кол.: Р. Я. Пиріг (голова) та ін. Київ, 1998. С. 12–18.

6. Подкур Р. Доступ до документів радянських спецслужб: конфлікт «особистої інформації» і «наукового дослідження». *Історія України. Маловідомі імена, події, факти*. Київ, 2011. Вип. 37. С. 31–44.

7. Подкур Р. Ліквідація органами держбезпеки УСРР опозиційних громадсько-політичних організацій у 1920-х рр. *Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки*. Київ, 2015. Вип. 23. С. 116–137.

8. Подкур Р. Повстанський рух та опозиційні політичні угруповання в інформаційних документах органів ЧК–ГПУ (початок 20-х рр.). *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. Київ, 2000. № 2–4. С. 390–397.

9. Подкур Р. Ю. Документи радянських спецслужб як джерело до вивчення політичних, соціально-економічних, культурних процесів в Україні (20-30-ті рр. ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Дніпропетровськ, 1999. 16 с.

10. Подкур Р. Ю. Органи державної безпеки у становленні однопартійної системи в Україні на початку 1920-х рр. (на матеріалах Подільського та Полтавського губвідділів ВЧК-ГПУ). *Історія України. Маловідомі імена, події, факти*. Київ, 2006. Вип. 33. С. 120–138.

Дмитро Драпалюк

Науковий керівник – д.н. із.соц. ком., професорка Комова М. В

м. Львів

ПРИНЦИПИ ПРОФІЛІЗАЦІЇ І ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПІДГОТУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

Досліджено сутність понять і принципи реалізації процесів профілізації та диверсифікації навчальної роботи в контексті системи управління якості змісту навчання. Встановлено, що профілізація відображає специфіку особистісної зорієнтованості здобувачів, компетентнісну парадигму професійного навчання. Успіх диверсифікації навчальної роботи залежить від реалізації політики стратегічного управління в закладах вищої освіти.

Ключові слова: освітня програма, профілізація освітніх програм, диверсифікація освітніх програм, навчальна робота, якість змісту навчання.

The essence of concepts and principles of implementation of profiling and diversification processes in educational work in the context of the quality management system of educational content has been studied. It has been established that profiling reflects the specificity of personal orientation of applicants and the competence paradigm of professional training. The success of the diversification of educational work depends on the implementation of strategic management policies in higher education institutions.

Keywords: educational programme, profiling of educational programmes, diversification of educational programmes, educational work, quality of educational content.

Профілізація і диверсифікація освітніх програм – ключові напрями модернізації та удосконалення системи вищої освіти зі спеціальності ІБАС. Ступенева система освіти дає можливість використати реальні і потенційні можливості цих підходів до диференціації навчання, зважаючи на функціональні особливості та обсяг обох понять. Назріла необхідність розроблення актуальних «конвергентних» освітніх програм за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» з підготовки «цифрових» фахівців для предметної галузі бібліотечної діяльності [1]. Пропонуємо конкретизоване тлумачення терміна *профілізація змісту освіти* як процесу впровадження особистісно орієнтованого навчання шляхом врахування в освітніх програмах індивідуальних потреб, схильностей і здібностей, вимог ринку праці для соціального та професійного самовизначення і самореалізації здобувачів [3]. Кожен із концептів профілізації навчальної роботи реалізується, ґрунтуючись на принципах. Концепт «врахування освітніх потреб, схильностей і здібностей здобувачів для соціального та професійного самовизначення і вимог ринку праці» передбачає застосування принципів соціальної рівноваги (узгодження можливостей освітніх послуг, запитів ринку праці й соціальних очікувань випускників) та індивідуалізації (врахування індивідуальних особливостей здобувачів для досягнення поставленої мети щодо особистісно орієнтованого навчання). Концепт «впровадження особистісно орієнтованого навчання» впроваджується шляхом використання принципів наступності й

неперервності (взаємозв'язок між допрофільною підготовкою, профільним навчанням та професійною підготовкою), гнучкості (можливість змінити профіль навчання, зміст і форму організації профільного навчання, вибір змісту навчальних програм), варіативності (багаторівневість навчальних планів, освітніх програм, змісту освіти, використання різноманітних технологій, вибір навчальних дисциплін), диференціації (вільний вибір здобувачами профілю навчання відповідно до їхніх пізнавальних інтересів, здібностей, досягнутих результатів навчання, професійних намірів). Концепт «створення передумов для професійного самовизначення та самореалізації» набуває змістовності з огляду діагностико-прогностичної реалізованості здобувачів (виявлення здібностей здобувачів для обґрунтування орієнтації на профіль навчання та професійне самовизначення).

Диверсифікацію навчальної роботи розглядаємо в контексті системи стратегічного управління ЗВО. Пропонуємо тлумачити термін *диверсифікація навчальної роботи* як процес, спрямований на різнобічне розширення переліку освітніх програм, просування актуальних спеціалізацій, цифровізацію характеру і змісту освітніх послуг з метою удосконалення освітньої діяльності, підготування фахівців для нових, інтегрованих сфер діяльності. Основні концепти поняття диверсифікація навчальної роботи забезпечують певні напрями політики в аспекті диверсифікаційної діяльності. Концепт «різнобічне розширення переліку освітніх програм, просування актуальних спеціалізацій» забезпечує освітній напрям (диверсифікація асортименту освітніх послуг та зниження їхньої собівартості). Концепт «розширення номенклатури, змісту освітніх послуг» реалізується в технологічному напрямі (запровадження інноваційних навчальних технологій і методів навчання, сучасного обладнання). Концепт «удосконалення освітньої діяльності, підготовка фахівців для нових, інтегрованих сфер діяльності» забезпечує низка напрямів: управлінський напрям (розроблення та впровадження системи стратегічного управління навчальним закладом), кадровий напрям (підвищення кваліфікації

НПП, створення системи мотивації та стимулювання, підвищення ефективності кадрової політики), культурний напрям (саморозвиток та самонавчання НПП), маркетинговий напрям (реалізація маркетингових заходів, підвищення ефективності маркетингової політики).

Профілізація і диверсифікація навчальної роботи має безпосередній визначальний вплив на якість змісту навчання. *Якість змісту навчання* трактуємо за такими критеріями: змістовні характеристики навчання, студентоцентрованість освітньої діяльності випускових кафедр, використання комп'ютерної техніки з ліцензованим програмним забезпеченням, матеріально-технічні умови, кадрове забезпечення, соціальна інфраструктура. Якість навчальної роботи значною мірою визначає опанування компетентностей комп'ютерних, інформаційних, соціально-комунікаційних технологій, набуття переваг в конкурентній боротьбі між університетами за абітурієнтів, адаптування випускників до потреб ринку праці, побудова ними успішної кар'єрної траєкторії. Зіставлення семантичної структури термінів *зміст навчання* та *освітня програма* свідчить про їхнє сутнісне і процесуальне співвідношення. За нормативним тлумаченням, термін *зміст навчання* має визначення: структура, зміст та обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття вищої освіти і певної кваліфікації [2]. *Освітня програма* становить єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих та організованих для досягнення визначених результатів навчання [4]. Отож терміни *зміст навчання* та *освітня програма* виявляють сутнісне і процесуальне співвідношення як загальне до часткового. Освітня програма на усіх рівнях – сутності поняття, процесів її реалізації, досягнутих результатів – виконує функцію прагматичного втілення змісту навчання в освітній діяльності.

Отож профілізація відображає специфіку особистісної зорієнтованості здобувачів, компетентнісну парадигму професійного навчання. Успіх

диверсифікації навчальної роботи значною мірою залежить від реалізації політики стратегічного управління ЗВО.

Джерела та література

1. Бачинська Н. А. (2022). Професійні ресурси бібліотечно-інформаційної діяльності: трансформації в освіті та різноманітність функціонування у цифровому середовищі. *Вісник Книжкової палати*. 8, 13–19. URL: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.8\(313\).13-19](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.8(313).13-19)

2. Про вищу освіту: Закон України № 76-VIII від 28.12.2014 (із змінами, внесеними згідно із Законами). (2014). *Відомості Верховної Ради*. 37–38, 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

3. Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі: наказ МОН від № 225 від 14.03.2014. (2014). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1456729-13#Text>

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017, № 2145-VIII (із змінами, внесеними згідно із Законами). (2017). *Відомості Верховної Ради*. 38–39, 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Володимир Луцюк, Ірина Недошитко

м. Тернопіль

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОКУМЕНТООБІГУ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ (2019–2025)

Розвиток цифрового документообігу є стратегічним напрямом модернізації державного управління України, оскільки саме ефективне управління інформаційними потоками визначає якість публічного сервісу та рівень довіри громадян до державних інституцій. Як наголошує Г. Швецова-Водка, «документознавство сьогодні інтегрує знання про документ як соціальну, інформаційну та юридичну реальність» [1, с. 12].

Починаючи з 2019 р., після створення Міністерства цифрової трансформації України, реалізується масштабна реформа електронного

врядування. В її основу покладено принципи *paperless*, *interoperability* та *trust-by-design*. Одним із ключових інструментів став портал і застосунок «Дія», який забезпечив громадянам доступ до цифрових документів та понад 200 електронних послуг. За даними Міністерства цифрової трансформації, станом на 2025 рік понад 90 % внутрішніх адміністративних процесів центральних органів виконавчої влади переведено в електронну форму.

Важливим технологічним компонентом став розвиток Системи електронної взаємодії органів виконавчої влади (СЕВ ОВВ), що функціонує на базі платформи «Трембіта» та забезпечує обмін даними між реєстрами та інформаційними системами держави. Це сприяє підвищенню ефективності міжвідомчих комунікацій і скороченню термінів погодження документів. На думку В. Данюка та Л. Кулаковської, «інтеграція процесів документообігу з державними реєстрами та сервісами є передумовою побудови єдиної інформаційної екосистеми управління» [3, с. 62].

Водночас цифрова трансформація супроводжується викликами. Застаріла нормативно-правова база та недостатня уніфікація електронних форматів гальмують повну інтероперабельність електронних систем. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України підкреслює, що з 2023 року кількість кібератак на державні інформаційні ресурси зросла в 2,5 рази, тому питання резервного копіювання, шифрування та постійного моніторингу подій безпеки стають першочерговими [2, с. 78].

Позитивним трендом є розвиток електронного архівування та впровадження стандартів PDF/A, XML для довгострокового зберігання документів. Дослідниця Н. Загородня зазначає, що «електронний архів перетворюється на активний елемент життєвого циклу документа, а не лише місце його зберігання» [4, с. 41].

Згідно з аналітичними звітами проєкту EU4DigitalUA, реалізація програм електронного документообігу в державному секторі дозволяє щорічно економити понад 400 млн грн за рахунок скорочення паперових операцій,

зменшення адміністративних витрат і оптимізації трудових ресурсів. Додатково зросла прозорість та контрольованість управлінських процесів.

Не менш важливим є людський чинник. Рівень цифрової компетентності державних службовців згідно з оцінкою Мінцифри у 2024 р. зріс на 35 %, що дозволило підвищити якість управлінських рішень. Науковці підкреслюють, що «ефективність електронного документообігу визначається не стільки інфраструктурою, скільки готовністю користувачів змінювати традиційні практики роботи з документом» [5, с. 19].

Отже, цифрова трансформація документообігу в державному управлінні України є системним процесом, що поєднує нормативні, організаційні та технологічні зміни. Її успіх залежить від узгодження технологічних інновацій із правовими та освітніми аспектами, що дозволить створити відкриту, прозору й стійку інформаційну екосистему держави.

Джерела та література

1. Швецова-Водка Г. М. Документознавство. Частина 2. Типологія документа. Київ: Кондор, 2023. 268 с.

2. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. *Звіт про стан кіберзахисту державних інформаційних ресурсів за 2024 рік*. Київ, 2025.

3. Данюк В. М., Кулаковська Л. П. Кадрове діловодство. Київ: Каравела, 2023. 240 с.

4. Загородня Н. М. Електронне архівування в системі управління документами державного сектору. *Інформаційні технології та суспільство*, 2024, № 3. С. 37–44.

5. Борисенко І. Ю. Цифрова компетентність державних службовців як фактор ефективного управління документами. *Державне управління та цифровізація*, 2025, № 1. С. 15–22.

Олена Дубина

Науковий керівник – к. і.н., доцентка Охріменко Г. В.

м. Остроз

**ПРОЄКТНО-ЦІЛЬОВИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ СТАНУ
ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОКУМЕНТНИХ РЕСУРСІВ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ
ПРОСТОРІ УКРАЇНИ (2022-2026 рр.)**

Події 2022–2025 років в Україні істотно вплинули на стан документних ресурсів. Повномасштабна війна росії проти України призвела до втрати значної частини бібліотечних, архівних і музейних фондів, пошкодження або знищення установ культури, а також до вимушеної релокації документних колекцій. Одночасно в Україні активізувалися процеси деколонізації, що супроводжуються вилученням російськомовних видань та переглядом інформаційного наповнення культурного простору. Такі процеси, з одного боку, є важливим кроком у формуванні власної культурної ідентичності, а з іншого – створюють ризики інформаційних прогалин та втрати наукових джерел, на яких базувалися попередні дослідження.

У цих умовах постає необхідність переосмислення теоретичних і практичних засад збереження документних ресурсів з урахуванням нових викликів. Особливої уваги потребує розроблення ефективних управлінських моделей, що дозволяють поєднати наукові, організаційні та соціокультурні механізми збереження документної спадщини. Одним із перспективних напрямів виступає проєктно-цільовий підхід, який забезпечує системність, стратегічне планування та орієнтацію на конкретний результат у сфері документознавства.

Варто відзначити, що проблематикою стану збереження документних ресурсів у соціокультурному вимірі займається низка українських дослідників. Зокрема, своє наукові розвідки з цього питання пропонують Н. Сенченко, Л. Прокопенко, О. Коноплицька, Ю. Ковтанюк, Л. Дубровіна, І. Тюрменко, С. Закірова.

Програмно-цільове планування (ПЦП) є важливим інструментом управління проєктами, орієнтованим на реалізацію чітко визначених цілей через інтеграцію етапів планування, виконання й контролю. Основна мета ПЦП полягає в забезпеченні ефективного використання ресурсів у рамках обмежених термінів і бюджетів. Процес ПЦП базується на логічній структурі, що охоплює визначення цілей, розроблення стратегії, оцінювання потрібних ресурсів і прогнозування очікуваних результатів, що забезпечує координацію учасників проєкту [2].

Програмно-цільове планування передбачає такі етапи [3]:

- визначення проблеми формування проєкту та формулювання мети;
- розроблення й реалізацію програми, спрямованої на досягнення поставленої мети;
- здійснення систематичного контролю за якістю робіт, визначених програмою;
- перегляд і коригування заходів під час реалізації проєкту.

Для полегшення переходу між етапами, важливим є розробка методології. Основними методами є 1) термінологічний аналіз - для уточнення змісту та семантики базових понять «документні ресурси», та «соціокультурний простір», а також визначення їх місця у системі сучасної документології; 2) компаративний аналіз: доречний для зіставлення спільних і відмінних рис у підходах до збереження документної спадщини; 3) моніторинг: розробляється для простеження динаміки змін у стані збереження документних ресурсів у 2022-2026 роках, зокрема під впливом воєнних дій і соціокультурних процесів.

В умовах російсько-української війни стало зрозуміло, що діяльність архівних, музейних установ надзвичайно різнопланова і вкрай важлива для формування образу війни. Російсько-українська війна і майбутня Перемога України стануть провідними темами фондоутворення і меморіалізації на наступні десятиліття. Задля цього інституції наукової та соціокультурної діяльності намагаються активно розробляти науково-популярні та

просвітницькі проекти навіть в умовах незавершеної війни, пропонуючи нові програми науково-дослідної роботи, конкуруючи за першість у висвітленні війни, в опрацюванні нових тем та знаходженні нових стратегій її репрезентації [1].

В контексті соціокультурного проектування, важливим є дослідження стану збереження документних ресурсів на локальному рівні. Зокрема, цікавим є розробка проекту «Історії, що живуть: Сарни пам'ятають» як приклад реалізації проектно-цільового підходу на локальному рівні. Він спрямований на формування колективної пам'яті громади та посилення культурної ідентичності. Адже на локальному рівні досить часто відсутній цілісний підхід до документування історії загиблих героїв, що може призвести до втрати пам'яті про них у публічному просторі. Брак системної взаємодії між журналістами, органами місцевого самоврядування та громадськістю ускладнює створення єдиної локальної Книги Пам'яті. Саме локальні медіа можуть заповнити цю прогалину через якісне документування, публікацію та відкритий діалог.

Згідно проектно-цільового планування цілі проекту варто розподіляти на інформаційні, освітні та громадські.

Інформаційна ціль: підготувати та опублікувати на платформі локального медіа 40 текстових історій та 5 відео про загиблих військових із Сарненської громади, у співпраці з родинами, архівами та військовими підрозділами. Освітня ціль: організувати одноденний тренінг для журналістів локального медіа з теми роботи з чутливим контентом, етики меморіалізації та співпраці з родинами загиблих. Громадська ціль: провести офлайн-подію пам'яті у Сарнах за участю родин загиблих, журналістів, представників громади з метою презентації зібраних історій та налагодження партнерств для продовження ініціативи.

Таким чином, для провадження соціокультурних проектів та програм щодо збереження документних ресурсів в умовах вторгнення росії на територію

України потребує цільового підходу та системного вивчення всіх аспектів фіксації як на державному, так і на локальному рівнях.

Джерела та література

1. Ковельська Л., Яворська Т., Ковальський Г. Документно-інформаційні ресурси архівів, бібліотек і музеїв: цифрові трансформації та виклики війни. 2024. URL: <https://lnk.ua/x4LX9Yw4n>

2. Сенченко Н. Метод програмно-цільового планування у проектуванні електронних бібліотек. *Вісник Книжкової палати*, №10. 2024. URL: <https://lnk.ua/xVm8Ozjev>

3. Тюрменко І. Методи відновлення та зберігання архівних документів на деокупованих територіях півдня України в умовах воєнного часу (2022-2023). URL: <https://lnk.ua/Y4Q90LX49>

Лось Владислав

Науковий керівник – к.і.н., доцентка Дмитренко А. А.

м. Луцьк

ЦЕНТРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи) є центральною ланкою системи реалізації державної політики у сфері публічного сервісу. Їх створення стало важливим етапом адміністративної реформи, спрямованої на забезпечення зручності, прозорості та доступності державних послуг для громадян і бізнесу. Функціонування ЦНАПів сприяє розвитку моделі сервісної держави, у якій основною метою публічної адміністрації є задоволення потреб громадян, а не здійснення бюрократичного контролю.

Основною метою діяльності ЦНАПу є забезпечення сервісного надання адміністративних послуг замовникам. Ключовими функціями ЦНАПів є забезпечення доступності послуг, підвищення якості обслуговування, скорочення часу отримання результатів та зниження рівня корупційних ризиків.

Діяльність центрів базується на принципах відкритості, клієнтоорієнтованості, прозорості процедур і рівного доступу до послуг [1].

Сучасна система ЦНАПів в Україні сформована відповідно до положень Закону України «Про адміністративні послуги» (2012 р.) та Постанови Кабінету Міністрів України №118 від 20 лютого 2013 р. Ці документи визначили організаційні принципи роботи центрів, порядок взаємодії з органами влади, стандарти надання послуг та вимоги до адміністраторів [2].

У процесі децентралізації ЦНАПи стали інструментом зміцнення спроможності місцевого самоврядування. Органи місцевих рад отримали повноваження щодо утворення, фінансування та розвитку центрів, що дозволило адаптувати їхню діяльність до потреб конкретних територіальних громад. Програма U-LEAD with Europe відіграла вагомую роль у підтримці розбудови мережі ЦНАПів, забезпечивши методичну допомогу, навчання персоналу та технічне оснащення центрів [3]. Програма EGAP допомагало ЦНАПам надавати адміністративні послуги відповідно до національних стандартів із використанням сучасних технологій [4].

Цифровізація є одним із головних чинників модернізації системи ЦНАПів. Інтеграція з Порталом державних послуг «Дія», впровадження електронного документообігу, електронних черг, онлайн-консультацій та мобільних застосунків підвищили ефективність і зручність обслуговування громадян. Запровадження принципу «одноразового подання даних» (once only principle) сприяє зменшенню адміністративного навантаження і пришвидшує процес отримання послуг.

Водночас розвиток ЦНАПів залишається нерівномірним. У сільських громадах відчувається нестача фінансування, кваліфікованих кадрів і цифрової інфраструктури. Необхідним є посилення державної підтримки малих громад, упровадження мобільних і віддалених ЦНАПів, а також підвищення цифрової грамотності працівників та населення [5].

Європейський досвід доводить, що успішна система адміністративних послуг ґрунтується на стандартизації, інтеграції інформаційних систем та сталому розвитку кадрів. Приклади Естонії, Польщі, Німеччини свідчать, що поєднання децентралізованої організації з єдиними стандартами якості забезпечує стабільність і довіру громадян до публічних сервісів.

Для України перспективним є створення єдиної державної системи надання адміністративних послуг, яка об'єднає всі ЦНАПи в інтегровану мережу з уніфікованими стандартами, сумісними ІТ-рішеннями та централізованим моніторингом ефективності. Особливу роль у цьому процесі відіграє гармонізація законодавства з європейськими нормами, розвиток кадрового потенціалу та міжрегіональна співпраця.

ЦНАПи відіграють ключову роль у становленні сервісної держави в Україні, забезпечуючи реалізацію принципів відкритості, підзвітності та орієнтації на потреби громадян. Перспективи їх подальшого розвитку пов'язані з цифровою трансформацією, розширенням мережі в громадах, зміцненням кадрового потенціалу та інтеграцією до європейського адміністративного простору. Гармонізація із стандартами ЄС дозволить Україні створити сучасну систему публічних сервісів, що відповідає вимогам ефективності, прозорості й інклюзивності.

Джерела та література

1. Діяльність Луцького ЦНАПу у цифрах. *Район Луцьк*. 2023. 18 січня
2. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 409.
3. Програма U-LEAD with Europe. Підтримка створення та модернізації ЦНАПів в Україні. URL: <https://u-lead.org.ua>
4. Швейцарська програма EGAP. URL: <https://egap.in.ua>
5. Центри надання адміністративних послуг у Волинській області. URL: <https://voladm.gov.ua/article/centri-nadannya-administrativnih-poslug-u-volinskiy-oblasti/>

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

Галина Лукаш
м. Вінниця

ЛІНГВАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ СТВОРЕННЯ ДОКУМЕНТНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЯК ФОРМИ КОГНІТИВНОЇ ПОДІЇ

У сучасному комунікативному просторі документ постає у двох іпостасях: як засіб фіксації фактів і як інструмент створення нових соціальних і правових станів. У такому контексті документ є не просто текстом, а когнітивною подією, у межах якої за допомогою мови формуються, узаконюються й підтримуються соціальні реальності. Актуальність аспекту нашого дослідження зумовлена цифровізацією документообігу, що актуалізує потребу в новому осмисленні природи документної мови та її когнітивних основ. Отже, ми припускаємо, що документ через активацію певних когнітивних фреймів, перформативних актів і текстових структур функціонує як когнітивна подія завдяки системі лінгвальних механізмів, які не лише передають інформацію, а й створюють інституційну реальність. Ці механізми формують особливий тип мовної дії – документну перформативність. Вивчення лінгвальних механізмів цього процесу дозволяє глибше зрозуміти, як мова документів реалізує владно-правовий потенціал, конструює відносини між суб'єктами й надає фактам юридичної сили.

До системи лінгвальних механізмів створення документної реальності як форми когнітивної події ми відносимо: номінаційний, мовленнєво-дійовий, підтекстовий, структурний, референційний, категоріально-граматичний, контекстно-пов'язаний (міжтекстовий) і когнітивно-фреймовий механізми. Наведені далі приклади текстів різних типів офіційно-ділових документів допоможуть з'ясувати, як функціонує документна мова в реальному дискурсі.

Так, номінаційні механізми виконують функцію створення назв для суб'єктів, об'єктів, подій – тим самим фіксують їхній статус у документній реальності. Через номінацію документ буквально «створює» суб'єкта –

наприклад, комісію, групу, посадову особу, правовий статус реципієнта: «Сторони договору – Замовник та Виконавець – домовилися про таке...», «Комісія з атестації педагогічних працівників ухвалила рішення...», «Матеріально відповідальна особа зобов'язується забезпечити збереження майна» (приклади взято з відкритого доступу).

Мовленнєво-дійовий механізм здійснює акт через саме висловлення (перформатив). Документ не описує – він встановлює норму, стан або зобов'язання. Такі конструкції створюють юридичний ефект – після їхнього вжиття реальність змінюється: «Наказую: призначити Іваненка П. П. відповідальним за проведення інструктажу», «Затвердити Положення про внутрішній розпорядок», «Визнати таким, що *втратив чинність*, наказ № 27 від 05.04.2023».

Підтекстовий механізм передбачає певні знання чи умови, які не виражені явно, але очевидні для всіх учасників комунікації. Документна реальність спирається на ієрархію, яку не потрібно щоразу пояснювати: «На виконання рішення колегії Міністерства освіти і науки від 10 жовтня 2024 року...» (пресупозиція: рішення колегії має обов'язкову силу і підлягає виконанню), «Зобов'язати керівників структурних підрозділів забезпечити контроль за виконанням наказу» (пресупозиція: ці керівники мають повноваження та підлеглих).

Структурний механізм забезпечує організацію когнітивного сприйняття тексту через формуляр, структуру, реквізити, які підказують, який це документ і як його читати. Розміщення реквізитів, виділення заголовка, наказовий тон – усе це створює когнітивну «рамку офіційності». Наприклад, у фрагменті наказу:

НАКАЗ

м. Львів, 15 березня 2025 р. № 45-к

Про проведення інструктажу з техніки безпеки

Наказую:

1. Провести інструктаж із техніки безпеки для новоприйнятих працівників.
2. Призначити відповідальним інженера з охорони праці.

Директор _____ (підпис).

Референційні механізми встановлюють систему відсилань до інших актів, пунктів, джерел, створюючи міжтекстову мережу. Так документна реальність підтверджує сама себе – існування одного документа легітимується іншим: «Відповідно до Закону України “Про освіту”...», «На підставі пункту 3.2 Договору № 58/24 від 12.06.2024...», «Згідно з Протоколом засідання педагогічної ради № 5 від 05.05.2025...».

Категоріально-граматичні механізми використовують граматичні форми (пасив, модальність, безособовість), які кодують владність, зобов’язання, дистанцію. Такі граматичні конструкції створюють ефект нейтральності й офіційної сили: «Рішення було прийнято одностайно» (пасив – знімає відповідальність із суб’єкта), «Працівник повинен дотримуватися правил внутрішнього розпорядку» (модальність обов’язку), «У приміщенні забороняється паління» (безособова форма, де ніхто конкретно не забороняє, але дія заборонена).

Контекстно-пов’язані (міжтекстові) механізми вплітають документ у низку офіційних текстів, демонструючи спадкоємність, підпорядкованість і легітимність. Тут документ «говорить голосом» інших документів, підтверджуючи, що він є частиною системи: «Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 112 від 14.02.2024 внести зміни до локального Положення», «Керуючись пунктом 2.3 Статуту підприємства, затвердити нову редакцію Інструкції».

Когнітивно-фреймові механізми активують певний сценарій – фрейм дії (наприклад, «призначення», «контроль», «реєстрація»), у межах якого кожен учасник має свою роль: «Призначити відповідальним за збереження матеріальних цінностей...» – фрейм «призначення на відповідальність», «Скласти акт приймання-передачі обладнання...» – фрейм «передача об’єкта» (учасники: відправник, отримувач, об’єкт), «Затвердити звіт про виконання плану роботи...» – фрейм «оцінювання виконання».

Фрейми задають когнітивні шаблони, через які адресат «розуміє», як дія документу має реалізуватись у житті. У кожному випадку документ не просто повідомляє, а виконує дію – і ці дії відбуваються завдяки лінгвальним засобам (табл. 1).

Таблиця 1

Лінгвальні механізми створення документної реальності

Лінгвальний механізм	Функція в документній реальності	Приклад тексту документа	Ефект / когнітивний результат
Номінаційний	Створення та фіксація статусів, ролей, інституційних одиниць	«Сторони договору – Замовник і Виконавець – домовилися про таке...»	Введення в документну реальність нових суб'єктів і понять
Мовленнєво-дійовий	Реалізація владної дії через мовне висловлення (створення, скасування, підтвердження)	«Наказую: призначити Зозулю П. П. відповідальним за проведення інструктажу»	Мовленнєвий акт набуває реальної сили; документ змінює соціальний стан
Підтекстовий	Формування фону очевидності, що не проговорюється, але визначає інтерпретацію	«На виконання рішення колегії Міністерства освіти...»	Закріплення ієрархії, норм, владних відносин без їх прямого опису
Структурний	Формування когнітивної рамки офіційності через композицію та формат	НАКАЗ № 45-к / «Про проведення інструктажу...» / «Наказую...» / Підпис	Упорядкування інформації; візуальне кодування інституційного статусу тексту
Референційний	Установлення міжтекстових зв'язків і легітимація через відсилання	«Відповідно до Закону України «Про освіту»...»	Інтеграція документа у систему офіційних текстів; підтвердження юридичної сили
Категоріально-граматичний	Грамаітичне кодування владності, обов'язковості, дистанції	«Працівник повинен дотримуватися правил...»; «Рішення було прийнято одностайно»	Деперсоналізація суб'єктів, нормативність і беззаперечність висловлення
Контекстно-пов'язаний (міжтекстовий)	Вбудування документа у дискурс владної комунікації	«Керуючись пунктом 2.3 Статуту підприємства...»	Підтвердження легітимності дії через зв'язок з іншими документами
Когнітивно-фреймовий	Активізація ментальних сценаріїв («призначення», «реєстрація», «оцінювання»)	«Скласти акт приймання-передачі обладнання...»	Відтворення соціальних схем дії; забезпечення розуміння і передбачуваності процесу

Таким чином, документ функціонує як когнітивна подія завдяки системі лінгвальних механізмів, які перетворюють мовний акт в юридично або соціально значущий факт. Взаємодія різнорівневих лінгвальних механізмів забезпечує його функціонування як тексту і як інструмента соціальної дії. Кожен із визначених механізмів виконує окрему, але взаємопов'язану функцію у створенні документної реальності. Завдяки цим засобам документ не просто фіксує інформацію, а конструює новий статус речей, формалізує владні відносини та надає подіям нормативного характеру. Мовна система документа є водночас і когнітивним механізмом моделювання соціальної дійсності, і засобом її легітимації. Так документ перетворюється з носія інформації на активний когнітивно-комунікативний акт, у межах якого мова реалізує перформативну силу, а текст стає інструментом інституційного творення реальності. Отже, документна подія складається з таких рівнів (рис. 1):

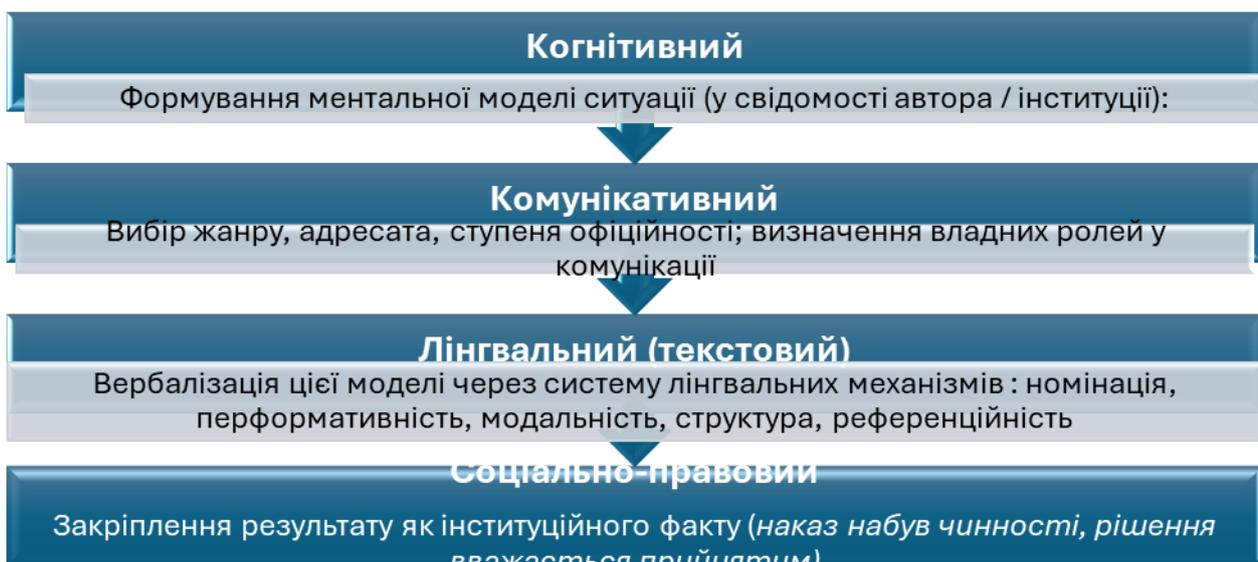

Рисунок 1 – Узагальнена модель лінгвальної репрезентації документної події

Як видно зі схеми, документна подія має багаторівневу структуру. Центральною ланкою слугує лінгвальна репрезентація, у межах якої реалізується комплекс механізмів, що забезпечують перехід від авторського задуму до соціально значущого результату.

Джерела та література

1. Комова М. В., Петрушка А. І. Документальна реконструкція як різновид наукового ретроспективного моделювання. URL: chrome-extension://efaidnbmnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://bdi.com.ua/web/uploads/journals_pdf/%D0%91%D0%94%D0%86_%E2%84%961_2018_merged.pdf

Світлана Литвинська

м. Київ

РЕДАГУВАННЯ МЕДІАТЕКСТІВ В ЕПОХУ ДИДЖИТАЛ

Медіатекст – це повідомлення в системі масової комунікації у вигляді новин, інтерв'ю, реклами, статей, репортажів, інфографіки тощо. Такі тексти створюють журналісти, блогери, рекламодавці, щоб інформувати аудиторію, переконувати, впливати на громадську думку. Написання медіатексту потребує таланту, знань й умінь автора й редактора. Автор повинен перед написанням тексту «просіяти» увесь зібраний матеріал, систематизувати й структурувати його. Це кропітка робота, оскільки спочатку потрібно скласти текст, а потім ще попрацювати над його вдосконаленням, ретельно перевірити всі викладені в ньому факти й вичитати.

Наступний етап роботи над текстом – це редагування, результатом якого буде готова до публікації версія. У сучасному медіапросторі роль редактора не обмежується лише виправленням граматичних і пунктуаційних помилок. Наразі редактор є фактчекером, стилістом, фахівцем з адаптації контенту під певну платформу. Він працює в інформаційному полі з чіткими дедлайнами, його якісна й професійна робота впливає на інтерес й довіру аудиторії.

На відміну від видавництва книжок, медіа працюють в режимі «тут і зараз», адже цінність інформації в її оперативності (!). Тому текст перевіряють за змістом (перевірка фактів на правдоподібність, джерела інформації). Потрібно контролювати, щоб не було мови ворожнечі, дискримінації, неперевіраних звинувачень, правильність оформлення цитат. Необхідно миттєво оцінити

текст, у разі виявлення фактичних чи юридичних помилок їх потрібно терміново виправити.

Непорозуміння з автором можуть виникнути з питань мовного оформлення – структура, стиль, граматичні й орфографічні помилки, обсяг. Важливо, щоб текст відповідав обраному жанру, а також було відокремлено новини від коментарів, редакційну частину від реклами. Обов'язково є перевірка з етичного й правового погляду, щоб уникнути контрзаяв. Крім того, повідомлення, яке редагують, повинно відповідати оригіналу й не спотворювати стиль і висловлювання автора. Адже автор несе відповідальність своїм ім'ям за контент, а редактор, як правило, залишається анонімним. Тому автори інколи вдаються до хитрощів. Замість того, щоб стверджувати, вони вживають слова «кажуть», «мабуть», «за чутками». Використовують у заголовках питальні речення тощо.

Матеріал медіатексту редагують відповідно до вимог різних каналів. Текст повинен бути не лише грамотно написаним, а й оптимізованим для цифрового сприйняття та пошукових систем (SEO). Звертають увагу на три основні аспекти: сканованість, технічна оптимізація, інтерактивність. А також перевіряють ключові слова і фрази в заголовках, в ліді (перший абзац), у підзаголовках. Кожен створений заголовок повинен бути привабливим не тільки для читачів, а для пошукових систем. Текст рубрикують на дуже короткі абзаци (2–4 речення), щоб уникнути «стіни тексту». Важливі терміни та ідеї маркують товсто для привернення уваги.

Редактор також перевіряє, щоб всі посилання (на джерела, попередні матеріали, довідкову інформацію) працювали, були релевантними та коректно оформленими (не вели на зовнішні неперевірені ресурси без попередження). Відео, аудіо, інтерактивні графіки повинні бути коректно вбудованими.

Отже, редагування медіатекстів у диджитал потребує від редактора не лише мовної грамотності, а й технічних навичок. Створений інформаційний

продукт повинен відповідати стандартам якості, етики й технічним вимогам вебплатформи.

Джерела та література

1. Литвинська С. Лінгвістичні основи документознавства : навчальний посібник. Київ : Талком, 2020. 128 с.

2. Рус-Моль Штефан, Танев Шульц. Журналістика : посібник. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

УДК 811.161.2'276.5:358.4:002.1

Володимир Рубльов, Раїса Рубльова,

Наталія Отрешко, Ганна Кулікова

м. Харків

УНІФІКАЦІЯ АВІАЦІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ДОКУМЕНТООБІГУ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВОЇ АВІАЦІЇ

Анотація. У тезах проаналізовано проблему термінологічної дивергенції у сфері військової авіації України як чинник, що негативно впливає на ефективність управлінських процесів та безпеку польотів. Розглянуто лінгвістичні та документознавчі аспекти проблеми в контексті переходу на стандарти НАТО та ведення сучасних бойових дій.

Ключові слова: військова термінологія, авіаційна терміносистема, документообіг, стандарти НАТО, уніфікація, ділове мовлення.

Постановка проблеми. В умовах ведення бойових дій та інтенсивного переозброєння Повітряних Сил ЗСУ, що включає інтеграцію західних авіаційних комплексів, проблема термінологічної єдності набуває стратегічного значення. Неоднозначність або неузгодженість у визначенні понять в експлуатаційній, штабній та звітній документації є не просто лінгвістичною вадою, а прямою загрозою безпеці польотів, бойовій ефективності та якості управління військами [1, с. 29]. Ефективний документообіг, що ґрунтується на

чіткій, кодифікованій та уніфікованій термінології, стає критичною передумовою боєготовності.

Основний виклад. Джерелами сучасної термінологічної дивергенції у військовій авіації є кілька чинників.

Джерелами сучасної термінологічної дивергенції у військовій авіації є кілька чинників, що діють одночасно та взаємно підсилюють один одного. Насамперед, це вимушене співіснування двох різних філософій та терміносистем. З одного боку, інженерно-авіаційна служба (ІАС) традиційно спирається на документацію до авіатехніки (АТ) радянського зразка (напр., літаки Іл-76, Ан-26, двигуни Д-30КП, АІ-24ВТ). Ця система ґрунтується на жорстко регламентованих ГОСТах та приписовій, циклічній моделі експлуатації з чіткими "регламентними роботами" (РО), що суворо прив'язані до нальоту годин. З іншого боку, інтеграція в НАТО та отримання західної АТ вимагають імплементації принципово іншої термінології стандартів (STANAG). Вона базується на філософії "технічного обслуговування за станом" (on-condition maintenance) та статистичних показниках надійності.

Це створює прямі виклики концептуальної адаптації, а не простого перекладу. Наприклад, поняття "phased inspection" (поетапний огляд) передбачає гнучке розбиття РО на менші пакети для підвищення боєготовності парку, що не є повним аналогом старих, більш монолітних регламентних робіт. Так само, англійські багатокомпонентні терміни, як-от "Mean Time Between Failures" (MTBF, середній час між відмовами), є не просто термінами, а ключовими аналітичними метриками для всієї системи логістики та планування, які мають бути коректно й однаково адаптовані до української науково-технічної традиції [2, с. 68].

По-друге, до цього конфлікту систем нашаровується високий рівень професійного жаргону ("коробочка", "зависання", "вихід на форсаж"), який є невід'ємною частиною усного фахового мовлення. Проблема виникає, коли цей не кодифікований сленг починає мігрувати в офіційні документи – доповідні,

рапорти, бойові донесення та, що найнебезпечніше, в бортові журнали обліку несправностей. У письмовому звіті термін "коробочка" стає неоднозначним: чи йдеться про стандартний захід на посадку за схемою, чи про специфічний маневр у зоні очікування? Така лексична розмитість підміняє собою чіткі статутні терміни, створює небезпечну двозначність при передачі наказів та, що важливо для аналізу, унеможлиблює об'єктивний збір даних про відмови чи бойове застосування [3, с. 76].

Нарешті, певну роль відіграє і міжвідомча неузгодженість, коли окремі терміни (наприклад, що стосуються логістики або статусу АТ) можуть по-різному трактуватися в документації Повітряних Сил, армійської авіації Сухопутних військ та авіації ВМС, що ускладнює проведення спільних операцій та ведення єдиної державної бази даних.

Цей термінологічний хаос безпосередньо уражає всі ключові категорії військових документів. Найбільш критичною сферою є технічна та експлуатаційна документація. Неоднозначність у картках регламентних робіт, паспортах авіадвигунів (напр., фіксація параметрів t_{vh} , $G_{пал}$, n_v або бортових журналах має кумулятивний негативний ефект. Наприклад, якщо один технік у журналі фіксує "відмова НР", інший – "некоректна робота насоса-регулятора", а третій – "падіння тиску в магістралі НР", для автоматизованої системи аналізу надійності АТ це три різні події. Це унеможлиблює збір достовірної статистики відмов, прогнозування потреби в запчастинах та своєчасне планування ремонтів. Не менш небезпечна ця проблема і в документах бойового управління (ДБУ), де нечіткість у бойових наказах, розпорядженнях та донесеннях щодо режимів польоту, цілей або маневрів є неприпустимою. Як наслідок, страждає вся звітна та облікова документація. Сучасні цифрові системи управління (напр., "ДЕЛЬТА") вимагають, щоб дані (про витрати пального, наліт, результати бойового застосування) вводилися у стандартизованому форматі. Якщо в одному підрозділі вказують "витрата палива", а в іншому "витрата $G_{пал}$ ", система не може коректно агрегувати дані. Це підриває саму ідею

цифровізації армії та переходу на сучасні системи електронного документообігу [4, с. 107]. Окрім зниження бойової ефективності, це створює когнітивний дисонанс у процесі навчання фахівців: курсанти у ВНЗ (зокрема в ХНУПС) вивчають нормативну ділову мову, а у військах стикаються з неструктурованою сумішшю радянських стандартів, англіцизмів та жаргону, що вимагає "перенавчання" на місці.

Висновки. Уніфікація військово-авіаційної термінології є стратегічним оборонним завданням, що виходить за межі суто лінгвістики. Це основа для безпечної експлуатації АТ, ефективного бойового управління та успішної інтеграції в структури НАТО.

Необхідними кроками є:

1. Створення єдиного кодифікованого Словника (Класифікатора) військово-авіаційної термінології, затвердженого на рівні Міноборони, з чіткими відповідниками до стандартів STANAG.

2. Посилення ролі профільних ВНЗ (зокрема ХНУПС) у розробці та, головне, впровадженні цієї уніфікованої термінології через освітній процес та курс "Ділова українська мова професійного спрямування".

3. Обов'язкове впровадження стандартизованих термінологічних баз у цифрові системи управління та документообігу ЗСУ.

Джерела та література

1. Жидок В. В. Уніфікація та стандартизація військової термінології як чинник підвищення ефективності управління військами. Вісник Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2018. № 5. С. 28–34.

2. Ковтун О. В., Сологуб В. В. Проблемні питання стандартизації української військової термінології в контексті євроатлантичної інтеграції. Військово-технічний збірник. 2020. № 22. С. 65–72.

3. Калиновська О. В. Сучасна українська військова лексика: стан і перспективи. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2017. № 27-1. С. 74–77.

4. Мельник С. В., Гурський Т. В. Напрями вдосконалення системи електронного документообігу в Збройних Силах України. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ. 2019. № 1. С. 105–110.

Ольга Кузьменко, Тетяна Резнікова

м. Полтава

СУЧАСНІ НОРМИ ДОКУМЕНТНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Лінгвістичні основи документознавства – це сукупність мовних принципів, закономірностей і норм, що забезпечують створення, оформлення, передавання, зберігання та використання документів.

Становлення лінгвістики тексту як самостійного напрямку мовознавства відбулося в 60-х роках ХХ ст. у Німеччині. Фундаторами були такі науковці – Р. Харвег, Я. Петефі, С. Шмідт та ін.). Наприкінці 70-х років ХХ ст. науковці розділили лінгвістику тексту на три самостійні дисципліни: загальну теорію тексту, граматику тексту, стилістику тексту [2, с. 7].

Документна лінгвістика вивчає лише тексти службових документів. Оскільки мовленнєве спілкування у сфері управління має специфічні особливості, що ґрунтуються на умовах ділового спілкування, мова в документознавстві розглядається як засіб фіксації інформації, інструмент комунікації між установою та адресатом, як носій юридичної сили документа (правильність формулювань впливає на юридичну чинність).

При створенні документа слід враховувати такі лінгвістичні вимоги: точність, логічність, об'єктивність, стислість (лаконічність), нормативність.

Текст службового документа повинен містити об'єктивні дані, не допускати подвійного тлумачення слів та використовувати термінологію, властиву галузі застосування. Логічність у тексті службового документа означає чітке, послідовне та обґрунтоване викладення інформації. Уникаючи суперечностей та двозначностей, автор забезпечує точність сприйняття й підвищує довіру до документа. Об'єктивність у тексті службового документа

передбачає викладення фактів без особистих оцінок, емоцій чи упереджень. Інформація має ґрунтуватися на перевірених даних і бути нейтральною за змістом та тоном.

Лаконічність у тексті службового документа означає подання інформації стисло, без зайвих слів і повторів. У документі мають залишатися лише найбільш важливі факти, сформульовані чітко та однозначно. Такий підхід допомагає швидко зрозуміти зміст і полегшує роботу з офіційною інформацією. Також чітке структурування тексту службового документа передбачає поділ змісту на логічно завершені частини: вступ, основну частину та висновки. Така структура забезпечує зрозумілість і полегшує сприйняття інформації.

Нормативність у тексті службового документа означає використання мовних засобів, що відповідають установленим мовним нормам і правилам ділового стилю. Формулювання мають бути точними, уніфікованими та відповідати чинним стандартам діловодства. Дотримання нормативності забезпечує однозначність тлумачення документа та підвищує його офіційний авторитет.

Характерними ознаками лексичних норм тестів офіційно-ділового стилю є уникання багатозначності, відсутність емоційного забарвлення використання нейтральної, стандартизованої лексики, насиченої термінами (*згідно з наказом, відповідно до чинного законодавства, з огляду на ситуацію*).

Орфографічні та графічні норми характеризуються дотриманням правописних норм, відповідним стандартизованим оформленням, чіткою нумерацією, використанням аббревіатур.

Мовна норма – це змінне явище. І змінюється вона за потреб суспільства. Укладаючи службовий документ, варто враховувати зміни, які відбулися в правописних нормах. Так, ознакою сучасного ділового спілкування є наявність фемінітивів, які позбавляють мову двозначності, роблять її гендерно вираженою. Вони утворюються за допомогою суфіксів *-к(а), -ес(а), -ин(я), -иц(я)*, наприклад: *геологиня, пілотеса, маркетингиня, завідувачка, викладачка*. Слід зазначити, що

можливі варіативні форми: *поетка* – *поетеса*, *адвокатка* – *адвокатеса* та ін. Оскільки документ охоплює всі сфери суспільного життя, у текстах з'являються іншомовні слова, правопис яких теж зазнав змін. Так, наприклад, за новими правилами треба писати разом *вебсторінка*, *веббраузер*, *вебсайт*. До речі, повному може бути й *веббравзер* (із буквою в замість у), хоча краще вживати просто *бравзер* (однак не треба забувати про слово з українським коренем: *вебпереглядач*). Такі ж зміни стосуються написання слів *флешкарта*, *віцепрем'єр*, *ексчемпіон* тощо. А от частину *інтернет* у складних словах пишемо через дефіс: *інтернет-видання*, *інтернет-магазин*, *інтернет-послуга*.

Із розвитком цифрових технологій соціальні мережі перетворилися на платформу, де створюється велика кількість документів у широкому значенні (текстові матеріали, фото- та відео- та рекламні матеріали). Слід зважати на те, що написання соціальних мереж змінилося. Так, назви сайтів без родового слова пишемо з малої букви: *твітер*, *гугл*. Назви сайтів з родовим словом пишемо з великої букви та в лапках: *мережа «Фейсбук»*, *енциклопедія «Вікіпедія»*, але назви сайтів, ужиті як назви юридичних осіб, пишемо з великої букви та без лапок: *РНБО ввела санкції проти Яндексa* [6].

Морфологічні норми текстів службових документів передбачають перевагу іменників над дієсловами, використання віддієслівних іменників на *-ня*, *-ття*, сталих відмінкових форм, наприклад: *проведення перевірки*, *укладання договору*, *прийняття рішення*, *з метою здійснення контролю* тощо.

У текстах службових документів синтаксичні норми вимагають використання прямого порядку слів у реченнях, складних, розгорнутих речень, стандартизованих конструкцій та однозначності синтаксичних зв'язків, наприклад: *повідомляємо, що...; доводимо до вашого відома...; у зв'язку з тим, що...*

Використання кліше й шаблонів у документах демонструє дотримання стилістичних норм, до яких ще належить офіційний, стриманий тон, об'єктивність, безособовість та відсутність образності: *на підставі вищевикладеного...; прошу надати...; вважаємо за доцільне...*

Отож, лінгвістичні засади документа забезпечують правильну, чітку та ефективну комунікацію у сфері діловодства. Дотримання мовних норм, стандартів і вимог офіційно-ділового стилю дозволяє створювати документи, які легко сприймаються, не викликають двозначності та мають юридичну силу.

Джерела та література

1. Глушик С.В., Дияк О.В., Шевчук С.В. Сучасні ділові папери: навчальний посібник. Київ: Літера ЛТД, 2013. 416 с.

2. Литвинська С.В. Лінгвістичні основи документознавства: навч. посіб. Київ: Талком, 2020. 128 с.

3. Караман С.О., Копусь О.А., Тихоша В.І. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник. Київ: Літера ЛТД, 2013.

4. Коваль А. П. Культура ділового мовлення. Київ: Либідь, 2016.

5. Мацько Л. І., Сидоренко Н. М. Стилїстика сучасної української мови. Київ: Вища школа, 2020.

6. Український правопис: URL: <https://2019.pravopys.net/>

Ганна Савонова

м. Полтава

МОВНІ ДЕКОНСТРУКЦІЇ В НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТАХ

У сучасному науковому дискурсі зростає інтерес до аналізу мови офіційно-ділових текстів як інструменту не лише комунікації, а й соціального впливу. Нормативні документи традиційно сприймаються як нейтральні тексти, що фіксують правила, процедури та вимоги. Проте у світлі постструктуралістських підходів вони розглядаються як знакові системи, що конструюють певну картину світу та моделі поведінки.

Метою дослідження є здійснення деконструктивного аналізу мовної структури нормативних документів для виявлення прихованих смислів, владних відносин і механізмів ідеологічного впливу.

Передусім зазначимо, що мова нормативних документів функціонує як засіб соціального контролю. Її імперативна форма закріплює владну асиметрію між автором норми (державою, інституцією) та адресатом (громадянином, виконавцем).

Часто влада держави проявляється у надмірному ускладненні текстів нормативних документів, відсутності уточнень, що призводить до неможливості правильної їхньої інтерпретації звичайною людиною, а також повільною реакцією на потреби в зміні їхньої регулятивної модуляції. Крім того у нормативних документах спостерігається підміна понять, які лише на перший погляд є синонімічними. Самі ж правки в законодавчі документи держави в їхній деструктурованості лише ускладнюють процес сприйняття тексту людиною без юридичної освіти.

Тому не дивно, що адвокати починають виконувати функцію тлумачів нормативних документів. Цю ж функцію на себе також беруть ЗМІ, а також депутати чи представники різних опозиційних уряду партій, і останні часто з метою популізму.

Розберемо цю проблему в Україні на прикладі Сімейного кодексу.

У Сімейному кодексі України існує певна неузгодженість між поняттями «сім'я» та «шлюб». У статті 3 пункту 2 зазначається, що «Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки» [2]. Далі у п. 4 Ст. 3 пояснюється, що «сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства» [2]. І тут відразу стає цікавим визначення поняття «шлюб» у цьому ж документі. У п. 1 Ст. 21 вказується, що «шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану» [2]. Що тут привертає увагу, так це те, що:

А) шлюб визнається між чоловіком та жінкою, тобто інші варіанти не допускаються, по друге немає чіткого визначення поняття «жінка» та «чоловік»

розуміються по біологічній статі чи по самоідентифікації особи. Адже, якщо чоловік по статі самоідентифікує себе жінкою, то тоді, чому він не може вступити в шлюб з чоловіком, який і по статі, і по ідентифікації є чоловіком.

Б) шлюб повинен бути зареєстрований в органах державної реєстрації, бо «проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя» [2]. І навіть, якщо опустити контрольні-фіксуючі моменти влади в цьому моменті, то в самому реченні і так присутня нісенітниця з використання терміну «сім'я» щодо сумісного проживання жінки та чоловіка, які не є кровними родичами, адже якщо нормативний документ визнає їхнє проживання як сімейне проживання, то вже визнає наявність сімейних відносин між ними, які вже передбачають сімейні права та обов'язки.

У п. 3 Ст 26 зустрічається ще такі поняття, які потребують уточнення: «двоюрідні брат та сестра», адже шлюб між ними не є допустимим, але в реальних життєвих ситуаціях можуть виникати спори щодо ступеня спорідненості, юридичного факту «усиновлення», «рідності» (біологічної чи юридичної) – наприклад, між зведеними братами/сестрами, чи дітьми від різних шлюбів.

Відповідно сучасні нормативні документи потребують здійснення мовної деконструкції. На думку французького філософа Жака Дерріди, деконструкція дозволяє виявити суперечності й невидимі напруження у тексті, де «об'єктивність» і «нейтральність» є результатом риторичних стратегій, а не природною властивістю змісту.

У трактаті «Привиди Маркса» Ж. Дерріда закликає покинути мовну спадщину. «Живе присвоєння духу, асиміляція нової мови, це вже спадщина. А оволодіння іншою мовою передає тут образ революції. Ця революційна спадщина передбачає, звичайно ж, що закінчиться тим, що забудуть привида, привида першої або рідної мови. Не для того щоб забути, що одержають у спадщину, а до-спадщину (...), від якої успадковують. Це забування всього лиш

забування. Бо те, що слід забути, стане необхідним. Треба пройти через до-спадщину, хай навіть вдаючись до її пародіювання, щоб оволодіти життям нової мови або зробити революцію» [1, с. 184]. Спадщиною К. Маркса є передусім Маніфест комунізму, який в мовному структуруванні централізує децентралізоване, а у новій конотації тоталітаризує зовні демократизоване.

Нормативні документи через своє пасивні конструкції, безособові форми та модальні вислови створюють ефект відстороненості та зумовлюють ідеологічну позицію вдали над «без особою». Часто в нормативних документах спостерігається «без часовість» або «без умовність», що створює простір для владного манеру в інтерпретації тексту.

Деконструкція нормативних документів відкриває текст як політичний інструмент, який не лише регламентує, а й формує суб'єкта дії, визначає межі допустимого та створює певний тип соціальної реальності. Практичний потенціал такого підходу полягає у можливості переосмислення мовних стратегій у нормативних текстах для досягнення більшої прозорості, зрозумілості та демократичності законодавчої мови.

Мовна деконструкція нормативних документів дозволяє перейти від традиційного розуміння офіційно-ділового стилю як нейтрального до його осмислення як складної системи владно-дискурсивних відносин. Такий аналіз не руйнує нормативність як таку, а розкриває її приховану семіотичну динаміку, відкриваючи можливості для критичного вдосконалення мови офіційних текстів у напрямку гуманізації й прозорості.

Джерела та література

1. Дерріда Ж. Привиди Маркса. / Пер. з франц. І .Донченка. Харків: Око, 2000. 272 с.
2. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 10.11.2025)

ТИПОВІ ЛЕКСИЧНІ ПОМИЛКИ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ДОКУМЕНТАХ

Лексичні норми у професійній комунікації – це регламентація правил уживання слів відповідно до їхнього значення та сполучуваності в професійному контексті. Вони забезпечують точність, ясність та ефективність спілкування, включаючи дотримання вимог до термінології, уникнення порушень значень слів та правильності побудови словосполучень.

Питання дотримання лексичних норм були об'єктом наукової уваги С. Єрмоленко, М. Кочергана, С. Головащука, С. Шевчука, Б. Антоненка-Давидовича, І. Огієнка, О. Потебні. Ці науковці аналізували найтиповіші лексичні помилки, що траплялися в мовленні. Доречним вибором слова у різних сферах спілкування є належне знання його значення. Якщо слово вжите у неправильному значенні, то спілкування може втратити свою результативність, а змістовність висловлювання стає незрозумілою та перекрученою [4, с. 77].

Дотримання лексичних норм у фаховому спілкуванні передбачає правильне вживання слів відповідно до їхніх значень і сполучуваності, а також уникнення помилок, серед яких найпоширенішими є такі як тавтологія, плеоназм, калькування, неправильне використання запозичень тощо.

Для нормативності мовлення важливо розрізняти між собою пароніми, оскільки нерозуміння змістової відмінності цих слів призводить до викривлення змісту тексту документа. Наприклад: *виплата* – видання плати за що-небудь; сплачування боргу, авансу, відсотків, гонорару) / *оплата* – внесення плати, платіж, вид плати (додаткова оплата праці, умови оплати) / *плата* – винагорода за виконану працю, послуги; відшкодування (заробітна плата, квартирна плата, за навчання); *ефективний* – дієвий / *ефектний* – той, що справляє враження.

Накладання семантики слова в одній мові на подібне слово іншої спричиняє порушення правил вживання слів у невласивому їм значенні. Наприклад: «ефективне співробітництво» (замість *ефективна співпраця*), «здавати іспити» (замість *складати іспити*), «я рахую» (замість *я вважаю*), «вірне рішення» (замість *правильне рішення*). На жаль, поширеним явищем ділового спілкування є калькування слів: «прийняти міри» (правильно: *вжити заходів*), «приймати участь» (правильно: *брати участь*), «дякую вас» (правильно: *дякую вам*). «вибачте мене» (правильно: *вибачте мені*).

Надлишковість засобів у висловлюванні, коли одне слово повторює значення іншого, робить мову громіздкою та незграбною. Так, поширеними плеоназмами в документах є: вільна вакансія, пам'ятний сувенір, моя власна думка, колеги по роботі, три роки тому назад, місяць вересень.

Ще одним прикладом порушення лексичних норм є тавтологія – повторення слова чи спільнокореневих слів в одному або сусідніх реченнях: зробити роботу, забезпечити безпеку, прорахунки враховано, організувати організацію.

Лексична помилка – це явище, яке може впливати на якість спілкування, знижувати точність мовлення та сприйняття тексту документа. Помилки можуть спотворити зміст, а також знизити рівень довіри до матеріалу. Тож удосконалення мовної культури є важливим завданням, яке сприяє підвищенню ефективності професійної комунікації.

Джерела та література

1. Космеда Т. А. Українська мова професійного спрямування. Київ: Академія, 2011. 312 с.
2. Лисиченко Л. П. Мовна культура в діловому спілкуванні. Київ: Освіта України, 2017. 198 с.
3. Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради. Київ: Либідь, 2001. 240 с.

4. Українська мова професійного спрямування (теорія і практика): навчальний посібник / М. В. Стасик та ін. Запоріжжя, 2009. 280 с.

5. Дудик П. С. Стилїстика української мови. URL:<http://litmisto.org.ua/>

Мілена Панівська

м. Полтава

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ЛІНГВІСТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АНГЛОМОВНОЇ ТА УКРАЇНОМОВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ

Реклама є одним із провідних об'єктів дослідження сучасної лінгвістики, що обумовлено її значущістю у формуванні світогляду як окремих індивідуумів, так і суспільства в цілому. Ставши невід'ємним складником соціального життя, реклама сьогодні розглядається як специфічний культурний феномен, який функціонує за власними законами та характеризується не лише потужним комунікативним впливом, але й унікальними засобами лінгвістичної та стилістичної виразності.

Спільні прагматичні завдання рекламних текстів у двох культурах зумовлюють використання схожих стилістичних прийомів як в англійській, так і в українській рекламах. Оскільки результативна реклама повинна привертати увагу, бути легкою для сприйняття, добре запам'ятовуватися та мати переконливий вплив, у текстах обох мов простежуються подібні стилістичні риси, що забезпечують реалізацію цих функцій. Найпоширенішими засобами виразності, характерними для більшості англомовних та україномовних рекламних повідомлень, є неологізми й штучно створені слова, пряме звернення до адресата, розмовні конструкції та скорочення, ідіоматичні вирази, невимушені фрази, фразові дієслова, різні типи повторів (лексичних, граматичних, фонетичних), а також наказові форми, метафори, порівняння й елементи гіперболи.

Одним із найефективніших стилістичних інструментів у рекламі виступає метафора. Завдяки здатності впливати на сприйняття адресата вона забезпечує максимально виразне й водночас стисло оформлене подання рекламної ідеї. Метафора бере активну участь у формуванні унікальної пропозиції та підсилює сугестивний потенціал тексту, що дає змогу рекламодавцю впливати на підсвідомість реципієнта й спонукати його до певних дій [2]. Стилiстичні засоби зазвичай не функціонують окремо, а поєднуються у різні типи конвергенцій. Саме синтез прийомів, що виконують як загальні функції в межах рекламного повідомлення, так і спеціалізовані функції, дає змогу посилити психологічно-емоційну дію рекламного слогана на цільову аудиторію. Таке поєднання працює на досягнення єдиної прагматичної мети – впливу на ціннісні установки цільової аудиторії та реалізацію основних функцій рекламного повідомлення.

Стилiстичні засоби, використані в рекламному тексті, виконують важливу роль у формуванні ціннісних орієнтацій адресата, фактично «прикріплюючи» рекламований продукт чи послугу до значущих для аудиторії смислів [3]. У цьому контексті англomовна реклама вирізняється більш розвиненою взаємодією вербальної та візуальної образності порівняно з українською. Розглядаючи ілюстративне рекламне повідомлення як цілісний текст, що поєднує словесний та зображальний компоненти, можна виділити кілька характерних для англomовної реклами моделей. Так, у першому випадку вербальна гіпербола або метафора підсилюється відповідним зображенням. У другому випадку метафоричний візуальний образ супроводжується його словесним коментарем.

Лінгвістичні відмінності у формуванні рекламного стилю в англійській та українській мовах найбільш помітні на морфологічному рівні [1, с. 11]. Зокрема, характерні риси англійської мови – коротша (порівняно з українською) довжина слова, його багатозначність і відносна сталість форми, зумовлена аналітичною будовою мови, – сприяють тому, що британські й

американські рекламисти активно використовують можливості фонетичної гри зі словом, а також різноманітні звукові прийоми.

Отже, можна зробити висновок про існування значної кількості стилістичних рис англо-американських і українських рекламних текстів. Вони зумовлені як особливостями морфологічної будови англійської та української мов, так і впливом різних культурних чинників. Серед останніх слід виділити специфіку національного мислення (контрастність постійних епітетів у рекламі, різний рівень емоційності та гумору), особливості науково-художньої традиції (використання фігурної реклами, нестандартних графічних рішень, синтаксичного або просторового поділу тексту в американських рекламних повідомленнях, а також схильність української реклами до римованих формулювань), різну тривалість розвитку рекламної індустрії. Останній чинник визначає ширше застосування стилістичних засобів, вищу насиченість стилістичною інформацією й активніше поєднання вербальних та зорових образів в англо-американській рекламі.

Джерела та література

1. Зелінська О. І. Лінгвальна характеристика українського рекламного тексту : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2002. 17 с.
2. Хавкіна Л. М. Вербальні засоби як чинник міфопородження в українському рекламному просторі. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Стиль і текст*. Харків : ХНУ, 2010. Вип. 11. С. 107–115.
3. Шукало І. М. Англомовні метафоричні рекламні слогани та їх переклад українською мовою. *Філологічні трактати*. 2012. Т. 4. № 2. С. 129–133.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ І СИСТЕМИ У СФЕРІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Наталія Ткаченко
м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Сучасний розвиток цифрових технологій формує нові підходи до організації документообігу та обробки інформації, зумовлюючи необхідність переходу від традиційних паперових систем до повністю електронних. Електронний документ сьогодні є не лише носієм інформації, але й стратегічним ресурсом, що формує цінність організації, впливає на якість управлінських рішень, визначає ефективність внутрішніх і зовнішніх комунікацій. У таких умовах забезпечення його захисту стає одним із ключових завдань інформаційної безпеки.

Інформаційна безпека електронних документів охоплює комплекс організаційних, правових, технічних та комунікаційних заходів, спрямованих на захист інформації від несанкціонованого доступу, спотворення, знищення, блокування чи незаконного використання. Розвиток цифрового середовища в Україні супроводжується зростанням кількості кіберзагроз, що вимагає формування політик кіберзахисту, упровадження міжнародних стандартів та сучасних технологічних рішень.

Сучасне цифрове середовище характеризується високою динамічністю та складністю кіберзагроз. Серед найбільш поширених загроз для електронних документів можна виділити такі:

— Шкідливе програмне забезпечення. До цієї категорії належать віруси, шпигунські програми, програми-вимагачі (ransomware), трояни та інші типи шкідливого коду. Вони можуть призвести до блокування доступу до документів, викрадення інформації, шифрування даних із подальшим вимаганням викупу.

— Фішинг та соціальна інженерія. Соціотехнічні атаки спрямовані на отримання конфіденційної інформації через маніпулятивні повідомлення або фальшиві вебресурси. У контексті електронних документів ці атаки часто спрямовані на отримання корпоративних доступів.

— Крадіжка та підміна цифрової ідентичності. Компрометація облікових записів надає зловмисникам можливість непомітно отримати доступ до корпоративної документації, змінювати або видаляти її.

— Атаки на сервери та мережеву інфраструктуру. Атаки DDoS, APT, мережеве сканування, експлуатація вразливостей у серверних системах можуть спричинити масштабні збої, втрату електронних документів або їх компрометацію.

— Внутрішні загрози. До внутрішніх загроз належать недосконалість політик безпеки, неуважність співробітників, або навмисні дії працівників, що мають повний доступ до інформації.

Цифровий простір сьогодні охоплює різноманітних суб'єктів, які можуть становити небезпеку для інформації. Атаки можуть здійснюватися як державними органами або підрозділами кібервійськ, так і організованими злочинними групами, що націлені на отримання прибутку через викрадення чи шифрування корпоративних даних. Певну активність виявляють і хактивісти, які мають соціально-політичну мотивацію та можуть спрямовувати свої атаки на інституції, які, на їхню думку, потребують «втручання». Не можна ігнорувати й внутрішні загрози – працівників, які ненавмисно стають джерелом вразливостей через порушення правил безпеки, або ж навмисно зловживають доступом до документів.

Технічний аспект інформаційної безпеки є невід'ємною складовою захисту електронних документів. Сучасні технології, такі як антивірусні системи, рішення для захисту кінцевих точок, брандмауери нового покоління та системи виявлення вторгнень, забезпечують можливість оперативного реагування на шкідливу активність. У комплексі з системами SIEM (Security

Information and Event Management), що дозволяють аналізувати журнали подій і виявляти підозрілу активність, так XDR-платформами, які інтегрують різні рівні захисту на основі штучного інтелекту, формується багаторівнева оборонна система.

Не менш важливою складовою є системи управління ідентичностями та доступом, що регламентують права користувачів і запобігають випадкам несанкціонованого доступу. У комплексі ці технології створюють ефективний захисний контур, здатний протистояти більшості сучасних кіберзагроз.

Ефективність системи інформаційної безпеки значною мірою залежить не лише від технологій, але й від організації роботи з електронними документами всередині установи. Одним із ключових підходів є впровадження моделі Zero Trust, яка передбачає принципову відсутність автоматичної довіри до будь-якого користувача, пристрою чи сервісу. Застосування цього принципу підсилює контроль доступу й мінімізує ризики внутрішніх порушень.

Організація повинна мати розвинену систему внутрішніх політик, що регламентують створення, передачу, зберігання, архівування та знищення електронних документів. Не менш важливим є постійне підвищення компетентності персоналу: регулярні навчання, тестування, тренінги з цифрової гігієни та моделювання фішингових атак суттєво знижують ризики порушення безпеки. Постійний аудит безпеки, аналіз вразливостей і наявність планів реагування на інциденти дозволяють організації швидко локалізувати наслідки атак і підтримувати працездатність систем.

Інформаційна безпека електронних документів є критично важливим елементом цифрової інфраструктури сучасних організацій. Зростання кількості кіберзагроз, ускладнення технологічних процесів і зміна форм цифрової комунікації потребують комплексного підходу до захисту інформації, який має поєднувати технічні, нормативні та організаційні рішення. Національний розвиток цифрового середовища повинен супроводжуватися впровадженням

міжнародних стандартів, розвитком внутрішніх політик безпеки та постійним підвищенням цифрової грамотності працівників.

Надійний захист електронних документів формує основу довіри до цифрових сервісів, сприяє ефективності управління та забезпечує стабільність функціонування організацій у швидкозмінному цифровому середовищі.

Джерела та література

1. НД ТЗІ 2.5–004–2003. Критерії оцінки захищеності інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу. Київ, 2003. 64 с.

2. Про електронні документи та електронний документообіг: закон України від 22.05.2003 № 851–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 17.11.2025).

3. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах від 05.07.1994 № 80/94–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#top> (дата звернення: 12.11.2025).

4. NIST. Framework for Improving Critical Infrastructure Cybersecurity. Version 11. Gaithersburg, 2018. 55 p.

Людмила Дерев'янка

м. Полтава

Руслан Зеленський

м. Миргород

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ОРГАНІЗАЦІЇ

Розвиток інформаційних технологій, а також їхня стрімка імплементація в усі сфери людського життя призвели до різкого розширення обсягу інформації, яку опрацьовують у комп'ютерних системах.

Наразі актуальною є потреба в організації ефективної роботи щодо систематизації та автоматизації даних, що стосуються управління персоналом підприємства. Саме автоматизація уможлиблює підвищення ефективності та якості роботи кадрової служби. Упровадження сучасних цифрових систем і

комп'ютерної техніки дозволяє накопичувати бази даних в електронній формі про всіх співробітників організації чи резерв персоналу; швидко знаходити та ефективно обробляти всю необхідну інформацію щодо особового складу.

Зазвичай для автоматизації використовують основні та найбільш трудомісткі бізнес-процеси, пов'язані з управлінням персоналом: прийом на роботу, переведення, звільнення, оформлення відпусток, облік робочого часу й нарахування заробітної плати, планування кар'єри, управління навчанням, підбору кандидатів, планування організаційної структури та штатного розкладу, самообслуговування тощо.

Основна мета автоматизації процесів роботи відділу кадрів – отримання інформації, яка дозволяє здійснювати контроль та аналіз даних про прийом працівників на роботу, переведення їх на іншу посаду або в інший підрозділ, звільнення працівників та зіставляє ці відомості з плановими даними про кількість персоналу з метою здійснення контролю за дотриманням встановленої чисельності співробітників [2, с. 231].

Ключовими перевагами автоматизації є:

- виключення дублювання інформації;
- спрощення роботи щодо формування списків і довідок;
- розмежування прав доступу до даних, фіксування часу й місця внесення змін до інформаційної бази;
- легкість упровадження та освоєння системи для будь-якого користувача.

Інформаційні системи – це інтелектуальні продукти збирання, передавання, переробки інформації для реалізації функцій управління, тому успіх автоматизації часто залежить від команди фахівців, які впроваджують цифровий продукт [3, с. 7]. Якість імплементації, терміни виконання проекту, розв'язання поставлених завдань і загальна задоволеність результатами проекту безпосередньо залежать від досвіду та знань консультантів компанії-

постачальника, а також зацікавленості як керівництва компанії, так і її співробітників.

Інформаційна система управління персоналом як складник системи управління підприємством у цілому забезпечує автоматизацію розрахунку зарплати, кадрового обліку та управління трудовими ресурсами [1, с. 113]. Одним із важливих завдань автоматизації роботи відділу кадрів є оптимізація основних етапів роботи з розпорядчою, плановою, обліковою документацією в електронній формі та процесу формування баз даних.

Перспективи застосування інформаційних систем кадрового обліку досить великі, оскільки підприємство як система вимагає взаємозв'язку між частинами для утворення складного інтегрованого цілого, тому сьогодні працівники відділу кадрів повинні знати й уміти використовувати в повсякденній роботі новітні інформаційні технології.

Автоматизацію кадрової роботи в сучасних фірмах реалізують комплексом систем, а саме: системи планування корпоративних ресурсів (ERP), системи управління корпоративним контентом (ECM) і системи управління персоналом (HRM).

Система ERP забезпечує інтеграцію всіх даних і процесів у єдину базу даних, що забезпечує доступ до цієї інформації з будь-якого місця та в будь-який час. З-поміж найпоширеніших ERP-систем, які використовують для автоматизації кадрових процесів, є SAP ERP, Oracle NetSuite, Microsoft Dynamics 365 та Infor CloudSuite.

Своєю чергою, система ECM дозволяє організаціям ефективно керувати контентом та забезпечувати його безпеку, доступність і збереження. За допомогою системи ECM підприємства створюють, зберігають, організовують та поширюють контент, що уможливорює підвищення ефективності роботи колективу й зменшення кількості дубльованих операцій. Найпоширенішими програмами класу ECM є OpenText Content Suite, IBM FileNet, Microsoft SharePoint, Laserfiche та DocuWare.

Ще одна кадрова система – HRM, яка зберігає інформацію про співробітників, включно з даними про їхню кваліфікацію, досвід роботи, освіту, заробітну плату та інші важливі параметри. Система забезпечує можливість ведення обліку робочого часу, відпусток та листів непрацездатності персоналу, а також автоматизує процеси звільнення з роботи та підвищення кваліфікації. Серед найбільш затребуваних програмних продуктів класу HRM – Workday HCM, BambooHR, Zoho People та ADP Workforce Now.

Протягом останніх років вектор розвитку кадрового сектору спрямований на комплексну автоматизацію процесів управління персоналом: пошук, адаптацію, облік, адміністрування, навчання та розвиток персоналу.

Отже, система управління персоналом є важливим складником успішної організації, який забезпечує ефективність і продуктивність праці робітників, дозволяє зменшити ризики й підвищити конкурентоспроможність організації в цілому, а також сприяє збереженню конфіденційної інформації і полегшує процес прийняття рішень на основі аналітики та звітності.

Джерела та література

1. Брич В., Борисяк О., Білоус Л, Галиш Н. Трансформація системи управління персоналом підприємства: монографія. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2020. 212 с.
2. Колеснікова Я. В. Огляд програмних продуктів для автоматизації кадрового діловодства. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка*. 2010. № 17. С. 230–237
3. Пономаренко В. С., Журавльова І. В., Латишева І. Л. Інформаційні системи в управлінні персоналом: навч. посіб. Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. 336 с.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ: МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РИЗИКИ

Сучасний етап розвитку державного управління в Україні характеризується масштабними процесами цифровізації, які охоплюють усі сфери функціонування публічної влади. Державна податкова служба як один із ключових інститутів фіскальної системи перебуває у стадії інтенсивної технологічної трансформації, спрямованої на підвищення ефективності адміністрування податків та оптимізації внутрішніх документаційних процесів. Система електронного документообігу становить основу інформаційно-комунікаційної інфраструктури податкових органів, а її модернізація через впровадження інноваційних технологій є стратегічним пріоритетом цифрової трансформації державного управління.

Перехід до платформ з елементами штучного інтелекту відкриває нові можливості для оптимізації документаційних процесів податкових органів. Технології розпізнавання природної мови та машинного навчання дозволяють автоматизувати семантичний аналіз змісту звернень платників податків, виявлення взаємозв'язків між документами різних структурних підрозділів, прогнозування навантаження на документообіг у періоди звітних кампаній та формування аналітичних оглядів на основі неструктурованих даних. Л.В. Тереняк зазначає, що держава має активно використовувати можливості штучного інтелекту для прийняття управлінських рішень, оскільки ці технології здатні обробляти великі масиви інформації та надавати обґрунтовані рекомендації. Проте, дослідниця наголошує на необхідності збереження людського контролю над остаточними рішеннями, особливо у сфері податкового адміністрування, де помилки можуть мати серйозні правові наслідки для платників податків [1].

Впровадження хмарних обчислювальних технологій формує технологічний фундамент для функціонування складних алгоритмів штучного інтелекту та забезпечує гнучке масштабування обчислювальних ресурсів залежно від інтенсивності документопотоків. Перехід документаційних систем на хмарні платформи усуває потребу у фінансуванні власної серверної інфраструктури, знижує витрати на технічне обслуговування обладнання та забезпечує оперативний доступ до інноваційних технологічних рішень через модель готових сервісів. Українські дослідники наголошують, що цифровізація публічного управління на регіональному та міському рівнях вимагає комплексного підходу до технологічної модернізації, який охоплює не лише впровадження нових систем, але й трансформацію організаційних процесів та розвиток цифрових компетентностей персоналу [2].

О. Андрощук, М. Голобородька, М. Петрушен та Г. Литовченко у своєму дослідженні можливостей використання хмарних технологій в єдиній інформаційній інфраструктурі організації виокремлюють три основні моделі: публічні, приватні та гібридні хмари. Для податкових органів, що оперують конфіденційними даними платників податків, оптимальною є гібридна архітектура, яка поєднує переваги усіх моделей: розміщення документів з податковою таємницею у приватному сегменті інфраструктури та використання публічних сервісів для обробки неконфіденційних даних та надання електронних послуг громадянам [3].

Інтеграція електронних підписів нового покоління з біометричною автентифікацією та хмарним зберіганням криптографічних ключів трансформує процедури погодження документів у податкових органах, забезпечуючи баланс між зручністю використання та високим рівнем інформаційної безпеки. І. Хомич, А. Шевць, С. Сорока та Р. Кутень у дослідженні електронного підпису як елемента цифрової ідентичності аналізують різні моделі правового регулювання цієї технології в міжнародному контексті. Українська модель електронного підпису, синхронізована з європейською через імплементацію концепції

кваліфікованого електронного підпису, забезпечує найвищий рівень довіри завдяки обов'язковому використанню кваліфікованих сертифікатів відкритих ключів, виданих акредитованими центрами сертифікації, та кваліфікованих засобів електронного підпису у вигляді захищених токенів або смарт-карток, що відповідає вимогам регламенту eIDAS Європейського Союзу [4].

Застосування технологій електронного підпису з мобільними платформами реалізоване в Україні через застосунок «Моя податкова», який демонструє практичне втілення концепції повного доступу до податкових сервісів через смартфони з використанням кваліфікованого електронного підпису для автентифікації користувачів. Функціональні можливості мобільного застосунку охоплюють перевірку податкової інформації, подання декларацій, здійснення платежів та взаємодію з контролюючими органами без необхідності фізичного відвідування податкових інспекцій, що трансформує модель надання адміністративних послуг від офісно-орієнтованої до клієнтоцентричної [5].

Системна інтеграція інноваційних технологій у документообігу податкових органів формує синергетичний ефект, коли впровадження сучасних технологічних рішень створює якісно нову функціональність, недоступну при віддаленому використанні окремих інструментів. Поєднання алгоритмів штучного інтелекту з хмарними обчисленнями забезпечує доступ територіальних підрозділів податкової служби до потужних аналітичних інструментів обробки великих масивів документів без необхідності створення власної серверної інфраструктури. Українські науковці у своєму дослідженні механізмів публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу в умовах цифровізації наголошують на необхідності комплексного підходу до впровадження інноваційних технологій, що враховує взаємозв'язки між різними компонентами цифрової екосистеми та забезпечує їх узгоджене функціонування [6].

Технологічна модернізація електронного документообігу податкових органів супроводжується комплексом організаційних ризиків, що можуть суттєво уповільнити або навіть заблокувати процеси цифровізації за відсутності

стратегій їх впровадження. Недостатній рівень розвитку цифрової інфраструктури в окремих регіонах України створює технологічний бар'єр для впровадження хмарних систем електронного документообігу, оскільки нестабільне підключення до високошвидкісного інтернету унеможливорює безперервний доступ співробітників територіальних підрозділів податкової служби до централізованих документаційних платформ.

А. Бермас у дослідженні міжнародного досвіду діджиталізації діяльності органів державної влади виокремлює типові виклики, з якими стикаються різні країни при впровадженні цифрових технологій у публічному секторі. Регулярна невизначеність у сфері застосування інноваційних технологій в державному управлінні створює юридичні ризики для впровадження експериментальних рішень, таких як використання алгоритмів штучного інтелекту для автоматизованого прийняття адміністративних рішень на основі аналізу податкових документів, що може суперечити вимогам чинного законодавства про захист персональних даних. Дослідник підкреслює необхідність гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та розробки спеціалізованих нормативних актів, що регулюють застосування нових технологій у фіскальній сфері [7].

У роботі Є. В. Буряк, М. А. Йохна та І. М. Царук щодо стратегій управління організаційними змінами у цифрову епоху в Україні обстоюється позиція, що організаційний опір змінам, який виникає через побоювання співробітників щодо втрати робочих місць внаслідок автоматизації документаційних операцій, неготовність керівництва відмовитися від традиційних практик паперового документообігу та консервативність організаційної культури податкових установ, формує соціально-психологічні бар'єри для успішної реалізації проєктів цифрової трансформації. Дослідники наголошують на необхідності проактивного управління змінами, що включає залучення співробітників до процесу прийняття рішень щодо вибору технологічних рішень, прозору комунікацію про цілі та переваги технологічних

інновацій для підвищення ефективності роботи, а також створення системи підтримки для працівників у період адаптації до нових інструментів через організацію навчальних програм та консультаційних центрів [8].

Особливого значення набуває підготовка фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, оскільки представники цієї професійної групи виконують функції методичного супроводу документаційних процесів, розробляють номенклатури справ для електронних документів, формують архітектуру метаданих у системах електронного документообігу та забезпечують довгострокове зберігання цифрових ресурсів відповідно до архівного законодавства. На думку Я. В. Галети, у дослідженні ролі цифрової компетентності у підготовці фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, цифрова компетентність як інтегральна характеристика сучасного фахівця документаційної сфери охоплює п'ять взаємопов'язаних компонентів: інформаційну грамотність для ефективного пошуку та критичного оцінювання даних, комунікативну грамотність для взаємодії в цифровому середовищі, технологічну креативність для створення інноваційних рішень, критичне мислення для аналізу достовірності інформації та креативність для розробки нових цифрових продуктів і послуг [9].

Цифровізація архівних документів податкових органів створює парадоксальну ситуацію цифрового забуття, коли електронні файли, попри їх теоретично необмежену тривалість існування, стають недоступними через технологічне старіння форматів, деградацію носіїв інформації, втрату метаданих або відсутність системного підходу до довгострокового зберігання. Питання знайшло теоретичне осмислення у дослідженні Л. Циганенко проблем збереження архівних документів в умовах сучасного інформаційного простору. Автор наголошує, що міграція документаційних масивів податкових відомств у хмарне середовище без належного планування процедур архівного зберігання може призвести до ситуації, коли електронні документи стають нечитабельними через застарілість програмного забезпечення, необхідного для їх відкриття.

Дослідниця підкреслює, що швидкі темпи оновлення форматів документів у сучасному інформаційному просторі створюють ризик втрати доступу до архівних матеріалів податкових органів, оскільки глобальний обсяг даних зростає експоненційно, що ускладнює забезпечення стандартів довгострокового зберігання всіх створюваних електронних документів [10].

Впровадження виключно цифрових каналів взаємодії податкових органів з платниками податків через мобільні додатки та веб-портали створює ризик поглиблення цифрової нерівності, коли певні категорії громадян виявляються неспроможними скористатися електронними сервісами через обмежений доступ до швидкісного інтернету, недостатню цифрову грамотність або відсутність необхідних технічних пристроїв. І. П. Динник та І. А. Колодкіна у дослідженні електронного врядування як інструменту забезпечення прозорості та відкритості органів публічної влади підкреслюють, що соціально-демографічний розрив у цифровій грамотності населення залишається суттєвим викликом для повномасштабної цифровізації податкових сервісів [11].

Отже, системна інтеграція штучного інтелекту, хмарних технологій, електронних підписів та мобільних додатків створює синергетичний ефект, що трансформує традиційні моделі роботи з документами в податкових органах від ручної обробки паперових документів до інтелектуальної автоматизації документаційних процесів на основі аналітики великих даних. Технологічна модернізація супроводжується організаційними ризиками: недостатній розвиток інфраструктури в регіонах, дефіцит кваліфікованих фахівців, загрози кібербезпеці, організаційний опір змінам, ризики цифрового забуття архівних документів, ерозії професійних компетентностей та поглиблення цифрової нерівності.

Джерела та література

1. Тереняк Л. В. Держава та штучний інтелект в прийнятті рішень. 2024. URL:https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/55075/1/Terenyak_MON_MT_P_2024-151-170.pdf (дата звернення: 24.10.2025).

2. Макарова І., Пігарєв Ю., Сметаніна Л. Цифровізація публічного управління на регіональному та міському рівнях. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 2 (83). С. 86–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2021_2_16 (дата звернення 17.10.2025).
3. Андрощук О., Голобородька М., Петрушен М., Литовченко Г. Огляд можливостей використання хмарних технологій в єдиній інформаційній інфраструктурі організації. *Молодий вчений*. 2024. № 4 (128). С. 1–7. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-5-129-16> (дата звернення 17.10.2025).
4. Хомич І., Шевць А., Сорока С., Кутень Р. Дослідження електронного підпису як елемента цифрової ідентичності. *Social Development and Security*. 2025. Том. 15. № 3. С 187–200. URL: <https://doi.org/10.33445/sds.2025.15.3.17> (дата звернення 18.10.2025).
5. Мобільний застосунок «Моя податкова» – зручний сервіс для платників від ДПС. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/moya-podatkova/> (дата звернення 20.10.2025).
6. Ларіна Н., Потоцький М., Ларін С., Орищук В. Механізми публічного управління розвитком інтелектуального потенціалу в умовах цифровізації. *Аспекти публічного управління*. 2024. Т. 12. № 4. С. 42–51. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/1091/1067> (дата звернення 22.10.2025).
7. Бермас А. Міжнародний досвід діджиталізації діяльності органів державної влади. *Аспекти публічного управління*. 2024. Т. 12. № 4. С. 13–18. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/1088/1064> (дата звернення 27.10.2025).
8. Буряк Є. В., Йохна М. А., Царук І. М. Стратегії управління організаційними змінами у цифрову епоху в Україні. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 10. URL <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/382> (дата звернення 27.10.2025).

9. Галета Я. В. Роль цифрової компетентності у підготовці фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2024. № 5 (139). С. 119–128. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/16437> (дата звернення 01.11.2025).

10. Циганенко Л. Проблеми збереження архівних документів в умовах сучасного інформаційного простору. Передові технології реалізації освітніх ініціатив: збірник наукових праць. Переяслав. 2025. С. 437–448.

11. Динник І. П., Колодкіна І. А. Електронне врядування як інструмент забезпечення прозорості та відкритості органів публічної влади: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: НУБіП, 20 червня 2024 року. С. 91-93.

Андрій Сидоришин

Науковий керівник – д.н.із соц. ком., професорка Збанацька О.М.

м. Київ

РОЛЬ МОБІЛЬНИХ ЗАСТОСУНКІВ У БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному цифровому суспільстві бібліотеки трансформуються, використовуючи інноваційні технології для розширення функціоналу. Однією з ключових форм цієї трансформації є мобільні застосунки. Вони відкривають перед бібліотеками нові можливості і кардинально змінюють спосіб взаємодії користувачів з інформацією.

Мобільні застосунки дають змогу отримувати доступ до бібліотечних ресурсів в будь-якому місці та в будь-який час за допомогою смартфона. Користувачі отримують можливість читати електронні видання не обмежуючи себе фізичними копіями. Розширений доступ та агрегація даних дозволяє здійснювати пошук в електронних каталогах, електронних колекціях та базах даних [1].

Завдяки мобільному застосунку бібліотека може забезпечити повний спектр сервісів дистанційної взаємодії з користувачем: від консультацій у реальному часі через чат або систему миттєвих повідомлень до використання інструментів цифрового самообслуговування, що дозволяють самостійно брати та повертати книги. Крім того, застосунок дає змогу користувачеві управляти власним обліковим записом – переглядати історію користування, подовжувати терміни, а також погашати штрафи без потреби звертатися до бібліотекаря [3]. Мобільні застосунки дозволяють надсилати сповіщення про нові надходження, події бібліотеки, прострочені терміни повернення книг тощо. Це підвищує залученість користувачів, адже вони отримують саме ту інформацію, яка їх цікавить. Така інтеграція сервісів у одному мобільному інтерфейсі суттєво підвищує зручність і швидкість обслуговування [2].

Мобільні застосунки допомагають автоматизувати внутрішні бібліотечні процеси (самообслуговування, продовження термінів, сповіщення про наявність/резервацію видань), знижуючи навантаження на персонал і пришвидшуючи обслуговування користувачів [4]. Інтеграція мобільних інструментів з існуючими автоматизованими бібліотечно-інформаційними системами та цифровими сховищами дає змогу не тільки підвищити оперативність сервісу, а й отримувати зворотний зв'язок. Наприклад, у додатку може бути передбачена система оцінювання послуг користувачами мобільного сервісу [2].

Мобільні застосунки значно підвищують ефективність бібліотечно-інформаційної діяльності. Проте існує низка технічних аспектів, соціальних та організаційних факторів, які бібліотеки мають врахувати, плануючи цифрову модернізацію своїх сервісів. Складна або новітня технічна інфраструктура, необхідна для створення та підтримки мобільного застосунку, може бути фінансово невідповідною для багатьох бібліотек, особливо публічних та університетських. Розробка передбачає залучення спеціалістів, інвестування у програмну інженерію, дизайн, тестування. Після випуску застосунку необхідно

забезпечувати стабільну роботу серверів та технічну підтримку. Стрімкий розвиток технологій, вимагатиме постійного оновлення застосунку, щоб залишатися сумісним з новими версіями операційних систем та мобільних пристроїв.

Інклюзивність і зручність для різних груп користувачів є важливим фактором доступності. Мобільні застосунки мають бути адаптовані під різні категорії користувачів: студентів, дослідників, читачів з обмеженими можливостями тощо. Цифрова грамотність населення може бути суттєвим викликом який значно обмежує коло потенційних користувачів, котрі не мають достатнього досвіду роботи з сучасними технологіями та можуть відчувати складнощі при використанні мобільних застосунків. Для подолання цього бар'єру бібліотеки повинні створювати спеціальні освітні ініціативи: проводити навчальні заходи, організовувати консультації, розробляти покрокові інструкції й інформаційні матеріали. Ефективність цих програм є ключовим фактором у реалізації місії бібліотеки як центру цифрової інклюзії [5].

Бібліотекам необхідно поєднувати технологічні нововведення з інформаційними кампаніями, навчальними заходами та активною взаємодією з аудиторією. Навіть технічно якісний та актуальний застосунок може залишитися невикористаним, якщо бібліотека не забезпечить ефективну промоцію, комунікацію та пояснення переваг цифрових сервісів.

Отже, роль мобільних застосунків у бібліотечно-інформаційній діяльності полягає у нових можливостях для доступу і взаємодії з інформацією, персоналізації та автоматизації сервісів. Мобільні платформи – це не просто доповнення, а ефективний інструмент трансформації бібліотек у динамічні, клієнтоорієнтовані інституції. Впровадження мобільних застосунків дозволяє бібліотекам стати ближчими до користувача: забезпечити швидкий доступ до матеріалів, оперативне інформування, інтерактивну взаємодію. Проте, успіх залежить не лише від технічної реалізації, а й від стратегії імплементації, безпеки й орієнтації на кінцевого користувача.

Джерела та література

1. Макарова О. І. Мобільні бібліотечні додатки як черговий етап діджиталізації сучасної бібліотеки // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2022. № 13. С. 38–41. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004642> (дата звернення: 15.11.2025).
2. Saeidnia, H. R., Kozak, M., Lund, B., Mannuru, N. R., Keshavarz, H., Elango, B., Babajani, A., & Ghorbi, A. Design, Development, Implementation, and Evaluation of a Mobile Application for Academic Library Services: A Study in a Developing Country // Information Technology & Libraries, 2023. 42(3). URL: <https://doi.org/10.5860/ital.v42i3.15977> (дата звернення: 15.11.2025).
3. Sharma D., Sahoo D. R. Application of Mobile Technology in Library Services: An Overview // International Journal of Information Technology & Library Science (IJITLS), 2014, Vol. 3, No. 1, С. 17–24. URL: http://www.irphouse.com/ijitls/ijitlsv3n1_03.pdf (дата звернення: 15.11.2025).
4. Гуралюк А. Г., Вараксина Н. В. Сучасні автоматизовані бібліотечні інформаційні системи: аналіт. огляд / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського, Київ, 2022. [14 с.]. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737125/1/Varaksina_Avtomatyzovani_bibliotechni_in_formatsiyni_systemy-2022.pdf (дата звернення: 15.11.2025).
5. Горбань Ю. І., Касьян В. В., Прокопенко Л. І. Напрями адаптації публічних бібліотек України в цифровому суспільстві // Вісник Харківської державної академії культури. 2025. № 67. С. 112–124. URL: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.08> (дата звернення: 15.11.2025).

Олег Шимко

Науковий керівник – к. філол. н., доцентка Чередник Л.А.

м. Полтава

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ІНФОРМАЦІЇ

У контексті швидкого розвитку електронних послуг зростає проблема захисту інформації та вимоги до її безпеки. Масова імплементація сучасних

технологій у інформаційно-комунікаційні системи призводить до збільшення обсягів інформаційного обміну, що активізує потребу у високоефективних методах захисту [4, с. 3].

Наразі, у цифрову епоху, актуальною є проблема захисту інформації. Розвиток електронних технологій вимагає надзвичайної уваги до забезпечення конфіденційності та цілісності персональних даних. У питанні захисту цифрової інформації головними рішеннями є використання таких нових підходів як, наприклад, «багатофакторна аутентифікація, криптографічне шифрування та використання штучного інтелекту для виявлення та запобігання кіберзагрозам»[1, с. 3]

Проблематика підходів до захисту полягає в тому, що існуючі методи не завжди успішно впораються із сучасними загрозами, такими, зокрема, як атаки з використанням шкідливих програм, соціального інжинірингу та використання застарілих методів аутентифікації та шифрування, що «збільшує ризик несанкціонованого доступу, зокрема через використання криптографічних атак» [2, с. 3].

Відомо, що новітні технології захисту інформації складаються з багатофакторної автентифікації, біометричних даних та систем на основі штучного інтелекту, які виявляють та запобігають загрозам у реальному часі. Також, впровадження криптографічного шифрування забезпечує високий рівень захисту даних під час передачі та зберігання [2, с. 3].

Впровадження штучного інтелекту в системи безпеки дозволяє автоматично ідентифікувати та реагувати на небезпечні дії, усуваючи людський фактор і зменшуючи ймовірність витоку даних. Тому інновації у сфері захисту інформації є невід'ємною частиною розвитку електронних послуг, оскільки сприяють «побудові безпечного та ефективного цифрового середовища для користувачів і бізнесів» [3, с. 3].

У контексті захисту інформації в електронному середовищі, сучасні технології шифрування та управління ключами забезпечують надійний захист

персональних даних. Сучасні методи захисту інформації частіше всього використовують електронні фізичні носії, що складаються з кількох модулів які захищені від несанкціонованого доступу на читання та запис інформації. Кожен модуль має унікальний внутрішній номер в межах кожного фізичного носія, що «дозволяє однозначно його ідентифікувати» [4, с. 3].

На прикладі методу передачі повідомлень, проаналізуємо сучасний підхід до захисту даних, які передаються. Передусім, перед тим, як відправити повідомлення, відправник здійснює електронний підпис і проводить внутрішню перевірку повідомлення між своїми модулями. Якщо результат перевірки позитивний, повідомлення приймається до обробки. Додатково відправляються відкриті компоненти електронного підпису до отримувача. Спочатку отримувач приймає ці відкриті компоненти, перевіряє їх і реєструє ключі взаємодіючого пристрою. Потім отримує саме повідомлення, перевіряє його підпис з використанням зареєстрованих відкритих компонентів і проводить внутрішню перевірку надісланої інформації між своїми модулями. Якщо ця перевірка також є позитивною, то «повідомлення приймається для подальшої обробки» [1, с. 3].

Для додаткового підвищення рівня безпеки сучасні електронні пристрої інтегрують багатофакторну аутентифікацію, що включає не лише електронний підпис, а й біометричні дані користувача, такі як відбитки пальців або розпізнавання обличчя. Цей підхід робить процес авторизації більш надійним менш вразливим до шахрайства, «забезпечуючи максимальний захист фінансових даних користувачів» [1, с. 3].

Отже, подальше удосконалення технологій захисту інформації в електронних системах включає застосування біометричних технологій та аналізу поведінки користувачів.

Дослідники продовжують активно вивчати вплив штучного інтелекту на автоматизацію процесів виявлення та усунення мережевих загроз у реальному часі.

Вдосконалення криптографічного шифрування націлене на забезпечення непереборного захисту даних під час їх передачі та зберігання. Також відбувається активна розробка і впровадження нових стандартів безпеки з метою забезпечення стійкості і надійності електронної комунікації, що відповідає сучасним викликам [2, с. 3].

Джерела та література

1. Muminova S. Sh., & Asatov M. A. (2021). Issues of information security in EDMS. Issues of information security in EDI. International scientific-online conference on "Innovation in the modern education system". Part-3. Collections of scientific works. Washington, 204–207.

2. Muminova S. Sh. (2022). Protection of information in electronic document management systems from the point of view of data leakage. International scientific journal «Science and innovation», 3, 215–220.

3. Monajemi M. (2018). Privacy regulation in the age of biometrics deal with a new world order of information. University of Miami International & Comparative Law Review, 25 (2), 371–408.

4. Toliupa S., Buchyk S., Kulinich O., & Buchyk O. (2022) Protection of state management of critical infrastructure facilities under the influence of cyber-attacks. Infocommunication Technologies and Electronic Engineering, 2, 33–41.

Ілля Білан

Науковий керівник – к. філол. н., доцентка Мізіна О. І.

м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ З ПЛАТФОРМАМИ КОРПОРАТИВНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Нині цифровізація виступає ключовим чинником сучасного соціально-економічного розвитку, відкриваючи для організацій широкі можливості щодо оптимізації їхньої діяльності. Упровадження інноваційних технологій сприяє

раціональному використанню часу, підвищенню продуктивності праці, удосконаленню комунікаційних процесів, формуванню іміджу та переведення послуг з документаційного забезпечення в електронний формат.

Використання цифрових інструментів дає змогу істотно спростити робочі процедури, автоматизувати рутинні операції та забезпечити більш обґрунтоване прийняття управлінських рішень. Усе це підвищує конкурентоспроможність суб'єктів господарювання та сприяє їхній здатності адаптуватися до динамічних умов економічного середовища.

Сучасні інструменти комунікації підприємства, а саме: ділове листування, електронна пошта, переговори, презентації, ділові зустрічі, соціальні мережі, CRM-системи, месенджери та відеоконференції, – уможливають швидкий, точний та надійний обмін інформацією між компанією та всіма учасниками зовнішнього середовища. Крім того, особливу увагу варто приділяти технологічним рішенням, що дають змогу удосконалювати внутрішні процеси управління: електронний документообіг, спільні робочі простори, хмарні сервіси для спільного використання даних [2, с. 32]. Ефективне управління сучасного підприємства неможливе без інтеграції цих систем в єдину логічну структуру. Такий підхід дозволяє уникнути дублювання функцій, зменшити інформаційні втрати та підвищити адаптивність організації до змін.

Загалом застосування комплексного підходу до поєднання цих інструментів ділового спілкування з системами електронного документообігу дозволяє налагодити інформаційні потоки, забезпечити прозорість комунікації, контролювати швидкість реагування на запити та підвищити ефективність каналів комунікації [1, с. 60].

Прикладами таких систем є Microsoft SharePoint, IBM Notes/Domino, Google Workspace, Slack, Microsoft Teams тощо. Наприклад, інтеграція СЕД з Microsoft Teams дає змогу співробітникам одночасно обговорювати документи, редагувати їх у реальному часі та відстежувати зміни у централізованій системі. Аналогічно, поєднання документообігу зі Slack забезпечує автоматичне

сповіщення про нові або змінені документи з метою пришвидшення комунікації між учасниками управлінського середовища. Microsoft SharePoint – це ще одна потужна платформа для спільної роботи й управління документами, розроблена компанією Microsoft. Платформа SharePoint відома своєю великою функціональністю, гнучкістю та можливістю налаштування під різні бізнес-потреби [3, с. 80]. У випадку Google Workspace інтеграція сприяє миттєвому доступу до електронних документів через хмарні сервіси та спрощує колективну роботу завдяки інструментам Google Docs, Sheets та Drive.

Ще однією корпоративною платформою, яка поєднує функції електронної пошти, календарів, засобів для колективної роботи та потужної системи управління документами є IBM Notes/Domino. Вона дозволяє створювати та розгортати бізнес-додатки, підтримує роботу з базами даних і забезпечує високий рівень безпеки під час обміну інформацією. Завдяки інтеграції інструментів комунікації та електронного документообігу IBM Notes/Domino стала ефективним рішенням для організацій, що прагнуть автоматизувати робочі процеси та підвищити продуктивність спільної діяльності.

Об'єднання платформ корпоративних комунікацій із системами електронного документообігу є складним та водночас стратегічно важливим процесом, який охоплює модернізацію нормативно-правової бази, впровадження сучасних технологічних рішень, формування відповідних організаційних структур і підвищення рівня цифрової компетентності усіх учасників управлінських відносин. Ефективне використання електронних інструментів не лише прискорює взаємодію, а й забезпечує вищий рівень прозорості, підзвітності та доступності інформаційних послуг [2, с. 32].

Побудова такої колаборативної комунікаційної системи характеризується низкою переваг. Насамперед вона забезпечує централізоване адміністрування документів для мінімізації втрати важливої інформації та оптимізації доступу до неї для працівників установи. Крім того, така інтеграція сприяє підвищенню ефективності інформаційного обміну між структурними підрозділами та

зовнішніми контрагентами. Автоматизація процедур документообігу дозволяє скоротити час опрацювання документів, зменшити обсяг ручних операцій та пов'язані з ними помилки. Особливого значення набуває також забезпечення високого рівня захисту даних і дотримання конфіденційності, що є надзвичайно важливим у сучасному бізнес-середовищі.

Отже, інтеграція електронного документообігу з платформами корпоративних комунікацій є важливим етапом цифровізації та оптимізації роботи підприємства. Цей процес передбачає застосування спеціалізованого програмного забезпечення, яке дає змогу ефективно керувати документами та забезпечує їхній швидкий обіг. Завдяки створенню об'єднаної мережі, компанії можуть значно оптимізувати внутрішні процеси, забезпечити високий рівень безпеки даних та підвищити загальну продуктивність.

Джерела та література

1. Василюха Н., Індус К. Інструменти бізнес-комунікації для забезпечення ефективного здійснення зовнішньоекономічних операцій. *Право та інноваційне суспільство – Law and innovative society*. 2025. № 1 (24). С. 55–62. DOI: [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2025-1\(24\)-556](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2025-1(24)-556).

2. Васьків С. В. Інтеграція електронних комунікацій у систему державного управління: організаційно-правові механізми. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2025. Т. 36 (75). № 1. С. 28–34.

3. Гончаренко Є. О. Сучасні моделі і методи проєктування і реалізації систем електронного документообігу. *Управління розвитком складних систем*. 2023. № 3. С. 78–84.

БІБЛІОТЕЧНА, АРХІВНА ТА МУЗЕЙНА ГАЛУЗІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Валентина Василєва

Переклад з болгарської мови – Йоліана Страшнюк

м. Софія (Болгарія)

ДИГІТАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ДИГІТАЛЬНИЙ ДОСТУП У ЦЕНТРАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ БОЛГАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

Центральна бібліотека Болгарської академії наук – найбільша академічна наукова бібліотека в Болгарії; вона служить національним центром наукової інформації та послуг для наукової спільноти. Бібліотеку засновано 1869 р. в структурі Болгарського наукового товариства (прообраз Болгарської академії наук) в Браїлі (Румунія). ЦБ – БАН функціонує як науковий та інформаційний центр для потреб дослідників Болгарської академії наук та інших науково-освітніх інституцій. Вона є національним сховищем спеціалізованої наукової літератури й методичним центром бібліотек у системі Академії. Окрім цього, це культурний заклад з багатою колекцією старих і рідкісних видань. Фонд бібліотеки містить близько 2 мільйонів одиниць зберігання, у тому числі книги, періодику, карти, рукописи й електронні ресурси. Серед послуг, що пропонує Центральна бібліотека БАН, – міжбібліотечний абонемент, міжнародний книгообмін з понад 780 інституціями з 61 держав, бібліотечні справки, інформаційна підтримка, допомога з пошуком літератури і документів, доступ до електронних ресурсів і баз даних. Користувачі мають доступ до бібліотечного онлайн каталогу і дигітальних колекцій. Також бібліотека надає дигітальні ресурси з відкритим доступом, у тому числі до цифрових колекцій, що є спадщиною Болгарської екзархії у Стамбулі, й управляє бібліотечною мережею із 48 спеціальних бібліотек, які обслуговують 34 наукових сектора Академії.

Зв'язок між Проєктом CLaDA-BG і Центральною бібліотекою

Проєкт CLaDA-BG (що є складовою Європейської ініціативи CLARIN) тісно пов'язаний з Центральною бібліотекою завдяки їхній спільній місії, яка полягає у зберіганні, дигіталізації та забезпеченні доступу до лінгвістичних і культурних ресурсів. Співробітництво охоплює дигіталізацію колекцій, їхню інтеграцію у відкриті сховища та надання наукових метаданих. Це дозволяє використовувати ресурси бібліотеки в інтердисциплінарних дослідженнях із сучасними мовними технологіями, створюючи синергію між традиційним знанням і дигітальною наукою на користь академічної спільноти і суспільства.

Доступ до провідних наукових баз даних

Центральна бібліотека відіграє стратегічну роль у забезпеченні доступу до ключових міжнародних баз даних для надання високоякісної наукової інформації дослідникам, лекторам, докторантам, студентам та іншим користувачам. За останні 10 років інтерес до доступу до наукових баз даних збільшився. У Болгарії ця тенденція спостерігається й на державному рівні, бо доступ до двох найбільших баз – Scopus і Web of Science – забезпечує Міністерство освіти та науки. Центральна бібліотека не тільки надає доступ до цих ресурсів, але й усіляко сприяє дослідницькій роботі, організовуючи навчання, даючи консультації та надаючи необхідну методичну допомогу дослідникам у їхньому використанні.

Aleph 500

Іншим важливим дигітальним ресурсом у Центральній бібліотеці є Aleph 500, інтегрована система ExLibris, яка управляє бібліотечними процесами й надає онлайн каталог (OPAC) для швидкого доступу до колекцій. Через свій інтерфейс читачі можуть шукати книги, періодику, дисертації, довідкові твори та інші матеріали, переглядаючи повні бібліографічні дані, розташування, наявність, сигнатури та інвентарні номери. Розширені фільтри – такі як мова, рік і тип документу – сприяють більш точному пошуку. Aleph 500 є ключовим

фактором досягнення цілей Центральної бібліотеки, пов'язаних з модернізацією дигітальних послуг.

DSpace

Центральна бібліотека адмініструє Дигітальне сховище Болгарської академії наук, що базується на DSpace. Це сховище було спроектовано з метою:

- збереження наукових публікацій дослідників Академії у довгостроковій перспективі;
- забезпечення відкритого доступу до них;
- популяризації наукової продукції на національному та міжнародному рівнях.

Що містить сховище:

- статті у наукових журналах;
- доповіді на конференціях;
- монографії та книги;
- річні звіти науково-дослідницьких інститутів;
- інші наукові й освітні матеріали.

Функції та переваги:

- метаданні та індексація – кожний документ описаний з докладними метаданими (автор, назва, ключові слова та ін.), що спрощує пошук;
- довгострокове зберігання – платформа підтримує стабільний архів для використання у майбутньому;
- оперативна сумісність – сумісність з міжнародними стандартами (OAI-PMH), що дозволяє включення до глобальних пошукових систем й платформ, таких як OpenAIRE, BASE, Google Scholar;
- контроль доступу – за необхідністю певні документи можуть мати обмежений доступ.

Участь науково-дослідницьких інститутів

Центральна бібліотека координує роботу різних інститутів Академії, кожний з яких має свої колекції в DSpace. Кожний інститут може додавати,

описувати й управляти власними матеріалами, а Центральна бібліотека надає їм підтримку.

Дигіталізація

Останніми десятиріччями, відповідно до глобальних тенденцій дигіталізації, бібліотека розвиває і застосовує сучасні цифрові технології. Це робить колекції більш доступними як для наукової спільноти, так і для широкого загалу.

Основні цілі дигіталізації:

- зберігання рідкісних і цінних документів через дигітальну архівацію;
- спрощення доступу до культурної та наукової спадщини;
- надання можливості для дистанційного навчання і досліджень;
- створення бази для наукових досліджень через NLP (обробка природної мови) і AI (штучний інтелект) технології.

Досягнення

Впродовж майже 15 років бібліотека дигіталізувала понад 4000 одиниць зберігання, організувала більш ніж 300 000 цифрових файлів, згрупованих у 21 тематичну колекцію. Акцент робиться на:

- стародруках епохи болгарського Відродження;
- особистих бібліотеках визначних болгарських вчених;
- періодичних виданнях, починаючи з епохи болгарського Відродження до середини XX ст.;
- мікрофільмах рукописів;
- архітектурних проєктах і картографічних виданнях;
- багатій колекції світлин і портретів учених епохи болгарського Відродження та наукових діячів.

Платформи і технології

З метою зберігання і представлення дигітального змісту використовуються:

- DSpace

- ALEPH 500
- OCR інструменти для староболгарських текстів – ABBYY FineReader
- Photoshop
- Сканери – BookEye 3; CopiBook i2s

Популяризація та суспільний доступ

Дигітальні колекції знаходяться у вільному доступі онлайн на платформі бібліотеки. Найбільш відвідуваними є:

- колекція „Златорог“ – включає однойменний журнал та інші літературні видання міжвоєнного періода;
- колекція „Развігор“ – з матеріалами з історії культури й мистецтва;
- колекція „Зора“ – повна і єдина дигіталізована колекція цієї щоденної газети початку ХХ ст. в Болгарії;
- архіви фонду Болгарської екзархії в Стамбулі, бібліотека „Пікіо“ (Рим) та інші рідкісні та цінні книжкові колекції.

Центральна бібліотека організує також тимчасові виставки і заходи (наприклад, щорічно бере участь в ініціативах з приводу Європейських днів спадщини) з метою популяризації дигітального контенту.

Перспективи та виклики:

- розширення OCR покриття для всіх шрифтів кирилиці ХІХ–ХХ ст.;
- інтеграція з національними та міжнародними дигітальними репозиторіями (наприклад, Europeana);
- покращення інтерфейса користувача дигітальної бібліотеки;
- створення віртуальних виставок та освітніх платформ на базі дигітального змісту.

Висновки:

Центральна бібліотека Болгарської академії наук відіграє ключову роль у збереженні культурної та наукової спадщини Болгарії, у той же час заохочуючи інновації. Через дигіталізацію, відкритий доступ та інтеграцію в глобальні

дослідницькі мережі вона сприяє інтердисциплінарному співробітництву й надає сучасні інструменти, які гарантують її актуальність у цифрову еру.

Анна Алексєєнко

м. Харків

ПОТРЕБИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА В ІНФОРМАЦІЇ АРХІВНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Основоположним принципом роботи українських архівів сьогодні є людиноцентричність – спрямування діяльності у сфері архівної справи насамперед на людину, її права та інтереси. Керуючись ним, Державна архівна служба України у Стратегії захисту документальної спадщини як запорука збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1349-р, визначає стратегічною ціллю № 1 «Цифровізацію сфери архівної справи та забезпечення її відповідності інформаційним потребам суспільства» [1]. Відтак, необхідно мати чітке уявлення щодо потреб потенційних користувачів ретроінформації. Додаткову увагу варто приділити архівній науково-технічній документації (НТД), яка має низку специфічних характеристик, що впливають на її використання.

Метою автора є артикулювати проблематику інформаційної значущості архівної НТД для сучасного суспільства.

Під науково-технічною документацією в українському архівознавстві розуміється сукупність документів, що фіксують процес і результати наукових досліджень, технічних розробок, а також шляхи й методи їх впровадження у виробництво [2, с. 153]. Основними типами НТД є: науково-дослідна документація, конструкторська документація на вироби й обладнання індивідуального та серійного виробництва, технологічна документація, проектна документацію для будівництва.

Від моменту виникнення науково-дослідного або технічного документа інформація, яка міститься в ньому, призвана протягом певного періоду часу задовольняти повсякденні потреби науки, техніки та виробництва [3, с. 219]. Цю властивість НТД не втрачає після передавання на архівне зберігання. Найбільш інформативними у цьому плані є звіти про науково-дослідні роботи, які можуть стати інформаційною базою для нових наукових студій [4, с. 644]. Проте, сучасні вчені частіше звертаються до результатів роботи своїх колег, розміщених у науковій періодиці, ніж до неопублікованих першоджерел. Цьому сприяє розвинена система наукових видань та їх більша доступність, порівняно з архівними матеріалами.

Через специфіку змісту НТД, який є складним для сприйняття, до неї частіше звертаються вузькопрофільні спеціалісти. Для широкого кола громадськості інформація архівної НТД носить, скоріше, ознайомчий характер, ілюструючи зовнішній вигляд конструкторської моделі або споруди.

Найактивніше використовується проектна документація. Вона може залучатися для відбудови, ремонту та реконструкції будівель і споруд при ліквідації наслідків руйнацій. Потреби в архівній інформації, розміщеній у ній, виникають у архітекторів, проєктувальників, пам'яткоохоронців, які намагаються зберегти або відтворити первісний вигляд будівель та споруд. Слід зазначити, що така тенденція спостерігається і за межами України. Свідченням значущості саме цього типу НТД можна вважати той факт, що при Міжнародній раді архівів функціонує окрема Секція архітектурних документів (англ. – Section on Architectural Records, SAR). Її було створено у 2000 р. з метою поширення архітектурних документів, а також документів про будівельні середовища [5].

Позитивним фактором, який впливає на зростання кількості звернень до архівних документів, стає їх удоступнення шляхом оприлюднення їх оцифрованих повнотекстових версій на офіційних вебсайтах та міжархівних порталах.

Таким чином, потреби сучасного суспільства в інформації архівної науково-технічної документації залежать як від рівня кваліфікації користувачів, так і формуються у процесі діяльності архівів щодо популяризації та удосупнення документної інформації.

Джерела та література

1. Стратегія захисту документальної спадщини як запорука збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року, що була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2024 р. № 1349-р.

2. Алексеєнко А. О., Балишев М. А. Архіви – зберігачі історії науки і техніки: інституціоналізація в Україні архівного зберігання науково-технічної документації. Архіви України. 2017. Вип. 5–6. С. 151–161.

3. Алексеєнко А. О. Науково-технічна документація як складова Національних архівних інформаційних ресурсів: актуальні питання щодо переосмислення концепту. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів Сьомої міжнар. наук. конф., м. Київ, 22–25 травня 2024 р. / упоряд. Н. І. Кобижча, М. М. Цілина. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2024. С. 218–221.

4. Алексеєнко А. О. Розкриття інформаційного потенціалу архівної науково-дослідної документації: напрацювання ЦДНТА України. Бібліотека. Наука. Комунікація. Актуальні питання збереження та інноваційного розвитку наукових бібліотек : матеріали Міжнар. наук. конф. (3–5 жовт. 2023 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко, відп. секр. М. В. Іванова. Київ, 2023. С. 644–648.

5. Section on Architectural Records – SAR [Електронний ресурс]: офіційний сайт Міжнародної ради архівів. URL: <https://www.ica.org/ica-network/professional-sections/sar/> (дата звернення: 20.11.2025).

Ірина Передерій,
м. Полтава
Руслан Гула,
м. Харків

СТАНДАРТИЗАЦІЯ МЕТАДАНИХ І ПРОТОКОЛИ ОБМІНУ ЯК ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕРОПЕРАБЕЛЬНОСТІ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

У сучасних умовах цифрової трансформації інституції пам'яті – архіви, бібліотеки, музеї – стикаються з необхідністю забезпечення сталої інтеграції своїх цифрових ресурсів у глобальний інформаційний простір. Одним із ключових інструментів такої інтеграції є *інтероперабельність* – здатність різних інформаційних систем обмінюватися даними та забезпечувати їх змістовну, технічну й логічну сумісність. Це поняття дедалі більше трактується не лише як технічна характеристика системи, а й стратегічна умова для формування цілісного, доступного та стійкого простору збереження й репрезентації культурної спадщини

Інтероперабельність має багаторівневу структуру, яку дедалі частіше дослідники визначають у межах трьох взаємопов'язаних вимірів: технічного, семантичного та організаційного. У даних тезах зосереджено увагу на технічному рівні, що охоплює формати метаданих, протоколи обміну та технологічні стандарти, які забезпечують машинозчитуваність, надійне збереження й автоматизоване поширення цифрової інформації.

Основою технічного складника інтероперабельності є, безумовно, метадані. Це структуровані дані, що описують властивості, походження, контекст і зміст цифрових об'єктів. У бібліотечній та архівній практиці метадані є основою для каталогізації, пошуку, агрегації та інтерпретації інформації, а отже, – критичним чинником забезпечення інтероперабельності. Тому практична реалізація тут полягає у стандартизації метаданих. Саме тому з 1990-их – початку 2000-х рр. у світовій практиці почали поширюватися стандартизовані схеми метаданих, такі як:

- *Dublin Core* – базовий набір із 15 елементів, що використовується для опису електронних ресурсів;

- *MARC21* – бібліографічний формат, орієнтований на автоматизовану обробку записів;

- *EAD (Encoded Archival Description)* – стандарт опису архівних документів у форматі XML;

- *ISAD(G) та ISAAR(CPF)* – міжнародні архівні стандарти опису документів і суб'єктів.

Ці стандарти не лише уніфікують описові підходи, а й забезпечують взаємне зчитування даних різними системами, дозволяючи об'єднувати та повторно використовувати інформацію.

Крім самих стандартів метаданих, для інтеперабельності цифрових платформ надважливими є й протоколи обміну метаданими, які також пройшли певну еволюцію у своєму розвитку.

Одним із найпоширеніших рішень для обміну метаданими є OAI-PMH (Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting) – протокол, розроблений для збору (harvesting) метаданих із розподілених джерел. Він уможливорює регулярне автоматичне оновлення агрегаторів, інтеграцію з іншими платформами та побудову відкритих доступних репозитаріїв [2]. Цей протокол лежить в основі роботи таких добре відомих платформ-агрегаторів, як Europeana або OpenAIRE, і широко застосовується українськими науковими бібліотеками, зокрема НБУВ та університетськими репозитаріями.

З розвитком семантичних вебтехнологій значного поширення набули RDF (Resource Description Framework) та JSON-LD (JavaScript Object Notation for Linked Data) – формати, що підтримують пов'язані відкриті дані та зберігають змістовні зв'язки між об'єктами.

У 2020-х роках у центр уваги дедалі більше потрапляють *принципи FAIR* (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable – доступність для пошуку, відкритість, сумісність, багаторазове використання), які акцентують увагу не

лише на відкритості даних, а й на забезпеченні їх машиночитаності, повторного використання та інтероперабельності. У контексті документальної спадщини дотримання цих принципів означає створення таких цифрових об'єктів і метаданих, які можуть бути зчитані, «витягнуті» та використані іншими системами – автоматично, без втрати змісту або структури [4].

Найсучасніші підходи, такі як FAIR Digital Objects (FDO), пропонують концептуальну модель представлення даних у формі єдиних об'єктів з уніфікованими атрибутами та ідентифікаторами, що значно підвищує рівень інтероперабельності [1, р. 410].

В українському інформаційному просторі технічна інтероперабельність частково реалізована в науково-освітньому секторі, насамперед, у бібліотеках. Наприклад, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського активно впроваджує протокол OAI-PMH, використовує платформу DSpace для репозитаріїв (зокрема, Наукову електронну бібліотеку періодичних видань НАН України, репозитарій електронних ресурсів для наукових статей і звітів) та інтегрується з міжнародними агрегаторами [3, с. 153-154].

Репозитарії ЗВО – eKhPIIR, ElarTSATU, UKU Library, eNUPPIR – також реалізують принципи відкритості метаданих, забезпечують DOI-ідентифікацію, використовують формати Dublin Core. Це забезпечує базовий рівень інтероперабельності в межах академічного сегменту.

Однак, архівні та музейні установи поки що менш інтегровані в ці цифрові екосистеми. Здебільшого йдеться про оцифрування та публікацію контенту у форматі PDF без супровідних метаданих або без відкритих API. Це обмежує машинозчитуваність і повторне використання архівних фондів у глобальних цифрових середовищах.

Наявність окремих ініціатив – як-от Міжархівний пошуковий портал, ЕБ «Україніка», е-архів М. Грушевського – свідчить про потенціал розвитку, однак потребує системного застосування міжнародних стандартів, підтримки з боку

держави та впровадження концепцій FAIR і LOD (Linked Open Data – пов’язаних відкритих даних).

Отже, технічна інтероперабельність є першоосною для ефективного функціонування цифрових архівів і бібліотек у мережевому середовищі. Її забезпечують стандарти метаданих, протоколи обміну, узгоджені формати даних і впровадження сучасних принципів, таких як FAIR. Для України, яка постає перед викликами війни, цифрової трансформації та боротьби за інформаційний суверенітет, формування інтероперабельної інфраструктури є не лише технологічним, а й культурно-політичним завданням. Успішна реалізація технічної інтероперабельності дозволить посилити присутність української спадщини у глобальному просторі та утвердити правдиві історичні наративи.

Джерела та література

1. Islam, S., Grimm R., Asserson T., Wittenburg P. FAIR Digital Objects: Concept and Implementation. *Data Intelligence*. 2022. Vol. 4, No. 2. P. 410–427. URL: https://doi.org/10.1162/dint_a_00130
2. Lagoze C., Van de Sompel H., Nelson M., Warner S. The Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting. *International Conference on Digital Libraries 2002*. URL: <https://surl.li/lphexi>.
3. Symonenko, T., Zaiika M. Open Access and Metadata Infrastructure in NBUV: Strategies and Challenges. *Вісник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2024. № 2. С. 150–158.
4. Wilkinson M., Dumontier M., Aalbersberg I. *et al.* The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship. *Sci Data* **3**, 160018 (2016). URL: <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСУВАННЯ ІМІДЖУ БІБЛІОТЕКИ В ІНТЕРАКТИВНОМУ МЕДІАСЕРЕДОВИЩІ

Цифровізація та управління інформаційними ресурсами є метою всіх сучасних книгозбірень. Запорукою успішної інтеграції та диджиталізації бібліотечних закладів сьогодні є задоволення інформаційних потреб, пов'язаних з новими цифровими технологіями, зміною професійного світогляду бібліотекарів, які поєднують творчий підхід з високим професіоналізмом.

Загалом бібліотеки створюють комунікацію з користувачем за допомогою різноманітного мережевого інструментарію: сайтів, репозитаріїв, зведених електронних каталогів та інших ресурсів, надають послуги віртуальної довідкової служби, організують доступ до зовнішніх електронних ресурсів, пропонують послуги замовлення літератури через інтернет тощо [2, с. 168].

Сучасні бібліотеки також активно використовують соціальні медіа й інші інструменти електронної комунікації для популяризації своїх послуг та ідей. До того ж використання цифрових технологій надає змогу зберігати, обробляти й аналізувати великий обсяг інформації, що забезпечує ефективність і високу якість послуг, наданих бібліотеками. Останні використовують соціальні медіа також для проведення онлайн-зустрічей, вебінарів, презентацій та інших заходів, що дозволяє збільшити кількість учасників, забезпечуючи широке охоплення аудиторії.

Соціальні медіа пропонують широкий спектр можливостей і сервісів для бібліотек як інформаційних центрів. Можна виокремити такі категорії соціальних медіа: віртуальні спільноти, блоги, соціальні мережі, групи з виробництва спільного контенту, вікі-сервіси, геосоціальні сервіси тощо. До представленого переліку науковці додають форуми, мікроблоги, фотохостинги, сайти відгуків, соціальні закладки, соціальні ігри, відеохостинги та віртуальні світи. Ураховуючи те, що сьогодні соціальні медіа досить швидко

розвиваються, можна прогнозувати, що ця класифікація з часом зазнає змін і доповнень.

Соціальні медіа відкрили перед бібліотеками нові можливості для розвитку творчості та використання сучасних технологій у виконанні своїх завдань. Бібліотеки стають ключовими інституціями в галузі культури та інтелектуального розвитку, надаючи не тільки освітні послуги, але й зберігаючи та поширюючи регіональну пам'ять.

Бібліотеки найчастіше використовують такі методи поширення інформації в соціальних медіа:

- створення профілю в соціальних мережах, який уміщує відомості про події, нові надходження, послуги тощо;
- використання хештегів, які допомагають користувачам знайти публікації певного тематичного спрямування;
- рекламування в інтернет-спільнотах, яке уможлиблює привертання уваги до послуг і подій закладу;
- створення відеоконтенту, зокрема оглядів книжок, інструктивних відео, відеоінтерв'ю з авторами тощо;
- використання месенджерів, які забезпечують сталий зв'язок бібліотеки зі своїми користувачами [2, с. 18].

Як зауважує Т. Гранчак, використання соціальних медіа для поширення інформації про нові надходження, події в житті бібліотеки, а також про продукти й послуги є ефективним інструментом просування іміджу закладу навіть за обмеженого бюджету. Дослідниця підкреслює економічну доцільність: створення облікових записів у соціальних медіа не потребує фінансових витрат, а ключовим завданням персоналу є лише регулярне оновлення контенту та ведення профілів [1, с. 20].

Для бібліотек соціальні медіа – це рекламна платформа, яка допомагає вивчати цільову аудиторію, створювати попит на бібліотечні послуги, забезпечувати зворотній зв'язок, підвищувати відвідуваність заходів,

збільшувати попит тощо. Комунікація в соціальних медіа набуває різних форм. Зокрема користувачі можуть ділитися своїми думками, досвідом і знаннями, взаємодіяти один з одним, встановлювати контакти, обмінюватися новинами, інформацією, відео, фотографіями, музикою і рекомендаціями.

Завдяки соціальним медіа бібліотека репрезентує себе в оновленій сучасній формі. Соціальні медіа є якісними й ефективними інструментами для популяризації бібліотек і бібліотечної професії серед громадськості. Ефективне використання соціальних медіа має бути обов'язковим складником стратегії просування бібліотеки. Адже вони надають можливість створювати цікавий і привабливий контент, який допомагає підняти імідж бібліотеки, зосередити увагу громадськості та сформувати унікальний образ бібліотеки.

Отже, використання соціальних медіа в діяльності бібліотек є не лише виправданим, а й необхідним. Соціальні платформи наближають читачів до бібліотеки, формують простір діалогу та сприяють трансформації установи у відкритий інформаційно-комунікаційний центр. Бібліотеки використовують соціальні медіа для багатьох цілей: просування, розміщення новин, організації подій, відкриття доступу до ресурсів і вдосконалення функцій обслуговування клієнтів.

Джерела та література

1. Гранчак Т. Ю. Використання національними бібліотеками соцмереж для представлення бібліотечних продуктів і послуг. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 18–29.

2. Таєнчук М. В., Ковальський Г. Є. Особливості комунікації бібліотеки в епоху цифровізації. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2019. Т. 1. Вип. 11. С. 165–170.

ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ ВІДРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ: СИНТЕЗ ВІТЧИЗНЯНОГО І СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Повномасштабна війна росії проти України завдала нищівних збитків культурній інфраструктурі, зокрема музеям. Однак ця криза розкрила системні проблеми галузі: консервативність управлінських моделей, відставання в цифровій трансформації та недостатню орієнтацію на потреби суспільства. Таким чином, актуальність дослідження полягає не лише у фізичному відновленні, але в трансформації музеїв як соціально активних інституцій, здатних ефективно функціонувати в нових умовах, що передбачає розробку комплексного алгоритму дій для інноваційної трансформації українських музеїв на основі синтезу світових теорій та вітчизняного досвіду. Шляхом проведеного критичного аналізу ключових концепцій зарубіжних учених (Дж. Коттер, С. Вейль) щодо управління змінами та соціальної ролі музею, систематизувавши виклики, ідентифіковані українськими дослідниками (Л. Смілянець, Н. Білошицька, О. Булаєнко), запропоновано власну структурну модель (A.R.G.), що поєднує теоретичні засади з практичними інструментами.

Модель управління змінами Джона Коттера. Ключовим є перший етап моделі – створення відчуття терміновості. В українському контексті воно посилюється воєнними руйнуваннями, що робить зміни не бажаними, а обов'язковими для виживання установи. Ідея Коттера про «побачити-відчутти-змінитися» може бути реалізована через розповідь історій про втрачені та врятовані пам'ятки, що емоційно обґрунтовує необхідність інновацій.

Концепція соціальної корисності Стівена Вейля, де акцентовано на тому, що музей має «заробляти на своє утримання» не в комерційному, а в соціальному сенсі – бути корисним громаді. Для України це означає переорієнтацію з пасивного зберігання на активну участь у соціальній реабілітації, освіті та формуванні громадянської ідентичності.

Аналіз праць українських музеєзнавців дозволяє виокремити три виклики, що стримують розвиток:

Комунікаційний розрив із аудиторією у дослідженнях Н. Білошицької вказує на нездатність класичних експозицій задовольнити потреби вимогливої молодіжної аудиторії, яка очікує інтерактивності, технологій та емпіричного досвіду.

Географічна та інформаційна ізоляція, як зазначала Л. Бакуліна, окреслюється значною диспропорцією у доступі до культурних послуг. Музеї в малих містах та сільській місцевості часто позбавлені можливості участі у культурному житті країни.

Своєю чергою, на технологічне відставання вказували авторки О. Булаєнко та І. Зінкевич-Зюман. Вони фіксують відставання у впровадженні інформаційних технологій, що стало критичним під час війни для дистанційної роботи та цифрового збереження спадщини.

На основі аналізу проблемного поля та теоретичних досліджень музейних менеджерів запропоновано гібридну модель трансформації A.R.G. (Adapt, Recover, Grow). На наш погляд, це може слугувати динамічним підґрунтям для музейних установ як некомерційних структур у сфері культури та мистецтва. Ця модель пропонує нелінійний підхід, де музеї можуть входити в неї з будь-якої фази, відповідно до своїх поточних можливостей.

Фаза А (ADAPT): Крок 1: Адаптація менеджменту та формування нової візії, де основним інструментом є створення «Ради трансформації». Її завдання – це подолання внутрішнього опору змінам шляхом формування робочої групи з ключових співробітників, представників місцевої громади, ІТ-фахівців та маркетологів. Це реалізує ідею Коттера про побудову коаліції.

Крок 2: Розробка нової місії. На цьому етапі потрібно відповісти на виклик Вейля про соціальну корисність. Переформулювання місії музею. Наприклад: «Наш музей – це не сховище, а майданчик для діалогу, освіти та соціальної реабілітації, що зберігає минуле для майбутнього».

Фаза R (RECOVER): Відновлення через три паралельні кроки. Крок R.1: Цифровий двійник. Завдання: Подолати ізоляцію музейних установ (проблема Бакуліної) та забезпечити збереження музейних пам'яток шляхом 3D-оцифрування найцінніших експонатів; створення віртуальних турів; розміщення оцифрованих колекцій у відкритому доступі.

Крок R.2: Інтерактивна освіта. Основна мета: Залучити молодь (проблема Білошицької). Розробка квестів з використанням QR-кодів; створення AR-додатків, що «оживляють» експонати; організація «лабораторій» для дітей з можливістю взаємодії з репліками.

Крок R.3: Відкрита комунікація. Мета: Перетворити музей на культурний хаб. Де інструментарієм є активна присутність у соцмережах; проведення подій, не пов'язаних безпосередньо з експозицією (лекції, кінопокази, дискусії); співпраця з місцевими ініціативами.

Фаза G (GROW): Зростання через інтеграцію. Крок 1: Участь у міжнародних програмах. (Наприклад, Creative Europe, CIDOC). Крок 2: «Експорт» контенту. Використання створених цифрових матеріалів для віртуальних виставок на європейських платформах. Крок 3: Розробка спільних проєктів. Реалізація разом з європейськими музеями спільних дослідницьких або освітніх програм.

Отже, запропонована модель доводить, що ефективна трансформація вимагає не механічного копіювання західних зразків, а їх творчої адаптації. Теорії Коттера та Вейля надають стратегічний каркас, а діагностика українських учених визначає тактичні цілі у проведенні концептуальних змін в музеях, які згідно зі Законом є неприбутковими установами. Інноваційні технології виступають у першу чергу як інструментарій для системних змін, а не самоціль. Впровадження VR, AR та цифрових архівів у моделі A.R.G. є не метою, а функціональним засобом для вирішення конкретних проблем: збереження спадщини, залучення аудиторії та подолання географічних бар'єрів.

Модель А.Р.Г. пропонує шлях від виживання (Adapt) до стабілізації (Recover) і подальшого становлення як повноправного учасника міжнародного культурного процесу (Grow). Це відповідає стратегічному курсу України на євроінтеграцію.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці детальних «дорожніх кар» для різних типів музеїв (краєзнавчих, художніх, меморіальних) та у моніторингу ефективності впровадження конкретних інструментів моделі на практиці.

Джерела та література

1. Бабкова А. Музейна педагогіка: проблеми та перспективи розвитку. *Школа*. 2014. №5. С. 60–65.

2. Булаєнко О. Досліджувати, не виходячи з дому. 29 онлайн-музеїв аби урізноманітнити уроки. *Нова українська школа*. 15 січня 2022 URL: <https://surl.lu/qqonwo>

3. Зінкевич-Зюман І. Перспективи відновлення музейних установ. *Музейний простір України*. 14 жовтня 2022. веб-сайт URL: <http://www.prostir.museum/sites/ua>

4. Зосім М. 8-кроковий процес змін Джона Коттера. 26 грудня 2022. URL: <https://www.maxzosim.com/john-kotters-eight-steps/>

5. Карандаєв Р. Злочини росії проти культурної спадщини України знаходять справедливий осуд на міжнародному рівні. URL: <https://surl.li/ojatno>

6. Котлер Н. Музейний маркетинг і стратегія / Пер. з англ. Київ: Стилос, 2010. 528с.

7. Музеї України. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

8. Тименко В. П. Перспективи розвитку музейної педагогіки в контексті наукової школи педагогічного дизайну. *Музейна педагогіка проблеми, сьогодення, перспективи*. Матеріали Четвертої науково-практичної конференції (27–28 вересня 2016 р.). Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ, 2016. С. 70-75.

9. Стецюк О. В. Розвиток мережі музейних закладів у системі туристичної інфраструктури Карпатського регіону. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету (Географія)*. Тернопіль, 2016. № 1 С.89-105.

10. Stephen E. Weil. *Rethinking the Museum and Other Meditations*. May 17, 1990 by Smithsonian Institution Scholarly Press ISBN9780874749533. 201 pages,

11. Poluga J., Rutynski M., Zinko J. *Zasoby turystyczne Ukrainy Zachodniej. Potencjal turystyczny Ukrainy Zachodniej / Projekt PAUCI nr 00-0195-056 Potencjal turystyczny Ukrainy Zachodniej: Kierunki i mozliwosci inwestowania w sektorze turystyki w swietle polskich doswiadczen / R. Szczecinski, J. Zinko, R. Lozynski i dr. Warszawa: Instytut Turystyki, 2005.*

Людмила Чередник

м. Полтава

РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ФОРМУВАННІ СТАЛОГО ІНТЕРЕСУ

ДО КНИГИ І ЧИТАННЯ

У добу, коли інформаційні потоки розгортаються безмежними хвилями, бібліотеки залишаються тим стабільним берегом, де читач може знайти не лише текст, а й відчуття внутрішньої зосередженості. Читання, незважаючи на конкуренцію з боку цифрових медіа, «не втрачає своєї ролі в розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту та культурної ідентичності» [3, с. 46]. Проте інтерес до книги нині потребує свідомої підтримки.

Сучасні бібліотеки, модернізуючись та розширюючи свій функціонал, стають не лише сховищами текстів, а й активними культурно-інформаційними центрами. Саме вони відіграють ключову роль у формуванні сталої читацької культури на індивідуальному та суспільному рівнях.

Метою статті є аналіз ролі бібліотек у підтримці сталого інтересу до книги і читання в сучасному інформаційному середовищі та визначення ефективних практик бібліотечної діяльності.

Прикметно, що читання залишається «соціокультурною цінністю у цифрову добу»[6 с. 12]. І це не лише технічна навичка, а культурний інструмент взаємодії з текстом, який забезпечує розвиток уваги, мовлення, мислення і здатності до рефлексії. Водночас, на думку більшості дослідників, у XXI столітті спостерігається зміщення читацьких практик: зменшення глибокого читання, зростання «кліпового» сприйняття інформації, тяжіння до коротких форм контенту. І в той же час стрімко зростає роль читання як інтелектуальної опори в умовах надлишкового інформаційного потоку та в період кризової ситуації, спричиненою війною. Саме тому бібліотеки виступають «центрами, які здатні підтримати читача, запропонувати якісний добір літератури, навчити орієнтуватися в інформаційному середовищі»[7, с. 68]. Тобто, традиційна функція бібліотеки – забезпечення доступу до документів – сьогодні доповнюється новими ролями: освітньою, культурно-просвітницькою, комунікативною, інтеграційною. Бібліотека перетворюється на простір, де формується комунікація навколо читання.

Крім того, бібліотеки як центри культурної взаємодії проводять велику роботу щодо різних видів промоції книги і читання. Зокрема, українські бібліотечні заклади організовують «літературні вечори, презентації книг, читацькі клуби, зустрічі з авторами»[4, с. 104]. Такі події створюють атмосферу колективного читання, де книга стає приводом для діалогу, співтворчості та соціального єднання.

Важливою залишається функція розвитку інформаційної грамотності читачів, зокрема молоді, яку теж натепер може виконувати бібліотекар, який має навчити:

- 1) працювати з різними видами джерел;
- 2) критично оцінювати інформацію;

- 3) використовувати електронні каталоги та цифрові ресурси;
- 4) поєднувати традиційні й цифрові формати читання[1, с. 17].

Така діяльність створює підґрунтя для сталого інтересу до книги, оскільки формує усвідомлене ставлення до тексту та культуру сприйняття інформації.

Безумовно, що нині бібліотеки активно впроваджують інноваційні практики популяризації читання, які поєднують книгу, технології та креативність. Так, диджиталізація бібліотечного простору «полягає у створенні електронних читальних залів; інтеграції електронних книг, аудіокниг і мультимедійних ресурсів; застосуванні цифрових платформ для рекомендаційних сервісів»[4, с. 108]. Набирає популярності нова практика роботи, яка називається онлайн-захопленням, або Live Library. Це інноваційний книжковий проєкт, спрямований на популяризацію читання, читання з автором, відеорозповіді бібліотекарів тощо. Цифрові формати розширюють можливості читання, особливо для молоді, яка звикла до мобільного контенту.

Із-поміж креативних форм промоції книги у практиках українських бібліотек поширені і такі методи, як буктрейлери та візуальні анотації сучасної літератури; арт-виставки і книжкові інсталяції; літературні квести та ігрові маршрути; акції «читання у публічних просторах»; бібліоночі. Ці формати створюють емоційний місток між читачем і книгою.

Вагомою проблемою сьогодення є залучення молоді. Молодіжні читальні клуби, спільні проєкти з університетами та школами, інтелектуальні ігри, конкурси буктюберів – це інструменти, що дають молодим людям можливість висловитись, а бібліотеці – почути їхній культурний голос.

Варто наголосити, що у сучасній бібліотеці загалом дещо змінюється роль бібліотекаря у формуванні сталого інтересу до читання. Основна роль у цьому процесі полягає в тому, що саме він виступає культурним посередником між читачем і текстом, уміло добирає літературу відповідно до потреб різних груп користувачів, створює мотивувальне середовище для занурення в книгу, ініціює

події та дискусії навколо читання й допомагає трансформувати епізодичний контакт із книгою у стійку інтелектуальну звичку.

Бібліотекар сьогодні – це навігатор культурного океану, медіатор між текстом і читачем, куратор інформаційного простору. Його функції включають:

- 1) *аналітичну*: добір релевантної літератури;
- 2) *просвітницьку*: консультації, лекції, майстер-класи;
- 3) *комунікативну*: створення читацьких спільнот;
- 4) *організаційну*: проведення культурних заходів.

Крім того, у добу цифровізації бібліотекар має мати високий рівень цифрових компетенцій. Тобто, вже сьогодні бібліотекар перетворюється не лише в одного із найважливіших чинників успішного формування читацької культури, а й у дата-куратора, який має супроводжувати шлях знань читача від пошуку інформації до її використання.

Натепер бібліотеки активно взаємодіють із місцевими громадами, органами влади, громадськими організаціями, культурними осередками і «стають майданчиками для втілення соціальних проєктів»[5, с. 25], наприклад: програми підтримки ветеранів та переселенців через бібліотерапію; читання для дітей із вразливих груп; клуби родинного читання; спільні ініціативи громади (книжкових фестивалів, буккросингу).

Зараз поширеним стало поняття «бібліотека як третє місце». Це сучасна концепція, за якою бібліотечний простір розглядається не лише як сховище документів чи місце отримання інформації, а як відкритий, комфортний і соціально значущий обшар між домом («першим місцем») та роботою чи навчанням («другим місцем»). У такій моделі бібліотека функціонує як середовище вільного спілкування, творчості, взаємодії, відпочинку й саморозвитку. Вона стає майданчиком, де люди можуть зустрічатися, обговорювати ідеї, працювати над індивідуальними чи груповими проєктами, брати участь у культурних подіях, користуватися ресурсами або просто перебувати в атмосфері інтелектуальної підтримки. Такий формат сприяє

інтеграції різних соціальних груп, розвитку громадської активності та популяризації читання, адже книга в цьому просторі не лише доступна, але й емоційно та соціально вплетена у життя спільноти.

Попри те, що в країні втілено вже багато інноваційних проєктів, бібліотеки зіштовхуються з низкою сучасних викликів, а саме:

- 1) конкуренція з боку швидких цифрових медіа;
- 2) дефіцит фінансування для оновлення фондів;
- 3) потреба в медіаграмотності користувачів;
- 4) необхідність підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Проте перспективи розвитку залишаються оптимістичними: зростає інтерес до локальних культурних ініціатив, активізується молодіжна участь, збільшується кількість бібліотечних інновацій.

Отже, на сучасному етапі бібліотеки не втратили свою важливу функцію, а відіграють центральну роль у формуванні сталого інтересу до книги й читання. Вони забезпечують доступ до різноманітних ресурсів, створюють умови для культурної взаємодії, сприяють розвитку інформаційної грамотності та особистісного зростання читачів.

Сучасна бібліотека – це динамічний простір, де книга не просто зберігається, а оживає через події, досвід та діалог. Вона залишається важливим культурним ядром суспільства, а її розвиток є стратегічною умовою підтримки читаючої нації.

Джерела та література

1. Бородіна Н. Бібліотеки в умовах цифрової трансформації: виклики та можливості. *Бібліотечний вісник*, 2022, № 4, С.12 – 18.

2. Дубровіна Л., Онищенко О. Публічні бібліотеки України: стратегія розвитку 2021–2025. Київ: НБУВ, 2021. 78 с.

3. Кисельова М. Читання в цифрову епоху: психологічні та соціокультурні виміри. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, 2023, вип. 60, С. 45–59.

4. Ткаченко В. Інноваційні форми популяризації читання в бібліотеках. *Бібліотека. Наука. Комунікація*, 2020, т. 1, С. 101 – 108.

5. Шевченко О. Бібліотека як центр розвитку громади: сучасні орієнтири. *Вісник Книжкової палати*, 2022, № 9, С. 24 – 28.

6. Українська бібліотечна асоціація. Концепція розвитку читання в Україні на 2021–2025 роки. Київ, 2021. 32 с.

7. Ярошенко Т. Публічні простори бібліотек як фактор соціальної інтеграції. *Соціальні комунікації*, 2023, №2, С. 67 – 75.

Валентина Петрович

м. Луцьк

НОВІТНІ ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ З КОРИСТУВАЧАМИ В АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ

Використання новітніх форм взаємодії з користувачами в архівній галузі є важливою складовою інформатизації архівних процесів в Україні. У сучасному світі, де інформація стає основним ресурсом, архіви повинні не тільки зберігати документи, а й забезпечувати доступ до них, адаптуючи свої процеси до вимог цифрового суспільства. Технологічний розвиток, а також зростання попиту на швидкий та зручний доступ до архівних матеріалів, на думку І. Дідур і Л. Ковальської, вимагають від архівних установ трансформації традиційних методів взаємодії з користувачами. Одним із найбільш значущих досягнень у цьому напрямку є створення електронних архівів, які забезпечують зручний доступ до документів через Інтернет. Цей процес включає оцифрування архівних матеріалів та їх подальше розміщення в електронних базах даних, що дозволяє користувачам з будь-якої точки світу мати доступ до необхідної інформації без необхідності фізичної присутності в архіві [4, с. 131–132].

Водночас, інформатизація архівної галузі вимагає від архівістів нових підходів до організації роботи з користувачами. Це включає не тільки забезпечення доступу до документів, але й надання консультаційних послуг через онлайн-платформи, вебінари, електронну пошту чи інші канали зв'язку.

Такі інноваційні форми взаємодії дозволяють користувачам отримувати оперативні відповіді на запити без необхідності особисто відвідувати архіви, що зручно для широкого кола громадян, науковців, дослідників тощо. Це забезпечує максимальний доступ до архівних фондів та дозволяє зберігати документи в зручному для користувачів форматі. Використання сучасних інформаційних технологій також дозволяє архівам організовувати доступ до документів через цифрові копії, що дає можливість розширити коло користувачів і полегшити доступ до документів, які можуть бути занадто складними або обмеженими для фізичного зберігання [4, с. 135].

Однією з важливих тенденцій є використання систем управління документами (DMS), які автоматизують процеси зберігання, обробки та пошуку документів. Вони дозволяють організувати ефективний процес збереження та обробки великих обсягів інформації, надаючи доступ до документів на різних етапах їх життєвого циклу. Завдяки таким системам архіви можуть вести велику кількість документів, зберігаючи їхню цілісність та надаючи можливість здійснювати пошук за різними параметрами – датами, ключовими словами, типами документів, а також дозволяючи здійснювати доступ до матеріалів на різних рівнях прав [8].

Ю. Ковтаюк зауважує, одним із перспективних напрямків є застосування технологій штучного інтелекту для автоматичного категоризування та класифікації архівних матеріалів. Алгоритми машинного навчання можуть допомогти архівістам автоматизувати роботу з документами, значно скорочуючи час на їх обробку і забезпечуючи більш точний доступ до необхідної інформації [7]. Крім того, Н. Цимбал і Н. Савчук зазначають, що за допомогою штучного інтелекту можна здійснювати автоматичну транскрипцію рукописних матеріалів, що раніше потребувало значних зусиль і часу з боку архівістів [15, с. 192].

К. Котов звертає увагу на те, що технології блокчейн також знаходять своє застосування в архівній справі. Завдяки своїй незмінності і прозорості,

блокчейн може використовуватися для забезпечення авторства документів, їхнього збереження і підтвердження автентичності. Ці технології дозволяють уникнути підробок документів і створюють додаткові рівні захисту даних, що є особливо важливим у роботі з чутливою інформацією [9].

Інтерактивні платформи та онлайн-послуги, на думку Л. Божук та О. Ількової, є ще одним важливим елементом новітніх форм взаємодії з користувачами. З розвитком Інтернету архіви отримали можливість створювати онлайн-ресурси, де користувачі можуть безпосередньо взаємодіяти з архівними матеріалами. Архіви можуть надавати інструменти для вивчення цифрових копій документів, а також інтерфейси для спілкування з фахівцями архівних установ. Ці платформи можуть включати функції для зручного пошуку документів, подачі запитів на отримання копій документів, а також для спілкування з архівістами, що забезпечує більш персоналізований підхід до кожного користувача [1, с. 85].

Також варто зазначити, що впровадження інноваційних технологій в архівну справу вимагає певних змін в управлінні персоналом архівних установ. Співробітники архівів повинні бути не лише кваліфікованими в традиційних методах роботи з документами, але й володіти навичками роботи з новітніми інформаційними технологіями. Це сприяє розвитку професійних компетенцій архівістів і підвищує загальну ефективність архівної діяльності. Оскільки процес оцифрування архівів є складним і ресурсомістким, важливо забезпечити постійне навчання і вдосконалення навичок працівників [11].

Новітні форми взаємодії з користувачами не тільки полегшують доступ до архівних документів, а й надають значні можливості для інтерактивної роботи з ними. Це відкриває нові горизонти для досліджень, розвитку науки, а також для збереження культурної спадщини, надаючи доступ до історичних та юридичних матеріалів широкому колу користувачів, незалежно від їхнього місця перебування. Завдяки цьому інформатизація архівної справи стає важливим етапом на шляху до створення більш відкритого і доступного суспільства [10].

Одним із ключових елементів у цьому напрямку є створення інтегрованих архівних систем, які дозволяють зберігати, обробляти та надавати доступ до величезних обсягів інформації з різних джерел. Наприклад, створення національного електронного архіву стало б важливим кроком на шляху до оптимізації архівної справи, оскільки дозволило б об'єднати всі регіональні та центральні архіви в єдину систему. Така система могла б, як зазначає Я. Калакура, стати ефективним інструментом для доступу до різноманітних документів, включаючи історичні, юридичні, культурні та наукові матеріали [6, с. 38; 52; 3].

К. Котов звертає увагу на ще один важливий напрямок, зокрема розробку спеціалізованих алгоритмів обробки архівних документів, що включає застосування технологій машинного навчання і штучного інтелекту для автоматичної класифікації, категоризації та навіть анотації документів. Сучасні алгоритми можуть бути навчені на великій кількості архівних даних, що дозволяє автоматично розпізнавати різні типи документів, категоризувати їх за змістом або навіть визначати тематичні зв'язки між різними документами. Наприклад, такі алгоритми можуть аналізувати метадані документів, автоматично додавати теги для полегшення пошуку та створювати кореляційні зв'язки, що суттєво спрощує процес обробки інформації для архівістів і підвищує точність пошуку для користувачів. Додатково алгоритми можуть виконувати автоматичну транскрипцію текстів, що особливо корисно при роботі з історичними документами [9].

На думку Л. Божук та О. Ількової, завдяки сучасним цифровим технологіям архіви отримують можливість використовувати технології віртуальної та доповненої реальності для створення інтерактивних експозицій, що надає нові можливості для ознайомлення громадськості з архівними матеріалами. Наприклад, за допомогою VR-екскурсії користувачі можуть «потрапити» до архіву, побачити старовинні документи, переглянути колекції історичних матеріалів і навіть переглядати 3D-моделі окремих предметів, що

зберігаються в архівних сховищах. Це розширює можливості для популяризації архівної спадщини, особливо серед молоді, та підвищує загальний інтерес до архівних установ і історичної спадщини [1, с. 85].

Крім того, вчені зауважують, в контексті архівної галузі актуальними є технології для забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних. Впровадження цифрових технологій створює нові виклики у сфері безпеки, адже архівні документи часто містять конфіденційну інформацію, яка має зберігатися в умовах максимального захисту від несанкціонованого доступу. Це може включати застосування спеціалізованих протоколів безпеки, систем багатофакторної автентифікації, шифрування даних, а також регулярний моніторинг та аудит архівних систем на наявність вразливостей. Використання хмарних технологій з підтримкою високого рівня безпеки дозволяє архівам забезпечувати надійне зберігання документів, водночас розширюючи можливості для віддаленого доступу та обміну даними між установами [5; 12].

Серед новітніх підходів у розвитку архівної справи важливим є впровадження аналітичних платформ, що дозволяють здійснювати аналіз великих обсягів архівних даних. Такі платформи можуть використовувати методи аналізу «великих даних» (Big Data) для виявлення закономірностей та тенденцій у масиві архівних документів [2; 13, с. 81]. Це особливо корисно, як зазначається в «Положенні про організацію наукової і науково-технічної діяльності у сфері архівної справи та страхового фонду документації», для наукових досліджень, оскільки дозволяє швидше знаходити потрібну інформацію та виявляти приховані зв'язки між документами [14].

Таким чином, сучасні інноваційні технології докорінно змінюють архівну галузь, роблячи її більш відкритою, зручнішою для користувачів і більш ефективною в плані збереження та доступу до інформації. Інформатизація архівів створює нові можливості для розвитку науки, популяризації історичної спадщини та інтеграції України у світовий культурний простір. Водночас, ці зміни вимагають адаптації та постійного розвитку не тільки технологій, але й

навичок архівістів, які повинні бути готові до роботи в нових умовах, вміти працювати з сучасними інформаційними системами та постійно вдосконалювати свої знання та вміння. Розвиток архівної галузі в Україні на основі інноваційних технологій сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності на міжнародному рівні та забезпеченню сталого збереження національної архівної спадщини для майбутніх поколінь.

Джерела та література

1. Божук Л., Ількова О. Довідково-інформаційна діяльність архівів України: виклики цифрового суспільства (на прикладі Державного архіву Вінницької області). *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 2022. Вип. 41. С. 80–89.
2. Верес О. М., Оливко Р. М. Класифікація методів аналізу великих даних. URL: <https://surl.lt/vmwls> (дата звернення 12.11.2025).
3. В Україні запрацюють електронні архіви: відбулася презентація пілотного проєкту. Урядовий портал. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukraini-zapratsiuiut-elektronni-arkhivy-vidbulasia-prezentatsiia-pilotnoho-proektu> (дата звернення 12.11.2025).
4. Дідур І. П., Ковальська Л. А. Потреби користувачів архіву та новітні форми використання архівної інформації. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2018. Т. 1. № 10. С. 131–136. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5480> (дата звернення 12.11.2025).
5. Дідух Л., Залеток Н. Досвід українських архівів щодо використання та доступу до докумеентів, що містять персональні дані. *Архіви України*. 2021. Вип. 1(326). С. 104–114.
6. Калакура Я., Палієнко М. Концептуалізація електронного архівознавства в контексті цифровізації українського суспільства. *Архіви України*. 2021. Вип. 1(17). С. 36–65.
7. Ковтаюк Ю. С. Використання штучного інтелекту і діяльності архівів, бібліотек і музеїв. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний*

бібліотечний простір : матеріали Міжнар. наук. конф. м. Київ, 08 жовт. 2024. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/2269> (дата звернення 12.11.2025).

8. Кращі практики управління документами у 2023 році. *Signy* (сервіс електронного документообігу (ЕДО)). 29.06.2023. URL: <https://signy.online/krashhi-praktiki-upravlinnya-dokumentami-u-2023-rotsi/> (дата звернення 12.11.2025).

9. Котов К. Р. Застосування блокчейн-технологій у формуванні безпеки електронного документообігу. Р. : Перспективи використання блокчейн-технологій у документній, бібліотечній та архівній справі. Вінниця, 2024. С. 29–33 (дата звернення 12.11.2025).

10. Левчук О. Архівні електронні інформаційні ресурси як джерело історичної інформації. *Архіви України*. 2020. Вип. 4. № 325. С. 52–70.

11. Міхалко В. В. Аналіз можливостей підвищення кваліфікації на онлайн платформах за напрямом забезпечення збереженості архівних документів в електронній формі. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір* : матеріали Міжнар. наук. конф. м. Київ, 08 жовт. 2024. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1976> (дата звернення 12.11.2025).

12. Пилипчук В. Г., Брижко В. М. Інформаційна безпека та приватність у сфері захисту персональних даних. *Інформація і право*. 2016. № 4(19). С. 60–70.

13. Потіха О., Чоп Т. Вища бібліотечно-інформаційна та архівна освіта в контексті європейської інтеграції України. *Сучасна освіта в глобальному і національному вимірах: виклики, загрози, ефективні рішення* : І Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю) здоб. вищ. осв. і мол учен. м. Тернопіль, 17 жовт. 2024 р. С. 80–84. URL: <http://surl.li/jxaqtf> (дата звернення 12.11.2025).

14. Про затвердження Положення про організацію наукової і науково-технічної діяльності Державної архівної служби у сфері архівної справи та страхового фонду документації : наказ Міністерства юстиції України від 17 жовтня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1267-22#Text> (дата звернення 12.11.2025).

15. Цимбал Н. А., Савчук Н. М. Особливості редагування змісту цифрового носія. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні*

комунікації. Том 30 (69) № 4 Ч. 2 2019. С. 188–193. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/part_2/4-2_2019.pdf (дата звернення 12.11.2025).

Ганна Савонова

м. Полтава

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ГІПЕРІНФОРМАЦІЇ

Сучасне суспільство прийнято називати інформаційним суспільством, адже науково-технічний прогрес сприяв передусім збільшенню, накопиченню та поширенню інформації. Інформації стає настільки багато, що виникає перевантаження саме цим явищем матеріальної культури – настає гіперінформація.

Гіперінформація – це феномен перевантаження інформацією, який виникає в цифрову еру через стрімкий розвиток технологій, соціальних мереж, онлайн-ресурсів та штучного інтелекту. Цей термін відображає ситуацію, коли обсяг доступної інформації перевищує можливості людини для її обробки, що призводить до проблем з фільтрацією, верифікацією та ефективним використанням даних. За оцінками експертів, щодня генерується понад 2,5 квінтільйонів байтів даних, що ускладнює орієнтацію в інформаційному просторі.

Традиційна роль бібліотеки як репозиторію фізичних носіїв знань – книг, журналів, архівів – радикально трансформується під впливом цифровізації. Бібліотеки еволюціонують від пасивних сховищ до активних центрів управління знаннями, де акцент робиться на цифрових ресурсах, таких як електронні бази даних (наприклад, JSTOR чи PubMed), е-книги та мультимедіа [1]. Ця трансформація зумовлена глобальними викликами, такими як пандемія COVID-19, яка прискорила перехід до онлайн-сервісів, та війна в Україні, де бібліотеки стали центрами підтримки спільнот з доступом до цифрової інформації для освіти та психологічної допомоги. У інформаційному

суспільстві бібліотеки не просто зберігають знання, а формують культуру споживання інформації, допомагаючи подолати цифровий розрив і боротися з дезінформацією.

В умовах гіперінформації бібліотеки стають ключовими гравцями в забезпеченні інформаційної стійкості суспільства. Вони адаптуються до нових потреб користувачів, розширюючи функції для підтримки освіти, досліджень та соціальної інтеграції. Наприклад, під час пандемії багато бібліотек перейшли на віртуальні послуги, такі як онлайн-консультації та цифрові колекції, що дозволило підтримувати доступ до ресурсів навіть у кризових умовах.

Трансформація ролі бібліотеки відбувається за кількома ключовими векторами, які відображають перехід від традиційних форм до цифрових екосистем.

По-перше, перехід від фізичних репозиторіїв до цифрових хабів. Бібліотеки перетворюються на віртуальні платформи з доступом до електронних ресурсів, онлайн-каталогів та хмарних сервісів. Це забезпечує безбар'єрний доступ до інформації в будь-який час і з будь-якого місця, усуваючи географічні обмеження. У гібридних моделях поєднуються фізичні та цифрові формати: наприклад, бібліотеки впроваджують цифрові архіви для збереження історичних матеріалів, як у проєктах Digital Public Library of America чи Europeana [5]. В Україні це проявляється в ініціативах з цифризації національних архівів, де бібліотеки стають центрами збереження культурної спадщини в цифровому форматі.

По-друге, розширення функцій бібліотек. Від простого надання книг бібліотеки переходять до ролі фасилітаторів інформаційної грамотності, кураторів контенту та центрів цифрової освіти. Вони допомагають користувачам орієнтуватися в гіперінформації, навчаючи критичному мисленню, боротьбі з фейковими новинами та ефективному пошуку [4]. Нові ролі включають організацію програм з медіаграмотності, наприклад, для школярів чи літніх людей, та підтримку досліджень через дані-менеджмент.

Бібліотекарі стають «цифровими кураторами», які керують базами даних, забезпечуючи точність і доступність інформації [3].

По-третє, інтеграція штучного інтелекту та технологій. У еру AI бібліотеки впроваджують інструменти для автоматизованої обробки даних, персоналізованих рекомендацій та віртуальних асистентів. Наприклад, AI допомагає в каталогізації, перекладі мов та аналізі трендів користувачів, роблячи бібліотеки активними учасниками формування інформаційного середовища. Це включає використання чат-ботів для запитів та AI для персоналізованих рекомендацій, як у сучасних цифрових бібліотеках. В академічних бібліотеках це проявляється в нових посадах, таких як «Open Research Librarian» чи «Data Visualisation Librarian», де фокус на підтримці досліджень з використанням AI [2].

Незважаючи на позитивні трансформації, бібліотеки стикаються з низкою викликів. Основний – інформаційне перевантаження, яке призводить до цифрового розриву, проблем приватності та необхідності постійної адаптації персоналу. Фінансові обмеження ускладнюють впровадження технологій, особливо в країнах, що розвиваються, де бракує ресурсів для цифрової інфраструктури. Крім того, швидкі технологічні зміни вимагають безперервного навчання: бібліотекарі мусять освоювати IT-навички, AI та менеджмент даних, але часто стикаються з браком коштів на тренінги. В умовах гіперінформації актуальними є етичні питання, як захист приватності даних та боротьба з дезінформацією.

Перспективи розвитку обнадійливі: бібліотеки можуть стати центрами спільнот, культурного контролю та трансгуманізму в цифровому суспільстві. В українському контексті це включає адаптацію до викликів війни, з акцентом на безбар'єрне суспільство та співпрацю з видавцями для цифрових трансформацій. Стратегії розвитку передбачають впровадження хмарних технологій, блокчейну для безпеки даних та програм з цифрової інклюзії для

подолання розриву. Майбутнє – у створенні екосистем знань, де бібліотеки поєднують традиції з інноваціями.

Отже, трансформація ролі бібліотеки в умовах гіперінформації – це не лише адаптація до технологій, а й переосмислення її як соціального інституту, що формує культуру та забезпечує рівний доступ до знань. Бібліотеки продовжать еволюціонувати, стаючи центрами інновацій для подолання інформаційного хаосу.

Джерела та література

1.Changing Role of Librarians in 21st Century. ResearchGate, 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/395185431_CHANGING_ROLE_OF_LIBRARIANS_IN_21ST_CENTURY (дата звернення: 15.11.2025).

2.How IT is Reshaping Libraries and Information Services in the Digital Era. LIS Academy, 2024. URL: <https://lis.academy/information-communication-society/it-reshaping-libraries-information-services/> (дата звернення: 15.11.2025).

3.Evolving Roles of Academic Librarians Adapting to Change and New Technologies. Springer Nature, 2025. URL: <https://surl.lt/tqdpjo> (дата звернення: 15.11.2025).

4.Libraries Roles and Practices to Enhance Information Resilience. SAGE Journals, 2023. URL: <https://surli.cc/ynlsc>(дата звернення: 15.11.2025).

5.Library Transformation in the Digital Age. ResearchGate, 2025. URL: https://www.researchgate.net/publication/376338061_Library_Transformation_in_the_Digital_Age (дата звернення: 15.11.2025).

Світлана Дорошенко, Людмила Дерев'янка

м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК

Бібліотеки завжди були місцем пошуку інформації та доступу до знань. З часом такі можливості значно розширилися, адже сьогодні вони застосовують

цифрові інструменти для покращення взаємодії з відвідувачами, організації книжкових фондів та спрощення видавання їх, удосконалення спектру послуг та залучення нової аудиторії.

Науковці та практики сходяться на думці, що в процесі цифровізації відбувається трансформація технологічних процесів і моделей роботи організацій, які використовують цифрові платформи. Цифрова трансформація – це системні зміни стратегії, моделей, операцій, продуктів і послуг, що зумовлені активним використанням інформаційних технологій та призводять до значних соціально-економічних ефектів.

Дослідники визначають поняття «цифрової трансформації» як:

- 1) соціально-економічні наслідки автоматизації та оцифрування;
- 2) безперервний процес мультимодального впровадження цифрових технологій, які докорінно змінюють створення, планування, проектування, розгортання та експлуатацію сервісів державного і приватного секторів;
- 3) значні зміни в суспільстві внаслідок впровадження цифрових технологій у всі аспекти людського життя [4, с. 10].

Основними напрямками цифрової трансформації бібліотек стали створення електронних бібліотек, упровадження спеціалізованих інформаційних систем, а також запуск різних електронних послуг і сервісів, зокрема віртуальних читальних залів, електронних замовлень, особистих кабінетів користувачів на сайтах бібліотек і чат-ботів.

Принципами цифрової трансформації бібліотеки є:

1. Цілеспрямованість – забезпечення єдності мети й завдань на всіх етапах цифрової трансформації бібліотек.
2. Збалансованість – рівномірний розвиток усіх системних елементів цифрової трансформації на різних рівнях: загальнопрофесійному, інституційному й особистісному.

3. Патерналізм – підхід до оцінки результатів бібліотечно-інформаційної діяльності через призму соціальної ефективності, з акцентом на залучення спонсорів, благодійників і волонтерів.

4. Нормативність – наявність визнаної професійною спільнотою системи критеріїв і показників для кожного типу бібліотек, що дозволяє оцінювати цифрову зрілість через спеціально розроблені матриці.

5. Варіативність – різноманітність підходів для досягнення середнього рівня цифрової зрілості, з огляду на види, історичні та регіональні особливості попиту на бібліотечно-інформаційні продукти та послуги.

6. Інноваційність – прискорене розроблення та впровадження нових моделей, методів і технологій у всі сфери бібліотечно-інформаційної діяльності, з дотриманням етапів інноваційного циклу: ідея, експеримент, експертиза, локальне впровадження, повторна експертиза, широке запровадження методів і технологій.

Традиційно дистанційними бібліотечно-інформаційними послугами є: доступ до мережевих ресурсів, онлайн-запис і замовлення документів, віртуальна довідкова служба, виставки та презентації книг, е-розсилання інформації про нові надходження літератури, бібліотечна консультація, штрих-та RFID-кодування. Цифровими технологіями, які ще не набули широкого поширення, є хмарні платформи та стандарти дистанційного обслуговування; технології бібліотечного самообслуговування, автоматична систематизація і предметизація повнотекстових ресурсів з використанням методів штучного інтелекту, бібліографічні менеджери – персональні бібліографічні інструменти, чат-боти [2, с. 187].

Відомо, що бібліотека надає широкий спектр послуг з використанням технологій, які орієнтовані на сервіс. Саме тому розвиток бібліотек як інформаційних центрів передбачає створення єдиного інформаційно-комунікаційного простору за допомогою централізації, розподіленого доступу до бібліотечно-інформаційних ресурсів і сервісів за територіальною,

тематичною, відомчою та іншими ознаками; надання інтерактивного доступу користувачів до інтегрованих у єдиній точці доступу різномірних електронних ресурсів з розвиненими сервісними та пошуковими функціями, зокрема з використанням технологій штучного інтелекту, геоінформаційних технологій тощо; розвиток дистанційних сервісів інформаційного обслуговування користувачів; освоєння нових інтернет-майданчиків і методів просування генерованих бібліотекою ресурсів та послуг, а також розроблення «розумних» сервісів; розвиток персоналізованих систем обслуговування (персоналізація пошукової видачі на основі аналізу пошукової поведінки користувача, автоматизованих систем вибіркового поширення інформації, автоматичного сповіщення за запитами користувачів) [1, с. 77].

Сьогодні електронні бібліотечні сервіси набувають широкої популярності та інтенсивно розвиваються у своєму сегменті. Завдяки впровадженню систем електронних читальних залів і спеціального програмного забезпечення стало можливим легальне ознайомлення користувачів з вмістом видань без порушення прав інтелектуальної власності.

Перспектива створення баз даних у форматі електронної бібліотеки відкриває широкі можливості для розширення доступу до читацьких матеріалів, зокрема книжкових видань різних авторів, періодики, газетних архівів. Розвиток таких систем значно полегшує пошук інформації, особливо за умови інтеграції з пошуковими механізмами та використання розширених функцій індексації тексту.

Серед ключових переваг визначають зручний і необмежений у часі та просторі доступ з будь-якого пристрою, а також убезпечення електронних видань від фізичного зношення чи втрати. Загалом використання електронних ресурсів і бібліотечних онлайн-сервісів не лише істотно розширює інформаційні можливості користувачів, а й підвищує ефективність бібліотечного обслуговування.

Крім того, упровадження сучасних технологій у роботу бібліотек дозволяє також покращити якість обслуговування користувачів та підвищити їхню задоволеність. Одним з найпопулярніших інструментів серед нових технологій у бібліотечній роботі є великі сенсорні панелі, моноблоки, бездротовий доступ та проєктори. Наприклад, сенсорні панелі й моноблоки використовують як термінали для пошуку книг та інших ресурсів, для проведення онлайн-курсів, вебінарів, презентацій. Широке впровадження сучасних технологій формує комфортне і функціональне середовище для користувачів, а також забезпечує їх необхідними технічними засобами для повноцінної роботи. Такий підхід зміщує акцент з традиційного уявлення про бібліотеку як заклад тільки для отримання книжок у бік багатофункціонального простору, який адаптований для індивідуальної діяльності та проведення культурних, творчих і освітніх заходів.

Загалом перераховані технології – основа для технологічної організації сучасної бібліотеки. Проте, якщо розглядати подальший розвиток бібліотек, то необхідно використовувати NFC та RFID у роботі з книгами, а також автономних терміналів для одержання книг.

Упровадження технологій RFID (радіочастотної ідентифікації) та NFC (зв'язок у близькому полі) у роботу бібліотек є одним з ключових трендів у сучасній бібліотечній індустрії. RFID та NFC автоматизують процеси обліку та видачі книг, а також покращують якість обслуговування користувачів. RFID-технологія використовує радіочастотні сигнали для ідентифікації книг та інших бібліотечних ресурсів. Кожна книга, оснащена RFID-міткою, має унікальний номер, який можна прочитати за допомогою спеціального зчитувача. Технологія уможливорює автоматичний контроль за наявністю та рухом книг усередині бібліотеки [3, с. 149].

Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання (МН) є перспективними технологіями, які підвищують якість бібліотечних послуг шляхом автоматизації процесів оброблення великих обсягів інформації, персоналізації сервісів і

вдосконалення пошукової навігації в інформаційних системах бібліотеки. Зокрема, технології ШІ застосовують для автоматизованого оброблення та каталогізації бібліотечних матеріалів, а алгоритми МН – для автоматичного розпізнавання змісту документів, їхнього тематичного аналізу й формування структурованих бібліографічних описів. Такі технології дозволяють створювати автоматизовані бібліографічні покажчики, реферативні бази даних і підвищувати ефективність інформаційно-пошукових процесів.

Для бібліотек особливо цінною стає можливість використання персоналізованих рекомендаційних систем, які створюють шляхом застосування штучних нейронних мереж, швидкий розвиток яких за умови безкоштовного доступу з сайтів бібліотек у перспективі дозволить використовувати всі потенційні можливості таких систем. Упровадження новітніх технологій сприяло оптимізації документопотоків, автоматизації каталогізації, цифровому обліку фондів, упровадженню електронних форм звітності через електронні каталоги, дистанційний доступ до ресурсів, віртуальні довідки тощо.

Існують дві групи технологій, які забезпечують ефективну комунікацію з користувачами та представлення бібліотечного контенту в цифровому середовищі:

1) сервіси для комунікації та обслуговування користувачів: електронна пошта, система розсилки, месенджери, платформи для відеоконференції, push-повідомлення, RSS, персональні кабінети, хмарні сервіси;

2) технології створення та розміщення інформаційних ресурсів: вебсайти, блоги, соціальні мережі, подкасти, відео- і фотохостинги, електронні бібліотеки, цифрові архіви [5, с. 30].

Специфіка розвитку сучасних технологій полягає в їхній надзвичайній динаміці змін, що водночас відкриває нові можливості для підвищення ефективності бібліотечної діяльності. Інноваційні програми забезпечують зростання конкурентоспроможності бібліотек, розширення спектру соціальних

ініціатив, розвитку персоналізованих форм інформування користувачів відповідно до їхніх індивідуальних уподобань.

Отже, у сучасних умовах розвитку суспільства та інтернету незалежно від того, до якої організаційно-правової форми належить бібліотека, у її діяльності необхідно застосовувати ефективні засоби вебтехнологій, з метою обслуговування читачів на якісно новій технологічній основі, залучення нових користувачів, раціональної організації бібліотечної технології. Водночас недостатньо створити інформаційний ресурс і розмістити його на інтернет-платформі. Важливо, щоб він був функціонально насиченим, орієнтованим на досягнення мети з урахуванням інформаційних потреб користувачів, їхніх індивідуальних уподобань та очікувань від взаємодії із сервісом.

Джерела та література

1. Коржик Н. А. Креативні форми та засоби обслуговування користувачів сучасних бібліотек. *Вісник ХДАК*. 2019. Вип. 56. С. 76–85.

2. Матвієнко О. В., Цивін М. Н. Модернізація бібліотеки: від аксіологічного підходу до кіберфізичної концепції. *Феномен бібліотек в сучасному світі* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, (30 верес. 2021 р., м. Маріуполь). 2021. С. 185–189.

3. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки в цифровому медіапросторі: монографія. Харків: 2017. 355 с.

4. Пашкова В., Шевченко І., Хіміч Я. Використання сучасних технологій у публічних бібліотеках України (за матеріалами досліджень). *Бібліотечний форум України*. 2019. № 1. С. 7–13.

5. Пугач Л. Ю. Діяльність публічних бібліотек в умовах трансформацій, викликаних повномасштабною російською військовою агресією. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 28–33.

АРХІВИ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Масове поширення грамотності населення наприкінці ХІХ століття спричинило збільшення масиву документів особового походження: щоденників, мемуарів, листування. Вони значно розширили джерельну базу для історичних досліджень, особливо це стосується історії ХХ століття. Такі документи, зазвичай не призначені для сторонніх очей, передають не тільки емоції та рефлексії конкретних людей з приводу буденних подій. Подекуди вони спростовують офіційну версію подій, особливо якщо це стосується репресивної політики тоталітарних і авторитарних режимів.

Наприклад, про механізм здійснення геноциду українського селянства можна дізнатися з нечисленних щоденникових записів очевидців Голодомору 1932-1933 років. Про деталі перебування оstarбайтерів 1942-1944 років у Третьому рейхові свідчать їхні листи рідним в Україну. А поневір'яння єврейської громади в Амстердамі 1942-1944 років яскраво описані у всесвітньовідомому щоденнику Анни Франк. Проте, якби такі історичні джерела не збереглися, нашим сучасникам складніше було б уявити жахіття Другої світової війни або штучного масового голоду.

Виникнення та масове поширення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема соціальних мереж, суттєво вплинули на спосіб спілкування між людьми, які перебувають на відстані. Спочатку вони перейшли з паперового листування на електронне. Згодом і цей спосіб комунікації почав втрачати популярність, поступившись смс-повідомленням і дописам у соціальних мережах. Причому слід зауважити, що смс переважно більш лаконічні за традиційні паперові листи, а автори повідомлень у соціальних мережах часто ховаються за вигаданими іменами.

У наших сучасників практично зникла потреба вести щоденники, адже різноманітні гаджети надають можливість фіксувати кожен свій крок і

моментально публікувати ці свідчення, наприклад, у Facebook або Instagram. Тільки надзвичайні обставини, пов'язані з війною (відсутність інтернету та електроенергії, а також розуміння історичності моменту), спонукали окремих особистостей до ведення щоденникових записів. Зокрема, завдяки щоденникам журналістки Надії Сухорукової [1] та 8-річного хлопчика Єгора, який дописувачі у Facebook назвали щоденником Анни Франк ХХІ століття, світ дізнався про блокаду Маріуполя [2]. Проте соціальні мережі створювалися не для збереження архівних матеріалів. Призначення соціальних медіа – задовольняти потребу у швидкому, живому щоденному спілкуванні між людьми. Тому всі повідомлення й обговорення на цих платформах можуть бути швидко втрачені, пошкоджені, замінені, видалені. І сама технологія теж зазнає постійних змін, що безпосередньо відображається на довговічності збереження інформації.

Згодом інформація, опублікована у соціальних мережах, може стати цінним історичним джерелом за умови, якщо вчасно відбудеться веб-архівування. Цей процес аналогічний до традиційного архівування документів на паперових і плівкових носіях: інформація з інтернету відбирається, зберігається, обробляється та забезпечується до неї доступ майбутнім дослідникам. Практика веб-архівування була запроваджена лише у 1996 році. Завдяки ній зберігся величезний масив інформації про історію самої мережі, сучасного суспільства та про вплив інтернету на зміни методів міжособистісної комунікації [3]. У веб-архівах зберігається опублікована в інтернеті або оцифрована з друкованих видань інформація, переважно історично цінна й навіть унікальна, яка дозволяє розширити уявлення про важливі політичні або культурні події останніх десятиліть. Можливо, згодом веб-архіви стануть для багатьох одним із джерел особистих спогадів.

Необхідність копіювання сторінок користувачів соціальних мереж з метою їхнього архівування й подальшого зберігання українські архівісти усвідомили ще десятиліття тому. Тоді було зроблено висновок про доцільність

використання для копіювання соціальних мереж технології з мінімальною автоматизацією, яка, хоча й займає більше часу, але є безкоштовною і має кращу повноту завантаження сторінки [4].

Через обмеженість технологічних і кадрових ресурсів українських архівів процес веб-архівування соціальних мереж не було запущено. Сьогодні цим системно займаються переважно неурядові громадські організації такі, як, наприклад, Центр міської історії центрально-східної Європи у Львові. Його фахівці створюють архівні колекції публікацій у соціальних мережах (наприклад, Telegram), присвячених російсько-українській війні. Формування колекцій здійснюється завдяки технології з мінімальною автоматизацією копіювання, яка дозволяє більш ретельно опрацювати зміст заархівованих матеріалів, а також зібрати набір даних, відмінний від зібраного автоматично. До складу цих колекцій входять усі потоки текстових і голосових повідомлень, зображення, відео, наліпки, GIF та вкладені файли, збережені послідовно через певні проміжки часу у доступних до завантаження форматах HTML і JSON. Разом із джерелом генеруються первинні метадані: оригінальні назва та опис, посилання, тип архівної одиниці (канал, чат, чат-бот), дата створення. Колекції розміщені у спеціальних теках хмарного сховища.

Фахівці Центру міської історії центрально-східної Європи у Львові зазначають, що наразі немає усталеної практики та чітких стандартів архівування соціальних мереж, тому архівістам необхідно вирішити проблеми технологічного та етичного характеру. Зокрема, у професійній спільноті існують різні думки щодо обрання ефективної технології копіювання сторінок соціальних мереж, також не вироблена спільна позиція про правила користування майбутнім веб-архівом [5]. У такому архіві буде багато інформації особистого характеру, що може накладати певні обмеження доступу, хоча ця інформація власниками оприлюднювалася у мережах добровільно. Але архівістам треба якомога швидше визначитись з відповідями на ці виклики.

Джерела та література

1. «Мамочка, я не хочу умирать!» Щоденник з пекла. Автор – журналістка Надія Сухорукова. URL: <https://surl.li/wgenkn> (дата звернення: 21.03.2022)
2. Sosnovsky Evgeny. Маріупольський щоденник... URL: <https://www.facebook.com/evgeny.sosnovsky/posts/5107493516005560> (дата звернення: 15.05.2022)
3. Змерзла Ольга. Веб-архіви інтернету: список існуючих ресурсів. URL: <https://highload.tech/uk/web-archive/> (дата звернення: 27.03.2025).
4. Технології копіювання сторінок користувачів соціальних мереж для подальшого зберігання в Центральному державному електронному архіві України. Аналітичний огляд / Держ. архівна служба України; Центральний державний електронний архів України; уклад. : Лупанець М. О. Київ, 2016. 10 с.
5. Котубей-Геруцька Олеся. Навіщо архівувати телеграм-канали й мему для майбутніх поколінь: говоримо з дослідником Тарасом Назаруком. URL: <https://suspilne.media/culture/386051-naviso-doslidniki-arhivuut-telegram-kanali-j-memi-dla-majbutnih-pokolinn-govorimo-z-tarasom-nazarukom/> (дата звернення: 27.03.2025)

Ксенія Талько, Ірина Недошитко

м. Тернопіль

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Сучасна бібліотека перебуває у стані парадигмального зсуву, перетворюючись із традиційного депозитарію друкованих фондів на гібридний інформаційно-освітній та культурний центр. У контексті глобальної діджиталізації, розвиток її інформаційно-комунікаційної інфраструктури (ІКІ) є не просто технічним оновленням, а стратегічним імперативом, що визначає здатність закладу ефективно виконувати свою місію [1]. Актуальність

дослідження полягає у необхідності розробки гнучких та інноваційних стратегій модернізації ІКІ, які забезпечать рівний доступ до цифрових ресурсів, подолання цифрового розриву та підтримку науково-освітнього процесу в умовах високошвидкісних змін.

Ефективна ІКІ сучасної бібліотеки є багатокомпонентною системою, що вимагає інтегрованого підходу. Її основа – надійна мережева архітектура, яка повинна забезпечувати високошвидкісний доступ (Wi-Fi 6, оптоволоконні лінії) та підтримувати велику кількість одночасних підключень. Критично важливим є перехід до хмарних рішень для хостингу даних та програмного забезпечення, що підвищує відмовостійкість, масштабованість та знижує витрати на локальне обслуговування серверного обладнання. Впровадження гібридних хмарних моделей (Private/Public Cloud) також дозволяє зберігати критично важливі дані локально, використовуючи при цьому публічні хмари для менш конфіденційних або архівних матеріалів. Крім того, ключову роль відіграє програмне забезпечення: впровадження інтегрованих бібліотечних інформаційних систем (ІБІС) нового покоління, які підтримують API для інтеграції з зовнішніми освітніми платформами (LMS), та активний розвиток інституційних репозитаріїв для підтримки руху Open Access та довгострокового зберігання цифрового контенту [2]. Саме ці репозитарії вимагають суворого дотримання міжнародних стандартів метаданих (наприклад, Dublin Core або MODS) для забезпечення інтероперабельності та перманентного доступу до наукових публікацій.

Подальша модернізація ІКІ передбачає активну інтеграцію проривних технологій. Зокрема, використання Штучного Інтелекту (ШІ) є одним із найбільш перспективних напрямків [4]. ШІ може бути застосований для автоматизації процесів каталогізації, персоніфікованої рекомендації літератури на основі історії запитів та впровадження інтелектуальних чат-ботів для надання довідково-бібліографічного обслуговування 24/7. Крім того, застосування алгоритмів машинного навчання значно підвищує якість пошуку

завдяки семантичному аналізу запитів та побудові знаннєвих графів, дозволяючи користувачам знаходити інформацію не лише за ключовими словами, але й за концептуальною близькістю. Другим важливим вектором є Інтернет речей (IoT), який оптимізує управління бібліотечним простором через моніторинг зайнятості робочих місць, автоматичний контроль клімату та освітлення, а також впровадження технологій RFID для прискорення інвентаризації та забезпечення функціоналу самообслуговування [3].

Розвинена інформаційно-комунікаційна інфраструктура дозволяє бібліотеці якісно реалізувати її третю місію – активну участь у соціальному та освітньому житті громади [5]. Бібліотека стає Центром Цифрової Грамотності, використовуючи свою ІКІ як платформу для проведення вебінарів, онлайн-курсів та тренінгів з медіаграмотності та цифрової гігієни. Ці тренінги охоплюють не лише базові навички користування ПК, а й критичну оцінку інформаційних джерел, основи кібербезпеки та роботу з професійним програмним забезпеченням. Крім того, надійна ІКІ забезпечує інклюзивний доступ до фондів, дозволяючи впроваджувати асистентні технології та спеціалізоване адаптивне програмне забезпечення для осіб з особливими освітніми потребами. Це включає використання скрін-рідерів, тактильних дисплеїв, а також оптимізацію інтерфейсів електронних каталогів та веб-сайтів згідно зі стандартами WCAG (Web Content Accessibility Guidelines). Таким чином, інфраструктура безпосередньо впливає на рівень соціальної інтеграції та якість освітніх послуг, що надаються [1].

Розвиток ІКІ є безперервним та ресурсоємним процесом, що вимагає від керівництва бібліотеки не лише технічного, але й стратегічного бачення. Успішна модернізація можлива лише за умови постійного моніторингу технологічних трендів, інвестиційного забезпечення та підготовки висококваліфікованого ІТ-персоналу. Особливої уваги потребують питання інформаційної безпеки, включаючи захист персональних даних користувачів, впровадження багаторівневої аутентифікації та регулярне проведення аудитів

на предмет кіберзагроз, що є невід'ємною частиною управління ІКІ в умовах підвищеної цифрової залежності. Майбутнє бібліотеки як ключового інформаційного вузла у цифровому суспільстві залежить від її здатності інтегрувати інноваційні комунікаційні технології в усі аспекти своєї діяльності, забезпечуючи високу якість та доступність послуг для всіх категорій користувачів [5].

Джерела та література

1. Горбань Ю. І., Касьян В. В., Прокопенко Л. І. Напрями адаптації публічних бібліотек України в цифровому суспільстві. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2025. № 67. С. 112–124.

2. Красинський О. Д. Трансформація ролі бібліотек у цифровому освітньому середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2025. № 67. С. 138–153.

3. Ullah A., Usman M., Kabir Khan M. Challenges in delivering modern library services in the 21st century. *International Journal of Social Science Exceptional Research*. 2023. Т. 2, № 6. С. 146–151.

4. Pence H. E. Future of Artificial Intelligence in Libraries. *The Reference Librarian*. 2022. Т. 63, № 4. С. 133–143.

5. Салата Г. В. Стратегії розвитку бібліотечної справи в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 7–13.

Орест Наливайко

Науковий керівник – д.т.н., професор Жежнич П. І.

м. Львів

КОДИФІКАЦІЯ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ БІБЛІОТЕЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Імплементация інноваційних технологій зберігання інформації актуалізує необхідність уточнення поняттєво-термінологічного апарату щодо бібліотечного документа як одиниці бібліотечного фонду, опрацювання

бібліотечних документів та способів удосконалення документування в бібліотеках [9].

Поняття «*документ*» характеризується полісемією та охоплює різні аспекти його обсягу та змісту [6]. У науковому обігу відсутнє єдине загальноприйняте визначення документа. Документ паралельно розглядається як інформація, зафіксована на матеріальному носії, як сам матеріальний носій або як нерозривна єдність інформації та носія [5]:

- середовище, в якому передається повідомлення (інформація) [13];

- будь-який матеріальний (субстанціальний, речовинний) об'єкт, який може бути використаний для передавання інформації в суспільстві [10];

- матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому [7];

- матеріальний носій даних із записаною на ньому інформацією, призначений для її передачі в просторі і часі. Документи можуть містити тексти, зображення, звуки [8];

- фізичний об'єкт, що складається з будь-якої речовини, на якій зафіксовані всі або частина одного або декількох творів з метою передачі або збереження знань [14];

- інформація, зафіксована на матеріальному носії, яку можна використовувати як одиницю в документаційному процесі [11];

- інформація, зафіксована на матеріальному носії, створена людиною за допомогою письма, графіки, фотографії, звукозапису [6].

Бібліотечний документ (*library document*) визначається як будь-який документ, що є частиною бібліотечного фонду та доступний для використання користувачами [12].

Для аналізу теоретико-методологічних засад формування семантичної бази термінів «бібліотечний фонд», «документ», «бібліотечний документ» першочергове значення мають дослідження тенденцій розвитку лексико-

семантичних і словотвірних особливостей термінології з бібліотекознавства та інформаційних наук [4].

Правовий режим функціонування бібліотечної інформації охоплює основи теорії інформаційного права, системи правового забезпечення доступу до інформації в бібліотечній сфері та реалізації інформаційних прав громадян. Потреба у забезпеченні суспільства достовірною інформацією в умовах цифровізації посилює роль бібліотек, актуалізує необхідність реформування бібліотечної сфери та розвитку законодавства у сфері інформаційних правовідносин. У цьому контексті дослідники наголошують, що бібліотечна інформація є окремим видом інформації, яка характеризується унікальним набором правочинів. Бібліотечна інформація розглядається, як «форма зберігання первинної інформації у вигляді сукупності даних, включаючи оцифровані та/або ті, інформаційні ресурси, що мають спочатку цифровий (електронний) вид, та вторинної інформації, яка збираються в єдиному навігаційно-пошуковому апараті бібліотеки» [2].

Процеси демократизації та інформатизації усіх сфер діяльності сприяють трансформації парадигм соціального призначення бібліотек. В руслі імплементації інноваційних технологій для акумулювання, опрацювання, систематизації, представлення та розповсюдження інформації відповідно до ціннісних орієнтацій користувачів, концепція зберігання бібліотечних фондів повинна зазнати трансформацій від «володіння або доступ» до «володіння і доступ», «володіння для доступу» [1].

Використання інформаційно-комп'ютерних технологій дозволяє бібліотеці сформувати гетерогенне інформаційне середовище для поширення соціально значущого документованого знання в офлайн та онлайн середовищі, долаючи фізичні бар'єри та прискорюючи задоволення інформаційних потреб необмеженої кількості споживачів. Формування нової концепції бібліотечно-інформаційного обслуговування реалізується завдяки генеруванню та диверсифікації видів бібліотечних документів та інформаційних ресурсів [3].

Особливості структури бібліотечного фонду в умовах цифровізації зумовлюють необхідність уточнення понять «електронний документ», «електронна колекція», «електронний бібліотечний фонд», «електронна бібліотека» та визначення їхнього співвідношення.

Джерела та література

1. Бондаренко, І. О. Зберігання бібліотечних фондів України в умовах інформатизації суспільства: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків: Харківська державна академія культури, 2006. URL: https://ecat.ust.edu.ua/lr/aref_Bondarenko.pdf

2. Єсімов, С. Правовий режим бібліотечної інформації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. №5. С. 320–325. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.58>

3. Коваль Т., Туровська Л. Інноваційні моделі сучасної бібліотеки у контексті бібліотечно-інформаційного обслуговування. *Вісник Книжкової палати*. 2017. №1, С. 11–15.

4. Комова, М. В. Українська документознавча термінологія: Шляхи формування та функційні особливості: монографія. Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2011.

5. Кравець, Л. О., Гранчак, Т. Ю. Кулінарна тематика в бібліотечній справі: Термінологічний аспект. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. аспірантів, здобувачів, магістрів*. Запоріжжя, 2022. С. 109–111. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi69/0050554.pdf#page=109>

6. Кушнарєнко Н. Н. Документознавство. Київ : Знання, 2006. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/1_1296_34894660.pdf

7. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text>

8. Словник бібліотечних термінів. Блог Централізованої бібліотечної системи Солом'янського району м. Києва. URL: https://olga-solom.blogspot.com/p/blog-page_6.html

9. Чмирьова Н. В. Організація роботи з документами в бібліотечних установах. *Збірник наукових статей магістрів інституту економіки, управління та інформаційних технологій*. Вип. 1, ч. 1. Полтава : ПУЕТ, 2018. С. 261–265.

10. Швецова-Водка Г. М. Документознавство. Київ : Знання, 2007. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/1_1296_45107204.pdf

11. *Information and documentation – Foundation and vocabulary (ISO 5127:2017)*. Geneva: ISO, 2017. URL: <https://surl.lu/qrruel>

12. Levine-Clark M., Carter T., Bartlett J. A., Cagna R., Macke S., Reichardt C. A., Vyhnanek K. *ALA Glossary of Library and Information Science*. 4th ed. Chicago: ALA Editions, 2013. URL: <https://alastore.ala.org/content/ala-glossary-library-and-information-science-fourth-edition>

13. McLuhan M. *Understanding media: The extensions of man*. New York: McGraw-Hill, 1964. URL: <https://designopendata.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/05/understanding-media-mcluhan.pdf>

14. Reitz J. M. *Online Dictionary for Library and Information Science*. URL: https://odlis.abc-clio.com/odlis_d.html

Данило Грещук

Науковий керівник - к.т.н., доцент Марковець О. В.

м. Львів

ОЦИФРОВАНІ АРХІВНІ КОЛЕКЦІЇ НА ВЕБСАЙТАХ

ОБЛАСНИХ АРХІВІВ УКРАЇНИ

Суспільна потреба в утвердженні національної ідентичності актуалізує необхідність вивчення та популяризації інформації історичного, краєзнавчого характеру і забезпечення доступу до неї, інтегрування архівної інформації в

наукові та освітні практики. Наукову і пізнавальну цінність становлять оцифровані архівні колекції, репрезентовані на вебсайтах обласних архівів України. Для дослідників державотворчих процесів в Україні в неперервній історичній тяглоті відкриває оцифровані повнотекстові архівні документи Державний архів Запорізької області в картотеці «Запорізька спадщина» (надається доступ до оцифрованих документів) [4]. Державний архів Хмельницької області [12] популяризує колекційні фонди періоду Української народної республіки, реалізує проекти спільно з Міжнародним меморіальним благодійним фондом «Бабин Яр», який з усіма зацікавленими сторонами покликаний сприяти спорудженню Меморіального музею пам'яті жертв Бабиного Яру. Окремою рубрикою надається доступ до списку фондів, оцифрованих у співпраці з БФ «Бабин Яр».

Державний архів Львівської області [6] реалізує проект «Героїка», що представляє оцифровані оригінали документів Західноукраїнської народної республіки. Колекція «Унікальні документи» з фондів ДАЛО висвітлює оцифровані оригінали документів: Студентська робота Івана Франка «Про Лукіана і його сучасність», Лист письменника Генріка Сенкевича до Ректора Львівського університету з подякою за присвоєння звання почесного доктора (Варшава, 21 травня 1912 року), Лист пруського короля Фредеріка Вільгельма IV до польського письменника Кароля Форстера (14 листопада 1849 року).

На головній сторінці офіційного сайту Державного архіву Львівської області розміщено цілу низку банерів, які висвітлюють особливості контенту колекцій (Е-архів М. Грушевського), хід реалізації міжархівних проєктів. ДАЛО на банерній лінії популяризує проєкт ARCHIUM, створений компанією «Архівні інформаційні системи» у співпраці з Державною архівною службою України. Ресурс забезпечує удоступлення до онлайн довідкового апарату та оцифрованих фондів ДАЛО з широким можливостями повнотекстового пошуку. Вебсайт об'єднує у єдиному пошуковому просторі електронні ресурси державних архівів, а також окремі тематичні цифрові колекції документів, які

працюють на платформі ARCHIUM. ДАЛО приєднався до міжархівного проєкту «Імена», присвяченого пам'яті захисників України, полеглих державну незалежність та гідність українського народу. Проєкт ініціює Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України для збереження і представлення громадськості документальних свідчень, документування перебігу російсько-української війни та увіковічення пам'яті полеглих українських героїв [13]. У 2020 році ДАЛО долучився до інформаційно-пошукового інтернет-проєкту Державної архівної служби України «Український мартиролог ХХ століття», що розміщений на офіційному вебпорталі ДАС України та висвітлює інформацію про жертв політичних репресій 1920-1950-х років. ДАЛО надав Центральному державному електронному архіву України як перший транш 805, а згодом наступні 600 описових статей репресованих осіб для включення в єдину базу даних архівних установ України. Проєкт «Український мартиролог ХХ століття» був репрезентований у Міжнародній раді архівів як інтегральна частина масштабного міжнародного проєкту ЮНЕСКО зі створення електронної енциклопедії «Порушення прав людини: міжнародний довідник архівних джерел», започаткованого 2004 року [1]. Участь інтернет-проєкті «Український мартиролог ХХ століття» можна розглядати як розбудову важливого напрямку діяльності ДАЛО – складання баз даних архівних документів. Із 2000 року обласний архів розпочинає складання електронної бази даних на основі архівно-слідчих справ, які зберігаються в його сховищах і містять інформацію про жертв політичних репресій комуністичного тоталітарного режиму 1945-1950-х років та їхню реабілітацію у 1991-1999 роках. Державний архів Львівської області є учасником міжнародного проєкту «Alma Mater Leopoliensis. Dzieje humanistyki lwowskiej 1661-1946» у співпраці з бібліотекою та архівом Вроцлавського університету та архівом Львівського національного університету імені Івана Франка. Проєкт присвячено вивченню архівних джерел з історії, наукової та культурної спадщини Львівського національного

університету, який у віках був одним з провідних навчальних закладів Європи і мав назви: Львівська єзуїтська колегія, Львівська єзуїтська академія, Йосифинський університет, Університет Франца І, Університет Яна Казимира, Університет імені Івана Франка.

Державний архів Волинської області [3] презентує колекцію з оцифрованих оригіналів документів на пергаменті: Підтвердження польським королем Сигізмундом І надання маєтків на користь Луцького війтівства литовським князем Олександром (1511 р.), Ухвала Сейму Віленської землі про входження краю до складу Польщі (20 лютого 1922 року), Лист Папи Бенедикта XIV (Рим, 1744), Лист Папи Пія VII до кліру Житомирської дієцезії (Рим, 1813), Лист Папи Бенедикта XV до кліру та вірних Кам'янецької дієцезії (Рим, 1918), Листи Папи Пія XI до каноніка капітули (Рим, 1928, свинцева печатка), Документи римо-католицького братства милосердя при костелі св. Варвари в Кракові (Статут братства, листи Папи Григорія XIII та короля Сигізмунда III про підтвердження його прав і привілеїв, 1588-1611 рр.). Оприлюднені матеріали становлять значну наукову цінність.

Державний архів Сумської області [10] демонструє колекцію з оцифрованих оригіналів документів, які відкривають важливі задокументовані сторінки історії Української держави, руйнують пропагандистські міфи: рішення сесії Сумської міської ради народних депутатів двадцять першого скликання від 16 жовтня 1990 року «Про використання української національної символіки в м.Суми»; наказ Глухівського округового виконавчого комітету по м. Глухову та окрузі від 24 грудня 1925 року про святкування Різдва в Україні 25 грудня; добірка фотографій сумчанок в національному українському строї (початок XX ст.); довідка департаменту поліції «Про мазепинський український рух» (1914 р.); фотографія мінного крейсера «Україна», побудованого на добровільні пожертви у 1905 році і перейменованого на «Україна» за рішенням Українського Революційного Військово-морського штабу у 1917 році; звернення дивізії Сірожупанників про запис в козацтво у Штабі стрілецької

дивізії на станції Конотоп (1918р), Заклик організаційної комісії Січових стрільців про записуватися в Українські Січові Стрільці в Києві (14 березня 1918 р) для боротьби з ворогом; доповідь Сумської повітової земської управи щодо стану бібліотечної справи (грудень 1917 р.). Красномовна цитата з доповіді про роль бібліотеки: «Задовольняти, по можливості, розумовий запит читача...»!

На офіційному вебсайті Державного архіву Кіровоградської області [5] виставлено цифрові колекції фотографій: «Центральна Україна в світлинах», «Реабілітовані історією», «Видатні особистості нашого краю», «Листи зі знаком OST». Надання доступу до колекцій оцифрованих повнотекстових оригіналів архівних документів підкреслює самотність, специфіку архівних фондів обласних архівів. На вебсайті Державного архіву Одеської області [7] репрезентовано міжархівний і внутрішньоархівний проекти – «Український мартиролог ХХ ст.» з доступом до баз даних інформаційно-пошукового інтернет-проекту і «МЕТРИКА» з доступом до оцифрованих повнотекстових метричних книг. Державний архів Дніпропетровської області [2] надає матеріали тематичної колекції з різних фондів: «Облікові картки осіб, виселених за межі України у 40-х роках минулого століття», «Облікові картки осіб, висланих на спецпоселення в 40-х роках минулого століття», «Облікові картки виселених куркулів та членів їх сімей з Дніпропетровської області в 1930-і роки».

Державні архіви Запорізької, Полтавської, Рівненської, Харківської, Хмельницької областей [4; 8; 9; 11] надають доступ до оцифрованих документів, які розміщені на платформі корпорації «FamilySearch».

Джерела та література

1. Державна архівна служба України. URL : <https://archives.gov.ua/um.php>
2. Державний архів Дніпропетровської області. URL: <https://dp.archives.gov.ua/>

3. Державний архів Волинської області. URL :
<https://volyn.archives.gov.ua/>
4. Державний архів Запорізької області. URL :
<https://www.archivzr.gov.ua/uk/>
5. Державний архів Кіровоградської області. URL :
<http://archium.krop.archives.gov.ua/>
6. Державний архів Львівської області. URL : <https://e.archivelviv.gov.ua/>
7. Державний архів Одеської області. URL :
<https://archive.od.gov.ua/main/derzhavnyj-arhiv-odeskoyi-oblasti/>
8. Державний архів Полтавської області. URL :
<https://poltava.archives.gov.ua/>
9. Державний архів Рівненської області. URL : <https://rv.archives.gov.ua/>
10. Державний архів Сумської області. URL : <https://daso.archives.gov.ua/>
11. Державний архів Харківської області. URL : <https://archives.kh.gov.ua/>
12. Державний архів Хмельницької області. URL : <https://dahmo.gov.ua/>
13. Про заходи з увічнення пам'яті захисників України на період до 2025 року: розпорядження Кабінету міністрів України від 20 січня 2021 р. № 37-р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-2021-%D1%80#Text>

Ростислав Вишемірський, Ірина Недошитко

м. Тернопіль

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК В УКРАЇНІ: ТЕХНОЛОГІЇ, СЕРВІСИ ТА ІНТЕГРАЦІЯ У СВІТОВИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства зумовлює появу нових форм організації знань, у межах яких електронні бібліотеки посідають ключове місце. Вони не лише забезпечують збирання та збереження цифрових документів, але й формують нову екосистему наукової комунікації, інтегровану у світовий інформаційний простір. В Україні цей процес особливо

актуалізується у зв'язку з потребою у відкритому доступі до наукової інформації, цифровому збереженні культурної спадщини та розвитку сучасної цифрової інфраструктури.

Одним із центральних напрямів розвитку електронних бібліотек є розбудова масштабних національних цифрових колекцій. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського послідовно формує електронні каталоги, повнотекстові архіви та цифрові зібрання рукописів, стародруків, періодичних видань і матеріалів наукових установ. Розширення відкритого доступу до таких ресурсів робить НБУВ центром національної наукової комунікації та одним із провідних елементів національної цифрової інфраструктури [1]. Її діяльність демонструє ключову роль державних інституцій у формуванні цілісного електронного бібліотечного простору.

У сучасних умовах важливим трендом стає перехід від традиційного «оцифрування» до цифрової курації – концепції, що охоплює повний життєвий цикл цифрового документа: створення, опис, збереження, поширення, повторне використання. Як зазначають Ярошенко Т. та Ярошенко О., новітні електронні бібліотеки повинні створювати системи підтримки відкритої науки, впроваджувати стандарти FAIR-даних та забезпечувати інтеоперабельність між локальними й міжнародними інформаційними сервісами [2, с. 87]. Це означає, що бібліотеки перестають бути лише сховищами ресурсів – вони стають активними учасниками глобальної наукової інфраструктури.

Невід'ємною складовою цифрової трансформації є розвиток університетських інституційних репозитаріїв. Вони виконують функцію забезпечення відкритого доступу до результатів академічних досліджень, сприяють зростанню видимості науковців у міжнародному просторі та підвищують цитованість українських дослідницьких робіт. Репозитарії, створені на базі платформ DSpace, EPrints чи KoHa, підтримують протокол OAI-PMH, що дає змогу інтегрувати їх у світові агрегатори, такі як BASE či OpenAIRE. Це істотно розширює можливості наукової комунікації та робить

українські дослідження доступними для глобальної спільноти. Денбновецький підкреслює, що інституційні сховища є ключовим елементом цифрової трансформації освіти, адже створюють стійкі механізми збереження інтелектуальних продуктів університетів [3, с. 115].

Паралельно розвивається напрям формування високоякісних цифрових колекцій. Цей процес вимагає не лише технічної оцифровки, а й професійної роботи з метаданими, застосування міжнародних форматів опису (Dublin Core, MARC21, MODS), створення систем пошуку та інструментів аналітики. Ломачинський зазначає, що цифрові колекції повинні формуватися на принципах інформаційної безпеки та забезпечення довготривалого збереження, адже цифрове середовище є нестійким і потребує системного технічного супроводу [5, с. 42].

Особливо важливим є питання довгострокового збереження цифрових ресурсів. На відміну від паперових носіїв, електронні документи вразливі до технологічного старіння, пошкоджень, змін форматів, технічних збоїв. Стратегії Digital Preservation охоплюють міграцію форматів, реплікацію інформації, хмарні технології, контроль контрольних сум, використання географічно розподілених сховищ. Запровадження таких моделей забезпечує стабільність та доступність ресурсів навіть у випадку технологічних катастроф або втрати одного з інформаційних вузлів.

Важливою характеристикою сьогоденних електронних бібліотек є розширення спектра цифрових сервісів. До традиційних електронних каталогів додаються рекомендаційні системи, персоналізовані профілі користувачів, інтеграція з ORCID, DOI-ідентифікацією, сервіси наукової аналітики, модулі статистики переглядів і завантажень. Такі інструменти наближають бібліотеки до сучасних наукових платформ, перетворюючи їх на повноцінні центри управління знаннями.

Участь українських бібліотек у міжнародних проєктах, зокрема у партнерствах з EIFL, сприяє впровадженню інновацій та забезпечує доступ до світових практик і ресурсів [4].

Попри значні досягнення, розвиток електронних бібліотек в Україні залишається нерівномірним. Фрагментованість цифрових колекцій, відсутність повної уніфікації метаданих, недостатня інтеграція національних платформ із глобальними системами створюють труднощі для формування єдиного інформаційного простору. Однак за умов послідовної реалізації політики відкритої науки, стандартизації описів та технічної сумісності електронні бібліотеки мають потенціал стати провідними носіями наукової комунікації в Україні.

Узагальнюючи, електронні бібліотеки формують нову модель взаємодії суспільства зі знаннями. Вони поєднують функції архівів, наукових платформ, інформаційно-аналітичних сервісів та комунікаційних інструментів. Подальший розвиток цього напрямку залежатиме від темпів цифрової трансформації, наявності стратегічного державного бачення та інтеграції у міжнародні стандарти цифрового наукового простору.

Джерела та література

1. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Електронні ресурси та цифрові колекції.
2. Yaroshenko T., Yaroshenko O. Opportunities and Challenges for Ukrainian Libraries. University Library, 2024.
3. Денбновецький С. Цифрова трансформація українських бібліотек в умовах глобалізаційних перетворень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2022.
4. EIFL – Electronic Information for Libraries. Ukraine Page.
5. Lomachynskyi B. The Role of Digitalization of Libraries in Ensuring the Humanitarian Security of Society. Skhid, 2023.

РОЛЬ БІБЛІОТЕК У ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ

Книга упродовж віків була основним носієм, джерелом і засобом зберігання інформації, а читання книг – ознакою освіченості людини, запорукою її успішного залучення у світову культуру, в систему тих цінностей, норм, традицій, які характеризують інтелектуальний рівень суспільства.

В умовах інформаційної глобалізації ослаблення інтересу до читання - загальносвітова тенденція. Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій, посилення впливу інтернет-культури призвели до різкого падіння інтересу до друкованого слова загалом. Спостерігаємо відчуження молоді від книги, падіння загальної книжкової культури, втрату національних традицій книжності.

Спад інтересу до книги та читання у різних вікових та соціальних категорій вимагає пильної уваги. Але дуже важливо, щоб цей інтерес не пропав у дітей. Сучасний підліток, перш за все, споживач комп'ютерних продуктів, особистість, орієнтована на сприйняття віртуальної, а не вербальної інформації. Сьогоднішньому школяреві треба, щоб інформація подавалася яскраво, динамічно, і бажано коротко.

Основна мета підтримки читання – поширення серед громадськості позитивної думки про читання.

У добу цифрових технологій та швидкого доступу до інформації, роль бібліотек як інституцій, що плекають любов до читання, набула особливого значення. Бібліотека перестала бути лише сховищем друкованих видань; вона перетворилася на багатофункціональний освітній, культурний та соціальний простір. Промоція читання є її основною місією, що реалізується через низку інноваційних та традиційних стратегій, спрямованих на залучення читачів усіх вікових груп.

Саме бібліотека є чудовим майданчиком для розвитку особистості, інтелекту та соціальних навичок. Ось кілька способів, як бібліотека сприяє цьому розвитку:

1. Доступ до знань: Бібліотеки пропонують широкий вибір книг, журналів, наукових статей і електронних ресурсів, що дозволяє користувачам отримувати знання в різних сферах.

2. Освітні програми та заходи: Багато бібліотек організують лекції, семінари, майстер-класи та курси для різних вікових груп. Це навчання комп'ютерній грамотності, мовам, творчим навичкам тощо.

3. Читальні клуби: Організація читальних клубів сприяє розвитку критичного мислення, навичок обговорення та комунікації. Учасники можуть ділитися своїми думками про прочитане і вчитися слухати інших.

4. Творчі простори: Бібліотеки все частіше створюють простори для творчості, де можна займатися живописом, керамікою, фотографією та іншими видами мистецтв. Це стимулює креативність і самовираження.

5. Дослідницькі ресурси: Бібліотеки надають доступ до архівів, баз даних і спеціалізованих колекцій, що може бути корисно для студентів і дослідників у їхній роботі.

6. Соціальні програми: Бібліотеки організують заходи для соціальної інтеграції, такі як зустрічі для людей різних культур, мовні клуби або волонтерські програми.

7. Підтримка дітей та підлітків: Бібліотеки часто пропонують програми для дітей і підлітків, які допомагають розвивати навички читання, письма та критичного мислення через ігри, конкурси та інтерактивні заняття.

8. Доступ до технологій: Бібліотеки забезпечують доступ до комп'ютерів, інтернету та інших технологій, що є важливим для розвитку цифрових навичок.

9. Культурні заходи: Виставки, презентації книг, зустрічі з авторами та інші культурні події сприяють розвитку естетичного смаку і розширенню світогляду.

10. Спільноти за інтересами: Бібліотеки є місцем зустрічі людей зі спільними інтересами – від любителів літератури до ентузіастів науки чи мистецтва.

Програми з популяризації книги та читання реалізуються із залученням у бібліотеки всіх категорій населення, але особлива увага приділяється сприянню читання дітей, підлітків та молоді. Такий бібліотечний захід як День відкритих дверей, безперечно, сприяє зростанню престижу книгозбірні, формуванню позитивного ставлення до неї з боку місцевої громади, і в першу чергу – молоді, яка зацікавлена в комфортному інформаційному та інтелектуальному середовищі, яким і є сьогодні сучасна публічна бібліотека.

Необхідною складовою сучасної просвітницької діяльності бібліотек є мотивація дітей та молоді до читання корисної літератури, участь у різних конкурсах, творча самореалізація. Головне для бібліотекаря – привернути увагу, викликати емоційну реакцію, бажання взяти книгу в руки.

Розвиток читацьких інтересів підлітків є важливим аспектом їхнього особистісного та інтелектуального зростання. Ось кілька стратегій і підходів, які можуть допомогти у цьому процесі:

1. Вибір різноманітних жанрів: працівники пропонують підліткам книги різних жанрів – фантастика, детективи, романтика, наукова література, біографії тощо. Це допоможе їм знайти те, що їм справді цікавить.

2. Читальні клуби: Організація читальних клубів для підлітків – сприятливе середовище для обговорення книг. Це також стимулює їх до читання, оскільки вони хочуть ділитися своїми думками з однолітками.

3. Використання сучасних технологій: залучення електронних книг, аудіокниг та мобільних додатків для читання. Сучасні технології роблять процес читання більш цікавим і доступним.

4. Залучення до літературних заходів: Відвідування літературних фестивалів, зустрічей з авторами або інших культурних подій надихає підлітків на читання і дає їм змогу познайомитися з новими авторами.

5. Рекомендації однолітків: Підлітки часто більше довіряють рекомендаціям своїх друзів. Створення платформи для обміну рекомендаціями книг теж дуже ефективно.

6. Тематика, що відповідає інтересам: Вибір книг, які торкаються тем, що цікавлять підлітків (соціальні питання, проблеми самоідентифікації, дружба, любов), може значно підвищити їхню зацікавленість.

7. Підтримка у виборі книг: Бібліотекарі та вчителі можуть допомогти підліткам знайти книги, які відповідають їхнім інтересам та рівню підготовки.

8. Створення затишної атмосфери для читання: Створення комфортного простору для читання вдома або в бібліотеці спонукає підлітків більше часу проводити з книжками.

9. Інтерактивні елементи: Використання інтерактивних завдань, таких як квести на основі книг або ігри, пов'язані з літературою, робить читання більш захопливим.

10. Позитивний приклад дорослих: Дорослі можуть стати прикладом для наслідування – якщо вони читають і обговорюють книги, це може заохотити підлітків зробити те ж саме.

11. Обговорення прочитаного: Заохочуйте підлітків ділитися своїми думками про прочитане, задавати питання і вести дискусії. Це допоможе їм глибше осмислити матеріал і розвивати критичне мислення.

Загалом, важливо створити позитивну атмосферу навколо читання і надати підліткам можливість відкривати нові світи через книги.

Нині цифрове медіасередовище для певної освіченої частини суспільства є не лише альтернативним, а часто й основним джерелом інформації та комунікації. Тому питання про оновлення роботи бібліотек на підтримку книги та читання як найважливішого засобу інтелектуального, творчого та духовного розвитку особистості дуже на часі.

Джерела та література:

1. Булах Т. Заходи з популяризації читання: загальна характеристика. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 2. С. 46–48.
2. Лісова І. Методичний супровід промоції читання публічних бібліотек України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 4. С. 60–67.
3. Мильченко Л. Вторинна неграмотність – наслідок кризи читання. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 1. С. 7–16 ; № 2. С. 10–19.
4. Прокопенко Л. Промоція читання в рекомендаціях ІФЛА. *Просування читання в публічних бібліотеках* (за результатами дослідження «Роль публічних бібліотек у промоції читання») : вироб.-практ. вид. / М-во культури та інформ. політики України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; авт.: В. Здановська, Л. Прокопенко ; наук. ред. Н. Розколупа, Т. Богущ. Київ, 2022. С. 5–61.
5. Ящук І. Підтримка інтересу до читання в новому інформаційному середовищі. *Філологічний дискурс*. 2017. Вип. 6. С. 199–211.

Валерія Пікалова, Ірина Передерій

м. Полтава

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОСУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНОГО БРЕНДУ

У сучасних умовах управління брендом набуває особливої ваги, адже авторитетні компанії, установи та організації традиційно зосереджують увагу на формуванні позитивного іміджу. У бібліотечній сфері це особливо актуально, оскільки користувач, як правило, надає перевагу тим закладам, які асоціюються з довірою, стабільністю та високою репутацією.

Загалом, слід наголосити, що репутаційне управління (бренд-менеджмент) – це стратегічно обґрунтована діяльність, яка спрямована на формування та підтримання позитивного образу установи, а також на зміцнення лояльності цільової аудиторії до бренду, компанії чи організації.

Відомо, що інноваційним інструментом бренд-менеджменту у період цифрових трансформацій є соціальні мережі. Така ефективність зумовлена відповідними факторами:

1. Широке охоплення аудиторії, яке уможливорює знаходження цільової групи відповідно до профілю бібліотеки та напрямів її діяльності.

2. Комфортний простір, який забезпечує позитивне сприйняття користувачем нової інформації.

3. Відсутність прямого рекламного впливу. Натомість публікації бібліотек у форматі інформаційних постів, які поєднують корисну, актуальну та цінну інформацію, користувачі сприймають як частину інформаційного середовища.

4. Можливість проводити аналіз користувачів за віком, місцем проживання, професією, освітою й інтересами, читацькими запитам.

5. Контент соціальних мереж індексується пошуковими системами, що підвищує видимість офіційних сайтів бібліотек.

Відтак, зростає впізнаваність бренду, покращується репутація установи та розширюється охоплення користувачів [1, с. 58].

Сучасні дослідники визначають соціальні мережі як спеціалізовані вебсервіси, які надають користувачам низку соціально-комунікаційних можливостей. До ключових характеристик соціальних мереж відносять:

1) створення профілів у межах певної системи;

2) підтримка списку контактів або зв'язків з іншими користувачами, які також є учасниками цієї системи;

3) можливість переглядати, аналізувати, створювати й поширювати контент, а також здійснювати інформаційний обмін у межах соціальної мережі.

На сучасному етапі інформатизації функціонує велика кількість соціальних мереж, які поділяють на групи за призначенням, цільовою аудиторією та функціональними можливостями. Такий підхід до класифікації відкриває широкі перспективи для бібліотек у контексті різновекторної популяризації своїх ресурсів, послуг, просвітницької, інформаційної, освітньої

діяльності, а також формування позитивного іміджу та репутації. З огляду на це, доцільно виділити основні типи соціальних мереж, функціональні можливості яких можуть ефективно використовуватись у бібліотечній практиці:

1. Соціальні мережі для спілкування (мережі взаємодії) уможливають створення персональних профілів із широким спектром комунікаційних інструментів. Такі платформи прагнуть забезпечити максимум сервісів у межах однієї системи. Наприклад, Facebook, одним з основних напрямів застосування якого є створення профілю офіційної установи, яка виконує функції інформаційного порталу. На таких сторінках бібліотеки розміщують дані про години роботи, адресу, контактну інформацію, посилання на офіційний сайт, а також поширюють анонси заходів, новини й події бібліотечного життя.

2. Соціальні мережі для обміну медіаконтентом (мережі медіаобміну). Основна функція – розміщення та поширення фото-, відео- та мультимедійного контенту. Наприклад, Instagram, що використовується для обміну контентом. Бібліотеки використовують Instagram для просування іміджу установи, формування лояльної спільноти читачів, а також популяризації заходів, книжкових добірок і тематичних подій.

Соціальні мережі для відгуків і рецензій (платформи онлайн-відгуків) сприяють прийняттю користувачами обґрунтованих рішень завдяки доступу до рецензій і досвіду інших споживачів. Серед таких слід відзначити Facebook, LinkedIn - найбільша професійна соціальна мережа у світі, яка охоплює понад 350 мільйонів користувачів. Основне призначення LinkedIn – об'єднання фахівців з усього світу з метою підвищення їхньої професійної ефективності та сприяння досягненню успіху.

3. Соціальні мережі для колективного обговорення (дискусійні форуми). Головна мета – обмін знаннями, думками та досвідом. Наприклад, Twitter (X), який використовують бібліотеки для інформування читачів про новини, події, семінари, виставки, випуск нового обладнання, а також для опису колекцій і нових послуг.

4. Соціальні мережі для авторських публікацій (платформи соціального видавництва) призначені для створення та поширення блогів, мікроблогів та текстово-медійного контенту. Серед найефективніших слід виділити YouTube, Instagram, TikTok.

5. Сервіси соціальних закладок забезпечують створення добірок посилань на цікаві ресурси, які можна впорядковувати, зберігати та поширювати. Серед них слід виділити Telegram, який забезпечує інформаційне обслуговування користувачів бібліотеки через канали, чати і боти. Особливо ефективним він є для оперативного висвітлення новин, організації зворотного зв'язку та об'єднання тематичних спільнот.

6. Функціональні можливості Telegram:

- створення новинного каналу бібліотеки з повідомленнями про заходи, надходження, графік роботи;
- використання чат-ботів для консультацій або довідкових послуг;
- обмін файлами, посиланнями, відео та аудіо;
- підтримка анонімності, що стимулює залучення аудиторії.

Серед основних завдань медіа-брендингу бібліотеки в соціальних мережах дослідник Соцков слушно називає такі:

1. Формування довіри та лояльності з боку потенційних користувачів. Лояльність передбачає стійке позитивне ставлення до бібліотеки, що проявляється у систематичному використанні її ресурсів, участі у заходах, а також у рекомендаціях послуг бібліотеки іншим особам.

2. Підвищення впізнаваності бренду бібліотеки. Публікація цікавого, інформативного та візуально привабливого контенту на сторінках бібліотеки в соціальних мережах сприяє поширенню матеріалів серед друзів підписників, що, своєю чергою, забезпечує зростання охоплення аудиторії та впізнаваності бренду.

3. Моніторинг згадувань про бібліотеку в цифровому середовищі. Систематичне відстеження згадок на різних онлайн-майданчиках, зокрема у

соціальних мережах, на форумах чи блогах, дає змогу оперативно реагувати на відгуки, пропозиції або критику [7, с. 16].

Важливою передумовою ефективної роботи бібліотеки в соціальних медіа, яка відповідає цілям репутаційного менеджменту, є дотримання певних вимог до створюваного та поширюваного контенту. Серед ключових характеристик якісного інформаційного наповнення можна виокремити:

1. Актуальність. Користувачі очікують отримувати своєчасну інформацію, пов'язану з останніми подіями, новими тенденціями або темами, що викликають суспільний резонанс.

2. Правдивість. Інформація має бути перевіреною, точною, повною й такою, що не містить спотворених або помилкових даних. Надійний контент формує довіру до бібліотеки як джерела знань.

3. Емоційна залученість. Публікації повинні викликати емоційний відгук у цільової аудиторії, бути близькими до її інтересів, викликати співпереживання або бажання до обговорення.

4. Брендovanість. Контент має бути впізнаваним і асоціюватися з візуальним або ідейним образом бібліотеки. Це може бути реалізовано через логотип, фірмовий стиль, унікальний тон комунікації тощо.

5. Якісне оформлення. Окрім змістовної частини, публікації мають супроводжуватися візуальними елементами – зображеннями, відео, інфографікою, які покращують сприйняття інформації та підвищують рівень залучення користувачів.

Розглянемо декілька важливих і актуальних соціальних мереж які ефективно використовуються в бібліотечній комунікації.

Серед важливих слід виділити активну присутність у Facebook – одній із найпопулярніших цифрових платформ у світі, яка є інтерактивним майданчиком для обміну особистими подіями, фотографіями, відео, текстовими повідомленнями й гіперпосиланнями з друзями, родиною та колегами, а також для підписання та стеження за профілями установ, спільнот, культурних

ініціатив та отримання регулярних оновлень у стрічці новин. Одним з основних напрямів застосування Facebook у бібліотечній практиці є створення профілю офіційної установи, яка виконує функції інформаційного порталу. На таких сторінках бібліотеки розміщують дані про години роботи, адресу, контактну інформацію, посилання на офіційний сайт, а також поширюють анонси заходів, новини й події бібліотечного життя. У багатьох випадках сторінку бібліотеки у Facebook розглядають як функціональне доповнення або навіть інтерфейс, який дублює інформацію з основного сайту. Дослідження показують, що бібліотеки активно використовують можливості платформи для просування своїх послуг, комунікації з читачами, інтеграції електронних каталогів, а також надання довідкових послуг через функції чату або спеціальні інтерактивні елементи. Зокрема, Нью-Йоркської публічна бібліотека через сторінку на Facebook транслює інформацію про проведені чи заплановані заходи [9]. Водночас, серед вітчизняних прикладів варто відзначити Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського, яка регулярно публікує новини, анонси виставок, наукові матеріали й підтримує зворотний зв'язок із користувачами [3].

Розглянемо Twitter, який кілька років тому змінив свою офіційну назву на X, – соціальну мережу для обміну короткими повідомленнями (до 280 символів), а також завантаженням і поширенням фотографій або коротких відео.

Зокрема, бібліотеки використовують X (Twitter) для інформування читачів про новини, події, семінари, виставки, випуск нового обладнання, а також для опису колекцій і нових послуг. Зарубіжний досвід свідчить про високу ефективність цієї платформи. Наприклад, офіційна сторінка NYC Libraries є активним комунікаційним майданчиком, який представляє публічні бібліотеки Нью-Йорка, а саме: Brooklyn Public Library, New York Public Library та Queens Public Library [10].

В Україні прикладом присутності в Х є Національна історична бібліотека України, яка інформує користувачів про оцифрування фондів, публікує відеоматеріали та створює віртуальні виставки [4].

Instagram – це одна з найпопулярніших соціальних платформ, яка призначена для обміну візуальним контентом. Бібліотеки використовують Instagram для просування іміджу установи, формування лояльної спільноти читачів, а також популяризації заходів, книжкових добірок і тематичних подій. Instagram ефективний для залучення молодшої аудиторії, візуалізації діяльності бібліотеки та створення єдиного айдентичного стилю комунікації [8]. Наприклад, Публічна бібліотека Лос-Анджелеса публікує фото з подій, офлайн-заходів, презентацій нових послуг, освітніх курсів і творчих майстерень [11].

Слід також дослідити Telegram як багатофункціональний месенджер, який поєднує функції миттєвого обміну повідомленнями, ведення публічних каналів, групових чатів і ботів для автоматизованої взаємодії.

Telegram забезпечує інформаційне обслуговування користувачів бібліотеки через канали, чати і боти. Особливо ефективним він є для оперативного висвітлення новин, організації зворотного зв'язку та об'єднання тематичних спільнот.

Наприклад, Бібліотека Національного технічного університету України «КПІ ім. Ігоря Сікорського» веде офіційний канал @kpi_library, де регулярно публікує актуальні новини, а також використовує чат-бот для надання довідкових послуг [2].

Схарактеризовані соціальні медійні платформи є ефективними інструментами для стимулювання й поглиблення взаємодії між бібліотекою та аудиторією. З огляду на зростання популярності соціальних мереж серед користувачів, бібліотекам доцільно активно застосовувати цифрові ресурси для підтримання, мотивації та розширення читацьких спільнот.

Соціальні платформи наближають читачів до бібліотеки, формують простір діалогу та сприяють трансформації установи у відкритий інформаційно-комунікаційний центр. У сучасних умовах функціонування будь-якої установи, зокрема бібліотеки, наявність власного представництва в електронному середовищі є необхідністю. Така присутність повинна відображати індивідуальний характер закладу, його сильні сторони та досягнення. Електронні ресурси й іміджеві візуалізації допомагають бібліотекам презентувати результати своєї діяльності, зацікавлювати як потенційних, так і реальних користувачів, партнерів, сприяти розвитку як окремої установи, так і бібліотечної сфери загалом. Прикладом ефективного залучення локальної аудиторії є Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського, яка створює візуально привабливий контент в Instagram і Facebook [6]: буктрейлери, рубрики рекомендацій, фотозвіти з подій і освітні пости. Одеська національна наукова бібліотека поєднує роботу у Facebook, Instagram і YouTube для трансляцій культурних заходів, презентацій книжкових новинок, відеоекскурсій та інтерактивних заходів [5].

Провідна публічна бібліотека – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого також активно розвиває свої акаунти в соціальних мережах, зокрема Facebook, Instagram, Telegram, Pinterest, LinkedIn, YouTube-канал, на яких активно публікує різноманітний відеоконтент – навчальний, культурно-просвітницький та розважальний.

Отже, соціальні мережі є перспективним інструментом у процесі формування та розвитку іміджу бібліотеки. Вони надають можливість репрезентації бібліотеки в оновленому, динамічному форматі, що відповідає викликам цифрової епохи. Саме ця категорія соціальних медіа слугує ефективним засобом популяризації бібліотеки та бібліотечної професії серед широкої громадськості.

Джерела та література

1. Биркович Т. І., Морозова Я. А. Особливості використання соціальних мереж для просування бібліотечних ресурсів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*: наук. журнал. 2024. № 1. С. 56–62.
2. Бібліотека Національного технічного університету України «КПІ ім. Ігоря Сікорського». URL: https://t.me/kpi_library (дата зверення 18.10.2025)
3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. *Facebook*. URL: <https://lnk.ua/bxVm1bGVv> (дата звернення: 18.10.2025).
4. Національна історична бібліотека України. X. URL: <https://x.com/historicallib> (дата звернення: 18.10.2025).
5. Одеська національна наукова бібліотека. URL: <https://surli.cc/mgqkyp> (дата звернення: 18.10.2025).
6. Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/library.pl.ua/?locale=uk_UA (дата звернення: 15.04.2025).
7. Соцков О. Тренди для бібліотек у соціальних мережах. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2017. № 3. С. 15–17.
8. Яковищенко С. І. Соціальні мережі в роботі наукової бібліотеки. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері*. 2024. С. 89–91.
9. The New York Public Library (NYPL). *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/nypl/> (дата звернення: 18.10.2025).
10. NYC Libraries. X. URL: <https://x.com/nyclibraries> (дата звернення: 18.10.2025).
11. Los Angeles Public Library. *Instagram*. URL: <https://www.instagram.com/lapubliclibrary/> (дата звернення: 05.06.2025).

Аліна Бужинська

Науковий керівник – к.філол.н., доцентка Чередник Л.А.

м. Полтава

АДАПТАЦІЯ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Багатофакторність процесів, що зумовлюють цифрову трансформацію архівної сфери, значно виходить за межі простого технологічного розвитку. Її основою є необхідність забезпечення належного рівня збереження, доступності та захисту національної документальної спадщини, що набуває особливої актуальності в сучасних умовах.

Центральним елементом цифровізації є оцифрування документів, тобто, процес перетворення документів з аналогової форми у цифрову, придатну для довготривалого зберігання та ефективного використання.

Варто окреслити основні чинники, що стимулюють оцифрування. Коротко схарактеризуємо їх.

1.Захист від фізичної втрати. Унаслідок бойових дій частина фондів була пошкоджена або знищена. За цих умов цифрові копії виконують функцію страхового ресурсу та гарантують збереження інформації незалежно від стану оригіналів [3, с.6].

2.Розширення доступу. Цифрові технології усувають територіальні обмеження, забезпечують швидкий доступ до документів дослідникам, громадянам та освітянам. Це підвищує відкритість архівів і запобігає монополізації даних окремими користувачами.

3.Збереження оригіналів. Створення цифрових копій дозволяє працювати з інформацією без фізичного контакту з документами, що подовжує строк зберігання та зменшує навантаження на фонди [1, с.6].

4. Інтеграція у міжнародний простір. Цифрові колекції дають змогу представити українські архіви на європейських платформах, зокрема таких, як

Archives Portal Europe та Europeana, що робить нашу документальну спадщину доступною для світової спільноти [4, с.227].

5. Протидія фальсифікаціям. Публікація оцифрованих документів, створює відкриту доказову базу, що сприяє поширенню достовірних відомостей та протидіє маніпулятивним історичним наративам.

Тобто, цифровізація не є лише проявом технічної модернізації, а виступає стратегічним механізмом забезпечення стійкості архівної галузі та збереження національної пам'яті.

Процес цифрової трансформації українських архівів, від окремих ініціатив до масштабного державного проєкту, суттєво прискорився в останні роки у відповідь на нові виклики. Перші кроки було здійснено у 2000 році, коли було створено вебсайт Державного комітету архівів, а у середині 2000-х розпочалися перші проєкти зі сканування документів, темпи яких обмежувалися нестачею ресурсів.

Відчутні зміни відбулися з початку 2020-х років завдяки активізації роботи Державної архівної служби України, розширенню міжнародного співробітництва (зокрема в межах угоди з FamilySearch International) та ухваленню у 2022 році Програми оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022–2025 роки. У 2023 році архівні установи створили понад 21 млн цифрових копій документів – більше, ніж за всі попередні роки незалежності. Україна увійшла до світових лідерів, посівши друге місце у світі за темпами оцифрування, попри складні умови воєнного часу [4, с.225].

Успішна цифровізація спирається на три ключові компоненти: сучасну технологічну інфраструктуру для оцифрування, чітку організацію цифрових фондів для їх зберігання та використання, а також розвиток орієнтованих на користувача електронних послуг. Разом вони створюють комплексну екосистему, що трансформує архівну галузь.

Технічна основа для цифровізації складається зі спеціального обладнання, з-поміж яких насамперед слід назвати високоточні сканери-планетарії та

пристрої для обробки мікрофільмів і аудіовізуальних матеріалів. Важливим складником є електронна платформа «ARCHIUM», що забезпечує онлайн-доступ та єдину обробку електронних архівних ресурсів відповідно до міжнародних стандартів.

Варто зазначити, що на основі платформи ARCHIUM створено Міжархівний пошуковий портал, що надав можливість об'єднати електронні ресурси державних архівів в одному онлайн-просторі. Наразі портал уможлиблює доступ до понад 38 000 архівних колекцій і 11,4 мільйона оцифрованих документів через єдиний інтерфейс. Завдяки цій інтегрованій інфраструктурі ARCHIUM надає технологічну можливість для створення систематизованої цифрової архівної бази [4, с.226].

Ключовим активом є Цифровий фонд користування (ЦФК), організація якого є наступним логічним кроком після оцифрування. Належно структурований ЦФК забезпечує можливість розгортання широкого спектра електронних послуг. Загалом концепція ЦФК передбачає формування та організацію цифрових копій документів для різних цілей. Процес оцифрування створює кілька типів копій, основними з яких є:

1) Майстер-копія – це цифрова копія з високою роздільною якістю, призначена для довготривалого зберігання. Зазвичай, доступ до неї суворо обмежений. Використовується для відновлення документів у разі втрати оригіналу або створення нових робочих копій [1, с.7].

2) Робоча копія – це копія, виготовлена з майстер-копії і призначена для повсякденного використання. Вона надається користувачам через читальні зали або онлайн-ресурси. Для прискорення доступу копія може мати нижчу роздільну здатність [1, с.8].

3) Електронна архівна послуга – це переведення традиційних форм взаємодії між архівом та користувачем у цифровий формат, що робить їх зручнішими та доступнішими [2, с.10]. До таких послуг належать: онлайн-доступ до довідкового апарату, електронний запис до читальної зали,

замовлення справ, подання запитів різних типів, отримання цифрових копій документів та здійснення онлайн-оплат тощо.

Безумовно, що впровадження цих технологій та методик створює комплексну цифрову екосистему, яка кардинально змінює архівну галузь. Однак на шляху її повноцінної реалізації існує низка серйозних викликів.

Попри значний прогрес, цифровізація архівів в Україні все ще зіштовхується з низкою системних проблем, які ускладнюються умовами війни. Їх вирішення є важливим для стабільного розвитку галузі:

Попри значний прогрес, цифровізація архівів в Україні все ще натрапляє на низку системних проблем, які ускладнюються умовами війни. Їх вирішення є важливим для стабільного розвитку галузі.

Фінансові труднощі. Значна кількість проєктів з оцифрування документів залежить від підтримки міжнародних партнерів, тому забезпечення стабільних бюджетних ресурсів залишається ключовою потребою.

Технічні та інфраструктурні ризики. Для масштабної роботи потрібне дороговартісне спеціалізоване обладнання, а також надійні системи для зберігання великих обсягів даних, резервного копіювання й кіберзахисту для запобігання атакам і втраті інформації [1, с.14].

Кадровий дефіцит. Успішна цифровізація вимагає фахівців із сучасними цифровими навичками, тому актуальним є розвиток спеціалізованих програм навчання та підвищення кваліфікації архівістів.

Недосконалість нормативної бази. Правові норми не завжди відповідають потребам цифрового середовища. Необхідне оновлення правила щодо авторських прав, захисту персональних даних та використання міжнародної технічної допомоги.

Виклики воєнного часу. Війна створює як прямі загрози (обстріли, окупація, втрата фондів), так і непрямі (перебої з електропостачанням).

Подолання цих викликів вимагає системної державної підтримки, міжнародної співпраці та чіткого стратегічного бачення майбутнього розвитку архівної галузі.

Для подальшої цифровізації в архівній сфері необхідне комплексне рішення, яке забезпечить збереження, доступність та безпеку документальної спадщини. Передусім слід звернути увагу на такі ключові фактори:

Модернізація інфраструктури. Будівництво резервних центрів обробки даних, хмарних сховищ, систем довгострокового зберігання та оновлення обладнання для цифровізації.

Стандартизація процесів, що включає уніфікацію методологій оцифрування, метаданих та управління електронними архівами й впровадження національних стандартів для цифрових архівів.

Розвиток кадрового потенціалу. Підготовка фахівців не лише з архівної справи, а й інформаційних технологій необхідних для формування та забезпечення ефективного функціонування електронних архівів..

Кібербезпека. Впровадження систем моніторингу, шифрування та контролю доступу для захисту цифрових ресурсів.

Нормативно-правове забезпечення. Врегулювання авторських прав, захисту персональних даних та спрощення процедур міжнародної співпраці.

Прозорість та відкритість. Розвиток онлайн-доступу, практики відкритих даних та просування архівних матеріалів у цифровому середовищі.

Планування безперервності діяльності. Створення процедур відновлення після кіберзагроз, відключень електроенергії та фізичних ризиків.

Також слід зазначити, що використання новітніх технологій, насамперед таких, як штучний інтелект, надає перспективні можливості для архівної справи. Наприклад: автоматичне розпізнавання рукописних текстів; автоматичний переклад архівних описів; інтелектуальний пошук за змістом документів, а не лише за метаданими.

Отже, адаптація архівних документів у контексті цифровізації суспільства забезпечує їх збереження, доступність та інтеграцію в сучасні інформаційні системи, що уможлиблює зробити архівну спадщину відкритою для ширшого кола користувачів.

Попри значний прогрес, процес потребує подолання фінансових, технічних і нормативних викликів та подальшого розвитку цифрової інфраструктури й компетенцій. У комплексі ці зусилля формують основу для сталого розвитку архівної галузі в умовах цифрових трансформацій.

Джерела та література

1. Дідух Л. В., Ковтанюк Т. М. Доступ до цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду : методичні рекомендації. Київ : Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т арх. справи та документознавства, 2022. 85 с.

2. Залєток Н. В., Чорноморець Є. М. Впровадження електронних послуг в архівних установах України : методичні рекомендації. Київ : Державна архівна служба України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, 2022. 76 с.

3. Ковальська Л., Яворська Т., Ковальський Г. Документно-інформаційні ресурси архівів, бібліотек і музеїв: цифрові трансформації та виклики війни. Бібліотечний вісник. 2024. вип. 4. С. 3–18.

4. Флуд Д. В., Яворська Т. М. Цифровізація національної архівної спадщини України в умовах глобальних викликів. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. Вінниця, 2025. Т. 1, вип. 17. С. 224–230.

РОЛЬ ЦИФРОВИХ АРХІВІВ У ПРОТИДІІ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА ІСТОРИЧНИМ ФАЛЬСИФІКАЦІЯМ

Сучасне інформаційне середовище характеризується безпрецедентною швидкістю поширення даних та одночасно зростанням випадків маніпулювання історичними фактами. Цифрові архіви стають потужним інструментом збереження достовірної інформації та протидії спробам спотворення минулого. Оцифрування архівних документів дозволяє забезпечити широкий доступ до первинних джерел, що унеможлиблює їх замовчування чи перекручення. За даними Державної архівної служби України, станом на початок 2025 року оцифровано понад два мільйони архівних документів, що становить приблизно п'ять відсотків від загального обсягу національного архівного фонду.

Перевага електронних сховищ полягає у можливості швидкої перевірки фактів через пошукові системи. Дослідники та громадськість отримують змогу зіставити різні версії подій з автентичними документами без необхідності фізичного відвідування архівосховищ. Технологія блокчейн забезпечує незмінність записів, створюючи надійний захист від підробок та несанкціонованих змін у цифрових колекціях. Пілотні проекти із застосування розподіленого реєстру впроваджені у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, де цифрові відбитки документів фіксуються у незмінюваній системі записів [1, с.14].

Міжнародні проекти з оцифрування архівів формують єдиний простір історичної пам'яті, де спотворення фактів стає помітним через порівняння з іншими джерелами. Ініціатива Єврокомісії щодо створення єдиної європейської цифрової бібліотеки Europeana об'єднала понад 50 мільйонів одиниць зберігання з тридцяти чотирьох країн. Metadata та системи атрибуції допомагають встановити походження документів, час їх створення та ланцюг

зберігання. Ці технічні можливості перетворюють цифрові архіви на інструмент верифікації інформації у протистоянні з історичним ревізіонізмом.

Порівняльний аналіз основних платформ цифрових архівів демонструє різноманітність підходів до збереження та надання доступу до історичних документів. Національна бібліотека України імені В. Вернадського надає доступ до понад 800 тисяч оцифрованих одиниць через свій електронний репозитарій. Державний архів Полтавської області реалізував проєкт оцифрування метричних книг дев'ятнадцятого століття, завдяки чому дослідники з різних країн отримали можливість вивчати демографічні процеси регіону. Проєкт Memory оцифрував свідчення учасників історичних подій двадцятого століття, зібравши понад три тисячі відеоінтерв'ю та створивши унікальну базу усних історій [2, с.25].

Український інститут національної пам'яті впровадив платформу цифрового доступу до розсекречених документів радянських спецслужб, що стало можливим завдяки оцифруванню матеріалів з архівів Служби безпеки України. Відкриття цих документів дає можливість спростувати численні міфи про події Голодомору, політичних репресій та Другої світової війни. Лише за перший рік роботи платформи було зафіксовано понад п'ятсот тисяч звернень від користувачів з шістдесяти країн світу (табл.1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика провідних цифрових архівних платформ України (укладено на основі [2; 4]).

Назва платформи	Рік запуску	Обсяг оцифрованих документів	Середня кількість користувачів на місяць	Основні тематичні напрями
Електронна бібліотека НБУВ	2008	800 000 одиниць	45 000 осіб	Рідкісні книги, періодика, рукописи
Архів усної історії Memory	2014	3 200 інтерв'ю	12 000 осіб	Свідчення учасників історичних подій
Цифровий архів УІНП	2015	250 000 документів	35 000 осіб	Розсекречені документи спецслужб
Регіональні архіви областей	2018-2024	450 000 документів	18 000 осіб	Метричні книги, судові справи, господарські документи

Українські архівні установи активно впроваджують цифрові технології для документування воєнних злочинів та збереження свідчень про події сьогодення. Проект Трибунал для Путіна зібрав понад 80 тисяч свідчень про воєнні злочини російської армії на території України з лютого 2022 року. Онлайн-платформи забезпечують збір та систематизацію доказів у реальному часі, що унеможливує їх подальше заперечення. Міністерство культури та інформаційної політики України уклало цифровий реєстр пошкоджених та знищених об'єктів культурної спадщини, де задокументовано руйнування понад п'ятисот музеїв, бібліотек та архівів внаслідок російської агресії.

Відкритість цифрових колекцій створює прозорість у роботі з історичними джерелами, позбавляючи маніпуляторів можливості посилатися на недоступність документів. Дослідження Київського міжнародного інституту соціології показало, що користувачі цифрових архівів на 38 % краще розпізнають історичні фальсифікації порівняно з тими, хто покладається тільки на вторинні джерела інформації. Доступність первинних документів уможливує незалежним дослідникам перевіряти твердження про історичні події та виявляти невідповідності у пропагандистських наративах [5, с.10].

Освітні програми з медіаграмотності використовують ресурси цифрових архівів для навчання критичного мислення та перевірки інформації. Національний університет Києво-Могилянська академія розробив курс цифрової історії, де студенти опановують методи роботи з електронними архівами та техніки верифікації історичних джерел. Студенти здобувають навички роботи з первинними джерелами, що формує імунітет до пропагандистських наративів. Інтеграція архівних баз даних у навчальний процес дає змогу виховувати покоління, здатне самостійно відрізняти факти від фальсифікацій. Понад сорок українських університетів включили модулі роботи з цифровими архівами до навчальних програм історичних та філологічних спеціальностей.

Розвиток штучного інтелекту відкриває нові можливості для аналізу великих масивів архівних даних. Автоматизовані системи виявляють невідповідності у документах, відстежують спроби підробок та ідентифікують джерела дезінформації. Машинне навчання санкціонує опрацьовувати мільйони сторінок архівних матеріалів, знаходячи приховані зв'язки та викриваючи систематичні спроби ревізії історії. Лабораторія цифрової гуманітаристики Українського католицького університету застосовує алгоритми розпізнавання рукописного тексту для оцифрування документів сімнадцятого-вісімнадцятого століть, досягаючи точності розпізнавання на рівні дев'яноста двох відсотків.

Технологія оптичного розпізнавання символів дала змогу обробити архівні газети початку двадцятого століття та створити повнотекстові бази даних для дослідників. Цифрова колекція преси міжвоєнного періоду налічує понад п'ять мільйонів сторінок з двохсот періодичних видань різними мовами. Пошукові запити користувачів дозволяють відстежувати еволюцію історичних наративів та виявляти моменти їх спотворення у пізніших інтерпретаціях [4, с.12].

Цифрові архіви формують довгострокову стратегію захисту національної пам'яті від зовнішніх інформаційних впливів. Резервування даних на різних серверах та у різних країнах гарантує збереження інформації навіть у разі спроб її фізичного знищення. Міжнародне співробітництво архівних установ створює мережу взаємного підтвердження достовірності документів, що ускладнює будь-які спроби масштабних історичних фальсифікацій. Український інститут національної пам'яті уклав угоди про резервне копіювання цифрових колекцій з архівними установами Польщі, Литви та Естонії, що забезпечує збереження даних навіть у разі техногенних катастроф чи воєнних дій.

Практика використання цифрових архівів у судових процесах демонструє їхню ефективність як доказової бази. Міжнародний кримінальний суд використовує оцифровані документи з українських архівів для розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності. Цифрові копії документів мають юридичну силу за умови дотримання процедур засвідчення

автентичності, що регулюється законодавством про електронний документообіг. Верховний суд України у 2023 році визнав електронні копії архівних документів повноцінними доказами у справах про реабілітацію жертв політичних репресій, наголосивши при цьому, що судова практика та законодавство загалом розмежовують поняття електронних доказів та копій й електронний доказ – це первинна інформація в електронному форматі [3, с.63].

Фінансування проєктів оцифрування залишається однією з головних перешкод для масштабного переведення архівних фондів у цифровий формат. Державний бюджет України у 2024 році виділив лише тридцять два мільйони гривень на оцифрування архівних документів, що становить менше одного відсотка від потреби. Міжнародні донори, зокрема фонди відкритого суспільства та європейські програми підтримки культури, компенсують частину нестачі фінансування, але темпи оцифрування залишаються недостатніми для створення повноцінного національного цифрового архіву протягом найближчого десятиліття.

Отже, цифрове відтворення зруйнованих пам'яток дозволяє зберегти їхню візуальну та просторову інформацію для майбутніх поколінь. Перспективи розвитку цифрових архівів пов'язані з впровадженням технологій тривимірного сканування історичних об'єктів та віртуальної реальності для створення імерсивного досвіду взаємодії з історичною спадщиною.

Джерела та література

1. Правові механізми нової науково-дослідницької інфраструктури: монографія / [А. П. Гетьман, Г. Л. Губіна, М. О. Лукань та ін.]; за ред. А. М. Любич та Г. Л. Губіної. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2024. 277 с.

2. Буряк А.М. Роль цифрових архівів у забезпеченні стійкості та доступності інформації в сучасному цифровому середовищі. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері*. 2024. С. 76-80.

3. Васильєва-Шаламова Ж.В., Ковальчук І.А. Електронні докази в цивільному судочинстві: теоретичні та практичні аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5/2023, С. 64-68. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/13>

4. Палієнко М.Г. *Цифрові архіви в умовах інформаційного суспільства: виклики та перспективи*. *Архіви України*. 2022. № 3. С. 45–58.

5. Поліковська Ю. 80% громадян в Україні користуються інтернетом щодня, – соціопитування. Детектор медіа. URL: <https://surl.luh.gov.ua/rccprnv>

Юлія Кондратенко

Науковий керівник – д. і н., професорка Передерій І.Г.

м. Полтава

БІБЛІОТЕКА 4.5.0: ТРАНСФОРМАЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ КНИГОЗБІРЕНЬ У ЦЕНТРИ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Українські бібліотеки протягом останніх кількох десятиліть пережили значну трансформацію, відходячи від традиційної ролі виключно книгосховищ. Вони еволюціонували у новітні, багатофункціональні громадські центри, які надають широкий спектр послуг, стають осередками неформальної освіти, культури, соціальної інтеграції та діджиталізації, забезпечуючи при цьому культурну безпеку держави.

Повномасштабна військова агресія РФ проти України, що розпочалася в лютому 2022 року, не лише не зупинила попередню динамічну трансформацію бібліотек, а й каталізувала її, додавши нові, життєво важливі функції в умовах подвійного виклику. З одного боку, російська агресія завдала непоправної шкоди культурній інфраструктурі, знищивши та пошкодивши понад 700 бібліотек [1], піддавши вилученню значну частину україномовних фондів бібліотек на окупованих територіях та замістивши їх російською пропагандистською літературою; з іншого – спричинила найбільшу

гуманітарну кризу, змусивши 4 594 254 українців стати внутрішньо переміщеними особами (далі – ВПО) [2]. В таких умовах, ті книгозбірні, що вціліли, блискавично перелаштували свою роботу на «воєнні рейки», ставши опорними точками стійкості та інтеграції для своїх громад.

Трансформація охопила кілька ключових напрямків, перетворивши книгозбірні на життєво важливі, багатофункціональні центри підтримки та стійкості громади:

- *волонтерські та гуманітарні хаби* – бібліотечні приміщення перетворилися на пункти плетіння маскувальних сіток, збору гуманітарної допомоги, виготовлення необхідних речей для збройних сил України (далі – ЗСУ) (наприклад, прапорів, військової амуніції, чаїв);

- *інформаційні та психологічні центри* – надання інформаційної, психологічної та юридичної підтримки населенню, особливо ВПО та військовим, фіксація воєнної хроніки;

- *соціальна інтеграція та прихисток* – багато бібліотек обладнали свої підвали як укриття або надавали приміщення для тимчасового притулку для вимушених переселенців;

- *актуалізація фондів* – проведення роботи з очищення фондів від застарілої та російськоцентричної та пропагандистської літератури, поповнення фондів українськими книгами (процес дерусифікації та декомунізації);

- *культурно-патріотична діяльність* – організація заходів, спрямованих на підтримку національного духу, патріотичне виховання та популяризацію української культури.

До прикладу, Полтавська міська централізована бібліотечна мережа також активно включилася у процес відповідної трансформації, демонструючи успішну адаптивність та соціальну відповідальність.

Діяльність системи органічно поєднує традиційні та інноваційні інформаційні технології, а її ефективність підтверджена участю в міжнародних (УБА, IREX, Фонд «Відродження») та місцевих проєктах («Бюджет участі»),

завдяки яким створені сучасні простори, як-от коворкінг-центр та «БібліоХаб» [3].

Головна перевага системи полягає у мережевому принципі роботи: читач будь-якої філії має доступ до фондів та послуг усієї системи. Центральна бібліотека, як головний заклад бібліотечної мережі Полтавської МТГ, виконує роль ядра системи, що забезпечує не лише обслуговування, а й виконання стратегічних, координувальних та методичних функцій.

Повномасштабне вторгнення РФ кардинально змінило функції бібліотек Полтавської ЦБС, додавши до їхніх традиційних обов'язків гуманітарну та консолідувальну місію. Бібліотеки ЦБ ПМТГ швидко адаптувалися, перетворившись на «аптеки для душі» та простори безпеки для громади [4].

Станом на 19 серпня 2025 року в Полтавській області зареєстрували 181 573 ВПО, з них майже третина – у Полтавській міській територіальній громаді [2]. Центральна бібліотека стала дієвим центром збору та передачі гуманітарної допомоги та коштів для підтримки ЗСУ. Її простір використовується для проведення патріотичних заходів, зустрічей з військовими та волонтерами. Особливу увагу Полтавська мережа приділила ідеологічному фронту та підтримці ветеранів, що є критично важливим в умовах близькості до зони бойових дій та потреби у формуванні стійкої громадянської позиції жителів громади.

Філії функціонують як локальні осередки волонтерства та підтримки місцевих мешканців. Бібліотекарі беруть участь у благодійних акціях, а приміщення використовуються для ініціатив, спрямованих на допомогу військовим (плетіння браслетів, виготовлення окопних свічок тощо). Інформаційно-просвітницька робота зосереджена на протидії дезінформації та поширенні якісної, перевіреної інформації про війну, безпеку та патріотизм.

Окрім стандартних волонтерських акцій, полтавські бібліотеки сфокусувалися на ідеологічному фронті та підтримці ветеранів, а саме:

1) Однією з найбільш помітних ініціатив стала прискорена й масштабна актуалізація фондів бібліотек. За час повномасштабної війни бібліотеки Полтави вилучили з фондів близько 81 тисячі примірників російської літератури з пропагандистською включно, замінюючи їх українськими виданнями. Це є ключовим елементом культурної стійкості [5].

2) Колективи бібліотек беруть участь у зборах коштів і гуманітарній допомозі, передаючи військовим необхідні речі та «смаколики». Наприклад, напередодні Всеукраїнського дня працівників культури та аматорів народного мистецтва Центральна бібліотека ПМТГ разом зі своїми філіями приєдналися до важливої благодійної акції «Тепла Хвиля», мета якої допомогти 17-й Полтавській бригаді Нацгвардії «Рейд», щоб придбати автомобіль для евакуації поранених.

3) Центральна бібліотека та її філії виступають як інформаційні пункти для внутрішньо переміщених осіб, надаючи їм дані про соціальні послуги та можливості інтеграції.

Діяльність Полтавської мережі демонструє фокус на ідеологічному очищенні фондів та роботі з ветеранами в умовах близькості до фронту. Не менш вражаючу та багатогранну адаптацію до викликів війни демонструють і бібліотечні системи глибоких тилкових регіонів, як-от Львівська, де робота зосередилася на волонтерському напрямі та підтримці ВПО. Львівська муніципальна бібліотечна мережа стала яскравим прикладом оперативного реагування та інноваційної волонтерської роботи [6].

З перших днів вторгнення деякі бібліотеки були переобладнані під притулки для тимчасово переміщених осіб, зокрема, приміщення використовувалися для цілодобового розміщення ВПО. У філіях, як-от бібліотека-філія №34 у Винниках, працюють потужні волонтерські осередки, де постійно займаються плетінням маскувальних сіток [7].

Мережа активно бере участь у фандрейзингових кампаніях, як-от ініціатива зі збору пластикових корків для подальшої переробки на компоненти

для БПЛА та реанімобілів. Львівська мережа активно залучає грантові кошти для підтримки програмного забезпечення, комп'ютеризації (понад 70 комп'ютерів, планшети, ноутбуки), що є критично важливим для надання сучасних послуг, незважаючи на проблеми з державним фінансуванням у воєнний час.

Діяльність Львівської муніципальної бібліотечної мережі виходить далеко за межі традиційного обслуговування, зосереджуючись на глибокій соціальній інтеграції та психосоціальній підтримці громади. У сфері соціальної роботи реалізуються такі ініціативи, як проекти «Цифрові навички для людей з порушенням зору» та «Книги для України/Books for Ukraine», а також програми інтеграції неповнолітніх суб'єктів пробації у соціокультурне життя громади. Це підкреслює роль бібліотеки як безбар'єрного та інклюзивного середовища.

Водночас із соціальною інтеграцією, мережа активно використовує діджитал-інновації та мистецтво для осмислення воєнної реальності. Прикладом є проєкт ARTWP (Оповідання у доповненій реальності про війну та мир), що є елементом документування та психологічної роботи.

Найважливішим напрямком є підтримка військовослужбовців та ветеранів, а також фіксування військового досвіду. Львівські бібліотеки є центром проведення Всеукраїнського форуму військових письменників та презентацій книг захисників, що безпосередньо сприяє психологічній реабілітації та документуванню досвіду війни. Цю місію доповнює постійна акція зі збирання книг, малюнків та листівок для передавання військовим, які проходять лікування у центрі «UNBROKEN» та госпіталях, а також організація безкоштовних курсів української мови мережі «Єдині».

Отже, українські бібліотеки, витримуючи удари війни, остаточно перетворилися з пасивних книгозбірень на активні багатофункціональні центри громади, що є ключовими елементами національного опору, культурної безпеки та соціальної стійкості в умовах військової агресії.

Зіставлення діяльності двох мереж підтверджує: українські бібліотеки, незважаючи на територіальні відмінності, спільно виконали свою нову, критично важливу місію. Різниця у фокусах – культурна безпека проти інтеграції ВПО – лише підкреслює їхню високу адаптивність та здатність закривати найбільш нагальні потреби громад у воєнний час (таб.1).

Таблиця 1

Порівняння діяльності Полтавської та Львівської ЦБС в умовах війни

Вид діяльності	Полтавська ЦБС	Львівська ЦБС
Актуалізація фондів (дерусифікація)	Масштабне списання: вилучено близько 81 тис. примірників російської та пропагандистської літератури; активне поповнення українськими виданнями.	Проведення системної роботи з очищення фондів від застарілої та російськоцентричної літератури.
Фізичний прихисток ВПО	Обладнання підвалів як укриттів; функціонування як «простори безпеки» та «аптеки для душі».	Переобладнання деяких філій під притулки для цілодобового розміщення ВПО з перших днів вторгнення; облаштування укриттів.
Волонтерські та гуманітарні хаби	Збір гуманітарної допомоги, коштів для ЗСУ, локальні ініціативи (плетіння, окопні свічки). Благодійна акція «Тепла Хвиля» (збір на авто для евакуації).	Потужні волонтерські осередки на базі філій (наприклад, плетіння маскувальних сіток у Винниках); збір гуманітарної допомоги.
Унікальні фандрейзингові кампанії		Активна ініціатива зі збору пластикових корків для переробки на компоненти для БПЛА та реанімобілів.
Спеціалізована робота з військовими/ветеранами	Фокус на ідеологічному фронті та підтримці ветеранів.	Регулярне проведення Всеукраїнського форуму військових письменників. Збір книг, малюнків, листівок для центру «Незламні» та госпіталів.
Соціальна інтеграція ВПО	Функціонування як інформаційні пункти (надання даних про соціальні послуги та можливості інтеграції).	Проведення безкоштовних курсів української мови мережі «Єдині»; реалізація проєктів інтеграції (зокрема, неповно-літніх суб'єктів пробації).
Залучення грантових коштів та діджиталізація	Участь у міжнародних (IREX, Фонд «Відродження») та місцевих проєктах (створення «БібліоХабів», коворкінгів).	Активне залучення грантових коштів для підтримки програмного забезпечення та комп'ютеризації (понад 70 одиниць техніки), зокрема, для реалізації проєкту «Цифрові навички для людей з порушенням зору».

Культурно-патріотична діяльність	Проведення патріотичних заходів, зустрічей з військовими та волонтерами.	Організація заходів, спрямованих на підтримку національного духу; реалізація проекту Оповідань у доповненій реальності про війну та мир (ARTWP).

Досвід Полтавської та Львівської областей, що входять до десятки регіонів із найбільшою кількістю ВПО, підтверджує: в умовах війни українські бібліотеки ефективно виконали нову, критично важливу суспільну місію. Перетворившись на гуманітарні хаби, центри психологічної підтримки та платформи для соціальної інтеграції, вони стали ключовим інструментом, що допомагає вимушено переміщеним особам та військовим відчутти підтримку та відновити зв'язок із громадою.

Джерела та література

1. 1333 пам'ятки культурної спадщини та 2185 об'єктів культурної інфраструктури постраждали в Україні через російську агресію станом на кінець січня 2025 року. *Міністерство культури та стратегічних комунікацій України*. URL: <https://mcsc.gov.ua/news/1333-pamyatky-kulturnoyi-spadshhyny-ta-2185-obyektiv-kulturnoyi-infrastruktury-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiyu-stanom-na-kinecz-sichnya-2025-roku/> (дата звернення: 03.11.2025).

2. Скільки в Україні внутрішньо переміщених осіб у 2025 році: актуальна статистика ВПО за областями. *Апостроф*. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/direktor-centralnoyi-biblioteki-poltavskoyi-miskoy/> (дата звернення: 01.11.2025).

3. Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади: вебсайт. URL: <https://cbs.poltava.ua/> (дата звернення: 01.11.2025).

4. Під час війни бібліотеки не просто стабільно працюють, а стають аптеками для душі. *Урядовий кур'єр*. 2023. № 172 (7570). URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/direktor-centralnoyi-biblioteki-poltavskoyi-miskoy/> (дата звернення: 01.11.2025).

5. Полтавські бібліотеки під час повномасштабної війни списали 81 тисячу російських книжок. *Суспільне media*. URL: <https://suspilne.media/poltava/562371> (дата звернення: 28.05.2024).

6. Львівська муніципальна бібліотека: вебсайт. URL: <https://lmb.lviv.ua/> (дата звернення: 04.11.2025).

7. Бібліотека Винники (бібліотека-філія №34): вебсайт Львівської муніципальної бібліотеки. URL: <https://lmb.lviv.ua/libraries/biblioteka-filiya-34> (дата звернення: 04.11.2025).

Тарас Щудро

Науковий керівник – д.і.н., професорка Передерій І.Г.

м. Полтава

БІБЛІОТЕКИ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ: ТРАНСФОРМАЦІЇ, ІННОВАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розвиток сучасного суспільства, що супроводжується глибокими соціальними змінами у світі та в нашій державі, спрямований на формування такого типу соціуму, який найточніше характеризується вже усталеним терміном «інформаційне суспільство» – суспільство знань, мережевої комунікації та інтелектуальної взаємодії [2, с. 6]. У ньому інформація набуває не лише соціокультурного чи економічного, а й стратегічного виміру, стаючи ключовим ресурсом сталого розвитку, інновацій та громадянської активності. Вона перетворюється на глобальну цінність і рушійну силу цивілізаційних трансформацій [3, с.115].

Інформаційне суспільство – це новий етап розвитку людства, у якому будь-яка особа за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій може отримувати, переробляти та поширювати інформацію, а держава – забезпечувати належний рівень інформатизації всіх галузей суспільного життя [5, с.115]. Саме тому бібліотеки, як соціальні інституції пам'яті, освіти та

комунікації, стають активними провайдерами знань, культурної ідентичності й цифрової інклюзії.

За таких умов ефективне функціонування інформаційного суспільства безпосередньо залежить від розвиненої системи інформаційних інститутів – організацій, що створюють, зберігають, структурують і поширюють достовірні ресурси. Бібліотеки, які за тисячоліття свого існування здобули високий ступінь суспільної довіри, у цій системі виконують роль «інтелектуальних фільтрів», які гарантують якість, автентичність і доступність інформації для всіх користувачів.

Зміна парадигми суспільного розвитку призвела до переосмислення місії бібліотеки: вона перестає бути лише сховищем документів і постає як активний суб'єкт інформаційного, освітнього та культурного середовища, що формує довіру в цифрову добу [7].

Сучасна бібліотека стрімко еволюціонує від традиційної книгозбірні до цифрового соціокультурного хабу. У її діяльності поєднуються інформаційна, освітня, аналітична, комунікаційна та просвітницька функції. Бібліотека орієнтується не лише на фізичне обслуговування, а й на створення інклюзивного цифрового простору, де кожен користувач може навчатися, досліджувати, творити. Нові сервіси бібліотек – це відкритий доступ до цифрових колекцій, онлайн-виставки, віртуальні подорожі, навчальні подкасти, віддалені консультації. Так бібліотеки зберігають свою гуманітарну місію, але в нових технологічних форматах [6, с. 29].

Особливу роль у трансформації бібліотечного простору відіграють соціальні мережі, що перетворюють бібліотеку на інтерактивний майданчик спілкування й дослідження читацьких інтересів. Вони сприяють персоналізації комунікації з аудиторією, дозволяють створювати портрет користувача, проводити опитування, таргетувати контент і формувати контент-план для регулярного зв'язку з громадою. Бібліотеки, присутні в соціальних мережах,

стають не лише інформаторами, а й медіаторами (посередниками) культурного діалогу.

Окрему увагу варто приділити явищу українського BookTube, який активно розвивається останніми роками. YouTube-канали обласних і міських бібліотек стають платформами для промоції читання, сучасної української книги, а також формування молодіжних читацьких спільнот. Такі ініціативи підсилюють медіаграмотність і створюють ефект «живої бібліотеки» – коли книги говорять голосами їхніх читачів і популяризаторів.

Зокрема, на YouTube-каналі Рівненської обласної бібліотеки для дітей можна ознайомитися з проектами щодо промоції книги та читання, як-от «Літературні сніданки з цікавими книгами», «Екочитання», «Книжкові скарби» тощо. Учасники обговорюють сюжетні лінії та героїв популярних книг, рекламуєчи в такий спосіб найкращі твори української й зарубіжної літератури та заохочуючи глядачів до їх прочитання.[1, с. 60].

Важливим напрямом інновацій стають також мобільні бібліотечні застосунки, що забезпечують оперативний доступ до електронних каталогів, бронювання книг, віддалене продовження термінів користування та інші інтерактивні послуги. Мобільні рішення – це інструмент цифрової інклюзії, що дозволяє користувачам читати, навчатися і комунікувати з бібліотекою будь-де і будь-коли. Серед української молоді, зокрема, популярністю користується застосунок «Rork», який передбачає підрахунок витраченого на читання часу, можливість уподобайок і написання коментарів. Різноманітними бібліотечними каталогами можна скористатися на потужному книжковому вебсайті «Goodreads».

Показовими є приклад застосунку Ліверпульської міської бібліотеки, який надає користувачам можливість бронювати робоче місце в читальній залі, сканувати штрих-коди ISBN будь-якої книги для перевірки її наявності у фондах бібліотеки. Додаток також дозволяє читачам користуватися електронними та аудіокнигами, здійснювати друк через сервіс WebPrint,

переглядати новини, ознайомлюватися з бібліотечними програмами та знаходити найближчу бібліотеку за допомогою інтерактивної карти.

Інший успішний приклад – бібліотека Чикаго, мобільний застосунок якої відзначається широким функціоналом: користувачі можуть шукати розташування книги в певному відділі, керувати власним обліковим записом, позначати літературу як «прочитану» або «заплановану до читання», переглядати книжкові новинки та сканувати штрих-коди для швидкого доступу до інформації про видання. Також додаток містить базову інформацію про бібліотеку – графік роботи, адресу та контактні дані [8]. У вітчизняному сегменті цікавою є ініціатива Українського інституту книги, який запровадив національний мобільний додаток для смартфонів та планшетів на базі Android із легальними електронними виданнями українських видавців [9].

Використання мобільних застосунків у діяльності бібліотек є важливим етапом цифрової трансформації бібліотечної справи. Такі технології забезпечують зручний і швидкий доступ користувачів до інформаційних ресурсів, електронних каталогів, онлайн-послуг і віртуальних виставок незалежно від місця та часу.

Мобільні застосунки сприяють підвищенню рівня комунікації між бібліотекою та користувачами, розширюють можливості дистанційного обслуговування, підтримують інтерактивну взаємодію (наприклад, бронювання книжок, продовження термінів користування, отримання рекомендацій тощо).

Для бібліотек мобільні рішення є також інструментом модернізації іміджу та підвищення конкурентоспроможності в інформаційному просторі. Водночас успішне впровадження таких застосунків потребує належної технічної бази, фінансування, а також підготовки персоналу. Отже, мобільні застосунки стають ефективним засобом розвитку сучасних бібліотек, орієнтованих на користувача, інновації та відкритість до цифрових технологій.

До сучасних бібліотечних інновацій слід віднести й зростання корпоративного сегменту, прикладом чого є платформа Кука, що об'єднує

компанії, освітні ініціативи й бібліотечний контент у єдиному цифровому середовищі. В асортименті KuKa – десятки тисяч електронних та аудіокнижок. Це не тільки професійна й освітня література, а загалом будь-які ліцензійні книжки, які є на україномовному ринку, зокрема художні й дитячі. Крім того, KuKa пропонує стислі перекази книжок, подкасти, журнали, доступ до ексклюзивних лекцій та вебінарів. Така бібліотека залучає до читання всіх членів команди, адже кожен знайде тут контент до душі: читати про менеджмент або психологію, слухати улюблений подкаст, нотувати онлайн-воркшоп чи вмикати аудіоказки дітям – усе це можна робити з KuKa [4].

Використання мобільних застосунків, соціальних медіа і цифрових сервісів перетворює бібліотеку на комунікаційну платформу довіри, партнерства й інновацій. Такі інструменти дозволяють:

- забезпечувати безперервний доступ до ресурсів;
- створювати нові формати взаємодії з користувачем;
- посилювати публічну роль бібліотек у громадському житті.

Отже, бібліотеки в умовах інформаційного суспільства стають не лише зберігачами знань, а творцями цифрового гуманітарного простору, який поєднує культуру, освіту, технології та спільноту. Їхня нова місія – підтримувати людину в інформаційно насиченому світі, допомагаючи не загубитися у потоці даних, а знайти сенс, джерело натхнення і шлях до саморозвитку.

Джерела та література

1. Биркович Т. І., Морозова Я. А. Особливості використання соціальних мереж для просування бібліотечних ресурсів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 1. С. 56–62.

2. Даніл'ян В.О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) : монографія. Харків : Право, 2008. 189 с.

3. Тарасенко Н. Бібліотечна складова у розвитку інформаційного суспільства. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 43. С. 115-130.

4. Корисний ресурс: як працює перша в Україні корпоративна бібліотека у смартфоні. URL: <https://happy monday.ua/yak-pratsyuue-korporatyvna-biblioteka-kuika> (дата звернення: 12.11.2025).

5. Кульбачко П. П. Роль бібліотек в інформаційному суспільстві. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* : мат. Х Всеукраїнської наукової студентської конференції. 11 квіт. 2025 р. Вінниця., 2025. С. 115-117.

6. Кузьменко О. Сучасні тенденції розвитку бібліотек як соціокультурних центрів. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : мат. III Міжнар. наук. конф., 14 - 16 трав. 2020 р. Київ, 2020. С. 28–30.

7. Малютіна О. Ф. Сучасна бібліотека в умовах розвитку інформаційного суспільства. *Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи* : матеріали Інтернет-конференції, 6–10 черв. 2017 р. Харків. Харків. нац. ун-т радіоелектроніки, Наукова бібліотека. URL : <http://openarchive.nure.ua/handle/document/3675>.

8. CPL Releases New Android App; Updated iOS App Already Available. *Chicago Public Library*, 9 Nov. 2020. URL: <https://www.chipublib.org/news/cpl-releases-new-android-app-updated-ios-app-already-available/> (дата звернення: 12.11.2025)

9. Ukrainian Digital Library. *Офіційний сайт Українського інституту книги*. URL: <https://ubi.org.ua/uk/activity/ukra-nska-cifrova-biblioteka> (дата звернення: 12.11.2025).

Ніна Бірченко
Науковий керівник – к. філол. н., доцентка Мізіна О. І.
м. Полтава

ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ ДЛЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК І АРХІВІВ

У сучасну епоху цифровізації бібліотеки та архіви активно переходять до використання електронних ресурсів як основного засобу збереження, обробки та

поширення інформації. Цей процес створює нові можливості для наукових досліджень, освіти та культурного розвитку, водночас супроводжуючи низку специфічних загроз і ризиків. До них належать кібератаки, несанкціонований доступ, шкідливе програмне забезпечення, технічні збої, втрата даних, а також правові та організаційні обмеження, що можуть впливати на довгострокову доступність і цілісність цифрових колекцій. Науковий аналіз цих ризиків є критично важливим для розробки ефективних стратегій інформаційної безпеки, забезпечення стійкості електронних фондів і підтримки надійного збереження цифрової інформації в умовах стрімких технологічних змін.

Електронні колекції бібліотек і архівів піддаються різним технічним загрозам, які можуть пошкодити або навіть повністю знищити цифрові фонди. Передусім йдеться про проблеми з обладнанням: вихід із ладу жорстких дисків, збій у роботі RAID-масивів, помилки файлових систем, пошкодження метаданих, зависання контролерів зберігання та несправну роботу серверних компонентів. Часто до втрати даних призводять обриви мережі під час копіювання чи перенесення великих файлів, а також збої в роботі баз даних. Додаткову небезпеку становить шкідливе програмне забезпечення – вірус-шифрувальники, трояни, програми для прихованого майнінгу. Такі загрози здатні повністю заблокувати доступ до оцифрованих фондів, видалити чи пошкодити матеріали або викрасти персональні дані користувачів і службову інформацію установи [1, с. 167].

Організаційні ризики виникають у тих випадках, коли внутрішні процеси роботи з електронними ресурсами налагоджені неправильно або виконуються формально. Типовими проблемами є зберігання лише однієї копії важливих матеріалів, відсутність регулярного резервного копіювання, розташування резервів на тому самому носії, що підвищує ризик одночасної втрати всіх файлів. Часто виникають труднощі через некоректно налаштовані права доступу, коли працівники отримують значно ширші повноваження, ніж необхідно для виконання їхніх службових обов'язків. Додають ризиків відсутність журналів

контролю дій, процедур подвійного підтвердження перед виконанням критичних операцій (наприклад, переміщення чи видалення колекцій). Окремою проблемою є використання старого або непідтримуваного програмного забезпечення, яке вже не отримує оновлень безпеки [2, с. 22].

Природні та техногенні фактори також становлять значну загрозу для електронних ресурсів. До найпоширеніших ризиків належать пожежі в серверних приміщеннях, спричинені перегрівом обладнання або несправною вентиляцією. Іноді трапляються затоплення через прориви водопостачання чи стікання конденсату. Стрибки напруги можуть вивести з ладу як джерела безперебійного живлення, так і сервери, на яких зберігаються копії цифрових фондів. Якщо електроживлення раптово зникає під час збереження файлів або під час індексації великих масивів даних, інформація може бути пошкоджена або повністю втрачена.

Людський чинник залишається однією з найнебезпечніших категорій ризиків. Працівники можуть випадково видалити файли, завантажити некоректні чи не готові версії документів, переплутати каталоги або порушити структуру репозитарію. Часто трапляється помилкове перезаписування файлів через однакові назви. Недотримання правил інформаційної безпеки, а саме, використання однакових паролів для різних сервісів, запис паролів у відкритих текстових файлах, передача логінів колегам, значно підвищує ймовірність інцидентів. Не можна виключати й умисні дії співробітників у разі конфліктів або звільнення.

Порушення безпеки електронних ресурсів призводить до тяжких наслідків. Унікальні цифрові колекції можуть бути втрачені назавжди, а відновлення даних, якщо резерви існують, потребує значних фінансових витрат і часу. Установа може бути змушена тимчасово закрити доступ до електронного каталогу або репозитарію, що створює незручності для користувачів і партнерів. Такі інциденти нерідко негативно впливають на репутацію бібліотеки або архіву. У випадку пошкодження метаданих частина фондів стає практично

недоступною, адже без опису матеріали неможливо знайти чи коректно систематизувати [3, с. 4].

Оцінювання ризиків передбачає аналіз стану всіх ключових систем і виявлення слабких місць, які можуть спричинити інциденти. Після цього визначаються найбільш критичні процеси, що потребують першочергового захисту. Для зменшення ризиків застосовують комплекс заходів: багаторівневе резервне копіювання у різних місцях, чітке розмежування прав доступу, упровадження процедур подвійного підтвердження для операцій з підвищеним ризиком, ведення журналів подій, регулярне оновлення програмного забезпечення, навчання персоналу, технічний аудит серверних та інженерних систем (вентиляція, охолодження, пожежогасіння, стабілізоване живлення). Усе це дозволяє значно зменшити ймовірність втрати важливих цифрових фондів, забезпечити їхню довгострокову доступність та гарантувати безпеку електронних ресурсів у процесі цифровізації бібліотечно-архівних систем.

Отже, електронні ресурси бібліотек і архівів, незважаючи на їхню ключову роль у збереженні, обробці та поширенні інформації, піддаються численним загрозам і ризикам технічного, організаційного, природного та людського походження. Кібератаки, технічні збої, некоректно налаштовані права доступу, відсутність резервного копіювання, старе програмне забезпечення та людські помилки можуть призвести до втрати цінних цифрових колекцій, порушення цілісності даних і обмеження доступу користувачів. Ефективне управління ризиками передбачає системний підхід, що включає регулярний аудит технічних систем, багаторівневе резервне копіювання, чітке регламентування прав доступу, оновлення програмного забезпечення та підвищення кваліфікації персоналу. Впровадження таких заходів дозволяє забезпечити стійкість електронних фондів, мінімізувати втрати та гарантувати довгострокове збереження інформації, що є критично важливим для розвитку науки, освіти та культури в умовах цифровізації.

Джерела та література

1. Биков О. М. Інформаційна безпека: сучасні ризики та загрози у сфері зберігання та обміну інформації. 2023: *Legal Bulletin*. №10. С. 166–174.
2. Ковтанюк Ю. Актуальні питання збереженості фондів архівів, бібліотек і музеїв як установ культури в умовах воєнного стану. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 2. С. 12–31.
3. Новицька Т. Л. *Проблема якості метаданих наукових електронних бібліотек для підтримки науково-педагогічних досліджень* : матеріали Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції «Мультимедійні технології в освіті та інших сферах діяльності», м. Київ, 12 листопада 2020 р. Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2020. С. 3–8.
4. Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е. Роль бібліотеки як соціального інституту в розвитку інформаційної безпеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 5–12.

Катерина Мідловець

Науковий керівник – д. і. н., професорка Ірина Передерій

м. Полтава

ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РЕАЛІЗАЦІЮ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ФУНКЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Публічна бібліотека історично є установою, яка виконує не лише освітню та інформаційну, але й важливу соціокультурну роль. Зазвичай така роль полягала в організації відпочинку, поширенні читання, зберіганні та передачі культурного надбання, однак соціокультурна діяльність охоплювала широкі заходи, гуртки за вподобаннями та надання доступу до друкованих культурних зразків.

Проте, у другій половині ХХ століття, під впливом науково-технічного розвитку та суспільно-політичних зрушень, відбулася помітна зміна соціокультурної функції. Бібліотека почала сприйматися як осередок соціальної взаємодії, у цифровий час ця трансформація набула статусу головної вимоги, але сучасне бачення соціокультурної функції вимагає від бібліотеки не просто існування, а й активної діяльності, наприклад, долати цифровий розрив, надаючи усім рівний доступ до цифрових відомостей та навчаючи громадян засад цифрової грамотності. Окрім того, вона має перетворитися на осередок для творчості, місце, де відомості генерують, а не лише споживають, що чудово вписується у концепцію Makerspaces. Зрештою, бібліотека повинна єднати людей у змішані спільноти, підтримуючи їхню взаємодію як у своїх стінах, так і в мережі, завдяки онлайн-дискусіям та професійним гурткам.

Основною теоретичною основою, на якій базується модернізація сучасної бібліотеки, є концепція «Третього місця» (Third Place), яку у свій час запропонував соціолог Рей Ольденбург. Ця концепція окреслює нейтральну територію, яка суттєво відрізняється від «Першого місця» (дім) та «Другого місця» (робота), де люди можуть вільно єднатися для невимушеного спілкування, соціалізації та змістовного обміну ідеями.

Поширюючи цю ідею на бібліотечний простір, як це дослідив А. Ніколайчук у своїй роботі Концепція «третього місця» в контексті модернізації бібліотечного простору (2024 р.), можна бачити, що книгосховище перестає бути виключно таким, а трансформується у багатофункціональний культурний хаб, Ніколайчук підкреслює, що «Поняття інноваційного бібліотечного простору в контексті парадигми «третього місця» включає як техніко-технологічні, так і програмні засоби бібліотечної діяльності, що спрямовані передусім на задоволення соціокомунікативних, культурно-дозвіллевих та інформаційних потреб відвідувачів» [3, с. 20]. У цьому контексті цифрові технології перестають бути просто допоміжним

інструментом, стаючи невід'ємною складовою втілення «Третього місця», наприклад, такі зони як коворкінги та ІТ-лабораторії забезпечують необхідну фізичну інфраструктуру, зокрема, швидкісний Інтернет та спеціалізоване обладнання, що дозволяє бібліотеці функціонувати як «Друге місце» для стартаперів і фрілансерів, водночас, віртуальні платформи та онлайн-клуби успішно створюють «Третє місце» вже у кіберпросторі, значно розширюючи соціальну взаємодію за межі стін самої установи.

Впровадження цифрових технологій у виконання соціокультурної функції публічної бібліотеки набуває вагомого значення для оновлення її роботи та ширшого доступу до сервісів, оскільки застосування ІТ дає можливість бібліотеці перетворитися на справжній новаторський культурний осередок, створюючи нові можливості для взаємодії з, а саме віртуальні експозиції – це інноваційні електронні платформи для онлайн-презентації культурних та історичних реліквій гарантуючи універсальну доступність матеріалів, долаючи просторові обмеження, і часто використовують інтерактивні складові та технології доповненої/віртуальної реальності для посилення зацікавленості та демонстрації унікальних фондів і Дмитро Румик слушно зауважує, що у цьому процесі публічні бібліотеки перетворюються на активних учасників створення та розповсюдження цифрового контенту у рамках інноваційного бібліотечного медіа-простору, який перетинає географічні бар'єри та робить культурну спадщину неперервно доступною [4].

Онлайн-клуби та тематичні цифрові спільноти створюють додатковий простір для суспільної взаємодії, обміну знаннями та організації спільних подій, дозволяючи бібліотеці виходити за межі своїх фізичних стін, єднаючи користувачів із різних регіонів та соціальних кіл, фактично формуючи кіберпросторове «Третє місце», де інтереси стають головним критерієм гуртування, а періодичні онлайн-зустрічі, як-от читацькі марафони чи вебінари, забезпечують міцність соціальних зв'язків. У той час як фізичні осередки, як зони коворкінгу з доступом до спеціалізованого устаткування

(3D-принтери, VR-комплекси, медіастудії), забезпечують сприятливі умови для творчості, опанування нового й розвитку фахових умінь, приваблюючи молодь, стартаперів та діяльних громадян, посилюючи роль бібліотеки як культурного та навчального хабу, даруючи громаді інструменти для втілення власних задумів, де відбувається породження, а не лише споживання даних, що відповідає ідеї Makerspaces. І тут надзвичайно важливе значення має модернізація IT-інфраструктури, що охоплює високошвидкісний інтернет, автоматизовані бібліотечні системи та портали віддаленого доступу до матеріалів, що значно поліпшує комфорт користування бібліотечними послугами й сприяє зростанню доступності, особливо для маломобільних та віддалених споживачів, які інакше були б усунені від ресурсів, включно з розширенням функціоналу електронних каталогів та запровадженням мобільних застосунків [2]. Зрештою, цифрові технології також виконують значущу соціальну місію – подолання цифрового розриву, адже завдяки освітнім заходам, навчальним курсам та допомозі у використанні нових технологій бібліотеки сприяють поширенню доступу до інформації та знань, що акцентує на вирішальній ролі бібліотек у формуванні цифрової обізнаності громадян, що є основою для соціальної інтеграції та зростання конкурентоспроможності населення на ринку праці [1].

Отже, у сучасному цифровому просторі публічна бібліотека вправно здійснила трансформацію від звичного книгосховища до динамічного соціокультурного центру, що виконує свою функцію крізь призму інноваційних IT-рішень, а інкорпорація цифрових тех-нологій – від віртуальних експозицій, що роблять культурну спадщину доступною у світі, до мережевих спільнот, які створюють «Третє місце» у кіберпросторі, та Makerspaces, що заохочують винахідливість і створення контенту, – цілковито відповідає вимогам часу та теоретичній ідеї оновлення. Саме оновлена IT-база та програми для подолання цифрового розриву стали ключовими елементами, що гарантували соціальну інтеграцію та однаковий доступ до знань. У

результаті, цей повсюдний вплив цифрових інструментів не просто осучаснив роботу бібліотеки, а й істотно поширив її прихильників, залучивши молодь, професіоналів креативних сфер та користувачів на відстані, доводячи, що головним досягненням цифрової зміни стало помітне зростання відкритості бібліотечних послуг для всіх без винятку громадян, що є запорукою перетворення бібліотеки на стійкий та адаптивний вузол соціального й культурного прогресу у XXI столітті.

Джерела та література

1. Горбань Ю. І., Касьян В. В., Прокопенко Л. І. Напрями адаптації публічних бібліотек України в цифровому суспільстві. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2025. №. 67. С. 112–124.

2. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56.

3. Ніколайчук, А. (2024). Концепція «третього місця» в контексті модернізації бібліотечного простору. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 13, С. 20–28.

4. Румик Д. (2025). Цифрова модернізація публічних бібліотек України через призму медіасередовища: досвід та перспективи. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, (15), С. 100–110.

Аліна Гориславець

Науковий керівник – к.філол.н., доцентка Дерев'янка Л. І.

м. Полтава

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА ЯК ВІДКРИТИЙ ПУБЛІЧНИЙ КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Сучасна бібліотека вже давно перестала бути лише сховищем книг – вона перетворюється на динамічний публічний простір, де переплітаються знання, культура, технології та соціальна взаємодія. В епоху цифрових

трансформацій бібліотеки стають центрами ком'юніті, місцями для навчання, творчості та громадських ініціатив.

Бібліотечний простір – це комплекс професійних компонентів, що формують сучасну бібліотеку як соціально комунікативну установу, центр читання та дозвілля, а саме: професійний, інформаційний та фізичний простори, що передбачає особливості організації інтер'єру бібліотек, комфортних умов для користувачів тощо [1, с. 5].

Модель чотирьох просторів висвітлює потенціал бібліотек для задоволення нових або змінних потреб користувачів. Концепція відкритої та динамічної бібліотеки, розроблена у 2010 році дослідниками Королівської школи бібліотекознавства та інформаційних наук Dorte Skot-Hansen, Casper Hvenegaard Rasmussen та Henrik Jochumsen (Копенгаген, Данія) і включає: **простір навчання, простір досвіду, простір зустрічей та простір подій.**

Модель чітко демонструє, як бібліотеки поступово зміщують фокус своєї діяльності: від традиційного розвитку бібліотечних фондів і колекцій документів до формування культурного й літературного досвіду, простору взаємодії та творчої співучасті й інновацій.

Навчальний простір – це місце, де діти, молодь і дорослі можуть вивчати й досліджувати світ, одночасно вдосконалюючи свої навички й можливості за допомогою відкритого, безперешкодного доступу до знань та інформації. Базовими елементами функціонування «простору навчання» в бібліотеці є: актуальна колекція інформаційних ресурсів (бібліотечний фонд); зручне віртуальне освітнє середовище бібліотеки; спеціально обладнаний фізичний простір у приміщенні бібліотеки; послуги бібліотеки, основними з яких є доступ до інформаційних ресурсів, доступ до інтернету, робота зі спеціальним обладнанням, освітні заходи й місця для самостійних занять [2, с. 9].

Бібліотека як простір натхнення створює тло, де реалізуються нові знання і враження; тут можна встановити зв'язки між різними джерелами інформації. Зазвичай у «просторі натхнення» наявний доступ до творчих

матеріалів, у тому числі до літератури, творів мистецтва, фільмів, музики, розваг та ігор, а також передбачено участь у різних творчих зустрічах, заходах і майстер-класах. Цей простір може сприяти розвитку творчої уяви, здібностей; розвитку особистості й ініціативності; отриманню нового досвіду, збагаченню життя; створенню нових можливостей; зміцненню соціального співробітництва; рівноправному розвитку різних користувачів [2, с. 35].

Бібліотека як місце зустрічі, відіграє визначальну роль у створенні рівних можливостей для різних соціальних груп та здатна підтримати активність громадян. Бібліотека має великий потенціал як місце зустрічі через відсутність етнічних, соціальних та економічних бар'єрів і відіграє життєво важливу роль у розвитку згуртованості в місцевій громаді, у формуванні полікультурного простору [2, с. 60].

Простір подій відіграє особливу роль як динамічна платформа для організації різноманітних заходів, що сприяють активній соціальній взаємодії, обміну знаннями та культурному розвитку громади.

Він передбачає організацію лекцій, презентацій, творчих зустрічей, майстер-класів, виставок, кінопоказів, дебатів, публічних обговорень тощо. Саме завдяки цьому бібліотека постає не лише як інституція накопичення знань, але і як майданчик для їхнього осмислення, переосмислення та застосування в колективному контексті. За своєю суттю цей простір стимулює розвиток критичного мислення, творчого потенціалу й соціальної активності громадян. Також важливою рисою простору є його гнучкість і відкритість: бібліотека надає можливість різним групам організовувати свої заходи, підтримуючи ініціативи як внутрішніх користувачів, так і зовнішніх партнерів.

Отже, у сучасних умовах бібліотеки є важливими соціокультурними інститутами, що активно сприяють розвитку інформаційного суспільства. Вони перестають бути лише місцями зберігання книг і перетворюються на багатофункціональні публічні простори, де поєднуються освітні, культурні, комунікаційні та творчі функції. Бібліотеки забезпечують рівний доступ до

інформації, сприяють соціальній інтеграції, розвитку громадської активності й підтримці безперервного навчання протягом життя.

Джерела та література

1. Проєкт «Молодіжна бібліотека». URL: <https://surl.gd/eoblkz> (дата звернення: 03.11.2025).

2. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності : практичний посібник / О. Бояринова та ін, . Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація. 2020. 104 с.

Антон Гриб

Науковий керівник – к. філол. н., доцентка Мізіна О. І.

м. Полтава

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ДО БІБЛІОТЕЧНИХ РЕСУРСІВ

Стрімкий поступ сучасних цифрових технологій та повсюдне використання мережі Інтернет зумовили поступовий відхід від застосування власного апаратного забезпечення й програмних продуктів на користь технологій, які зорієнтовані на сервісне обслуговування. Використання хмарних технологій сучасними компаніями є цілком обґрунтованим рішенням, адже не завжди існує можливість придбання та технічного обслуговування власних обчислювальних ресурсів. Водночас ступінь упровадження подібних інноваційних технологій у діяльність бібліотек залишається на низькому рівні, що, своєю чергою, негативно позначається на ефективності організації обміну інформаційними ресурсами та документообігу.

Хмарні сервіси – це сукупність інформаційних технологій та послуг, які надаються віддалено через інтернет і використовуються для зберігання, опрацювання й обміну даними, а також для виконання різноманітних завдань і

функцій. Головна особливість хмарних сервісів полягає в тому, що опрацювання й зберігання даних відбуваються на віддалених серверах, а не на локальних комп'ютерах чи серверах користувача [3, с. 170].

За моделлю розгортання всі хмарні платформи поділяються на публічні, приватні та гібридні. Особливістю публічних хмар є економічна доцільність, гнучкість масштабування та доступність великої кількості онлайн-сервісів. Приватні хмарні платформи, своєю чергою, забезпечують вищий рівень контролю над даними та безпекою інформаційних ресурсів, натомість гібридні моделі поєднують переваги обох підходів, тим самим дозволяючи книгозбірням ефективно балансувати між безпекою, продуктивністю та витратами для оптимізації інформаційно-технологічних процесів у межах своєї діяльності.

Серед актуальних рішень варто відзначити інтегровану бібліотечну систему Linear C 900, яка є еволюцією системи Dimension 800, й уможливорює створення електронних каталогів, керування фондами та надання віддаленого доступу без потреби у власному серверному обладнанні. Іншим прикладом є Library Management Cloud, що підтримує каталогізацію, облік, звітність і централізоване управління кількома бібліотеками. Застосування таких хмарних сервісів підвищує ефективність діяльності, безпеку даних та інтеграцію бібліотек у єдиний цифровий простір.

Хмарні платформи забезпечують широкий спектр інструментів для аналізу, оброблення та візуалізації даних, а саме: сервіси машинного навчання, потокового опрацювання, інтеграції даних та інші засоби, що забезпечують аналітичну обробку інформації бібліотеками та отримання ціннісних висновків на основі власних даних.

З розвитком хмарних технологій виникає потреба у нових рішеннях для накопичення, зберігання та оброблення даних, а також організації доступу до бібліотечних інформаційних ресурсів онлайн. Відступаючи від традиційних уявлень про книгозбірні, які нині поступово перетворюються на медіатеки, головною особливістю яких є мультифункціональність, вони трансформуються

у відкриті інформаційно-освітні простори, де поряд із традиційними фондами функціонують електронні ресурси, мультимедійні колекції, зони для групової роботи, творчої діяльності та доступу до мережесервісів. У такому новому форматі бібліотеки вже давно надають користувачам не тільки широкий спектр різних дистанційних інформаційних послуг, але успішно поєднують традиційні книжки з електронними [4, с. 74].

Відповідно до наукових розвідок С. Литвин та С. Добровольської, хмарні сервіси надають бібліотекам ширші можливості роботи та доступ до великої кількості ресурсів й інфраструктури, що, зі свого боку, дає змогу використовувати значні обсяги даних без суттєвих інвестицій у власні серверні мережі. Сервіси віддаленого доступу бібліотек надають можливість легко обмінюватися ресурсами, даними, що розширює їх можливості й інноваційний потенціал [2, с. 49].

Перевагами таких сервісів є відсутність необхідності установки програмного забезпечення на робочих місцях користувачів; скорочення витрат на розгортання системи в бібліотеці, технічну підтримку й оновлення; швидкість впровадження; зрозумілий інтуїтивний інтерфейс; мультиплатформність [1, с. 19–20].

Завдяки потужному потенціалу хмарних платформ, бібліотека може розширювати спектр послуг, пропонувати інноваційні рішення для користувачів, як-от розроблення мобільних застосунків, використання технологій віртуальної реальності для навчання та розваг тощо [2, с. 49].

Отже, хмарні сервіси відкривають додаткові можливості для організації діяльності працівників бібліотек. Насамперед це стосується впровадження систем, що дають змогу зберігати та обробляти мультимедійні ресурси (фото-, відео- та геосервіси), а також платформ, орієнтованих на спільне редагування документів. Ефективне застосування цих сервісів забезпечує безоплатне збереження, обмін і використання графічних, аудіо- та відеоматеріалів. Такі системи вдало інтегрують у роботу бібліотек не лише як засіб накопичення

мультимедійних ресурсів, але і як платформи для формування бібліотечних архівів з метою вдосконалення процесів інформаційного обслуговування користувачів.

Джерела та література

1. Бережна К. С. Використання хмарних сервісів публічними бібліотеками України. *Інформаційно-бібліотечний сервіс і користувач: новий формат взаємодії*: Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція (до 50-річчя заснування Харківського державного університету харчування та торгівлі); (23–31 жовтня 2017 р., м. Харків). / редкол.: О. І. Черевко [та ін.]. Харків: ХДУХТ, 2017. С. 19–22.

2. Литвин С., Добровольська С. Хмарні сервіси в бібліотеках України: проблема безпеки даних і ресурсів в умовах цифрової трансформації. *Вісник Книжкової палати*. 2025. № 4. С. 45–52.

3. Олексин М., Кунанець Н., Білоусова Р. Хмарні сервіси як сучасний засіб зберігання ресурсів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 70. С. 167–182.

4. Орехова С. Є., Линська Н. М. Застосування хмарних технологій в системі інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек. *Вісник Маріупольського державного університету. Філософія, культурологія, соціологія*. 2019. Вип. 18. С. 71–76.

Дарья Леонович

Науковий керівник – викладач Зеленський Р.М.

м. Полтава

ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ НАПОВНЕННЯ САЙТУ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ПОЗИЦІЮВАННЯ БІБЛІОТЕКИ У ВЕБСЕРЕДОВИЩІ

Цифрові технології в останнє десятиліття охопили всі сфери життя сучасної людини. Під їх впливом відбувається суттєва зміна соціокультурних

інститутів, якими є бібліотеки. Сучасні технологічні рішення докорінно перебудовують принципи організації бібліотечного простору, форми та методи інформаційно-бібліотечної діяльності, систему наповнення фондів.

Сучасні комп'ютерні технології значно змінили бібліотечні сервіси, а частину з них перенесли в онлайн-середовище. Особливу актуальність викликає питання автоматизації традиційних бібліотечних послуг, таких як отримання інформації, замовлення документів, доступ до документів, довідково-бібліографічне обслуговування, каталогізація тощо.

Загалом інтернет – це зручна віртуальна платформа, яка дозволяє бібліотеці реалізовувати проекти, координувати та об'єднувати свої інформаційні ресурси. На сьогодні бібліотеки створюють вебсайти, онлайн каталоги, повнотекстові бази даних.

Функціонування бібліотеки вже неможливо уявити без існування її вебсайту, який може бути як простим онлайн-довідником, так і ефективним інтерактивним інструментом з надання інформаційних послуг користувачам з різних міст і країн. Це залежить від технічних можливостей бібліотеки, кваліфікації технічного персоналу та фахового світосприйняття середньої і вищої керівної ланки установи. Його використання дозволяє бібліотеці стати відкритою для кожного потенційного користувача, значно розширити коло користувачів послуг і тим самим посісти визначальне місце у світовій інформаційній інфраструктурі [3. с. 19]. Отже, вебсайт бібліотеки стає віртуальним посередником між бібліотекою та читачами, значно розширюючи коло останніх.

Типова структура вебсайту бібліотеки складається з таких елементів:

- інформація про бібліотеку (назва, призначення, фото будівлі бібліотеки, логотип, структура, персонал бібліотеки, графік роботи, правила користування бібліотекою, номер телефону, поштова та електронна адреса);
- новини діяльності бібліотеки (інформація про заплановані та проведені заходи);

- послуги, які надає бібліотека;
- інформаційні ресурси (нові надходження, періодичні видання, інформація для користувачів);
- електронний каталог і детальна інформація про правила пошуку в каталозі;
- відомості про програми, які заклад реалізує;
- інформація про спонсорів, меценатів, користувачів книгозбірні;
- інтерактивне вікно для комунікації з користувачами.

За свідченням К. Бережної, створення вебсайтів незмірно підвищує престиж – адже інформація попадає у всесвітню мережу, розширюється число реальних і потенційних користувачів книгозбірні. Саме сайт представляє і рекламує все різноманіття її інформаційних ресурсів. Із запровадженням Інтернет-технологій багато традиційних бібліотечних процесів модернізуються за допомогою вебсайту [2, с. 19].

На думку О. Айвазяна і Ю. Кострова, значним доповненням до інформаційного середовища сайту бібліотеки є використання можливостей соціальних мереж, що по суті забезпечує інтеграцію соціальних медіа і вебсайту в універсальні мережеві інформаційно-комунікаційні центри з акумуляції та забезпечення доступу до інформаційних ресурсів [1, с. 16].

Сучасний етап розвитку бібліотечного обслуговування характеризується розширенням системи доступу до інформаційних ресурсів і документів. Забезпечення локального і віддаленого доступу через телекомунікаційні мережі до електронних каталогів бібліотеки істотно підвищує можливості користування її послугами. Завдяки залученню віддалених користувачів істотно зростає загальна кількість звернень до бібліотечних ресурсів. Розвиток електронних сервісів орієнтований на подальше розширення їх, персоніфікацію, упровадження нових форм взаємодії та механізмів зворотного зв'язку, що, своєю чергою, посилює присутність бібліотеки у цифровому середовищі та формує нове бачення її ролі й перспектив розвитку.

Отже, вебсайт виконує значущу соціальну функцію посередника між бібліотечною установою та її користувачами. Він забезпечує спрощений доступ до інформаційних ресурсів, сприяє інтелектуальному розвитку та формуванню духовної культури особистості, водночас виконуючи ці завдання на рівні з фундаментальною підготовкою висококваліфікованого фахівця.

Джерела та література

1. Айвазян О. Б., Костров Ю. В. Вебсайт бібліотеки як засіб ефективної взаємодії з користувачем. *Бібліотека в системі соціалізації особистості та соціального розвитку громад*: матеріали обл. наук-практ. конф. (м. Хмельницький, 25 верес. 2019 р.) / Упр. культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. ОУНБ. Хмельницький: Стрихар А. М., 2019. С. 12–17.

2. Бережна К. С. Web-сайт як джерело доступу користувачів до інформаційних ресурсів бібліотеки. *Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука*: зб. наук. пр. Харків : ХДУХТ, 2016. С. 19–21.

3. Бондаренко В. Бібліотечне інтернет-обслуговування: стан та перспективи: монографія. Київ : НБУВ, 2016. 273 с.

Руслана Лугова

Науковий керівник – викладачка Чиркова М. Ю.

м. Полтава

ВПЛИВ БІБЛІОТЕК НА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Інформаційну культуру сучасного українського суспільства й окремої особистості доцільно розглядати в кількох вимірах: технологічному, соціальному, освітньому, моральному, правовому, організаційному тощо. Така різнобічність тлумачення поняття зумовлена багатогранністю цього феномену,

багатоманітністю наукових підходів та різноманітністю сутнісних характеристик, покладених у його основу [1, с. 28].

Під інформаційною культурою розуміють систему знань, умінь, цінностей і поведінкових моделей, що забезпечують ефективне використання інформації у професійній, навчальній і повсякденній діяльності людини. До структури інформаційної культури входять такі основні компоненти, як інформаційна грамотність (здатність знаходити, аналізувати, оцінювати й ефективно використовувати інформацію); медіаграмотність (уміння критично сприймати повідомлення та розпізнавати маніпуляції); цифрова компетентність (володіння сучасними ІКТ); етико-правова культура (дотримання норм авторського права, інформаційної безпеки, приватності).

Формування інформаційної культури є важливою складовою освітнього процесу, однак її успішний розвиток також значною мірою залежить від діяльності культурно-просвітницьких інституцій, насамперед бібліотек, які виступають посередниками між людиною та інформаційним середовищем.

У контексті глобалізаційних процесів, що охоплюють інформаційний простір, формування інформаційної культури молоді набуває особливої актуальності. Під поняттям «молодь» розуміємо передусім студентську та учнівську молодь, яка є найактивнішим споживачем цифрових технологій та учасником освітньо-інформаційних процесів. Щодня людина стикається з тисячами повідомлень у медіа, соціальних мережах та месенджерах. Для молоді, яка є найактивнішим споживачем цифрового контенту, це створює нові горизонти знань та інтересів. Хоча цифрове середовище, попри свої переваги, не гарантує якісного засвоєння інформації та формування інформаційної культури. Поряд із розширенням доступу до інформаційних ресурсів спостерігається явище інформаційної нерівності – різниця між тими, хто вміє ефективно працювати з інформацією, і тими, хто не має таких навичок. Водночас виникають серйозні ризики, такі, як соціальні небезпеки: кібербулінг, фішинг, спам, інтернет залежність, розрив між реальним «я» та онлайн-образом

[3]. До цього додається проблема дезінформації та маніпуляцій у цифровому просторі, що формують спотворену картину світу, особливо серед молоді, яка часто не володіє достатнім рівнем критичного мислення. У таких умовах постає потреба у створенні нових освітніх і культурних практик, здатних сформувати у молоді вміння працювати з інформацією на глибшому рівні: аналізувати, порівнювати, перевіряти факти, оцінювати достовірність джерел. Вирішальну роль у цьому процесі повинні відігравати бібліотеки як відкриті, інклюзивні центри розвитку інформаційної грамотності та медіакультури [4, с. 25].

У сучасному інформаційному просторі бібліотека перестає бути просто місцем зберігання книг і стає справжнім освітньо-комунікаційним хабом, який допомагає молоді навчитися орієнтуватися у світі даних, медіа та цифрових технологій. Згідно з аналітичним оглядом китайської дослідниці Liu Ziqian (Лю Цзицян) та її співавторів з Сичуанського університету, Yun Pei (Юнь Пей), Ying Liu (Ін Лю) та Zhang Bing (Чжан Бінг) «The Role of Public Libraries in Digital Media Literacy: Fostering Critical Thinking and Online Safety Among Youth» («Роль публічних бібліотек у цифровій медіаграмотності: розвиток критичного мислення та безпека в Інтернеті серед молоді», *переклад автора*), публічні бібліотеки відіграють ключову роль у розвитку цифрової грамотності, етичного ставлення до інформації та безпечної поведінки в інтернеті серед молоді [3].

Одним із основних напрямів діяльності бібліотек є інформаційно-освітня: організація тренінгів, майстер-класів, тематичних заходів, що сприяють розвитку навичок пошуку, оцінки та використання інформації. Наприклад, дослідження IFLA «How libraries for children and young adults are supporting development by providing access to information» («Як бібліотеки для дітей та молоді сприяють розвитку, надаючи доступ до інформації», *переклад автора*), що бібліотеки по всьому світу активно впроваджують ігрові технології та адаптовані цифрові навчальні модулі, щоб підвищити залученість молоді до процесу навчання інформаційної грамотності. Молодь таким чином переходить

від пасивного споживання контенту до активного, критичного ставлення до нього. Формування інформаційної культури молоді безпосередньо впливає на якість документно-інформаційних комунікацій у суспільстві, адже саме молоде покоління стає основним учасником створення, обміну та використання документованої інформації. Розвинена інформаційна культура забезпечує ефективну циркуляцію знань, сприяє збереженню документальної спадщини та інтеграції українського контенту у глобальний інформаційний простір [2].

Крім освітньої, бібліотека має соціокультурну функцію, тому що перетворюється на простір зустрічі, спільної діяльності, дискусій і творчості. У вищевказаному дослідженні наголошується, що бібліотеки забезпечують рівний доступ до інформації, підтримують самостійність користувача і створюють безпечне середовище для розвитку. Саме такі простори допомагають молодому поколінню не лише здобувати навички, але й формувати власну ідентичність, громадянську позицію, культурну активність [2].

Роль бібліотеки в сучасному комунікаційному просторі є багатовимірною: вона не лише надає доступ до інформації та знань, але й навчає, спрямовує на саморозвиток і мотивує молодь до формування власної інформаційної культури. У добу глобалізації, коли інформація стала потужним ресурсом, бібліотека виступає одним із провідних інструментів формування інформаційної культури молоді. Вона є важливою інституцією, що поєднує традиції та інновації, забезпечує доступ до достовірної інформації, розвиває критичне мислення й цифрову грамотність. Її діяльність спрямована не лише на збереження культурної спадщини, а й на виховання покоління, здатного відповідально діяти в інформаційному середовищі.

Отже, сучасна бібліотека стає не лише посередником між людиною та знаннями, а ключовим агентом соціокультурних змін, який формує фундамент для сталого розвитку держави у XXI столітті. Для України розвиток бібліотек, як осередків інформаційної культури молоді, є запорукою підвищення

національної конкурентоспроможності, культурної єдності та інформаційної безпеки в глобальному просторі.

Джерела та література

1. Шехавцов М. О. Формування інформаційної культури студентської молоді в умовах інформаційно-гібридної війни: дис... док. філософ.: 015 професійна освіта; 01 – освіта, педагогіка. Старобільськ, 2021. 277 с.

2. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). «How libraries for children and young adults are supporting development by providing access to information». 2019. URL: <https://surl.li/wuiesj> (дата звернення: 03.11.2025).

3. Liu Ziqian. «The Role of Public Libraries in Digital Media Literacy: Fostering Critical Thinking and Online Safety Among Youth. Social Sciences and Humanities», Paradigm Press, 2024. URL: <https://www.paradigmpress.org/SSSH/article/view/850/728> (дата звернення: 06.11.2025).

4. UNESCO. «Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines». Paris: UNESCO, 2013. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225606> (дата звернення: 06.11.2025).

Валерія Медяник

Науковий керівник – к.філол.н., доцентка Мізіна О. І.

м. Полтава

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ОБЛІКУ У БІБЛІОТЕЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних реаліях цифрової трансформації суспільства бібліотеки проходять етап інтенсивного оновлення, який зачіпає всі сфери їхньої роботи: створення, зберігання, обробку, поширення та використання інформаційних ресурсів, організацію обслуговування читачів, управління бібліотечними фондами, а також комунікацію між персоналом бібліотеки й користувачами.

Ці перетворення спрямовані на підвищення ефективності бібліотечних процесів, забезпечення швидкого доступу до інформації та створення відкритого інформаційного простору, де бібліотека виступає не тільки як сховище документів, а й як активний учасник інформаційного обміну.

Одним із головних векторів модернізації бібліотечних процесів є запровадження електронних систем обліку, що автоматизують ключові процеси збирання, зберігання, обробки та аналізу даних про документи, користувачів і бібліотечні ресурси. Сучасна бібліотека потребує автоматизованої бібліотечної інформаційної системи (АБІС), що охоплює усі бібліотечні процеси та має чіткі і визначені перспективи розвитку [1, с. 71].

Електронна система обліку в бібліотеці – це набір апаратно-програмних інструментів, призначених для реєстрації, контролю й управління бібліотечними фондами, а також для покращення обслуговування читачів. Порівняно з традиційним паперовим обліком, такі системи гарантують швидкість, точність і легку доступність інформації, сприяють прозорості управління та значно зменшують витрати часу персоналу.

Метою такої інформаційної системи є повна автоматизація процесів видачі книжок, документного пакета проведення заходів та проєктів, формування звітності, надійного збереження даних та пошуку [2, с. 32].

Електронна система обліку дає змогу реєструвати нові книги, журнали та електронні ресурси у фонді, вести облік надходжень і списання документів, фіксувати, кому й коли видано книгу, автоматично створювати каталоги, інвентарні списки та звіти, контролювати повернення літератури, надавати користувачам можливість онлайн-пошуку книг.

Бібліотечний облік фонду здійснюється з метою визначення кількості документів у підрозділах та в книгозбірні в цілому, він відображає послідовність надходження матеріалів та їхнього вилучення з фонду, забезпечує контроль за збереженням, наявністю та рухом документів, сприяє оптимальному формуванню й використанню бібліотечного фонду [3]. Основою

електронних систем обліку є створення єдиного інформаційного середовища, у межах якого всі бібліотечні процеси взаємопов'язані – від комплектування та каталогізації до видачі документів і створення статистичних звітів.

Центральним елементом цієї системи є електронна база – інструмент збирання та впорядкування інформації [4, с. 5]. Вона зберігає деталі про кожен примірник фонду, кожного користувача та всі операції з документами. Завдяки цьому бібліотекар може оперативної й точно знайти необхідну інформацію, перевірити наявність видання чи надіслати сповіщення про термін повернення літератури.

Значущим чинником є й те, що електронні системи обліку забезпечують підвищення прозорості бібліотечних процесів та інтегрують бібліотеки в єдиний інформаційний простір. За допомогою вебінтерфейсів чи інтегрованих пошукових сервісів користувачі можуть самостійно переглядати каталоги, резервувати книги, продовжувати терміни користування або отримувати електронні копії документів. Це суттєво покращує якість бібліотечного обслуговування та задоволеність відвідувачів.

Основними перевагами електронних систем обліку є: 1) централізоване зберігання даних і зменшення ризику втрати інформації; 2) швидке оновлення записів та формування звітів; 3) зручний контроль за рухом документів і станом фонду; 4) забезпечення віддаленого доступу до інформації. Усі ці аспекти створюють основу для формування «розумної бібліотеки», тобто установи, яка надає користувачам швидкий доступ до знань у будь-якому форматі та з будь-якої локації.

Значення електронних систем обліку полягає не тільки в оптимізації внутрішніх процесів, а й у підвищенні ефективності всієї бібліотечної діяльності. Вони дозволяють книгозбірням оперативної реагувати на інформаційні потреби суспільства, ефективно управляти ресурсами, вдосконалювати обслуговування користувачів і розвивати цифрові послуги. Електронні системи обліку набувають важливого значення, оскільки

забезпечують розширення можливостей аналітичної та управлінської діяльності. Завдяки технологічній базі вони підтримують інтеграцію бібліотек у ширший національний та світовий інформаційний простір, сприяють стандартизації процесів, розвитку електронних сервісів та удосконаленню взаємодії з користувачами.

Упровадження електронних систем обліку в бібліотеках є природним етапом еволюції сучасного бібліотечно-інформаційного середовища. Такі системи створюють технологічну базу для автоматизації процесів, покращення управління, а також сприяють інтеграції бібліотек у глобальний інформаційний простір. У майбутньому саме електронні системи обліку визначатимуть рівень технологічної зрілості бібліотечних установ та їхню здатність відповідати викликам цифрової епохи.

Отже, електронні системи обліку є невіддільною складовою розвитку бібліотек у цифрову епоху, забезпечуючи ефективність функціонування, адаптивність до нових викликів та підвищення якості бібліотечних послуг.

Джерела та література

1. Яковищенко С. І. Інструменти автоматизації бібліотечних процесів закладів вищої освіти. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* : матеріали всеукр. наук.-студ. конф., м. Вінниця, 15 квітня 2020 р. Вінниця, 2020. С. 71–73.

2. Вовк Н. С. Автоматизація підсистеми обслуговування читачів у системі електронної бібліотеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 2. С. 27–34.

3. Качмар О. В., Герчанівська С. В., Сливінська О. Б. Облік бібліотечних фондів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/408/395> (дата звернення: 15.11.2025).

4. Демиденко М. А. Введення в сучасні бази даних : навч. посіб. Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2020. 38 с.

Марина Шаповал

Науковий керівник – викладачка Чиркова М.Ю.

м. Полтава

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ АРХІВУ РЕЛІГІЙНОЇ ГРОМАДИ «ЦЕРКВА БОЖА – ПРОМІНЬ НАДІЇ»

Архів є невід'ємною складовою діяльності будь-якої установи, оскільки саме в ньому зосереджується документальна пам'ять, що відображає історію розвитку організації, її управлінські рішення, соціальну та духовну діяльність. Для релігійних громад архіви мають не лише юридичне, а й культурно-історичне значення, адже в них зберігається свідчення віри, служіння, духовного зростання громади.

Проте на практиці більшість невеликих релігійних організацій не мають належно організованих архівів. Це пов'язано з браком фінансових ресурсів, відсутністю фахових знань у сфері діловодства та архівної справи, а також із тим, що архівна робота часто не розглядається як першочергова. Внаслідок цього документи зберігаються без системи, у непридатних умовах, що створює ризики їх втрати або пошкодження.

Релігійна громада «Церква Божа – Промінь надії» є типовим прикладом такої ситуації. У процесі діяльності громади створюються різні види документів: установчі, організаційно-розпорядчі, фінансові, кадрові та інформаційні. Переважна більшість ведеться в паперовому вигляді. Частина документів створюється на комп'ютері, проте зберігається лише як шаблон на електронному носії без підпису, тоді як паперові оригінали містять усі необхідні реквізити. На даний момент усі документи громади зберігаються у невеликому приміщенні, де вони складені в коробках без будь-якої систематизації за роками, напрямками чи видами діяльності. Відсутні описи справ, номенклатура, акти приймання-передачі, що суттєво ускладнює пошук і використання документів у поточній роботі.

Стан архівного зберігання документів у громаді свідчить про необхідність упорядкування та систематизації архіву відповідно до вимог чинного законодавства. Згідно із статтею 13 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» усі юридичні особи зобов'язані забезпечувати належне зберігання документів, які створюються в процесі їх діяльності [1], незалежно від форми власності. Релігійні громади мають статус юридичних осіб, що підтверджується статтею 13 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [2], а отже, на них поширюються загальні правила ведення діловодства та архівної справи.

Порядок роботи з документами регламентується Типовою інструкцією з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади. Дія цієї інструкції поширюється також на підприємства, установи й організації, що дозволяє застосовувати її положення в роботі релігійних громад. [3] Крім того, строки зберігання документів визначено у Переліку типових документів, що створюються під час діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій [4]. Відповідно до цих нормативних актів, навіть невеликі неприбуткові організації зобов'язані мати номенклатуру справ, здійснювати експертизу цінності документів, складати описи справ постійного й тимчасового зберігання та забезпечувати умови для тривалого збереження матеріалів.

Проведений аналіз дає змогу виокремити основні проблеми, характерні для архівної діяльності релігійної громади. Насамперед це відсутність системного обліку та організації документів, невідповідні умови їх фізичного зберігання, а також відсутність електронної бази даних, що значно ускладнює пошук потрібних матеріалів. Однією з актуальних проблем є відсутність кваліфікованого працівника, відповідального за організацію архівної діяльності. У релігійній громаді «Церква Божа – Промінь надії» така ситуація зумовлена обмеженим фінансуванням, що є характерним для невеликих неприбуткових організацій. Унаслідок цього документи накопичуються хаотично, без

належного розподілу за строками зберігання, що значно ускладнює їх подальше опрацювання та управління. Попри складнощі, громада має значний потенціал для впорядкування свого архіву без суттєвих фінансових витрат. Першочерговим кроком має стати розроблення номенклатури справ – систематизованого переліку назв (заголовків) справ, що формуються в діловодстві громади з вказаними строками зберігання відповідних справ [4]. Наступним етапом є проведення експертизи цінності документів і формування справ за роками та видами. Важливо також скласти описи, що полегшить пошук та облік.

Навіть невелике приміщення можна адаптувати до архівних потреб: установити стелажі, забезпечити належну вентиляцію, сухість, світловий і температурний режим відповідно до правил організації архівного зберігання [3]. Не менш актуальним є створення електронної бази даних – простої системи обліку, наприклад у Microsoft Access або Google Таблицях, де кожен документ матиме свій реєстраційний номер, короткий опис, рік створення та місце зберігання.

Крім того, доцільно призначити відповідальну особу за архівну роботу наказом керівника громади. Така особа вестиме облік документів, контролюватиме строки зберігання, готуватиме матеріали до передачі в архів. Для отримання консультацій громада може звернутися до місцевого державного архіву або архівного відділу міської ради, які нададуть методичну допомогу щодо оформлення номенклатури справ та упорядкування архіву.

Таким чином, проблеми архівного зберігання документів у релігійній громаді «Церква Божа – Промінь надії» є типовими для багатьох невеликих неприбуткових організацій України. Хаотичне зберігання документів, відсутність систематизації та умов для збереження створюють реальну загрозу втрати історичної пам'яті громади. Однак поетапне впровадження організаційних і технічних заходів – від розроблення номенклатури справ до

створення електронного архіву – дозволить упорядкувати документи, забезпечити їх збереження та відповідність чинному законодавству.

Вирішення цих питань сприятиме підвищенню ефективності управління в громаді, а також збереже її духовну та культурну спадщину для майбутніх поколінь.

Джерела та література

1. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 р. № 3814-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 15. Ст. 86.

2. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 р. № 987-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 25. Ст. 283.

3. Типова інструкція з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 55. URL: surl.li/vycaza (дата звернення: 17.11.2025).

4. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, із зазначенням строків зберігання документів: затв. наказом М-ва юстиції України від 12.04.2012 р. № 578/5. URL: surl.lt/pnelgp (дата звернення: 17.11.2025)

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА PR-ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Ірина Калько

м. Київ

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В СУЧАСНОМУ МАСМЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Масмедійний простір не лише є відображенням суспільних уявлень, а також виробником гендерних ролей. Незважаючи на прогрес у сфері гендерної рівності, стереотипні образи продовжують домінувати в телевізійному, друкованому та цифровому контенті.

У контексті України пострадянська культурна спадщина, комерціалізація медіа та вплив глобальних платформ створюють унікальний гібрид традиційних і сучасних стереотипів. Метою нашого дослідження є системний аналіз форм, причин і наслідків гендерних стереотипів у масмедіа.

Передусім зазначимо, що гендерні стереотипи – це спрощені уявлення про ролі, поведінку та якості чоловіків і жінок, що формуються соціально та культурно, а не біологічно [2]. А масмедіа є ключовим інструментом відтворення цих стереотипів завдяки впливам на сприйняття реальності аудиторією.

Аналіз українських масмедіа свідчить, що звичними формами гендерних стереотипів є:

- Традиційний стереотип. У рекламі, на телешоу, в телесеріалах жінки презентуються в якості домогосподарок, натомість чоловіки радше представлені як лідери сім'ї [3].

- Стереотипи зовнішності у тому числі на рівні об'єктивації. Жінка часто подається як об'єкт краси (особливо реклама гелів для душу чи шампуню), або її зовнішність сексуально об'єктивуються (акценти на тілі).

- Професійні стереотипи. Чоловіки переважно грають ролі експертів, особливо в питаннях політики, економіки, сучасних технологій, жінки часто представлені в «допоміжних» професіях медсестр, вчительок, продавчинь.

- Поведінкові стереотипи. Жінки подаються, як емоційні, чуттєві особи з посередніми інтелектуальним рівнем, що потребують допомоги, чоловіки ж – як раціональні, впевнені у собі, високоінтелектуальні особистості з власним баченням ситуацій та вміння їх розв’язувати.

- Мовні стереотипи. Переважно проявляються у зверненні до жінок з використанням епітетів «чарівна», «красуня», додаванням пестливих суфіксів. Відсутність фемінітивів чи використання їх з негативним забарвленням [3].

Основними причинами гендерних стереотипів є:

- Відсутність гендерного виховання. У цьому плані Україна і досі залишається гендерно неграмотною, адже довготривалий час була заручницею радянських уявлень про диференціацію жіночих та чоловічих ролей. До того ж в радянські часи не розвивалася вікова психологія, а уявлення про психічний розвиток людей різних статей формувалися радше під тиском «народного бачення».

- Комерційний тиск теж не варто недооцінювати, хоча він і витікає з примітивних уявлень про жіночі та чоловічі ролі, але масмедіа активно підтримують ці міти замовників масмедійної продукції (реклами, телешоу чи телесеріалів).

- Культурна інерція, яка проявляється у відтворенні патріархальних норм, бо це простіше і не потребує додаткових інтелектуальних зусиль сценаристів.

- І ще алгоритми соцмереж. Такі платформи як TikTok, Instagram, YouTube просувають той контент, що посилює гендерні стереотипи з метою збільшення переглядів.

Усі це має негативні наслідки для сучасного суспільства, а особливо для молоді, адже масмедіа формують заниження самооцінки у жінок та одночасно

здійснюють психологічний тиск на чоловіків, які «випадають» із загальноприйнятих уявлень про чоловічі та жіночі ролі. Це також посилює нерівність в професійному плані між чоловіками та жінками, впливає на виникнення «скляної стелі», «липкої підлоги» та «скляної скелі» для жінок.

Попри позитивні тенденції останніх років в Україні і досі, згідно з опитуваннями молоді, зберігається гендерна дискримінація. «Упереджене ставлення та дискримінацію за ознакою статі до повномасштабної війни особисто щодо себе частіше відчували жінки. Вони наводили такі приклади: неприємні залицяння з боку хлопців (смикання, притискання); натяки сексуального характеру; відмови роботодавців при спробі працевлаштуватися до магазину спортивних товарів (надавалася перевага саме чоловікам); упереджене ставлення при здачі ЗНО («дівчата гірше знають точні науки»). Наводили приклади упередженого ставлення та дискримінації жінок, які спостерігали у своєму оточенні – за невміння куварити, за захоплення автосправою, залучення саме жінок до низькооплачуваної монотонної праці, відсутність навчання дівчат військовій справі у школі/ЗВО. До повномасштабної війни чоловіки з категорії «Молодь» здебільшого не відчували проявів дискримінації щодо себе особисто за ознакою статі, однак зазначали, що у формі жартів гендерні стереотипи все ж мали місце у їхньому житті; причини: довге волосся, «довго збираєшся, як дівчина». До повномасштабної війни окремі чоловіки відчували упереджене ставлення щодо себе за ознакою статі, наприклад, фінансовий тиск з боку жінок/дівчат; примус до фізичної праці, навіть коли хворий і не маєш ресурсу (перенести щось важке, донести важкі пакунки)» [1, с. 63].

З урахуванням вищезазначених моментів сьогодні і досі існує потреба у подоланні гендерних стереотипів у масмедіа: впровадженні тренінгів для журналістів, створення гендерно-чутливого контенту, розробки проєктів проти стереотипів, впровадження роботи експертів з гендерної культури для аналізу масмедійної продукції.

Гендерні стереотипи в масмедіа – це не випадкові артефакти, а системна дискурсивна практика, що підтримує нерівність через механізми економічної вигоди, культурної інерції та технологічного посилення.

Емпіричні дані підтверджують: стереотипи проникають у всі формати, формуючи спотворену картину реальності. Подолання можливе лише через інтегративну модель, що поєднує державне регулювання, професійну освіту та технологічну модерацію.

Джерела та література

1. Гендерні стереотипи та ролі очима молоді: до і після початку повномасштабної агресії / За ред. Ю. Ситник. Київ: Український інститут соціальних досліджень, 2023. 88 с.

2. Кравець Т. В. Гендерні стереотипи в сучасному українському масмедійному дискурсі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 2021. 20 с.

3. Слінчук В. В. Соціальна типізація гендерних стереотипів у мові ЗМІ. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2004. Т. 17. С. 67–74.

Ярослав Блоха

м. Полтава

ЕТИКА PR-ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному цифровому суспільстві PR-технології стали невід'ємною частиною соціальних комунікацій, дозволяючи організаціям, брендам та особам ефективно взаємодіяти з аудиторією через цифрові платформи. З розвитком соціальних мереж, алгоритмів штучного інтелекту та аналізу великих даних, PR-спеціалісти отримали інструменти для точного таргетингу, персоналізованих кампаній та швидкого поширення інформації. Однак цей прогрес супроводжується значними етичними викликами, включаючи маніпуляцію громадською думкою, порушення приватності користувачів та поширення дезінформації. Ці проблеми не лише загрожують індивідуальним

правам, але й підривають довіру до соціальних комунікацій загалом, що вимагає глибокого філософського аналізу та етичного регулювання.

Дослідження етики PR у цифровому середовищі базується на аналізі ключових аспектів комунікації, де віртуальний простір стає ареною для маніпуляцій та етичних дилем. Зокрема, етичні аспекти комунікації у віртуальному середовищі підкреслюють проблеми регулювання, такі як відсутність чітких норм для захисту від маніпуляцій [1, с. 12–14].

Філософія цифрової людини та суспільства пропонує переосмислення людських цінностей у контексті технологій, де цифрова трансформація змінює не лише способи комунікації, але й саму сутність людських відносин [2]. Крім того, виклики етики в цифровому суспільстві включають перспективи розвитку, такі як інтеграція моральних принципів у технології, щоб уникнути дискримінації та упереджень [3, с. 215–232]. У контексті гуманітарних наук, етичні виклики цифрової доби впливають на соціальні комунікації, посилюючи ризики токсичної поведінки та соціальної поляризації [4]. Таким чином, етика PR-технологій стає критичною для забезпечення балансу між ефективністю та моральністю в цифровому світі.

Розглянувши етичні виклики PR-технологій констатуємо, що цифрове суспільство радикально трансформує соціальні комунікації, роблячи їх більш динамічними, доступними та глобальними, але водночас вразливими до численних етичних порушень.

Одним із основних викликів є маніпуляція громадською думкою через PR-інструменти, такі як таргетована реклама, вірусні кампанії та фейкові новини. У віртуальному середовищі інформація інтерпретується як «текст», де користувачі виступають одночасно авторами, інтерпретаторами та споживачами контенту. Відсутність ефективної регуляції призводить до зловживань, коли PR-стратегії використовуються для створення штучних наративів, що спотворюють реальність. Наприклад, алгоритми соціальних мереж створюють «інформаційні бульбашки», де користувачі отримують лише

підтверджуючу інформацію, посилюючи поляризацію суспільства, ідеологічні конфлікти та соціальну напругу [4]. Це безпосередньо стосується PR, де маніпуляція даними може застосовуватися для формування хибних уявлень про політичні події, продукти чи публічних осіб, загрожуючи демократичним процесам та свободі вибору.

Інший критичний аспект – порушення приватності та етичне використання персональних даних. PR-технології часто базуються на зборі та аналізі великих обсягів інформації про користувачів без їхньої явної згоди, що призводить до потенційних фінансових втрат, загроз безпеки та етичних дилем. Принципи даних етики, такі як антропоцентризм, прозорість, згода та справедливість, стають критичними для запобігання дискримінації, упереджень в алгоритмах та соціальної нерівності [3, с. 219–222].

У цифровому суспільстві, де дані є новою «валютою», PR-кампанії можуть експлуатувати персональну інформацію для мікротаргетингу, що порушує автономію індивідів. Наприклад, випадки витоку даних у соціальних мережах, як у скандалі з Cambridge Analytica, демонструють, як PR-технології можуть бути використані для маніпуляції електоратом, підкреслюючи необхідність етичних бар'єрів [3, с. 223–225].

Крім того, у контексті гуманітарних наук, цифрові технології впливають на соціальні комунікації, посилюючи ризики кібербулінгу, онлайн-агресії та токсичної поведінки, особливо серед молоді, де анонімність сприяє психологічним розладам та соціальній ізоляції [4]. Філософія цифрового суспільства наголошує на трансформації людської свідомості, де технології змінюють соціальні норми, вимагаючи нових етичних стандартів для PR-практик, щоб уникнути дегуманізації комунікацій [2].

Дезінформація та маніпуляція правдою представляють ще один ключовий виклик для етики PR. Фейкові новини та дезінформація поширюються значно швидше за правдиву інформацію, викликаючи соціальні конфлікти, політичну нестабільність та ерозію довіри до медіа. У PR це проявляється через

використання ботів, тролів, автоматизованих акаунтів та targeted ads, що еродують свободу слова та суспільну довіру [3, с. 223–225].

Алгоритми штучного інтелекту, орієнтовані на максимальну залученість користувачів, посилюють ці проблеми, створюючи системні упередження (наприклад, у розпізнаванні облич для етнічних груп) та автоматизовані рішення, які вимагають моральної відповідальності від розробників та PR-спеціалістів [3, с. 226–227].

У віртуальному середовищі, де комунікація стає гібридною (онлайн-офлайн), етичні аспекти включають проблеми регулювання, такі як відсутність механізмів перевірки контенту, що призводить до поширення шкідливих наративів [1, с. 12–14]. Крім того, у контексті глобальних комунікацій, дезінформація може мати геополітичні наслідки, як у випадках кібервійн або пропагандистських кампаній, де PR-технології використовуються як інструмент впливу [4].

Регулювання етичних аспектів PR-технологій у цифровому суспільстві вимагає комплексного підходу, що інтегрує філософські концепції з практичними механізмами, законодавством та технологічними рішеннями. У віртуальному середовищі необхідні нові стандарти для захисту приватності, забезпечення прозорості даних та ефективної боротьби з маніпуляціями.

Підходи включають розробку етичних кодексів для PR-професіоналів, таких як принципи Американської асоціації зв'язків з громадськістю, адаптовані до цифрової реальності, а також впровадження регуляторних рамок, як Загальний регламент захисту даних в Європі та Каліфорнійський акт про приватність споживачів у США [3, с. 220–221].

У контексті штучного інтелекту та кібервійни, регуляція повинна охоплювати міжнародні норми, подібні до Женевських конвенцій, для захисту цивільного населення від хакерських атак на критичну інфраструктуру, включаючи інформаційні системи [3, с. 227–228]. Для PR це означає відповідальне управління інформаційними потоками, балансує корпоративні

інтереси з соціальною відповідальністю, та будівництво довіри в умовах інформаційного капіталізму, де дані монетизуються [1, с. 14].

Перспективи регулювання включають розвиток цифрової грамотності серед населення, етичної культури в організаціях та міждисциплінарних підходів, де гуманітарні науки інтегруються з технологіями для мінімізації ризиків [4]. Наприклад, впровадження «проектованої приватності» – це підхід, де захист приватності вбудовується в технології на етапі розробки, що може застосовуватися в PR-платформах для уникнення несанкціонованого збору даних [3, с. 220–221].

Крім того, регулювання повинно враховувати глобальний характер цифрових комунікацій, де національні закони заштовхуються з транснаціональними платформами. Це включає створення міжнародних угод з етики штучного інтелекту, як ініціативи ЮНЕСКО щодо етики штучного інтелекту, що акцентують на прозорості, справедливості та людоцентричності [3, с. 228–229].

У PR-практиці це означає регулярні аудити кампаній на етичність, навчання спеціалістів та співпрацю з регуляторами для запобігання зловживанням. Філософія цифрової людини підкреслює необхідність етичного самовизначення в цифровому просторі, де індивіди та організації повинні усвідомлювати свій вплив на соціальні комунікації [2].

Етичні виклики PR-технологій також безпосередньо впливають на систему соціальних комунікацій, перетворюючи її з інструменту обміну інформацією на поле битви за увагу та вплив. У цифровому суспільстві, де комунікації стають гіперперсоналізованими, ризики маніпуляції зростають, призводячи до фрагментації суспільства та втрати спільних наративів [4].

Отже, етика PR-технологій у цифровому суспільстві – це не лише технічне чи юридичне питання, а глибока філософська проблема, що вимагає балансу між інноваціями, ефективністю та моральними нормами. Виклики, такі як маніпуляція громадською думкою, порушення приватності, дезінформація та

соціальна поляризація, загрожують стабільності суспільства, але регуляція через етичні стандарти, прозорість, освіту та міжнародну співпрацю може забезпечити стале розвиток. Цифрове середовище пропонує безпрецедентні можливості для посилення комунікацій, але лише за умови людоцентричних підходів, де технології слугують людям, а не навпаки.

Майбутнє PR залежить від інтеграції етики в повсякденну практику, щоб уникнути маніпуляцій, сприяти справедливому суспільству та відновити довіру в соціальних комунікаціях. У контексті філософії цифрової людини, це означає переосмислення ролі PR як інструменту не лише впливу, але й етичного діалогу. Лише через такі зусилля можна досягти гармонійного розвитку цифрового суспільства.

Джерела та література:

1. Вашкевич В.М. Етичні аспекти комунікації у віртуальному середовищі: проблеми та підходи до регулювання. Комунікаційний простір постінформаційного суспільства: проблеми та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2023 року). Вінниця, 2023. С. 12–14.

2. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика : монографія. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. 460 с

3. Кравченко А. А., Кизименко І. О., Красільнікова О. В., & Гусева, Н. Ю. Етика в цифровому суспільстві: виклики та перспективи. *Культурологічний альманах*, 2025. №1. С. 215–232.

4. Ян Ц., Березова Л. С., Олянич В. В. Етичні виклики цифрової доби в контексті гуманітарних наук та їхній вплив на соціальні комунікації. *Академічні візії*. 2025. №43. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1866>

ЦИФРОВІ КОМУНІКАЦІЇ УСТАНОВ ПАМ'ЯТІ: КОНТЕНТ-СТРАТЕГІЇ БІБЛІОТЕК І АРХІВІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА

Цифрова трансформація суспільства зумовлює зростання ролі соціальних мереж як ключового інструмента комунікації між установами пам'яті та їхніми аудиторіями. Бібліотеки й архіви дедалі активніше використовують SMM для популяризації ресурсів, розширення доступу до інформації, формування відкритості та залучення нових груп користувачів. Соціальні платформи дозволяють не лише інформувати, а й створювати спільноти, підтримувати взаємодію, здійснювати просвітницьку та культурно-освітню діяльність у зручних для аудиторій форматах. Попри спільність стратегічних цілей, характер комунікації та інструментарій бібліотек і архівів суттєво відрізняються, що зумовлює потребу в порівняльному аналізі їхніх медіапрактик.

Соціальні мережі для бібліотек є засобом популяризації читання та фондів, просування культурних ініціатив, формування позитивного іміджу та взаємодії з молоддю. Для архівів SMM – це переважно інструмент представлення документальної спадщини, висвітлення процесів оцифрування, демонстрації унікальних матеріалів, розповідей про контекст створення документів та їх значення. Архівні установи прагнуть зберегти науково-інформативний характер подачі, тоді як бібліотеки частіше експериментують із трендами й легшими форматами.

У структурі контенту бібліотек домінує освітній, рекомендаційний та розважальний сегмент: буктрейлери, огляди новинок, візуальні добірки, вікторини, челенджі, меми [1]. Архіви працюють переважно з документальною спадщиною: публікують цифрові копії матеріалів, історичні довідки, рубрики «документ тижня», презентації віднайдених колекцій, відео з реставраційних процесів. Така різниця пояснюється як природою фондів, так і професійною етикою використання документів.

За емоційно-комунікаційним стилем бібліотеки орієнтуються на доступність і доброзичливість; допускається гумор, неформальні звернення, активні інтеракції з користувачами. Архіви використовують стриманіший дискурс: науково-популярний, з акцентом на точність, достовірність та історичну відповідальність. Це істотно впливає на вибір платформ: бібліотеки значно активніші в TikTok та Instagram, тоді як архіви надають перевагу Facebook і YouTube, рідше – X (Twitter) [2; 3, с. 384].

Функціональна характеристика контенту також суттєво різниться. Для бібліотек важливо підтримувати регулярну комунікацію та зацікавлення широкої аудиторії, тому інтерактивні формати – конкурси, опитування, флешмоби – використовуються системно. Архіви застосовують їх вибірково: переважно у вигляді обговорень документів або запитань до аудиторії щодо інтерпретації історичних матеріалів.

Спільною рисою для обох типів установ є освітня складова. Проте, якщо бібліотеки фокусуються на популяризації читання, інформаційній грамотності та культурних подіях [1, с. 23-25], то архіви – на поясненні історичних контекстів, джерелознавчій цінності документів, особливостях їх зберігання, оцифрування й реставрації.

Важливим чинником успішності присутності в соцмережах є контент-стратегія. Для бібліотек вона передбачає поєднання освітніх і розважальних матеріалів, активне використання трендів, візуальної айдентики та таргетованої реклами. Архіви концентруються на репрезентації унікальних документальних ресурсів, стабільності публікацій, збереженні інституційної репутації та підвищенні довіри.

Відмінності між установами чітко фіксуються у функціонально-комунікаційних типах контенту. **Освітній контент** у бібліотеках – це огляди книжок, рекомендаційні списки, популярні формати «книга дня»; в архівах – історичні коментарі, презентації документів, візуалізації джерел. **Інформаційний контент** охоплює анонси подій, нові надходження,

повідомлення про доступні ресурси – з боку бібліотек; та нові оцифровані матеріали, повідомлення про реставрації й архівні виставки – з боку архівів. **Розважальний контент** активно застосовується бібліотеками, тоді як архіви майже не використовують його через ризик втрати серйозності та довіри. **Інтерактивний контент** у бібліотек спрямований на створення спільноти, а в архівів – на залучення аудиторії до взаємодії з історичними джерелами.

Ці відмінності не заважають установам пам'яті мати багато спільного: прагнення розширювати аудиторію, розвивати цифрову комунікацію, підтримувати відкритість інформації, популяризувати культурну спадщину. SMM стає інструментом розбудови сучасної ідентичності установ, підсилює їхню видимість та сприяє формуванню довіри у суспільстві.

Отже, аналіз контент-стратегій бібліотек і архівів показує, що попри різний характер фондів та завдань, соціальні мережі є важливою платформою для реалізації їхньої освітньої, комунікаційної та культурної місії. Бібліотеки демонструють вищу гнучкість і динамічність у використанні сучасних форматів, тоді як архіви забезпечують наукову виваженість та репрезентацію документальної спадщини. Ефективна присутність установ пам'яті в соціальних мережах залежить від чіткої контент-стратегії, розуміння потреб аудиторії та здатності адаптувати форму подання матеріалу до цифрових очікувань користувачів. SMM-практики бібліотек і архівів вказують на важливість балансу між інформативністю, доступністю та інституційною відповідальністю, що стає ключем до зміцнення ролі установ пам'яті у сучасному медіасередовищі.

Джерела та література

1. Яворська Т. Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книги та читання. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 4 (321). С. 21–27. URL: [https:// libkor.com.ua/storage/php/periodic_theme_files/ socialni_merezhi_bibliotek.pdf](https://libkor.com.ua/storage/php/periodic_theme_files/socialni_merezhi_bibliotek.pdf) (дата звернення: 12.12.2025).

2. Boyle A. *Social Media and Cultural Heritage Institutions*. Manuscript. URL: https://www.academia.edu/25204023/Social_media_and_cultural_heritage_institutions (дата звернення: 12.12.2025).

3. Li Liew S., Wellington S., Oliver G., Perkins R. Social Media in Libraries and Archives: Applied with Caution. *Canadian Journal of Information and Library Science*, 2015, vol. 39, №3–4, p. 377–396. URL: https://www.researchgate.net/publication/284562522_Social_Media_in_Libraries_and_Archives_Applied_with_Caution (дата звернення: 12.12.2025).

Ірина Недошитко, Володимир Вуйчик

м. Тернопіль

МЕДІА-АРХІВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЗАСІБ ПІДТРИМКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У сучасному глобалізованому інформаційному середовищі діаспорні спільноти набувають зростаючого значення як суб'єкти збереження національної історико-культурної пам'яті та формування позитивного міжнародного іміджу нашої держави через розбудову та функціонування власних медіа-архівних ресурсів. Зазначені ресурси виконують комплексну комунікаційну функцію: з одного боку, вони забезпечують внутрішню єдність громади, сприяють збереженню й трансляції етнокультурної ідентичності, а з іншого — виступають ефективним інструментом культурної дипломатії, що сприяє популяризації національної культури та підвищенню її видимості у світовому медіапросторі [1; 2].

Функціонування національного інформаційного простору в інокультурному середовищі виступає важливим чинником збереження національної ідентичності та запобігання асиміляційним процесам серед представників української діаспори. Наявність власного інформаційного поля забезпечує сталу присутність українського дискурсу в медіапросторі,

підтримуючи зв'язок між поколіннями та укріплюючи почуття належності до національної спільноти. Актуальність цього процесу підтверджується тезою про те, що сучасне суспільство є суспільством глобальної комунікації [4], у межах якого обмін інформацією відбувається переважно через штучно створені комунікаційні технології. Засоби масової інформації — преса, радіо, телебачення та інтернет — суттєво трансформували простір людських взаємин, сформувавши нові канали впливу на свідомість і соціальну взаємодію.

Українська діаспора у Сполучених Штатах Америки характеризується тривалою традицією медійної активності, витoki якої сягають кінця XIX — початку XX століття. У цей період почали формуватися періодичні видання *Свобода*, *The Ukrainian Weekly*, *Наше життя* та інші. Ці медіа не лише виконували функцію комунікаційних платформ, але й стали важливими репозитаріями історичної пам'яті та джерелами дослідження соціокультурної динаміки української громади [3; 4].

З розвитком цифрових технологій зазначені ресурси зазнали суттєвої трансформації, перейшовши у формат електронних архівів, вебпорталів, фотоколекцій, онлайн-бібліотек і соціальних медіа, що забезпечило відкритий доступ до культурної спадщини українців у глобальному інформаційному середовищі [5].

Сучасні медіа-архіви української діаспори у США функціонують як своєрідна «цифрова екосистема пам'яті», де текстові, аудіовізуальні, фото- та документальні матеріали інтегруються у відкритий публічний простір за допомогою цифрових інструментів і краудсорсингових практик [6]. Вони становлять складні багаторівневі комунікаційні системи, що охоплюють широкий спектр форматів — від традиційних друкованих видань до сучасних онлайн-репозитаріїв і соціальних платформ. Їхня діяльність реалізується як на інституційному рівні — при громадах, церковних структурах, культурних центрах і університетах, — так і у форматі громадських або волонтерських

ініціатив, що сприяє розширенню участі діаспорних спільнот у збереженні національної культурної спадщини [5].

Одним із найрепрезентативніших прикладів інституційної діяльності української діаспори у США є тижневик *The Ukrainian Weekly*, заснований у 1933 році [7]. Його цифровий архів охоплює майже сторічний період існування української громади в Америці, відображаючи еволюцію соціокультурних наративів, громадських дискурсів і транснаціональних зв'язків українців у контексті змін глобального інформаційного середовища [3]. Цифровізація цього медіаресурсу відкрила для дослідників можливість системного аналізу процесів формування та трансформації етнокультурної ідентичності українців у США, вивчення динаміки їхньої культурної адаптації, а також способів репрезентації та відтворення колективної пам'яті у міграційному просторі [1; 4].

Медіа-архіви української діаспори виконують комплексну комунікаційну функцію, що поєднує зовнішній і внутрішній виміри. Зовнішній вимір безпосередньо пов'язаний із реалізацією стратегії культурної дипломатії — інструменту «м'якої сили», спрямованого на формування позитивного іміджу України у міжнародному інформаційному просторі шляхом популяризації її культурної, історичної та інтелектуальної спадщини [8]. Значну роль у цьому відіграють англomовні видання, виставкові проєкти архівних колекцій, а також академічне партнерство з провідними університетами США, зокрема з Українським науковим інститутом Гарвардського університету (*Ukrainian Research Institute at Harvard University*), що сприяє підвищенню доступності української культури для глобальної аудиторії [2].

Внутрішній вимір діяльності медіа-архівів орієнтований на підтримку колективної пам'яті, збереження культурної тяглості, мови та традицій українців у США. Архіви періодичних видань, аудіовізуальних матеріалів та цифрових фотоколекцій функціонують як засоби комунікації між поколіннями, забезпечуючи передачу цінностей і культурного досвіду, тим самим запобігаючи процесам асиміляції та втрати етнокультурної ідентичності [9; 10].

На сучасному етапі розвитку діаспорних медіа-архівів спостерігається активна цифрова трансформація. Поширення краудсорсингових практик, соціальних медіа та відкритих онлайн-архівів стимулює партисипативну взаємодію користувачів, які долучаються до процесів оцифрування, каталогізації й популяризації архівних матеріалів. У результаті формується нова модель «партисипативного архіву», у межах якої користувачі виступають не лише споживачами, але й співтворцями колективної пам'яті [5; 6]. Такі ресурси набувають інтерактивного й динамічного характеру, стаючи «видимими» у глобальному цифровому середовищі та значно підсилюючи свій соціокультурний вплив.

Отже, медіа-архіви української діаспори у США постають не лише як сховища документальної спадщини, але й як активні суб'єкти культурної дипломатії. Вони поєднують інформаційні, дослідницькі та ідентифікаційні аспекти, репрезентуючи сучасну українську присутність у міжнародному комунікаційному просторі та сприяють формуванню позитивного іміджу України у світі.

Джерела та література

1. Біловус Л. (2017) «Світовий конгрес українців на сторінках періодичних видань української діаспори США (з 1991 року) – ключові пріоритети збереження національної ідентичності», Проблеми всесвітньої історії, (4), с. 196–208. doi: 10.46869/2707-6776-2017-4-14.

2. Goshylyk N. (2024). Ukrainian-American non-profits in 2014–2022: constructing diasporic Ukrainian identity through personal and collective narratives. *European Societies*, 26(2), pp. 552–573.

3. Dovbnia O. (2017). Web-sites of Ukrainian periodicals in the USA as an origin of studying of Ukrainian Diaspora's activity on the way of saving of national identity. *Наукові записки: Серія «Історія»*, 66.

4. Недошитко І. (2019) «Українська діаспора США у формуванні міжнародного іміджу України (1991-2018)», Проблеми всесвітньої історії, (9), с. 175–193. doi: 10.46869/2707-6776-2019-9-9.

5. Kaluzhynska Y., & Shynkar T. (2024). Current trends in the use of archives for studying the history of information technologies and media. Society. Document. Communication, 9(4). PP. 72-87. DOI: <https://doi.org/10.69587/sdc/4.2024.72>

6. International Council on Archives (ICA). (2023). ICA scales up Ukrainian archives digitization project. Retrieved from https://www.ica.org/ica-scales-up-ukrainian-archives-digitization-project/?utm_source=chatgpt.com

7. *The Ukrainian Weekly*. URL:<https://subscription.ukrweekly.com/archive/>

8. Мельник І. (2021). Культурна дипломатія України: концепції, актори та практики. *Український журнал культурологічних досліджень*, 3(1), с. 48–59.

9. Mayer-Schönberger, V. (2011). *The Virtue of Forgetting in the Digital Age*. Princeton University Press.

10. Гриценко О. (2020). Цифрова пам'ять та практики ідентичності в постміграційних спільнотах. *Журнал комунікацій та медіа-досліджень*, 3(2), с. 33–45.

Людмила Чередник
м. Полтава

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ДОКУМЕНТНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО КОМУНІКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасне комунікаційне середовище – це багатовимірний простір, де інформація постає одночасно ресурсом, процесом і продуктом суспільної взаємодії, а ключовими чинниками стають інформаційна культура та система документних комунікацій, що забезпечують упорядкований рух інформації, її доступність, достовірність і ціннісне сприйняття. Нині саме взаємозв'язок інформаційної культури та документних комунікацій формує якість

комунікаційних процесів у науці, освіті, управлінні та соціально-культурній діяльності.

Відомо, що сьогочасне комунікаційне середовище характеризується «стрімким зростанням обсягу інформації, прискоренням темпів її передавання та трансформацією традиційних каналів комунікації»[3, с.28]. У таких умовах поняття інформаційної культури та документних комунікацій набувають визначального значення в аспекті того, як суспільство опрацьовує, зберігає і використовує знання, оскільки у ХХІ столітті процеси створення, оброблення і поширення інформації перестали бути лише технічною проблемою, а, передусім, набули глибокого соціокультурного виміру.

Інформаційна культура натеper окреслюється як «інтегральна характеристика особистості та соціальних груп, яка визначає здатність свідомо шукати, сприймати, обробляти, зберігати й використовувати інформацію»[1, с. 75]. Варто зазначити, що це не тільки технічні навички (володіння пошуковими інструментами чи цифровими платформами), а й етичні, правові та естетичні засади інформаційної поведінки. Інформаційна культура визначає, як індивіди розпізнають джерела, відрізняють достовірну інформацію від фейків, поважають авторські права і дотримуються принципів інформаційної безпеки. У суспільстві, де інформація стала основою соціальних процесів, «інформаційна культура передусім виступає фундаментом комунікаційної компетентності та визначає рівень розвитку кожної організації»[2, с. 44] – від бібліотек і університетів до органів державного управління.

Водночас документні комунікації (паперові й електронні документи, потоки ділової інформації, системи діловодства) є практичним інструментом реалізації цієї культури в інституціях, бізнесі й громадському житті. Вони забезпечують фіксацію та передачу знань; стабільність управлінських процесів; збереження культурної спадщини; юридичну доказовість інформації; формування інформаційних ресурсів для науки, бізнесу, держави та суспільства.

Важливо, що зараз документ набуває не лише матеріальної форми, але й цифрової, що значно розширює канали комунікації та прискорює її динаміку.

Безумовно, що освіченість у сфері інформації сприяє коректному оформленню та збереженню документів. Особистість із високим рівнем інформаційної культури знає про важливість метаданих, структуру документа, стандарти безпеки й архівування, тобто, створює документи, які легше інтерпретувати, індексувати та використовувати в майбутньому. Такі ділові папери підвищують взаємодію між інституціями, знижують ризик втрати інформації й спрощують правовий супровід діяльності.

Водночас варто пам'ятати, що документи – це не нейтральні носії; вони формують способи мислення та поведінки. Наприклад, встановлені стандарти оформлення, правила обігу документів, шаблони внутрішньої звітності задають норму того, як інформацію слід структурувати й передавати. Якщо ці правила передбачають прозорість, доступність і контроль версій, вони сприяють розвитку відповідальної інформаційної практики в організації. Тобто документні комунікації транслюють і закріплюють елементи інформаційної культури.

Можна легко прослідкувати і зворотний зв'язок, до прикладу, як практичні відгуки змінюють культуру. Так, реальні проблеми документного обігу (наприклад, втрата даних, дублювання, юридичні помилки) стимулюють розвиток нових компетентностей у працівників, починаючи від навчання з кібербезпеки до навичок цифрової архівації. Тому еволюція документних процесів безпосередньо впливає на зміни в інформаційній культурі. У публічному та приватному секторі стандарти документообігу (наприклад, електронний підпис, облік метаданих, політики збереження) формують очікування щодо компетентності працівників. Впровадження систем управління електронними документами стимулює тренінги, створює процедури контролю й підвищує відповідальність – отже, зростає колективна інформаційна культура.

Безумовно, що вплив цифровізації на взаємозв'язок інформаційної культури та документних комунікацій має як свої переваги, так і певні ризики.

Зокрема з-поміж переваг є насамперед перехід до електронного документообігу, що уможлиблює скорочення витрат на зберігання й пересилання, прискорення процесів прийняття рішень, покращення пошуку інформації та створення електронних архівів з можливістю аналітики. Проте цифровізація порушує питання правового статусу документів, відповідальності за збереження, інформаційної безпеки та доступності. Українська практика демонструє, що успішна цифровізація потребує одночасного розвитку технічних рішень, нормативно-правової бази й формування інформаційної культури працівників – інакше технологія не виконає очікуваної ролі. Однак інтеграції інформаційної культури і документних практик в умовах сьогодення продовжується і є доволі ефективною. Наразі можна виокремити низку комплексних заходів, які мають вагоме значення у цих процесах. Насамперед це стосується розроблення політик та стандартів документообігу, що враховують інформаційну культуру (єдині шаблони, правила класифікації, терміни зберігання).

Важливим також є навчання персоналу, зокрема підвищення цифрових та інформаційно-критичних компетенцій, тренінги з кібербезпеки та етики обробки даних.

Варто звернути увагу на різні технічні рішення з урахуванням людського фактору: системи, що полегшують дотримання політик (автоматичні маршрути документа, контроль версій, аудит).

Необхідним є моніторинг та оцінювання інформаційної культури організації (формальні й неформальні індикатори поведінки, інструменти оцінки культури інформації).

У сучасному світі з-поміж загроз і викликів щодо взаємодії інформаційної культури і документообігу варто назвати такий важливий фактор, як інформаційне перевантаження, коли об'єм інформації перевищує часові й

когнітивні ресурси індивіда. Доволі часто це стає причиною поверхневого сприйняття, копіювання без перевірки джерел і поширення недостовірною контенту. Якість документів страждає: зростає кількість помилок, дублювань й втрат контексту. Тому надійним помічником стає уважна перевірка документів.

Також нерівномірний доступ до цифрових інструментів ускладнює впровадження сучасних документних систем. Якщо частина суспільства не має можливості опанувати електронні сервіси, це порушує цілісність комунікаційного середовища.

Загрози кібератак, витоків персональних даних і маніпуляцій інформацією ставлять під сумнів довіру до документних практик. Інформаційна культура повинна включати принципи етики й безпеки, інакше документні комунікації втрачають легітимність.

Із швидким розвитком інноваційних технологій значущою стає проблема до системного мислення про життєвий цикл документа, оскільки ділові папери – це не просто нейтральні носії: вони формують різні способи мислення та поведінки. Наприклад, встановлені стандарти оформлення, правила обігу документів, шаблони внутрішньої звітності задають норму того, як інформацію слід структурувати й передавати. Якщо ці правила передбачають прозорість, доступність і контроль версій, вони сприяють розвитку відповідальної інформаційної практики в організації. Необхідно зважати і на соціальну роль, що містить довіру й інформаційну безпеку. Тобто документні комунікації транслюють і дієво закріплюють елементи інформаційної культури.

У публічному та приватному секторі стандарти документообігу (наприклад, електронний підпис, облік метаданих, політики збереження) формують очікування щодо компетентності працівників. Упровадження систем управління електронними документами стимулює тренінги, створює процедури контролю й підвищує відповідальність — отже, зростає колективна інформаційна культура.

Загалом документи є джерелом довіри між державою і громадянином, бізнесом і контрагентом. Формування інформаційної культури, що включає повагу до приватності, вміння відрізнити достовірні джерела й дотримання правил безпеки, підвищує довіру до цифрових сервісів. Натомість слабка культура (неуважність до шифрування, слабкі паролі, нехтування архівацією) підриває безпеку й створює ризики для критичних інформаційних ресурсів.

Саме тому наразі актуальними є питання підвищення інформаційної культури населення і значуще місце у цьому процесі обіймають освіта та бібліотеки. До того ж бібліотеки, як інституції доступу до знань, відіграють подвійною роль: «поширюють інформаційну грамотність (навчальні програми, медіаосвіта) і забезпечують документальну інфраструктуру (каталоги, архіви, електронні ресурси)»[4, с. 136]. Передусім через освітні ініціативи бібліотек формуються навички, які покращують якість документних практик у суспільстві – від академічного цитування до етики використання інформації. Саме тому наразі важливою є підтримка бібліотеки як центру навчання інформаційній грамотності і як хабу документних ресурсів – офлайн і онлайн, розширення їхньої ролі у підготовці користувачів до адекватного створення та використання документів.

Зараз у країні багато уваги приділяється розвитку медіаграмотності, що посилює позитивний взаємозв'язок між інформаційною культурою і документами. Для цього використовують освітні програми з інформаційної грамотності щодо інтегрування навчання з оцінювання джерел, роботи з метаданими, цифрової безпеки та етики в формальну і неформальну освіту. Особливу увагу необхідно приділяти практичним навичкам роботи з документами: оформлення, архівації, управління версіями.

На думку дослідників значущо «розробляти та впроваджувати зрозумілі стандарти метаданих, політику збереження й доступу до документів»[1, с. 304], що забезпечують інтеперабельність між установами. Важливо поєднати стандарти з навчанням персоналу.

Завжди актуальним залишаються інвестиції в інфраструктуру, що сприятиме розвитку електронних архівів, систем управління документами та відкритих репозитаріїв, при цьому дбаючи про інклюзивний доступ (навчання для маломобільних груп, локалізований інтерфейс, доступні формати).

Крім того, у наш час з метою посилення взаємодії між секторами створюють платформи для обміну досвідом між державною сферою, наукою, бізнесом і громадськими ініціативами щодо найкращих практик документних комунікацій.

На нашу думку, всі перелічені вище заходи є доволі перспективними і з огляду на тенденції цифровізації та розширення відкритих даних, «сприятимуть посиленню взаємозв'язку інформаційної культури й документних комунікацій, що набуватиме ще більш стратегічного значення»[3, с. 207].

До слова, майбутнє комунікаційного середовища вимагатиме не лише технічних рішень, а й колективних установок, які спираються на критичне мислення, етичні норми та відповідальність за інформацію.

Нові цифрові формати (семантичні мережі, блокчейн для гарантування автентичності документів) відкривають нові можливості, але потребують високого рівня інформаційної культури для їхньої ефективної й безпечної експлуатації.

Отже, інформаційна культура і документні комунікації мають тісний двосторонній зв'язок: культура визначає, як використовують документи, а практики роботи з документами формують культуру. Посилення цього взаємозв'язку через освіту, стандартизацію, інвестиції в інфраструктуру та активну роль бібліотек й інших інформаційних інституцій є ключовим завданням для створення стійкого, прозорого й ефективного сучасного комунікаційного середовища.

Варто наголосити, що інвестиції лише в інформаційні технології без інвестицій у культуру призводять до неефективності; і навпаки, висока

інформаційна культура дозволяє максимально використовувати переваги електронних документних систем та мінімізувати ризики.

Джерела і література

1. Палеха Ю.І. Інформаційна культура особи, суспільства, організації. Київ: Ліра-К, 2022. 404 с.
2. Гордієнко Л. В. Інформаційна культура особистості в умовах цифровізації суспільства. Київ: Ліра-К, 2021. 184 с.
3. Гречихін А. В. Інформаційні комунікації в сучасному суспільстві. Київ: Кондор, 2023. 210 с.
4. Дубровіна Л. А. Бібліотека у цифрову епоху: трансформація функцій і ролей. Київ: НБУВ, 2021. 144 с.

Людмила Дерев'янка, Світлана Дорошенко

м. Полтава

АВТОМАТИЗОВАНА CRM-СИСТЕМА ЯК РАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ КЛІЄНТСЬКОЮ БАЗОЮ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасні динамічні й часом непередбачувані ділові відносини, висока конкуренція у сфері бізнесу вимагають від підприємств, фірм і закладів швидкого пошуку нових способів залучення та утримання клієнтів. На наше переконання, CRM – це специфічний підхід до ведення бізнесу, коли фокус діяльності компанії зосереджений на інтересах клієнта. Відтак стратегія CRM націлена на створення таких механізмів взаємодії з клієнтами, коли їхні інтереси й прагнення є пріоритетними для підприємства. Цей підхід стосується не тільки загальної стратегії бізнесу компанії, а й корпоративної культури, структури, бізнес-процесів, операцій.

У нинішніх умовах цифрової трансформації бізнесу CRM-системи відіграють важливу роль в оптимізації роботи з клієнтами та покращенні ефективності діяльності підприємств. Використання CRM-рішень сприяє

підвищенню якості обслуговування клієнтів, стандартизації внутрішніх операцій, раціональному розподілу завдань між співробітниками та моніторингу їхньої продуктивності. Завдяки застосуванню CRM-системи сучасні підприємства, фірми та заклади спроможні не лише підвищити рівень клієнтської лояльності, а й забезпечити довгострокову стабільність і конкурентоспроможність на ринку.

Цілком солідаризуємося з думкою І. І. Поліщука про те, що CRM-система є корпоративною інформаційною системою, яку застосовують для автоматизації стратегії розвитку компанії та управління клієнтською базою. Зокрема, таке програмне рішення уможливорює підвищення ефективності маркетингових заходів, покращення якості обслуговування клієнтів за допомогою збереження даних про попередній досвід роботи з конкретним контрагентом, а також удосконалення бізнес-процесів з подальшим аналізом досягнутих результатів [2, с. 77].

Як стверджують науковці, CRM-система – це втілення автоматизації CRM-стратегії, інструментами якої є сучасні інформаційні технології. Програмні засоби CRM – це спеціалізовані системи, які розроблені для автоматизації бізнес-процесів, процедур та операцій і реалізовані у вигляді стратегії управління взаємовідносинами з клієнтами [1, с. 69].

Відтак, основним завданням CRM-систем є підвищення ефективності роботи фірми шляхом стратегічної співпраці з рентабельними клієнтами, а головним призначенням – координація дій різних підрозділів компанії на основі надання їм загальної інформаційно-технологічної платформи для взаємодії з клієнтами та оптимізації внутрішніх процесів [4, с. 142]. Для реалізації цих завдань CRM-система використовує клієнтську базу й методики управління даними, які забезпечують упорядкування інформації та регулювання бізнес-процесів.

У технічному форматі CRM-технології розглядають як сукупність програмних рішень, що забезпечують комплексне управління даними клієнтів.

Такі системи уможливають збирання та збереження інформації про клієнтів у єдиній базі даних. Також важливою функцією є аналітичне опрацювання зібраної інформації, яке передбачає експорт до спільних програмних середовищ або представлення у відповідному форматі даних для використання, за потреби, в управлінських процесах.

Типологію сучасних CRM-систем утворюють декілька складників, а саме: функціональне призначення, модель розгортання, сфера застосування та рівень автоматизації.

За функціональним призначенням існують операційні, аналітичні та колаборативні системи. Операційна CRM-система передбачає реєстрацію та швидкий доступ до первинної інформації щодо подій, організацій, проєктів і контактів. З-поміж її основних функціональних можливостей слід назвати формалізацію всіх бізнес-процесів взаємодії з клієнтами, контроль оброблення довготривалих і складних запитів, аналіз усіх етапів виконаної роботи, планування та контроль контактів з клієнтами, а також збирання і класифікацію інформації про клієнта.

Аналітична CRM-система має на меті формування звітності й удокладнений аналіз інформації, оскільки її функціональні можливості дозволяють синхронізувати розрізнені масиви даних, знаходити певні закономірності, які сприяють формуванню результативної стратегії маркетингу, продажу та обслуговування клієнтів. Аналітична CRM-система відкрита до якісної інтеграції з іншими системами, налаштована на опрацювання великого обсягу статистичних даних, позаяк має потужний аналітичний інструментарій.

Призначення колаборативної CRM-системи полягає в наданні кінцевим споживачам інструментів безпосереднього впливу на внутрішні процеси організації. Функціонал таких систем є доволі розлогим, оскільки передбачає опитування стосовно покращення якості продукції чи сервісного обслуговування; вебсторінки для відстеження статусу замовлень; SMS-

сповіщення про замовлення або стан особового рахунку, а також інструментарій для самостійного вибору й оформлення замовлень.

За рівнем автоматизації CRM-системи поділяють на базові, автоматизовані та інтелектуальні, а за сферою застосування – на рішення для малого, середнього та великого бізнесу.

Важливо зазначити, що функціональними можливостями універсальної CRM-системи є:

1) ведення та адміністрування клієнтської бази, що містить контактні дані, історію взаємодії та ідентифікаційну інформацію про споживачів;

2) універсальна аналітика з можливістю багатовекторного групування даних;

3) зберігання файлів та вкладень, збереження історії взаємодії з клієнтами;

4) управління персоналом, розподіл завдань, доручень, встановлення термінів їхнього виконання, інформування персоналу;

5) система управління прайс-листами та моніторингу залишків продукції;

6) загальна система маркетингових функцій, серед яких можливості автоматичного розсилання, реклами, просування товару, привітання клієнтів, інформування;

7) електронний документообіг;

8) управління проектами, бюджетами, планами, стратегіями, фінансами;

9) інтеграція з месенджерами, електронною поштою та іншими каналами комунікації [3, с. 75].

Облігаторним конституентом цифрової трансформації бізнесу, який підвищує ефективність взаємодії з клієнтами, а також оптимізує внутрішні процеси й забезпечує систематичне зростання позитивного іміджу фірми, є актуальні CRM-рішення.

У сучасних умовах підприємства ухвалюють рішення щодо впровадження CRM-систем у випадках, коли виникає необхідність залучення та утримання клієнтів, забезпечення захисту особистих даних шляхом централізованого

зберігання інформації на захищених серверах, мінімізації витрат, систематизації клієнтської бази, економії часу, підвищення продуктивності праці та створення умов для якісної віддаленої роботи [3].

CRM-системи мають низку важливих переваг. Передусім вони забезпечують хронологічний облік взаємодії з кожним клієнтом, який сприяє систематизації даних та надає доступ до повної інформації про попередні контакти, запити й укладені угоди. Значущим складником є автоматизація робочих процесів, яка реалізується через нагадування, інтеграцію всіх каналів комунікації та оптимізацію взаємодії між підрозділами, що зумовлює зростання продуктивності роботи підприємства.

Крім того, аналітичні функції CRM-систем уможливають ідентифікування недоліків у роботі, аналіз слабких місць чи прогалин та швидке усунення проблем. Одним з пріоритетних моментів є також можливість ефективної роботи з наявною клієнтською базою для мінімізації витрат з метою залучення нових клієнтів, оптимізації ресурсів підприємства й зростання рівня їхньої лояльності.

Отже, CRM-система є комбінованою бізнес-моделлю, яка забезпечує ефективне керівництво взаємодією з клієнтами, оптимізацію маркетингових і комерційних процесів, підвищення рівня обслуговування та досягнення запланованих прибутків.

Джерела і література

1. Войтович С., Лорві І., Букало Н. Застосування CRM-технології для автоматизації процесів взаємодії із споживачами закладу послуг. Економічний форум. 2022. № 4. С. 68–73.

2. Поліщук І. І. CRM-система як основа формування споживчої лояльності. *Economic journal Odessa polytechnic university*. 2021. №3 (17). С. 76–80.

3. Савран Н. В. CRM-система: етапи розвитку та класифікація видів. Економічний простір. 2021. № 168. С. 72–77.

4. Юрчук Н. П. CRM-системи: особливості функціонування та аналіз українського ринку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 23. С. 141–147.

5. Янчук Т., Боєнко О. Впровадження CRM-систем як засіб підвищення ефективності маркетингової діяльності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-89>.

Анна Дейнека

Науковий керівник – к.філол.н., доцентка Чередник Л.А.

м. Полтава

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОГО ІНФОРМУВАННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПУТАТА МІСЬКОЇ РАДИ

У сучасному інформаційному просторі соціальні мережі відіграють ключову роль у системі публічних комунікацій, стаючи ефективним засобом взаємодії між представниками влади та громадою. Для депутатів місцевих рад соціальні мережі перетворилися на повноцінний інструмент реалізації інформаційної політики, формування іміджу та звітності перед виборцями. Вони одночасно виконують функції «інформування, зворотного зв'язку і документування діяльності, забезпечуючи відкритість та прозорість роботи місцевого самоврядування» [4, с. 27].

Соціальні медіа стали важливим складником ширшої системи інформаційних комунікацій депутата, що поєднує традиційні та електронні канали взаємодії. Якщо раніше комунікація базувалася переважно на офіційних зверненнях, зустрічах з виборцями, пресрелізах і газетних публікаціях, то нині головним майданчиком для донесення інформації стали соціальні мережі, зокрема такі, як: Facebook, Instagram, YouTube. Вони уможливають «оперативно поширювати новини, реагувати на запити громади, а також створювати цифровий архів діяльності депутата» [1, с. 42].

У практиці депутатів Полтавської міської ради соціальні мережі активно використовуються для публічного інформування щодо різних рішень, зустрічей, соціальних ініціатив та зrealізованих проєктів. Наприклад, публікації у Facebook містять звіти про прийоми громадян, участь у благодійних заходах, благоустрій територій, підтримку освітніх і спортивних ініціатив. Такі дописи виконують не лише комунікаційну, а й документну функцію, оскільки фіксують процес виконання депутатських обов'язків у цифровій формі. А відповідно до наукових підходів документознавства, «будь-яке повідомлення, що має автора, дату створення, зміст і соціальну значущість, може вважатися документом» [3, с. 91].

Загалом, соціальні мережі дозволяють депутатам реалізувати принцип відкритого врядування, коли інформація щодо діяльності влади є публічно доступною і може бути перевірена громадянами. Цифрові комунікації сприяють формуванню довіри виборців, розширюють можливості участі громадськості в обговоренні питань місцевого значення. Завдяки «інтерактивним функціям (коментарі, опитування, прямі ефіри) мешканці міста мають змогу безпосередньо висловлювати позицію, а депутат — отримувати швидкий зворотний зв'язок» [4, с. 73].

Особливо важливим аспектом є документування діяльності через соціальні мережі. Кожна публікація, відео або фотозвіт фактично є елементом електронного документного масиву. У науковому сенсі, це процес фіксації управлінських дій і результатів депутатської роботи в цифровій формі, що згодом може бути використано «для звітності або архівування» [3, с. 118]. Тобто, інформаційна активність депутата у соціальних мережах має не лише комунікаційне, а й правове значення, оскільки створює підґрунтя для електронного документування.

Наприклад, доволі часто депутати публікують фотозвіти та відео з громадських заходів, протоколи зустрічей або короткі резюме засідань комісій в особисті сторінки у мережі «Facebook». Такі матеріали виконують роль

електронних службових повідомлень, що засвідчують виконання певних дій. Науковці документознавчої галузі зазначають, що «електронні документи мають однакову юридичну силу з традиційними, якщо забезпечено їх цілісність і доступність» [2, с. 64]. Отже, соціальні мережі фактично є середовищем створення та зберігання документів у системі місцевого самоврядування.

Водночас актуальною проблемою залишається збереження і систематизація таких цифрових матеріалів. Часто після завершення каденції депутата сторінки в соціальних мережах видаляються або змінюють власників, унаслідок чого втрачається значний обсяг публічної інформації. Із метою вирішення цього питання доцільно створювати електронні репозитарії, в яких зберігатимуться офіційні пости, фото- і відеоматеріали депутатів як частина архіву міської ради. Це дозволить сформувати повноцінну інформаційно-документну базу діяльності місцевих представників влади [1, с. 85].

Отже, соціальні мережі є багатофункціональним засобом комунікації, який поєднує інформаційні, документні та комунікаційні функції. Вони сприяють відкритості влади, підвищенню рівня довіри до депутатів, а також слугують засобом фіксації суспільно значущих подій у цифровому форматі.

Для подальшого розвитку електронного врядування необхідно унормувати статус соціальних мереж у контексті документування публічної діяльності, що сприятиме інтеграції цифрових комунікацій у систему офіційного діловодства місцевих рад.

Джерела та література

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>(дата звернення: 25 жовтня 2025)
2. Данюк В.М., Кулаковська Л.П. Кадрове діловодство. Київ: Каравела, 2023. 240 с.
3. Швецова-Водка Г.М., Костенко М.С. Документознавство. Частина 2. Типологія документа. Документознавство як наука. Київ: Кондор, 2023. 268 с.

4. Холод О.М. Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 312 с.

5. Офіційний сайт Верховної Ради України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>(дата звернення: 25 жовтня 2025)

Вікторія Мазняк

Науковий керівник – к.філол.н., доцентка Чередник Л.А.

м. Полтава

КОМУНІКАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій докорінно змінив парадигму взаємодії між бізнесом та споживачем. Ще десять років тому наявність корпоративного сайту чи сторінки у мережі «Facebook» вважалися конкурентною перевагою. Сьогодні це лише базовий мінімум, який сам по собі нічого не гарантує. Цифрове середовище перестало бути додатковим каналом поширення інформації, воно трансформувалось у простір безпосереднього існування та конкурентної боротьби бізнесу. Традиційні лінійні моделі комунікації втрачають ефективність, поступаючись місцем інтерактивним, персоналізованим і миттєвим взаємодіям. В умовах глобальної невизначеності та перенасичення ринку інформацією, побудова ефективної комунікаційної стратегії стає критичним фактором виживання підприємства.

Відомо, що комунікаційна стратегія підприємства в цифровому середовищі –це комплекс заходів, спрямованих на взаємодію з аудиторією через онлайн-канали: соціальні мережі (Facebook, Instagram, LinkedIn), вебсайти, email-розсилки та чат-боти. За моделлю AIDA (Attention-Interest-Desire-Action), адаптованою до цифрового контексту, «стратегія повинна забезпечувати привернення уваги, формування інтересу, стимулювання бажання та спонукання до дій» [2, с.187-188]. Однак, на відміну від

традиційних медіа, цифрове середовище характеризується високою швидкістю поширення інформації, інтерактивністю та персоналізацією.

Згідно з даними звіту McKinsey Global Institute (2021), понад 70% компаній вважають цифрові комунікації ключовим фактором конкурентоспроможності. Але швидкий розвиток технологій, насамперед таких, як «соціальні мережі, штучний інтелект та big data, породжує нові виклики та проблеми, які вимагають перегляду класичних підходів до комунікації» [4].

Аналізуючи сучасний цифровий ландшафт, варто виділити кілька критичних бар'єрів, що заважають ефективній комунікації між підприємством та його цільовою аудиторією:

1. **Економія уваги.** Сучасний споживач перебуває під постійним тиском інформаційного шуму. Середній час концентрації уваги на одному об'єкті в цифровому просторі скоротився до 8 секунд. Це змушує компанії створювати «клікбейтний» або надмірно спрощений контент, що часто шкодить глибині комунікації та експертності бренду.

2. **Алгоритмічна залежність.** Видимість комунікаційних повідомлень підприємства у соціальних мережах (Facebook, Instagram, TikTok) та пошукових системах (Google) жорстко регулюється алгоритмами, які постійно змінюються. Це робить органічне охоплення нестабільним і змушує збільшувати бюджети на платне просування, що також не завжди є ефективним.

3. **Криза довіри та Fake News.** В епоху постправди будь-яка інформація може бути піддана сумніву. Підприємства стикаються з ризиками репутаційних атак, поширення недостовірної інформації конкурентами або створення фейкових акаунтів.

4. **Фрагментація каналів.** Поява нових платформ вимагає присутності бренду на багатьох майданчиках одночасно, однак просте дублювання контенту більше не працює. Кожна платформа вимагає унікального формату подачі та адаптації візуального ряду.

5. *Швидкі технологічні зміни.* Поява нових платформ (наприклад, TikTok, Clubhouse) вимагає постійного оновлення стратегій. Наразі, близько 45% компаній не встигають адаптуватися, що, безумовно, «спричинює втрати аудиторії і клієнтів» [4].

Утім, доволі часто проблема криється не у зовнішньому середовищі, а в неготовності самого бізнесу до змін. По-перше, це імітація омніканальності, тобто, інтеграції всіх каналів комунікації (онлайн та офлайн) в єдину, узгоджену систему з метою забезпечення безперервного та персоналізованого досвіду для клієнта. Нині багато компаній плутають багатоканальність (тобто, наявність багатьох каналів) з омніканальністю (безшовна інтеграція каналів). Підприємства декларують присутність у всіх месенджерах, але, на превеликий жаль, виявляється, що на практиці вони абсолютно не синхронізовані [1, с. 30]. Так, до прикладу, клієнт, який почав діалог у чат-боті, має змогу продовжити його з менеджером телефоном без необхідності повторювати історію запиту. Безсумнівно, що розрив у передачі даних між каналами значно знижує лояльність.

По-друге, ресурсні обмеження. Брак фахівців та бюджетів для цифрових стратегій – досить поширена проблема для малих та середніх підприємств. Як наслідок, рішення часто можуть прийматися хаотично, на основі інтуїції, а не ретельної аналітики даних, що призводить до неефективної комунікації та збитків. Сюди ж можемо віднести проблему відсутності кризового управління в онлайн. Завдяки соціальним мережам та інтернету негатив поширюється швидше та вимагає постійного моніторингу, але «багато підприємств не мають відповідних інструментів боротьби з цим явищем» [1, с. 31].

Яскравим прикладом вдалої адаптації до цифрових викликів є комунікаційна стратегія українського необанку «Monobank». Традиційно банківська сфера асоціювалася зі складністю, бюрократією та сухим офіційним тоном. Але стратегія цієї компанії пішла «від супротивного», реалізувавши концепцію «lovemark» – «маркетингову стратегію, що передбачає побудову не

просто бренду, а емоційного символу, який викликає довіру, захоплення й відчуття приналежності» [3]. З-поміж основних факторів успішного виконання цих завдань слід назвати такі:

- Відмова від канцеляризмів на користь простої, іноді навіть сленгової мови, зрозумілої «цифровому поколінню».
- Маскот як емоційний якір. Використання персонажа (Кота) дозволило гейміфікувати фінансові процеси, знизивши стрес користувача від взаємодії з грошима.
- Спільноточентричність. Бренд створив навколо себе ком'юніті, де служба підтримки спілкується не скриптами, а як жива людина [1].

Цей кейс доводить, що в цифрову епоху перемагає не той, хто виглядає «найсерйознішим», а той, хто скорочує емоційну дистанцію з клієнтом, перетворюючи рутинну послугу на позитивний досвід.

У процесі нашого дослідження також було визначено принципи, на яких повинна базуватися комунікаційна стратегія сучасного підприємства, для подолання вище окреслених проблем. Коротко схарактеризуємо їх.

1. Зміна підходу від B2B (Business to Business) / B2C (Business to Consumer) до H2H (Human to Human). В умовах цифровізації зростає цінність емпатії. Бренди повинні демонструвати «людське обличчя», соціальну відповідальність та щирість, відходячи від «корпоративного офіціозу».

2. Гнучкість замість жорсткого планування. Сучасна стратегія – це не документ на 100 сторінок, затверджений на рік вперед. Це набір гіпотез та принципів, які дозволяють компанії швидко адаптуватися під різні ситуації та зміни в настроях суспільства. Здатність підприємства миттєво реагувати на інфоприводи та кризові ситуації стає конкурентною перевагою.

3. Гіперперсоналізація через ШІ. Використання штучного інтелекту не лише для генерації контенту, але й для прогнозування потреб споживача та надання пропозиції у найбільш релевантний момент.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що успішна комунікаційна стратегія в цифровому середовищі сьогодні – це динамічна система, яка поєднує технологічні інструменти аналітики з креативним та етичним підходом до створення контенту.

Варто також підкреслити, що підприємства, які ігнорують зміни в алгоритмах платформ та поведінкових факторах аудиторії, ризикують втратити ринкові позиції.

Також необхідно наголосити, що майбутнє цифрових комунікацій, на думку дослідників, лежить у площині балансу між автоматизацією процесів та збереженням емоційного зв'язку зі споживачем.

Джерела та література

1. Божок А. Тенденції цифрового маркетингу: інструменти залучення споживачів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 1 (25). С. 27-32. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-1\(25\)-27-32](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-1(25)-27-32) (дата звернення: 13.11.2025)

2. Латишев К., Мороз О., Білик М. Модель реалізації комунікаційної стратегії брендів у цифровому середовищі. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2023. Т. 318, № 3. С. 186-191. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-318-3-29> (дата звернення: 13.11.2025).

3. Як побудувати лавмарк українськості в диджиталі. *Bazilik Media*. URL: <https://bazilik.media/iak-pobuduvaty-lavmark-ukrainskosti-v-dydzhytali/> (дата звернення: 14.11.2025).

4. The future of work after COVID-19 / S. Lund et al. *McKinsey & Company*. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/the-future-of-work-after-covid-19> (дата звернення: 13.11.2025).

Анна Карпенко

Науковий керівник – к.філол.н., доцентка Дорошенко С.М.

м. Полтава

СОЦМЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ УНІВЕРСИТЕТУ

У сучасному цифровому середовищі соціальні мережі відіграють ключову роль у формуванні публічного образу організацій, зокрема закладів вищої освіти [1, с. 17]. Вони забезпечують можливість швидкої та двосторонньої комунікації, дозволяють підвищувати впізнаваність бренду, презентувати переваги навчального закладу та створювати позитивний імідж серед цільових аудиторій. Університети, які активно використовують онлайн-платформи, отримують стратегічні переваги в комунікації з абітурієнтами, студентами, партнерами та громадськістю [2, с. 50].

Формування іміджу університету в цифрових каналах ґрунтується на системності комунікацій, створенні якісного контенту та здатності адаптувати інформацію до потреб різних аудиторій. Використання таких платформ дає можливість демонструвати не лише офіційні новини, а й життя університетської спільноти, що значно підвищує рівень довіри. Завдяки використанню фото-, відеоконтенту, інтерактивів, прямих ефірів та швидких форматів, вищі навчальні заклади можуть формувати образ відкритого, сучасного та конкурентоспроможного освітнього середовища [1, с. 20]. Важливим складником іміджевої діяльності є відповідь на коментарі, зворотний зв'язок і оперативне реагування на потреби аудиторії.

В ефективності роботи університету з соціальними мережами значну роль відіграють такі фактори: регулярність публікацій, різноманіття форматів контенту, використання сучасних трендів та відповідність інформації комунікаційній стратегії закладу [1, с. 22]. Вони виступають платформою для презентації досягнень у науковій, освітній, культурній та міжнародній діяльності. Важливою перевагою таких онлайн-сервісів є можливість створення

відчуття спільності: студенти самі поширюють контент, стають амбасадорами університету та сприяють зміцненню його іміджу [2, с. 55].

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» має активні офіційні сторінки у Facebook, Instagram, TikTok та YouTube, які демонструють системний підхід до цифрових комунікацій. Університет регулярно публікує новини, висвітлює освітні та наукові проєкти, міжнародні партнерства, досягнення студентів і події кампусу. Особливістю є орієнтація на молодіжний контент у візуальних соцмережах, використання інтерактивів, динамічних відео та репортажів зі студентських заходів. Комунікації університету вирізняються відкритістю, доступністю та вмінням поєднувати офіційний і неформальний контент. Такий підхід сприяє формуванню позитивного іміджу закладу як сучасного, активного, інноваційного й близького до молоді [3].

Приклад Полтавської політехніки демонструє, що медіаплатформи можуть ефективно поєднувати інформативність і емоційний компонент, що є ключовим для формування позитивного іміджу. Використання сучасних форматів, трендів і візуальної естетики дозволяє університету привертати увагу абітурієнтів та утримувати інтерес студентської аудиторії.

Отже, соціальні мережі є одним із найефективніших інструментів формування позитивного іміджу університету. Вони дозволяють комплексно презентувати діяльність закладу, адаптувати інформацію до різних аудиторій, підсилювати репутацію та забезпечувати відкритість.

Джерела та література:

1. Батичко Г. І. Соціальні мережі як чинник формування позитивного іміджу та простір позиціонування університету на ринку освітянських послуг / Г. І. Батичко, О. Р. Велієва // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія. 2012. Вип. 3. С. 17–25.

2. Жарська І.О., Зінковська Д.В. Використання Інтернетсередовища для просування освітніх послуг вищих навчальних закладів. *Вісник КНУТД. Сер. Економічні науки*. 2015. № 1 (83). С. 49–58.

3. Офіційна сторінка Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». URL: https://nupp.edu.ua/?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 11.11.2025).

Адріана Федас

Науковий керівник – к. філол. н., доцентка Дерев'янка Л. І.

м. Полтава

ОФІЦІЙНИЙ ВЕБСАЙТ ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЇ

У сучасних умовах розвитку інтернету незалежно від того, до якої організаційно-правової форми належить організація, у її діяльності необхідно застосовувати ефективні засоби інформаційних технологій, що сприяють реалізації завдань з обслуговування клієнтів на якісно новій цифровій основі. Необхідно не лише створити та розмістити інформаційний ресурс у мережі, але й забезпечити його ефективність. Остання реалізується в широкому наборі сервісів, які відповідають потребам користувачів та враховують їхні вподобання.

Сьогодні юридичні особи обирають цифрові технології для того, щоб розширити свої послуги та напрями роботи, наблизитися до потенційних клієнтів і стати привабливішими для них у нинішньому інформаційному середовищі. Підприємство, яке не використовує такі технології для розвитку та просування своїх товарів і послуг, програє в конкурентній боротьбі серед однопрофільних підприємств. Стратегічне використання цифрових платформ та інструментів може допомогти компанії залучити до співпраці свою аудиторію, а також допомогти урізноманітнити шляхи доходів.

Технологічна трансформація підприємств, яка пов'язана з автоматизацією та комп'ютеризацією, призводить до структурних змін і відбувається за декількома основними напрямками:

- опанування цифрового інструментарію співробітниками;
- створення цифрових активів: сайтів, порталів, цифрових бібліотек;
- оновлення інформаційних продуктів і послуг, зокрема впровадження їхніх віртуальних форм;
- репрезентація діяльності в цифровому медіапросторі;
- інтеграція до європейського та світового цифрового ландшафту;
- використання новітніх медіа для створення та постійного оновлення контенту.

Сучасні фірми активно розвивають свою діяльність у віртуальному медіапросторі через різноманітні комунікаційні засоби, а саме: інформаційні портали, вебсайти, електронні колекції, блоги, форуми, соціальні мережі тощо.

Найпопулярнішим інструментом інтернет-просування є вебсайт, оскільки дозволяє підприємству отримувати додатковий прибуток, рекламувати свою продукцію, розміщувати документи й матеріали, спілкуватися з потенційними клієнтами для налагодження довгострокових партнерських відносин і застосовувати всі необхідні інструменти маркетингу в комплексі. Вебсайт установи також використовують для просування іміджу, представлення і оперативного рекламування всіх аспектів діяльності та різноманіття послуг, що, своєю чергою, незмірно підвищує престиж закладу [2, с. 215].

Обов'язковими елементами сучасного вебсайту є інформація, дизайн, безпека, конфіденційність та функціональність, можливість зворотного зв'язку, індивідуалізація, навігація, синхронізація інформації на різних платформах та сервісах, можливість демонстрації товару тощо. Ще однією важливою характеристикою функціональності сайту є його юзабіліті, що визначає, наскільки зручно користуватися онлайн-ресурсом. Показник того, що юзабіліті

на високому рівні є збільшення часу, який користувачі проводять на сайті, і кількості вебсторінок, які кожен із них переглядає за один сеанс [1, с. 22].

Сайт можна зробити за допомогою онлайн-конструктора, методом придбання шаблону сайту або шляхом розроблення унікального дизайну та адаптації до браузера [4, с. 358]. Наприклад, онлайн-конструктори забезпечують швидке створення вебресурсів, проте їхній функціонал досить обмежений. Використання готових шаблонів забезпечує баланс між швидкістю розроблення, індивідуальністю дизайну й технічною оптимізацією. Натомість розроблення унікального дизайну передбачає повний цикл створення вебсайту, зокрема: проектування структури інтерфейсу, програмну реалізацію і тестування сумісності з різними браузерами та пристроями.

Сайт є найважливішим інструментом онлайн-просування компанії. За умови наявності стратегічного мислення він може стати найбільшим джерелом зростання бізнесу. Оптимізований вебсайт забезпечує брендований клієнтський досвід, який відповідає на запитання та демонструє унікальну цінність пропозицій підприємства. Кожен аспект присутності бренду в інтернеті походить від сайту [3].

Отже, вебсайт – це динамічний засіб упровадження нових технологій просування продукції чи послуг організації в інтернеті. Ефективність його функціонування є важливим індикатором результативності маркетингової діяльності підприємства в цифровому середовищі, адже саме вона визначає здатність організації сформувавши соціальну привабливість та позитивний імідж, а також забезпечити відкритість діалогу зі споживачами, партнерами й конкурентами.

Джерела та література

1. Васильченко Л. С., Якушев О. В., Литвин С. В. Вебсайт підприємства як ефективний інструмент маркетингових комунікацій в мережі Інтернет. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. Херсон : ХНТУ, 2020. №1 (72). Частина 2. С.19–24.

2. Карпій О. П., Виноградська Ю. А. Вебсайт підприємства як засіб управління маркетинговою діяльністю. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична.* 2022. № 34. С. 213–219.

3. Мозгова Г., Євтушенко В., Білоконь В. Види сайтів – основного інструменту інтернет-маркетингу. *Економіка та суспільство.* 2021. № 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-40>.

4. Пономаренко І. В., Сапян А. С. Вебсайт як ефективний інструмент інтернет-маркетингу для досягнення стратегічних цілей компанії. *Інфраструктура ринку.* 2019. Вип. 31. С. 354–361.

Катерина Штрикуль

Науковий керівник – к.філол.н., доцентка Чередник Л.А.

м. Полтава

ЕМОЦІЙНА РЕКЛАМА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА СПОЖИВАЧА

У сучасному маркетинговому середовищі реклама дедалі частіше звертається не лише до раціональних аргументів (ціна, якість, функції), але й до емоційних стимулів з метою встановити більш глибокий зв'язок зі споживачем. Емоційна реклама, тобто така, що апелює до почуттів, створює емоційні асоціації, прихильність чи емоційний резонанс, вважається потужним інструментом впливу на поведінку споживача.

Нагадаємо, що емоціями називають такі психічні процеси, в яких людина безпосередньо особисто переживає своє ставлення до тих чи інших явищ навколишньої дійсності чи в яких одержують своє суб'єктивне відображення різні стани її організму.

У психології вважається, що численні людські емоції можуть бути описані декількома базовими складниками, а саме: любов, радість, щастя, подив, сум, страждання, страх, гнів, лють, відраза, презирство, провина та ін. Вони виражаються у безлічі індивідуальних особливостей. Наприклад, прояв

люті чи страху в одного відбувається зовсім інакше, ніж у іншого. Тобто, безпосереднє переживання явищ і ситуацій, які мають вплив на індивіда, здійснюється в різноманітних формах емоційних переживань, що відкладаються в емоційній пам'яті. На емоційну пам'ять сильний вплив чинить яскравість вражень.

Як відомо, у людей, крім зорової, дуже стійкої пам'яті, є пам'ять емоційна, що працює за принципом: приємно – неприємно, сподобалося – не сподобалося. Рекламні матеріали неминуче навіюють неусвідомлені емоційні образи. Відповідно до психосемантичних шкал емоційний образ чогось може бути описаний як новий чи старий, швидкий чи повільний, свіжий чи черствий, гладкий чи шорсткий, свій чи чужий тощо. На думку вчених, пам'ять на емоційні образи та емоційні стани – одна з найміцніших.

З огляду на все вище сказане, емоційна реклама спрямована на активізацію емоцій людини, звертається до її почуттів, до підсвідомої сфери і викликає почуттєві образи і спогади. Емоції в рекламі можуть виступати каталізатором вибору, зміни ставлення або дії. Згідно з дослідженнями, «рекламні звернення з емоційним компонентом створюють більш глибокий зв'язок бренду зі споживачем, ніж чисто раціональні аргументи» [1].

У сучасних умовах інформаційного перевантаження рекламні повідомлення з раціональними аргументами дедалі частіше втрачають здатність впливати на вибір споживачів. Тому рекламодавці звертаються до емоційних механізмів переконання, які забезпечують глибший контакт із цільовою аудиторією та підсилюють запам'ятовуваність повідомлень. Тобто, емоції перетворюються на один із ключових чинників привернення уваги до рекламного продукту та формування первинного інтересу до бренду. Саме тому емоційна реклама сьогодні розглядається як важливий інструмент комунікативного впливу, що дозволяє встановлювати емоційний зв'язок між брендом і споживачем.

Із давніх-давен відомо, що маркетинг як наука та практика, спрямований на виявлення, задоволення та прогнозування потреб споживачів шляхом створення цінності для них і компанії. Однією з ключових цілей маркетингу є формування лояльності до бренду та стимулювання повторних покупок. У цьому контексті емоційна реклама є надзвичайно важливим інструментом маркетингової стратегії, оскільки вона дозволяє не лише інформувати споживача про продукт, але й створювати сильний емоційний зв'язок із брендом. Використання емоцій у рекламних кампаніях допомагає підвищувати впізнаваність бренду, формувати позитивне ставлення до товару та стимулювати поведінку споживачів через асоціації з бажаними емоціями, такими як радість, задоволення, безпека чи захоплення. Тобто, маркетинг «у поєднанні з емоційною рекламою стає потужним механізмом впливу на споживача, забезпечуючи стратегічні переваги компанії на конкурентному ринку» [3, с.639].

Важливо підкреслити, що психологічний механізм емоційного впливу ґрунтується на особливостях людського сприйняття. Емоційні стимули обробляються мозком швидше, ніж раціональні, тому споживач часто спочатку реагує емоційно, а вже потім логічно обґрунтовує свій вибір.

На думку дослідників, емоційна реклама діє через декілька потужних механізмів. Перший – це формування емоційного зв'язку з брендом. Позитивні емоції у рекламному повідомленні створюють відчуття довіри та симпатії, що згодом трансформується у лояльність до бренду. Саме тому бренди часто використовують теплі, зворушливі сюжети, образи сім'ї, дітей, домашніх тварин, а також ностальгічні мотиви, які «уможливлюють створити психологічний комфорт і позитивну атмосферу» [4].

Інший механізм – підсилення запам'ятовуваності рекламного контенту. Емоційно забарвлені повідомлення зберігаються у пам'яті довше і відтворюються точніше, ніж нейтральні чи суто раціональні. Емоція, яка супроводжує рекламне звернення, діє як «якір», що фіксує увагу на бренді.

Тому компанії активно застосовують гумор, драматизм, музику та візуальні образи, здатні викликати сильний емоційний резонанс.

Третій механізм пов'язаний із формуванням соціальних установок та ціннісних орієнтирів. Емоційна реклама здатна виконувати не лише комерційну, а й соціальну функцію: змінювати моделі поведінки, впливати на ставлення до суспільних проблем і стимулювати відповідальність. Саме тому емоційні прийоми широко використовуються у соціальних кампаніях, спрямованих на боротьбу з насильством, безпеку на дорогах чи екологічну свідомість.

Четвертий механізм – вплив на купівельну поведінку. Емоції можуть суттєво зменшувати рівень критичного мислення, що сприяє імпульсивності під час вибору товарів, особливо в умовах онлайн-середовища. Цим активно користується цифрова реклама – «алгоритми підбирають емоційні, яскраві повідомлення, здатні викликати миттєву реакцію та стимулювати швидке рішення щодо купівлі» [4].

Із практичного погляду, емоційна реклама є ефективною лише тоді, коли вона відповідає цільовій аудиторії та гармонійно поєднується з позиціонуванням бренду. Важливими є правильний вибір домінуючої емоції, використання візуальних, аудіальних та сюжетних засобів, а також створення цілісної історії – сторітелінгу, який викликає емпатію та підсилює довіру. І навпаки, недоречне або надмірне використання емоцій може призвести до втрати довіри, оскільки маніпулятивність у рекламі сьогодні викликає різку негативну реакцію аудиторії.

Нині емоційні рекламні апеляції поділяють на позитивні (радість, гумор, ніжність, почуття захисту) та негативні (страх, тривога, жаль, шок). Позитивні, зазвичай, формують довготривалу прихильність, тоді як негативні ефективні для соціальної реклами, де потрібно спровокувати переоцінку поведінки чи зупинити небажану дію (наприклад, реклама безпеки на дорозі). Важливо, що, згідно з дослідженнями, надмірне використання страху може викликати

протилежний ефект – «уникнення інформації або зниження довіри до бренду» [1].

В українському медіасередовищі емоційна реклама набуває особливого значення у зв'язку з підсиленням контекстом війни, соціальними змінами і потребою в позитивних ідентифікаційних образах. Сучасні українські кампанії («Сильні разом», UNITED24, соціальна реклама ЗСУ) активно використовують емоційну символіку витривалості, подяки, єдності та національної гідності, що «сприяє формуванню спільної громадянської ідентичності» [2, с.86].

Отже, емоційна реклама є потужним інструментом впливу на споживача, оскільки дозволяє брендам формувати емоційний контакт, підсилювати запам'ятовуваність повідомлень, впливати на соціальні орієнтири та стимулювати мотивацію до купівлі товару. Її ефективність пояснюється поєднанням психологічних і комунікаційних механізмів, а також здатністю задовольняти потреби людини у співчутті, розумінні та позитивному емоційному досвіді.

Загалом, емоційна реклама залишається одним із найважливіших інструментів сучасного маркетингового впливу, що потребує виваженого й професійного підходу.

Джерела та література

1. Емоційний напрям рекламного впливу. StudFiles. URL: <https://studfile.net/preview/9934282/page:11/> (дата звернення: 15.11.2025).

2. Киричок А. П. Начерки з розвитку досліджень у галузі кризових комунікацій. *Технологія і техніка друкарства*. 2016. № 4(54). С. 81–87. URL: [https://doi.org/10.20535/2077-7264.4\(54\).2016.99451](https://doi.org/10.20535/2077-7264.4(54).2016.99451) (дата звернення: 16.11.2025).

3. Котлер Ф. К., Келлер К. Л. Маркетинговий менеджмент. Київ : Хімджест, 2008. 720 с.

4. Разумова Г., Гнатченко О. Психологічні механізми впливу реклами на споживача. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. № 1(24). URL: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.24-20> (дата звернення: 15.11.2025).

5. Співаковська Т. В., Співаковський С. В., Царьова Т. О. Емоційний маркетинг у рекламній діяльності в умовах геополітичних викликів: культурно-етичний контекст. *Економіка та суспільство*. Випуск. 78, 2025. URL: <https://www.researchgate.net/publication/>(дата звернення: 16.11.2025).

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Леся Біловус, Наталія Яблонська

м. Тернопіль

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Повномасштабна війна проти України з 2022 року радикально змінила архітектуру національної безпеки, актуалізувавши інформаційний та кіберпростір як ключові сфери гібридного протистояння. Гібридна агресія Росії передбачає комплексний вплив через дезінформацію, маніпулятивні інформаційні кампанії, кіберудары, психологічні операції та порушення роботи критичної цифрової інфраструктури [1]. Тому інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) виступають водночас **каналом атак і інструментом побудови національної стійкості**.

На нормативному рівні захист інформаційного простору закріплено в низці стратегічних документів. Стратегія забезпечення державної безпеки України (2022) визначає інформаційну сферу як один із ключових вимірів сучасних загроз, наголошуючи на необхідності розбудови стійкості держави до інформаційних та кібернетичних впливів [7]. Стратегія інформаційної безпеки України (2021) деталізує завдання держави щодо протидії дезінформації, упередження інформаційно-психологічних операцій та розвитку стратегічних комунікацій [8]. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки» та Розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Стратегії кібербезпеки України» формує організаційну та правову основу функціонування національної системи кіберзахисту [2; 6].

Упродовж 2022-2024 рр. суттєво зросла роль цифрової інфраструктури як елемента *національної стійкості*. Цифрові сервіси держави (зокрема, екосистема «Дія») стали інструментами забезпечення безперервності публічних послуг, що відзначено у звітах Міністерства цифрової трансформації [5]. Збереження функціональності таких сервісів у період кібератак та масштабних обстрілів електромереж довело ефективність української моделі кіберзахисту, у якій поєднуються державні ресурси та підтримка приватного сектору.

Попри значний прогрес у цифровізації, національна система інформаційної безпеки залишається вразливою до складних, комбінованих загроз. Аналіз нормативної бази 2022-2024 рр. свідчить про поступове зміщення акценту від формування рамкових стратегій до практичних механізмів реагування – зокрема, посилення кіберзахисту критичної інфраструктури, створення міжвідомчих центрів моніторингу та оперативної комунікації, а також залучення приватного сектору до забезпечення стійкості цифрових сервісів. Водночас ключовим викликом залишається забезпечення одночасної координації державних структур, місцевих органів влади й громадянського суспільства, що в умовах гібридної війни потребує нових моделей взаємодії.

Сутність інформаційного виміру гібридної війни докладно аналізує С. Дерев'янку, наголошуючи, що інформаційні операції, маніпулятивні наративи та психологічні атаки спрямовані на підрив суспільної довіри та деморалізацію населення [1]. ІКТ у цьому контексті стають ключовим інструментом ведення боротьби: соціальні мережі, месенджери, цифрові ЗМІ використовуються як канал впливу, а також як поле формування власних контрнарративів.

Одним із центральних напрямів державної політики після 2022 року стала розбудова *стратегічних комунікацій*. У цьому процесі провідну роль відіграє Центр стратегічних комунікацій, який системно аналізує дезінформаційні кампанії, координує державні комунікації, здійснює оперативне спростування

фейків та формує інформаційну культуру суспільства [10]. Використання сучасних цифрових платформ забезпечує швидкість поширення достовірної інформації, що є критично важливим у період інтенсивних атак.

Підвищення рівня *цифрової стійкості (digital resilience)* стало окремим об'єктом дослідження українських учених. Слюсар В., Яблонська Н., Зайко Л., й Панченко Н. підкреслюють, що підготовка фахівців з національної безпеки та освітян потребує систематичного формування цифрових компетентностей: уміння працювати з ІКТ, розуміти природу інформаційних загроз, відрізнити достовірні джерела від маніпулятивних, застосовувати захисні цифрові практики [9]. Цифрова стійкість розглядається не лише як технічна навичка, а як *інтегральний компонент безпекової культури*.

Особливу роль в інформаційній безпеці відіграє *медіаграмотність населення*. Н. Заріцька показує, що медіаграмотність виступає базовим інструментом боротьби з фейками, маніпуляціями та мовою ворожнечі, допомагаючи громадянам критично осмислювати інформаційні потоки й розпізнавати ознаки психологічних операцій противника [3]. На тлі гібридної агресії медіаграмотність набуває статусу елементу національної стійкості та предметної складової цивільної оборони.

Сучасні дослідження підкреслюють, що медіаграмотність і цифрова компетентність впливають не лише на індивідуальну здатність розпізнавати фейки, але й на загальний рівень соціальної згуртованості та психологічної стійкості суспільства. На практиці підвищення рівня медіаграмотності сприяє зменшенню ефективності інформаційно-психологічних операцій Росії та підсилює внутрішню здатність громад до самоорганізації під час кризових ситуацій.

Дуже важливим є внесок *громадянського суспільства* у протидію інформаційним загрозам. Аналіз діяльності ГО «Детектор медіа», проведений Ковальновою Т., Токар Ю. і Колодич Ю., демонструє, що регулярний моніторинг медіапростору, фактчекінг, викриття російських пропагандистських

нарративів та аналітичні огляди значно підсилюють державні зусилля з інформаційної безпеки [4]. Важливо, що така діяльність активно використовує цифрові технології: автоматизовані інструменти пошуку фейків, онлайн-бази даних, інтерактивні формати пояснення.

Ефективність фактчекінгових ініціатив підтверджує й дослідження А. Шуби, яка аналізує розвиток українських платформ перевірки фактів та їх роль у підвищенні якості інформаційного середовища [11]. Науковиця підкреслює, що завдяки розвитку ІКТ фактчекінг стає не лише журналістською практикою, а й важливою складовою інформаційної безпеки.

Після 2022 року інформаційна безпека дедалі частіше розглядається через призму *освіти та суспільного розвитку*. Освітні інституції інтегрують у навчальні програми елементи медіаграмотності, цифрової грамотності та критичного мислення. В умовах гібридної війни ці компетентності стають такими ж важливими, як і традиційні навички безпеки, оскільки визначають здатність громадян протистояти інформаційним атакам у повсякденному житті.

Попри очевидні досягнення, український інформаційний простір і надалі стикається з низкою викликів, характерних для гібридної війни. Серед них – висока динаміка появи нових форматів дезінформації (зокрема через нейромережі та синтетичний контент), дефіцит фахівців з кібербезпеки, нерівномірний рівень цифрової компетентності населення та потреба у швидшій інтеграції стратегічних комунікацій між державними і недержавними структурами. Сучасні ІКТ дозволяють частково компенсувати ці ризики, проте потребують системного впровадження, сталого фінансування та міжсекторальної координації.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології відіграють ключову роль у зміцненні інформаційного та кібернетичного фронту України. Вони забезпечують оперативність стратегічних комунікацій, підтримують кіберстійкість державних сервісів, підсилюють спроможність громадянського суспільства до протидії маніпуляціям, формують цифрову стійкість і

створюють підґрунтя для безпечного функціонування держави під час гібридної агресії. Перспективними напрямками подальших досліджень є оцінювання ефективності конкретних цифрових інструментів у різних секторах (освіта, державне управління, оборона), аналіз впливу цифрової освіти на стійкість громад та розроблення моделей міжсекторальної взаємодії у сфері інформаційної безпеки.

Джерела та література

1. Дерев'янка С. Гібридна війна: інформаційно-безпековий вимір. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. № 18. С. 101-113.

2. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

3. Заріцька Н. М. Медіаграмотність у контексті забезпечення інформаційно-психологічної безпеки в умовах гібридної війни: результати теоретичного аналізу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Психологія*. 2021. Випуск 4. С. 150-154.

4. Ковальова Т. В., Токар Ю. В., Колодич Ю. О. Протидія інформаційним загрозам в умовах російсько-української війни: роль ГО «Детектор медіа». *Обрії друкарства*. 2024. № 1(15). С. 162-174.

5. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news>

6. Про затвердження плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Стратегії кібербезпеки України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.12.2023 № 1163. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-na-20232024-roky-z-realizatsii-stratehii-kiberbezpeky-ukrainy-i191223-1163>

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки»: Указ Президента України № 56/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>

8. Про Стратегію інформаційної безпеки України: Указ Президента № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0080525-21#Text>

9. Слюсар В., Яблонська Н., Зайко Л., & Панченко Н. Формування цифрової стійкості у підготовці фахівців з національної безпеки та вчителів «Захисту України». *Society and Security*. 2024. № 2-3 (3). С. 106-111.

10. Центр стратегічних комунікацій. URL: <https://spravdi.gov.ua>

11. Шуба А. В. Особливості фактчекінгової діяльності в українському медіа просторі. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73) № 3. С. 346-351.

Руслан Гула, Ірина Передерій

м. Полтава

ВОЄННО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

На сучасному етапі цивілізаційного розвитку людства соціогуманітарний вимір стає тим стратегічним простором, де відбувається найбільш гостра форма ментального когнітивного протистояння. Сьогодні набувають нового змістовного наповнення слова французького мислителя К. Леві-Строса, що ХХІ ст. має стати віком гуманітарним або його не буде зовсім [1, р.6].

Теорія інформаційних воєн містить безліч наукових підходів до визначення сутності цього феномена. Для з'ясування сутності сучасної інформаційної війни та логіки її взаємозв'язку з соціогуманітарними технологіями необхідно проаналізувати етапи її еволюції. Аналіз найпоширеніших концепцій, що розглядають еволюцію інформаційної війни та розвиток її інструментарію, дозволяє виділити три групи підходів, а саме: воєнно-теоретичний, філософсько-науковий та трансформаційно-структурний [2]. В умовах ескалації збройного й інформаційного протистояння російсько-української війни найбільш актуальним нам видається воєнно-теоретичний підхід.

Основним змістом військово-теоретичного знання про еволюцію інформаційної війни є постулювання тези про те, що інформаційна війна діалектично видозмінюється у зв'язку з появою нових концепцій збройного протистояння на відповідних відрізках історичного розвитку суспільства. Відповідно до даного підходу виділяються такі етапи.

Перший етап (IV ст. до н.е. – XVII ст.). Розвиток концепцій збройного протиборства позначений появою стратагеми “Війна є шлях омани” давньокитайського полководця Сунь-Цзи, яка викладена у творі “Мистецтво війни”. Інформаційна війна розглядається як *децепція, як мистецтво обману, військова хитрість*, що застосовуються переважно на полі бою, метою якої є вплив на осіб, що приймають рішення – полководців і правителів [3].

Відмінною особливістю **другого етапу** (XVII–XX ст.ст.) є корінні зміни у формі сприйняття природи і сутності війни, пов'язані з концепцією німецького військового теоретика К. Клаузевіця. Згідно з ним, *війна є продовженням політики іншими засобами*. На думку пруського військового філософа, епоха наполеонівських війн, у яких брали участь не просто обмежені збройні формування, а коаліції держав стала переломним моментом у сприйнятті феномену війни. У праці «Про війну» він перший звертає увагу на духовний фактор у війні: «моральні величини на війні посідають важливе місце... Вони наскрізь просочують усю військову стихію; вони мають найбільшу спорідненість з волею, бо воля є величина моральна, і вони заздалегідь змикаються з нею, зливаються з нею воєдино, а воля – це те, що приводить у рух і керує всією масою матеріальних сил» [4, s. 168]. Але вирішальне значення, за К. Клаузевіцем, є фізичне знищення збройних сил держави-ворога. У цьому ракурсі відбувається переосмислення природи інформаційних війн у бік сприйняття їх як елемента *морально-психологічного забезпечення* ведення бойових дій, що є по суті *допоміжним інструментом*. Так, під час англо-бурської війни (1899–1902) уперше виникає феномен інформування, метою

якого є психологічна підтримка особового складу діючої армії та мобілізація цивільного населення на війну.

Третій етап (1900–1950 рр.) розвитку феномена інформаційної війни пов'язаний зі становленням і еволюцією парадигми «тотальної війни» німецького військового теоретика генерала Е. Людендорфа [5]. Суть цієї концепції зводиться до того, що війну мислять як “війну націй”, і для досягнення перемоги в такій війні, з одного боку, необхідна повна мобілізація всіх ресурсів країни, а з іншого – всебічний вплив на націю супротивника з метою зломити бойовий дух до опору.

Воєнний теоретик Е.Е. Месснер вважав, що у ХХ ст. найбільша зміна характеру війни відбулася у духовній царині. Мобілізація духу власного народу і розщеплення (розкладання) національного духу супротивника з політичною метою стало сенсом боротьби: “у нинішню епоху легше розкласти державу, ніж підкорити її зброєю. Держави стали морально вразливими, тому що ослабло містичне значення держави” [6, р. 66].

У цьому зв'язку інформаційна війна набуває форми *психологічного протиборства*, її технологічний інструментарій має прямий і короткостроковий характер впливу на масову свідомість.

В основі **четвертого етапу** (1950–1990 рр.) розвитку теорії воєн лежить концепція «ядерної війни». Англійський військовий теоретик Б. Ліддел Гарт стверджував, що саме ядерна зброя здійснила кардинальний поворот у сфері ведення бойових дій: відбулася відхід від “гарячих” війн у бік “холодних” сутичок і стратегій непрямих комплексних впливів на противника [7].

Війни цього етапу – це “культурні війни” епохи ядерного світу. Це пов'язано з ескалацією протиборства між двома воєнно-ідеологічними блоками у другій половині ХХ ст. – Варшавським блоком і НАТО. Інформаційна війна того часу набула статусу *ортодоксальної ідеологічної боротьби* й реалізувалася як комплекс прихованих, цілеспрямованих та довготривалих за часом

проведення заходів із впливу на масову свідомість супротивника шляхом переважно маніпулятивних інформаційно-психологічних технологій.

На сучасному етапі (з 1990 р. до теперішнього часу) розвитку теорії війни акценти зміщуються в царину «гібридних» війн. Гібридна війна розуміється як широкий спектр можливостей, вживаних противником для досягнення своїх утилітарних цілей. Це спонсорування та організація «мирних» антиурядових акцій, провокування релігійних і національних конфліктів, розв'язання громадянської війни та використання зовнішньої інтервенції у вигляді «миротворчих» акцій. У науковому дискурсі з'являються концепції проксі-, дистант-, конспієнтальної, преємптивної, ментальної, мережевої, меметичної воєн, де інформаційний складник посідає домінуючі позиції [8, С. 69–116]. Інформаційна війна стає технологічним інструментом у режимі реального часу, де головним об'єктом поразки та знищення стають фундаментальні світоглядні засади соціуму завдяки використанню підштовхувальних, «м'яких» і поведінкових соціальних технологій.

Отже, процес еволюції інформаційної війни та її технологічного інструментарію пов'язаний з концептуальною зміною теорії сутності та змісту війни в ході її історичного розвитку. Прогрес у цьому відношенні слідує від сприйняття її як військової хитрості (децепції) до допоміжного засобу забезпечення війни (морально-психологічне забезпечення) через форму психологічної боротьби (агітація, пропаганда) у бік ідеологічного протипорядку («холодна війна» як неklasична форма війни) і далі до гібридної війни (інформаційна війна як її різновид).

Джерела та література

1. Women's changing ceremonies in Northern Australia / by Catherine H. Berndt ; Description: Paris : Hermann, 1950; 88 p.

2. Інформаційна війна: соціально-онтологічний та мілітарний аспекти. Монографія / Р. Гула, О. Дзьобань, І. Передерій, О. Павліченко, Г. Філь. Київ: «Каравела», 2020, 288 с.

3. Сун Цзи. Мистецтво війни. К.: Андроніум, 2020. 72 с.
4. Clausewitz K. Vom Krieg. Berlin: Ferdinand Dümmler, 1832–1834. 312 s.
5. Ludendorff E. Der Totale Krieg. München, 1935. 128 s.
6. Fridman O. Russian “Hybrid Warfare”: Resurgence and Politicization / Reading Evgeny Messner: The Theory of “Subversion-War” (Myatezhevoyna). Oxford academic, 2018. P. 49–74.
7. Liddell Garth B.H. The strategy of indirect action. London, Faber, 1967. 430 p.
8. Інформаційне протиборство: роль та практика діяльності бібліотек, архівів і музеїв (за досвідом російсько-української війни). Монографія / Р. Гула, І. Передерій, О. Дзьобань, І. Чобіт. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 260 с.

Олена Кравченко

м. Харків

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ І ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Культурна дипломатія є важливим інструментом «м'якої сили», який впливає на міжнародну аудиторію через просування культури, мистецтва, традицій і національних цінностей. У контексті національної безпеки культурна дипломатія відіграє значну роль у протидії дестабілізуючим чинникам, які можуть виникати як ззовні, так і всередині держави. Насамперед, це протидія інформаційним загрозам. Культурна дипломатія допомагає формувати позитивний імідж країни на міжнародній арені, протиборствуючи пропаганді та дезінформації. Розповсюдження правдивої інформації про культуру та досягнення країни дозволяє зменшити вплив ворожих інформаційних кампаній. Це особливо важливо в умовах гібридної війни, коли супротивник намагається дискредитувати країну на міжнародному рівні. Культурна дипломатія в Україні відіграє значну роль у протидії гібридній війні та захисті національної безпеки

в умовах повномасштабній війні РФ, привертаючи увагу світової спільноти до війни, утвердженні самобутності країни на тлі викликів, які створювала та продовжує поширювати російська пропаганда. Гібридна війна, яка поєднує звичайну військову тактику з нетрадиційними стратегіями, такими як дезінформація, психологічна маніпуляція та культурний вплив, використовується росією як засіб для підриву суверенітету та стабільності України [1, с. 37].

Важливим чинником для захисту національної безпеки є консолідація суспільства. Культурна дипломатія сприяє зміцненню національної ідентичності та єдності. Популяризація національних традицій і мови допомагає протистояти внутрішнім розколам, які можуть бути викликані зовнішнім впливом або регіональними протиріччями.

Посилення міжнародної підтримки в умовах гібридної війни, у тому числі через культурну дипломатію, також сприяє збільшенню рівня захисту національної безпеки. Через культурні обміни, мистецькі заходи та освітні програми країна може залучити союзників та партнерів, які підтримують її у питаннях безпеки. Наприклад, проведення фестивалів чи виставок дозволяє зміцнити довіру між країнами й отримати політичну та економічну підтримку.

Захист культурної спадщини відіграє важливу роль у створенні міцного фундаменту національної безпеки. Війна спричинила масштабні руйнування об'єктів культурного значення, таких як музеї, пам'ятки архітектури, храми та бібліотеки. За даними Міністерства культури та інформаційної політики України, станом на кінець 2023 р. було пошкоджено або повністю знищено понад 500 об'єктів культурної спадщини. Серед них – історичні будівлі у Харкові, Маріуполі, Києві та інших містах [2, с. 97]. Станом на жовтень 2025 р., в Україні зруйновано або пошкоджено 1599 пам'яток культурної спадщини внаслідок російської агресії та 2415 об'єктів культурної інфраструктури. Найбільше постраждали пам'ятки у Харківській, Херсонській, Одеській та Донецькій областях [3]. Відновлення таких об'єктів потребує значних

фінансових і технічних ресурсів, які можуть бути забезпечені лише за активної міжнародної підтримки. Культурна дипломатія також зосереджується на збереженні та просуванні національної спадщини. Це включає співпрацю з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО, для захисту об'єктів культурного значення, які можуть стати мішенню під час конфліктів. Проте виклик полягає не лише в збереженні культурної спадщини, але й у мобілізації міжнародної підтримки для цього процесу, оскільки війна триває, і загрози для інших культурних об'єктів залишаються актуальними [4].

Культурна дипломатія відіграє ключову роль у протидії Росії в інформаційній війні. Вона допомагає зміцнювати міжнародну підтримку України, а також підвищує обізнаність світової спільноти про реальну ситуацію в Україні. За допомогою культурної дипломатії, Україна може ефективно боротися з російською пропагандою, яка спрямована на маніпуляцію думкою громадськості.

Таким чином, культурна дипломатія є невід'ємною частиною стратегії забезпечення національної безпеки. Вона поєднує захист культурної ідентичності, протидію зовнішнім загрозам та зміцнення міжнародних зв'язків, сприяючи стабільності та безпеці держави. Культурна дипломатія є важливим інструментом у протидії Росії в гібридній війні. Вона допомагає не лише зміцнювати міжнародну підтримку України, але й підвищувати обізнаність світової спільноти про реальну ситуацію в Україні, що є важливим для боротьби з російською пропагандою та агресією.

Джерела та література

1. Драч В. В. Культурна дипломатія в умовах глобального розвитку суспільств. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2024. № 2. С. 33–38. DOI 10.32461/2226-3209.2.2024.308270

2. Дзюба О. А. Культурна дипломатія України під час повномасштабного російського вторгнення. Магістерська робота. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», ОП «Міжнародні

комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання» / . Вінниця, 2024. 108 с.

3. Горон Д. Через російську агресію в Україні пошкоджені 1599 пам'яток культурної спадщини, — МКСК. URL: <https://detector.media/infospace/article/244588/2025-10-02-cherez-rosiysku-agresiyu-v-ukraini-poshkodzheni-1599-pamyatok-kulturnoi-spadshchynu-mksk>

4. Малюта О. Культурна дипломатія як засіб збереження української державності. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Львів: Видавництво "Світ", 2023. № 38. С. 153–170.

Ольга Мізіна

м. Полтава

МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ФЕЙКОВИХ НОВИН ТА МАНІПУЛЯЦІЙ У МЕДІАПРОСТОРІ УКРАЇНИ

У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та зростання ролі соціальних мереж інформаційний простір України зазнає суттєвих трансформацій. Поряд із розширенням можливостей комунікації, доступу до даних та формування громадської думки спостерігається й інша тенденція – активне поширення фейкових новин, дезінформації та маніпулятивних медіаповідомлень.

Ці явища стають інструментом впливу на політичні процеси, соціальну стабільність, безпекові аспекти держави та поведінку окремих громадян. Особливу актуальність проблема набуває для України в умовах інформаційної війни, коли медіапростір стає ареною боротьби за інтерпретацію фактів, формування наративів і конструювання альтернативної реальності. У таких умовах виявлення неправдивої інформації та протидія маніпуляціям є не лише завданням журналістів і фактчекерів, а й важливим елементом медіаграмотності суспільства.

На сьогодні соціальні мережі в нашій країні в умовах війни є основним каналом поширення як правдивих новин, так і дезінформації, Україні необхідно мати ефективні механізми швидкого виявлення неправдивих повідомлень. Оперативна ідентифікація фейків дає змогу мінімізувати їхній негативний вплив на суспільну думку, запобігати панічним настроям та забезпечувати інформаційну безпеку держави.

Поєднання автоматизованих алгоритмів, зокрема систем аналізу тексту, машинного навчання та детекторів аномалій із професійною роботою фактчекерів, створює оптимальну модель роботи. Машини здатні швидко обробляти великі масиви контенту, виділяти підозрілі повідомлення та формувати первинні сигнали. Людські експерти, своєю чергою, забезпечують глибоку перевірку, контекстуальний аналіз і верифікацію висновків. Такий комплексний підхід не лише розширює масштаби моніторингу, а й підвищує точність та вірогідність аналітичних результатів [1, с. 34].

Виявлення фейкових новин у сучасному медіапросторі ґрунтується на використанні різних підходів, кожен з яких має свої сильні сторони та обмеження. Ось деякі з сучасних підходів до виявлення фейків: ручний фактчекінг, rule-based, ML, DL, hybrid. Спробуємо визначити найефективніші методи виявлення фейкових новин та маніпуляцій у медіапросторі України.

Під час ручного фактчекінгу (manual fact-checking) медіаексперти й аналітики вручну перевіряють інформацію, порівнюючи з надійними джерелами, офіційними даними, експертними коментарями та контекстом події. Висока точність і глибина аналізу, можливість урахувати контекст, підтекст, риторику, маніпулятивні техніки, ситуації, коли аналітик помічає нюанси, які машинний алгоритм може пропустити надають перевагу цьому методу. Натомість ручна перевірка інформації займає багато часу, має обмежену масштабованість, не завжди миттєво реагує на масові вкидання дезінформації, маніпулятивних матеріалів та швидко тиражованих фальшивих новин.

В Україні вже сформувалася розвинена екосистема фактчекінгу, яка поєднує зусилля медіа, громадських організацій та незалежних аналітичних ініціатив. Однією з ключових платформ є нині добре відомий флагманський проєкт StopFake, що спеціалізується на викритті російської пропаганди, перевірці вірусних фейків та освітній діяльності [2]. Проєкт активно застосовує як ручний аналіз, так і автоматизовані інструменти моніторингу інформаційного простору. Іншим важливим гравцем є фактчекінговий проєкт незалежної аналітичної платформи «Вокс Україна» [3]. Команда VoxCheck фокусується на перевірці заяв українських політиків, аналізі медійних маніпуляцій та створенні аналітичних баз даних, що дають змогу відстежувати тенденції у політичній комунікації. До екосистеми також входять фактчекінгові проєкти низки українських медіа та НГО: «По той бік новин» [4], ініціативи Detector Media [5], а також регіональні й тематичні команди, що спеціалізуються на окремих видах дезінформації. Вони відіграють важливу роль у моніторингу соцмереж, оперативній перевірці вкидів і поширенні матеріалів медіаграмотності. У сукупності ці проєкти формують багаторівневу систему протидії фейкам в Україні, яка поєднує експертизу, технології та суспільну просвітницьку діяльність.

Один із найстаріших та найструктурованіших підходів до автоматичного виявлення фейкових новин і маніпулятивного контенту є Rule-based системи. Вони базуються на основі заздалегідь визначених експертами правилах, шаблонах і логічних умовах, які дозволяють відфільтрувати потенційно неперевірену інформацію. Алгоритм працює за визначеним набором правил, а саме, виявленням фейків за словниками, шаблонами, структурними ознаками, типовими маркерами маніпуляцій та виявленням фейків. Ось деякі приклади правил, які використовують такі системи: 1) лінгвістичні правила: наявність емоційних маркерів: «Шок!», «Зрада!», «Сенсація!», «Шокуючі подробиці» тощо; вживання модальних конструкцій: «ймовірно», «можливо», «кажуть», «за невідтвердженими даними»; невідповідність відмінків, граматичні аномалії, що

часто зустрічаються у бот-контенті; 2) структурні правила: відсутність посилання на джерело; посилання на невідомі або сумнівні домени (наприклад, з дивними URL); хронологічні суперечності в тексті; 3) фактологічні правила: згадка організацій, подій або фактів, яких не існує; наведення неможливих фізичних параметрів (наприклад, військова техніка зі швидкістю, що суперечить реальності); метадані та технічні правила; надто часте повторення публікації в короткий проміжок часу; нетипові часові патерни (активність облікового запису вночі за київським часом); використання однотипних картинок або шаблонів бот-мереж. Rule-based системи в українському медіапросторі активно застосовуються як державними структурами, так і медіа, громадськими організаціями та волонтерськими проектами, які займаються виявленням фейків, бот-мереж і пропагандистських вкидів. Вони працюють як окремі інструменти, так і компоненти більших аналітичних платформ.

Прикладами реалізації Rule-based системи в українському медіапросторі є фактчекінгові медіапроекти (StopFake [2], VoxCheck [3], BezBrekhni [6]), системи моніторингу соцмереж (LetsData [7], SemanticForce [8], InfluenceMonitoring [9]); українські аналітики відкритих джерел інформації (Molfar, InformNapalm, волонтерські групи у Telegram) застосовують rule-based сценарії для відстеження фейкових акаунтів; виявлення інформаційних операцій за шаблонними слідами; визначення підозрілих джерел за ключовими поведінковими параметрами. Практичні приклади правил, характерних для автоматичного виявлення фейкових новин і маніпулятивного контенту в Україні – це лінгвістичні маркери роспропаганди («київський режим», «українацисти», «влада кинула людей», «все програно»); нарративні патерни («Захід втомився від України», «Україна капітулює», «Українці самі підірвали...»).

Гібридні методи виявлення фейкових новин поєднують у собі переваги кількох підходів – rule-based, ML та DL – для досягнення максимальної точності, швидкості та масштабованості. Система працює у багатоваріантовому

режимі, де кожен рівень компенсує слабкості іншого. Rule-based фільтр виявляє найочевидніші ознаки фейків: відомі пропагандистські кліше; маркери емоційної маніпуляції; шаблонні фрази бот-мереж; наративи, характерні для певних акторів. ML-класифікатор аналізує текст на основі статистичних закономірностей: структуру; лексику; схожість з уже відомими фейками. На цьому етапі відсіюється більша частина підозрілого контенту. DL-модуль виконує складні задачі: глибинний семантичний аналіз; визначення прихованих маніпуляцій; аналіз відео та зображень; виявлення дипфейків; аналіз авторського стилю. Завдяки людській перевірці контент, який моделі класифікують як «підозрілий», передають експертам-фактчекерам. Також відбувається зворотний зв'язок (feedback loop), коли експерти уточнюють оцінки; система навчається на нових прикладах; правила оновлюються; моделі стають точнішими.

Перевагами гібридного підходу є: 1) найвища точність, коли комбінація різних інструментів дає змогу виявляти як прості фейки, так і складні маніпуляції; 2) висока масштабованість, алгоритми автоматично обробляють великий потік контенту, а людина працює лише зі складними випадками; 3) стійкість до нових типів дезінформації, моделі ML/DL навчаються на нових патернах, а rule-based правила оновлюються вручну; 4) можливість роботи з мультимедіа, гібридні системи охоплюють текст, фото, відео та аудіо; 5) мінімізація помилок, нейромережі компенсують «жорсткість» правил, а люди – можливі похибки алгоритмів.

В українському медіапросторі гібридні підходи використовуються у фактчекінгових організаціях, про які вже згадувалося раніше (StopFake, VoxCheck, Рейтинг довіри, проекти НГО), що комбінують rule-based аналіз і ML-моделі для швидкого сортування контенту; системах моніторингу соцмереж та телеграм-каналів. Волонтерські ініціативи та IT-команди використовують ML для аналізу поведінкових патернів, а експерти — для глибинної перевірки. В аналітичних центрах проекти з аналізу

пропагандистських наративів, у яких застосовують методи машинного навчання та глибинні нейронні мережі для розпізнавання семантичних атак у російських інформаційних кампаніях. Гібридні моделі застосовують у системах раннього попередження про інформаційні атаки.

Ручний фактчекінг дає високу точність, але не масштабується; rule-based системи швидкі, але негнучкі; ML і DL демонструють високу ефективність, але залежать від якості даних. Найефективнішими виявляються гібридні моделі, які поєднують алгоритми та експертні оцінки, забезпечуючи найкращий баланс між швидкістю, точністю та надійністю. Отже, гібридні методи – це найефективніший сучасний підхід до боротьби з фейками, оскільки вони поєднують швидкість алгоритмів і точність експертів, охоплюють усі типи дезінформації, адаптуються до нових маніпуляцій, забезпечують найвищий рівень інформаційної безпеки в умовах війни.

Проблема поширення фейкових новин та інформаційних маніпуляцій в Україні набуває особливої гостроти в умовах гібридної війни та інтенсивного використання цифрових медіа. Проведений аналіз засвідчує, що ефективно протидіяння дезінформації можливе лише за умови комплексного підходу, який поєднує різні методи перевірки інформації. Ручний фактчекінг залишається важливим інструментом глибокого аналізу та підтвердження достовірності даних, однак його масштабованість є обмеженою. Rule-based системи забезпечують швидке виявлення типових пропагандистських патернів, але не завжди успішно реагують на нові чи нестандартні форми маніпуляцій.

Алгоритми машинного навчання (ML) та глибинного навчання (DL) демонструють значно вищу ефективність у виявленні прихованих змістових ознак фейків, автоматизації моніторингу великих обсягів контенту та аналізі мультимедійних матеріалів, таких як зображення та відео. Найвищі результати забезпечують гібридні (hybrid) підходи, що комбінують переваги rule-based методів, алгоритмів ML/DL та експертної ручної перевірки, створюючи багаторівневу та гнучку систему виявлення маніпуляцій.

Українські фактчекінгові ініціативи успішно застосовують змішані підходи, удосконалюючи механізми інформаційної безпеки держави. Таким чином, недефективною стратегією протидії дезінформації в сучасному медіапросторі України є інтеграція автоматизованих алгоритмів і людської експертизи, що забезпечує як масштабованість, так і високий рівень точності під час роботи з фейковими матеріалами.

Джерела та література

1. Горбань Ю. Інформаційні операції та дезінформація: методи протидії. Київ : НІСД, 2021. 64 с.
2. StopFake.org – український проєкт з перевірки фактів. URL: <https://www.stopfake.org> (дата звернення: 15.11.2025).
3. VoxCheck : фактчекінговий проєкт Київської школи економіки. URL: <https://voxukraine.org/voxcheck> (дата звернення: 15.11.2025).
4. По той бік новин. URL: <https://behindthenews.ua/> (дата звернення: 15.11.2025).
5. ГО «Детектор медіа». URL: <https://surl.li/yeknes> (дата звернення: 15.11.2025).
6. Фактчек-проєкт «Без брехні», заснований Громадською організацією «Центр аналітики і розслідувань». URL: <https://without-lie.info/> (дата звернення: 15.11.2025).
7. Прогноз ризиків і дезінформації. Український стартап LetsData URL: <https://salo.li/4E94375/> (дата звернення: 15.11.2025).
8. Модуль SemanticForce. Захист від дезінформації (DRP). URL: <https://semanticforce.ai/ua/products/digital-risk-protection> (дата звернення: 15.11.2025).
9. InfluenceMonitoring. Моніторинг Соцмереж та ЗМІ URL: <https://salo.li/2B7E80C> (дата звернення: 15.11.2025).

КОНЦЕПТ «БІОПОЛІТИКИ» М. ФУКО В ЕПОХУ КІБЕРВІЙНИ

Концепт біополітики, розроблений французьким філософом Мішелем Фуко в другій половині ХХ століття, став фундаментальним для розуміння трансформації механізмів влади в модерному суспільстві. У своїх лекціях у Колеж де Франс 1978–1979 років, опублікованих під назвою «Народження біополітики», М. Фуко здійснює зсув від аналізу дисциплінарної влади, спрямованої на індивідуальне тіло, до біополітики як форми управління населенням на рівні біологічного життя виду *Homo sapiens*.

Біополітика фокусується не на репресивному контролі, а на продуктивному втручанні: регулюванні народжуваності, смертності, здоров'я, гігієни, міграційних потоків та економічної продуктивності популяції через статистичні прогнози, медичні практики та економічні механізми [4, с. 139–141]. На відміну від суверенної влади, що базувалася на «праві на смерть» (право монарха вирішувати, хто живе, а хто помирає), біополітика вводить «право на життя» – систематичне управління біологічними процесами для оптимізації життя популяції в цілому [4, с. 240–242].

У сучасному світі, особливо в умовах глобалізації та цифровізації, цей концепт набуває нових інтерпретацій. Епоха кібервійни, що характеризується гібридними конфліктами, де традиційні військові дії поєднуються з інформаційними операціями, хакерськими атаками та маніпуляцією свідомістю, вимагає переосмислення біополітики. Кібервійна не обмежується фізичним руйнуванням інфраструктури; вона проникає в цифровий простір, де тіла населення перетворюються на «цифрові тіла» – профілі, дані, біометрію та поведінкові патерни.

Мішель Фуко простежує появу біополітики до XVIII століття, коли європейські держави починають збирати демографічні дані для управління населенням як ресурсом. Це період переходу від феодальної суверенітету до

модерної держави, де влада перестає бути концентрованою в особі монарха і розподіляється через інститути: лікарні, школи, армію та статистику [4, с. 67–68]. Дисциплінарна влада, описана в «Наглядати й карати» (1975), фокусується на індивідуальному тілі – дресируванні, нормалізації та продуктивності. Біополітика ж оперує на рівні популяції: «людина-вид» стає об'єктом втручання. М. Фуко наводить приклади: кампанії вакцинації, контроль за епідеміями, урбаністичне планування для запобігання хворобам [4, с. 242–245].

Ю. Зуєва підкреслює, що біополітика М. Фуко – це насамперед теорія управління, де влада не забороняє, а стимулює, оптимізує та прогнозує. Вона проникає в інтимні сфери: репродукцію, сексуальність, харчування [1]. У лекціях М. Фуко пов'язує біополітику з лібералізмом: ринок стає «природним» регулятором, де держава втручається мінімально, але ефективно через економічні стимули [4, с. 261–263]. Це створює парадокс: свобода індивіда є умовою біополітичного контролю, бо ринкові механізми генерують дані для управління.

У біополітиці вводиться поняття расизму як механізму поділу популяції на «здорову» та «патологічну». Расизм держави дозволяє виправдовувати втручання: евгеніка, стерилізація, сегрегація – все для «поліпшення виду» [4, с. 258–260]. М. Фуко бачить у цьому передумови тоталітаризму ХХ століття, але його аналіз універсальний: біополітика притаманна будь-якій модерній державі.

С. Колесніченко концептуалізує комунікативну владу як форму впливу, що реалізується через дискурси, символи та медіа. На відміну від традиційної влади (примус), комунікативна влада формує консенсус, нормалізує поведінку та створює «самоочевидні» істини [3, с. 32–34]. У контексті вчення М. Фуко дискурс є біополітичним інструментом: медичні дискурси про гігієну нормалізують тіло, економічні – продуктивність [4, с. 145–150].

У цифрову епоху комунікативна влада стає алгоритмічною. Соціальні платформи (Facebook, X, Telegram) збирають дані про поведінку мільярдів

користувачів, прогнозуючи та моделюючи їхні дії. Алгоритми рекомендацій оптимізують «життя» популяції: максимізують час онлайн, емоційний engagement, споживання [3, с. 38–40]. Це біополітика даних: фітнес-трекери (Apple Watch) регулюють здоров'я, смарт-міста – міграцію, ШІ-терапія – психіку.

Кібервійна озброює комунікативну владу. Дезінформаційні кампанії (наприклад, російські тролі в 2016–2024 рр.) маніпулюють популяційними страхами: пандемії, економічний колапс, етнічні конфлікти. Дипфейки та бот-мережі створюють альтернативну реальність, де «життя» популяції регулюється через паніку чи апатію [1]. М. Фуко передбачав це як «паноптизм» у цифровому форматі: постійний нагляд через cookies, геолокацію, технологію розпізнавання обличчя [4, с. 200–202].

Юлія Калюжна розрізняє біополітику (управління життям для його оптимізації) та некрополітику (управління смертю як політичним інструментом), спираючись на Ачіле Мбембе, але в руслі Фуко [2, с. 78–80]. Некрополітика виникає, коли біополітика досягає межі: поділ на «вартих життя» та «зайвих» оправдовує масову смерть (колонії, геноциди).

У кібервійні біополітика переходить у некрополітику. Атаки на критичну інфраструктуру (електростанції, водопостачання в Україні у 2022–2025 рр.) регулюють виживання популяції: зимові блекаути впливають на смертність від холоду, хвороб [2, с. 84–86]. Це не випадкові руйнування, а розрахункові: дані про вразливості збираються роками.

Цифрова некрополітика: стикинг та doxxing активістів призводять до фізичних загроз; ШІ-дрони з технологією розпізнавання обличчя обирають цілі на основі біометричних даних [4, с. 254–256]. У гібридній війні Росії проти України (NotPetya 2017 р., атаки на банки 2022 р.) економічний параліч є формою некрополітики: масова міграція, психічні розлади, суїциди [1]. Дезінформація про «біолабораторії» чи «вакцинацію» – біополітична маніпуляція страхом смерті.

Алгоритмічна біополітика корпорацій: Google, Meta цензурують контент під виглядом «боротьби з мовою ворожнечі», але насправді оптимізують «здоров'я» спільноти для прибутку. У кібервійні це стає зброєю: блокування каналів, тіньовий бан – цифрове «вбивство» голосу [3, с. 41]. М. Фуко бачив би в цьому продовження расизму держави: алгоритми дискримінують за етнічними, політичними маркерами.

Отже, концепт біополітики Мішеля Фуко в епоху кібервійни радикально трансформується: від управління фізичними тілами до цифрових профілів, від статистики до big data, від медицини до алгоритмів. Комунікативна влада стає центральним механізмом біополітичного контролю, забезпечуючи нормалізацію через дискурси та медіа [3, с. 41]. Некрополітика проявляється як темний бік: кібератаки регулюють не лише життя, а й смерть популяції [2, с. 87].

У контексті України це має практичне значення: гібридна війна з Росією – біополітична війна за виживання нації. Майбутні дослідження повинні фокусуватися на етичних аспектах: як захистити цифрову автономію? Які форми опору – криптографія чи цифровий детокс? Біополітика М. Фуко залишається актуальною: влада над життям – ключ до розуміння сучасних конфліктів. Лише усвідомлення механізмів дозволяє будувати контр-стратегії, перетворюючи пасивне населення на активного суб'єкта.

Джерела та література:

1. Зу(е/е)ва Оля Біополітична теорія Мішеля Фуко як теорія управління населенням. Серія пост-дипломних біополітичних згадок чарівних часів. Згадка перша. URL: <https://syg.ma/@potomok-lim/biopolitichna-teoriya-mishelya-fuko-yak-teoriya-upravlinnya-naselennyam-seriya-post-diplomnih-biopolitichnih-zgadok-charivnih-chasiv-zgadka-persha> (дата звернення: 11.11.2025).

2. Калюжна Ю.І. Концепція «біополітика» та «некрополітика»: методологічні перспективи щодо сучасних соціально-політичних досліджень. *Сучасне суспільство*. 2023. Випуск 2 (27). С.78-87.

3. Колесніченко С. С. Поняття комунікативної влади (концептуалізація поняття «комунікативні влада»). *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія Філософія, Соціологія, Політологія : збірник наукових праць. 2016. № 5 (33). С.32-41.

4. Foucault M. The birth of biopolitics. Lectures at the College de France 1978-1979. New York: Palgrave Macmillan, 2008. 346 p.

Ольга Кочерженко

м. Полтава

МОВНА БЕЗПЕКА: ЯК ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ ЧИСТОТУ, ТОЧНІСТЬ І ЕТИЧНІСТЬ КОМУНІКАЦІЙ У ЧАС ВІЙНИ

Мова – це один із найважливіших чинників консолідації суспільства. Під час повномасштабного воєнного вторгнення в Україну велике значення має усвідомлення ролі української мови як одного з елементів національної ідентичності. Не слід забувати, що в умовах гібридної війни зіткнення відбуваються не лише на полі бою, а й у медійному просторі, де мова стає інструментом формування наративів та впливу на громадську думку. Тому мовна безпека набуває статусу стратегічного фактора національної безпеки.

Надзвичайно важливою є державна політика, спрямована на підтримку української мови в усіх сферах суспільного життя.

Питанням необхідності переосмислення мовної політики держави в умовах воєнного вторгнення присвячено багато публікацій мовознавців, журналістів, письменників, громадських діячів. Ґрунтовні дослідження у цьому напрямку здійснюють Л. Кравченко, Ю. Макарець, Л. Масенко, М. Степико, М. Чеховська, В. Шлапаченко та інші.

Метою нашої роботи є визначення основних рис української мови як безпекового чинника в умовах гібридної війни.

Мовна безпека – це комплексна міждисциплінарна категорія, яка поєднує лінгвістику, психологію, комунікацію, інформаційну безпеку й освіту. Слід

зазначити, що мовна безпека – це не лише захист від дезінформації та маніпуляцій, а й нормативність, точність та етичність комунікацій.

Мовна чистота передбачає дотримання лексичних, граматичних, стилістичних норм української мови, адже у час війни це має неабияке значення, оскільки забезпечує однозначність та зрозумілість повідомлень, формує спільний мовно-культурний простір, посилює національну єдність. Загрози мовній чистоті можуть виникнути не тільки з боку агресора, а й через некритичне використання чужомовних запозичень, кальок, «гібридних» мовних конструкцій.

Важливим параметром ефективної комунікації є точність подання інформації, адже в умовах війни дезінформація часто базується на підміні термінів, некоректному цитуванні, вириванні фактів з контексту, спотворенні значень слів. Тому слід усвідомлено ставитись до інформації та використовувати перевірені джерела.

Слід наголосити, що у воєнний час комунікація повинна бути відповідальною, такою, що не поширює мову ненависті щодо вразливих груп, але водночас чітко окреслює роль агресора. Мовна етика сприяє формуванню довіри в суспільстві, знижує рівень паніки, сприяє консолідації. Важливим елементом етичної комунікації є уважність до психологічного стану адресата, адже інформація під час війни здатна викликати стрес і тривожність.

Необхідно пам'ятати про маніпулятивні стратегії агресора, який використовує спотворені історичні та культурні факти для свого виправдання. Це служить для дискредитації української влади та поглиблення розколу в суспільстві [1, с. 36].

Об'єднуючи народ навколо ідеї збереження власної державності й національної ідентичності, українська мова не дає змоги деструктивним силам маніпулювати свідомістю людей, сприяє розвитку моральних, гендерних, правових, релігійних, естетичних цінностей українського народу [2, с. 253].

Безперечно, державна мова є потужним безпековим чинником, основними ознаками якого є утвердження єдиної національної ідентифікації та консолідація українського суспільства на базі єдиного мовно-культурного простору; обмеження можливостей і ефективності поширення негативних інформаційно-культурних впливів «руського мира» [3, с. 44]. Це вимагає реалізації національної політики, спрямованої на популяризацію української мови, підтвердження її статусу.

Отже, ефективна мовна політика повинна включати правові механізми захисту державної мови, розвиток україномовного інформаційного середовища та протидію дезінформації, що спрямована на послаблення національної єдності.

Джерела та література

1. Гонтар З. Державна мовна політика як інструмент маніпуляції та дезінформації в умовах війни в Україні. *Мова – кордон національної безпеки»: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Львів, 21 лютого 2025 року*. Львів: ЛДУ БЖД, 2025. 382 с.

2. Перцева В. Роль мови у формуванні національної ідентичності. *Мова – кордон національної безпеки»: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Львів, 21 лютого 2025 року*. Львів: ЛДУ БЖД, 2025. 382 с.

3. Чеховська В. Шлапаченко В. Мова як чинник національної безпеки. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2018, №3 (61). С. 39 – 46.

Максим Сидорук

Науковий керівник – к.і.н., доцентка Вовк Н. С.

м. Львів

ДОКУМЕНТУВАННЯ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Після початку повномасштабного вторгнення Україна зіштовхнулася з масштабними безпековими та інформаційними викликами. Стало очевидно, що

для ефективного протистояння агресії необхідно застосовувати не лише військові, а й інформаційно-аналітичні інструменти, спрямовані на системне послаблення противника. Одним із напрямів, що стрімко розвинувся після 2022 року, стала розвідка на основі відкритих джерел (OSINT).

Аналіз відкритих даних відіграв важливу роль у виявленні місць розташування російських підрозділів, ідентифікації осіб, причетних до постачання заборонених товарів, а також у документуванні порушень міжнародного права. Ця діяльність стала можливою завдяки активній роботі українських державних структур, аналітичних центрів, громадських ініціатив та волонтерських спільнот, які сформували нову екосистему OSINT в умовах війни.

У цій роботі розглянуто діяльність українських організацій та проектів, які сприяють розвитку OSINT у сфері національної безпеки, а також окреслено їхній внесок у протидію агресії та зміцнення інформаційної стійкості держави. Нижче подано огляд ключових ініціатив та напрямів їхньої роботи.

Однією з найбільш відомих організацій, що займаються OSINT-розслідуваннями в Україні є Приватна розвідувальна агенція Molfar. Агенцією було зроблено розслідування на різноманітні тематики: ідентифікація працівників в'язниць, які відповідають за катування українських військових [1], ідентифікація військових позицій супротивника [2], постачання дронів з Китаю в Росію [3], використання Starlink в Росії [4].

Важливою діяльністю Molfar також є освітня складова. За 2023 рік курси Molfar пройшло 3000 працівників українських спецслужб, а станом на липень 2024 рік компанія провела навчання для понад 7000 людей [5]. Навчальні відео з OSINT Мольфар також публікує на власному YouTube каналі.

ГО “Центр оборонних реформ” займається розслідуваннями постачань в Росію продукції подвійного/військового призначення. В медіа Центр оборонних реформ фігурує переважно в розслідуваннях про підтримку Тайванем російського військово-промислового комплексу. На підставі доповіді Центру

оборонних реформ Тайвань посилив контроль за експортом сировини для вибухівки[7] та США великі санкції проти російських компаній[8]. Про розслідування організації про участь Тайваню в постачанні товарів в Росію писали також і тайванське Central News Agency[9].

Центр оборонних реформ також готує українських фахівців у співпраці з установами з Великої Британії. В 2024 році організація разом з Royal United Services Institute for Defence and Security Studies(Велика Британія) та Мінветеранів провели курс з розвідки на основі відкритих джерел для ветеранів та ветеранок[10], а в 2025 році провели курс «Школа гібридної війни», розроблений спільно з King's College London[11].

Ще один проект, який має на меті посилити санкції проти агресора - Trap Aggressor. Під час діяльності проекту було випущено безліч розслідувань та викрито діяльність європейських компаній, що сприяють посиленню Росії. Після розслідування про фінського виробника Kelri виробник почав власне розслідування для запобігання порушення санкцій[12], а після виявлення логістичного каналу для постачання обладнання через Польщу польські правоохоронці почали власне розслідування[13].

Як і попередні компанії Trap Aggressor також сприяє підготовці українських спеціалістів. Trap Aggressor активно набирають нових волонтерів даючи їм можливість опанувати OSINT та брати участь у реальних розслідуваннях здобуваючи практичний досвід[14].

Навчальний проект, про який неможливо не згадати це HackYourMom. OSINT не є основною спеціалізацією проекту, проте на сайті проекту опубліковано багато навчальних матеріалів, що стосуються розвідки на основі відкритих джерел. Автори розповідають як шукати інформацію про кораблі, літаки[15], інформація про користувачів Facebook[16], про Maltego([17].

Особливо варто відмітити Geoint академію від Hackyourmom[18]. В ній зібрана інформація про те, як визначити локацію по фото на основі реальних кейсів з прикладами та поясненнями.

Остання компанія в доповіді займається розслідуванням військових злочинів і поєднує OSINT разом із виїздами на місця подій, опитуванням свідків та іншими задачами, що є необхідними для проведення розслідувань. Компанією було розслідувано вбивство російськими військовими письменника Володимира Вакуленка та виявлено те, що за вбивством стояли представники Росгвардії[19], а також багато інших військових злочинів.

Для розслідувачів компанією було розроблено OSINT-браузер[20] та компендіум OSINT інструментів.[21]

Приведені в приклад вище підприємства/проекти є лише малою частиною української OSINT спільноти. InformNapalm, Рада Економічної Безпеки та багато інших організацій, що використовують OSINT також варті уваги, проте навіть організацій представлених в доповіді достатньо для того щоб зробити висновок, що розвідка на основі відкритих джерел активно розвивається, використовує велику кількість методів та має реальний вплив на війну.

Джерела та література

1. Molfar Intelligence Institute. 144 тюремники, котрі катують українських полонених: ідентифікація від Molfar Intelligence Institute. 2025. URL: <https://www.molfar.institute/144-tyuremnyky-kotri-katuyut-ukrayinskyh-polonenyh-identyfikacziya-vid-molfar-intelligence-institute/>

2. Molfar Intelligence Institute. Пропагандисти Соловйов та Макаренко викликають вогонь HIMARS на склади з боєкомплектom, Molfar підтверджує знищення складів. 2023. URL: <https://www.molfar.institute/destruction-of-warehouses/>

3. Molfar Intelligence Institute. Як Китай постачає дрони до рф, обходячи санкції: схеми, юрособи, навчальні центри. 2023. URL: <https://www.molfar.institute/kytai-postachae-drony-do-rf-obhodyachy-sankcii/>

4. Molfar Intelligence Institute. Чи можна купити Starlink в рф? Спілкуємося з продавцями у росії. 2024. URL: <https://www.molfar.institute/chy-mozhna-kupyty-starlink-v-rf-spilkuemosya-z-prodavcyamy-u-rosii/>

5. Армія. Inform. Як працює OSINT-агенція Molfar: інтерв'ю з Артемом Старосєком. 2024. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/09/02/yak-praczuuye-osint-agencziya-molfar-intervyu-armiyainform-iz-zasnovnykom-artemom-starosyekom/>

6. Molfar. Офіційний YouTube-канал. URL: https://www.youtube.com/@molfar_global

7. Glavcom. На підставі доповіді Центру оборонних реформ Тайвань посилив контроль за експортом сировини для вибухівки. 2024. URL: <https://glavcom.ua/news/na-pidstavi-dopovidi-tsentru-oboronnikh-reform-tajvan-posiliv-kontrol-za-eksportom-sirovini-dlja-vibukhivki-1003937.html>

8. Ukranews. На основі доповіді ЦОР введено санкції США проти російських компаній. 2024. URL: <https://ukranews.com/ua/news/1004240-na-osnovi-dopovidi-tsor-vvedeno-sanktsiyi-ssha-proty-rosijskyh-kompanij-zmi>

9. Central News Agency (CNA). Taiwan strengthens export controls following Ukrainian OSINT findings. 2024. URL: <https://www.cna.com.tw/news/aopl/202410210007.aspx>

10. КНП "Васильківський Центр Первинної Медико-Санітарної Допомоги". Мінветеранів та Центр оборонних реформ спільно з RUSI – Royal United Services Institute for Defence and Security Studies запрошує ветеранів та ветеранок до участі у навчальному курсі з розвідки з відкритих джерел. 2024. URL: <https://vas.pmsd.org.ua/novyny/minveteraniv-ta-tsentr-oboronnykh-reform-spilno-z-rusi-royal-united-services-institute-for-defence-and-security-studies-zaproshuie-veteraniv-ta-veteranok-do-uchasti-u-navchalnomu-kursi-z-rozvidky-z-vi/>

11. ГУРТ. «Школа гібридної війни» від King's College London та ЦОР. 2025. URL: <https://gurt.org.ua/news/trainings/105734/>

12. Trap Aggressor. Кемпрі підтвердила продаж обладнання в Сербію і почала внутрішнє розслідування після оприлюднення документів журналістами. 2025. URL: <https://trap.org.ua/publications/kemppi-pidtverdyla-prodazh-obladnannia-v-serbiu-i-pochala-vnutrishnie-rozsliduvannia-pislia-opryliudnennia-dokumentiv-zhurnalistamy/>

13. Trap Aggressor. Митниця польської Гдині почала перевірку Consteel після публікації розслідування Trap Aggressor. 2025. URL: <https://trap.org.ua/publications/mytnytsia-polskoi-hdyni-pochala-perevirku-consteel-pislia-publikatsii-rozsliduvannia-trap-aggressor/>
14. Trap Aggressor. Trap Aggressor відкриває нові можливості для волонтерів. Instagram. 2025. URL: <https://www.instagram.com/p/DNqNnjEt3E3/>
15. HackYourMom. OSINT літаків, пароплавів та поїздів. 2025. URL: <https://hackyourmom.com/kibervijna/zbir-informacziyi-pro-suprotyvnyka/osint-akademiya/osint-litakiv-paroplaviv-ta-poyizdiv/>
16. HackYourMom. Розвідка в соціальних мережах SOCMINT, онлайн ресурси та інструменти для Facebook. 2023. URL: <https://hackyourmom.com/kibervijna/rozvidka-v-soczialnyh-merezhah-socmint-onlajn-resursy-ta-instrumenty-dlya-facebook/>
17. HackYourMom. Maltego Частина 1. Принципи роботи та можливості, 4 релізи. 2023. URL: <https://hackyourmom.com/kibervijna/zbir-informacziyi-pro-suprotyvnyka/osint-akademiya/4-relizy-maltego-pryncyipy-roboty-ta-mozhlyvosti/>
18. HackYourMom. GEOINT Академія. URL: <https://hackyourmom.com/category/kibervijna/zbir-informacziyi-pro-suprotyvnyka/geoint-akademiya/>
19. Truth Hounds. Розслідування причетності російських військових до вбивства письменника Володимира Вакуленка. 2024. URL: <https://truth-hounds.org/cases/rozsliduvannya-prychetnosti-rosijskyh-vijskovykh-do-vbyvstva-pysmennyka-volodymyra-vakulenka/>
20. Truth Hounds. The Hounds Osint - браузер. URL: <https://truth-hounds.org/the-hound/>
21. Truth Hounds. Компендіум OSINT-інструментів. 2024. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kompendium-osint-instrumentiv>

Віталій Бажан

Науковий керівник – к. філос. н., доцент Штепа О.О.

м. Полтава

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ЧИННИК АДАПТАЦІЇ СУЧАСНОГО ТИПУ ЛЮДИНИ ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ДОМІНУВАННЯ

Сучасний світовий порядок характеризується переходом від традиційних форм конфліктів до гібридних війн, де військові дії переплітаються з економічним тиском, політичними інтригами та, головне, інформаційним домінуванням. Гібридна війна не прагне лише фізичного контролю над територією; її стратегічна мета – когнітивне панування, зміна свідомості опонента, руйнування його культурної ідентичності та нав'язування чужих цінностей. У таких умовах людина змушена еволюціонувати з прискореною швидкістю, перетворюючись на «цифрового гомо сапієнс» – тип, для якого інформаційний простір є основним полем існування. Адаптація до постійного потоку маніпулятивної інформації, дезінформації та кібератак стає не просто навичкою, а біологічною та культурною необхідністю.

Поняття гібридної війни набуло широкого визнання після подій 2014 року в Україні, але його корені сягають глибше – до концепцій асиметричних конфліктів і психологічних операцій. О. Кріслата визначає гібридну війну як комплексне використання різномірних засобів впливу, серед яких інформаційна складова є домінуючою через свою низьку вартість і високу ефективність [1, с. 190]. Інформаційне домінування досягається шляхом систематичного поширення дезінформації, створення альтернативних реальностей і підриву довіри до офіційних джерел. Авторка наголошує, що в епоху цифрових медіа інформаційна війна стала «війною наративів», де перемагає той, хто контролює інтерпретацію подій [1, с. 192].

У цьому контексті сучасний тип людини опиняється в епіцентрі когнітивного шторму. Постійне бомбардування суперечливою інформацією змушує мозок адаптуватися: розвивається гіперчутливість до патернів

маніпуляції, формується «іммунна система свідомості». О. Кріслата зазначає, що ефективність інформаційних операцій залежить від психологічної вразливості аудиторії, але водночас саме ця вразливість стимулює еволюцію захисних механізмів [1, с. 195]. Таким чином, гібридна війна виступає не лише деструктивним, а й конструктивним чинником, прискорюючи трансформацію людської свідомості.

Досвід України є унікальним майданчиком для вивчення гібридної війни. М. Савлюк підкреслює, що російська агресія проти України поєднує класичні військові операції з потужною інформаційною кампанією, спрямованою на внутрішню дестабілізацію [2, с. 187]. Сучасні підходи включають використання бот-мереж, тролінгу, фейкових акаунтів і таргетованої реклами для формування суспільної думки. Автор аналізує, як інформаційне домінування реалізується через контроль над медіапростором тимчасово окупованих територій і проникнення в цифрові екосистеми материкової України [2, с. 190].

У таких умовах адаптація людини набуває національного виміру. М. Савлюк описує феномен «гібридної свідомості» – здатності українця одночасно сприймати інформацію з різних джерел, критично її оцінювати та формувати власний наратив [2, с. 193]. Це не просто психологічна стійкість, а нова форма культурної ідентичності, де історична пам'ять інтегрується з цифровими практиками. Наприклад, використання Telegram-каналів для оперативного обміну інформацією під час обстрілів стало елементом повсякденної адаптації, перетворюючи цивільних на «інформаційних партизанів».

Л. Смола акцентує на тому, що соціальні мережі, месенджери та платформи штучного інтелекту дозволяють здійснювати масові маніпуляції, але водночас надають інструменти для колективного опору [3, с. 48]. Дипфейк-технології, алгоритми рекомендацій і big data аналітика використовуються для персоналізованої пропаганди, але ті ж технології застосовуються для фактчекінгу, моніторингу дезінформації та створення контрнарративів [3, с. 50].

Адаптація сучасного типу людини проявляється на кількох рівнях:

1. Технічний рівень: освоєння інструментів кібербезпеки (VPN, двофакторна аутентифікація, шифрування), використання використання OSINT для верифікації інформації.

2. Когнітивний рівень: розвиток критичного мислення, медіаграмотності, здатності розпізнавати емоційні тригери в пропаганді.

3. Соціальний рівень: формування горизонтальних мереж довіри, де верифікація інформації відбувається колективно через експертні спільноти та волонтерські ініціативи.

Л. Смола також зазначає, що саме комунікаційні технології прискорюють еволюцію від пасивного споживача до активного творця інформаційного простору [3, с. 52]. У гібридній війні домінування досягається через контроль над алгоритмами, тому адаптована людина вчиться «зламувати» ці алгоритми – не технічно, а семантично, створюючи вірусні контрнарративи.

Гібридна війна також запускає кілька еволюційних механізмів на індивідуальному та суспільному рівнях: нейропластичність: постійне навантаження на когнітивні функції стимулює перебудову нейронних зв'язків. Дослідження свідчать, що регулярна взаємодія з дезінформацією покращує здатність до швидкого аналізу та прийняття рішень у невизначеності; культурна еволюція: історичні нарративи, які раніше передавалися усно чи через книги, тепер кодуються в мемах, відео та інфографіці. Це прискорює трансляцію культурного коду новим поколінням; соціальна еволюція: формуються нові спільноти – від локальних чатів до глобальних мереж фактчекерів, де довіра базується не на ієрархії, а на верифікованій експертизі.

О. Кріслата описує це як «природний відбір у інформаційному просторі», де виживають ті, хто здатен адаптуватися швидше [1, с. 197]. М. Савлюк зауважує, що в українському контексті ця адаптація має чіткий патріотичний вимір: опір інформаційному домінуванню стає актом національного самозбереження [2, с. 195].

На практиці адаптація проявляється в повсякденних діях. Наприклад освітні ініціативи: курси медіаграмотності в школах, тренінги для журналістів з протидії дезінформації; технологічні рішення: розробка національних платформ фактчекінгу, інтеграція штучного інтелекту для автоматичного виявлення фейків; культурні практики: створення мемів, сатиричних відео та арт-проектів як форми інформаційного опору.

Л. Смола наводить приклад використання ботів не лише агресором, а й захисниками – для поширення правдивих повідомлень у ворожих інформаційних бульбашках [3, с. 53]. Це демонструє, як адаптація перетворює жертву на суб'єкта, а оборону – на наступ.

Отже, гібридна війна з її акцентом на інформаційне домінування є потужним каталізатором еволюції сучасного типу людини. Аналіз інформаційної складової, сучасних підходів до гібридної війни в Україні та ролі комунікаційних технологій свідчить про те, що адаптація відбувається на когнітивному, технічному, культурному та соціальному рівнях. Людина не просто витримує тиск – вона трансформується, стаючи активним учасником інформаційного простору.

Цей процес має двоякий характер: з одного боку, він породжує стрес, тривожність і когнітивне перевантаження; з іншого – стимулює розвиток нових здібностей, які будуть визначальними для виживання людства в цифрову епоху. Подальші дослідження мають фокусуватися на:

- емпіричному вимірюванні когнітивних змін під впливом інформаційного домінування;
- розробці освітніх програм для прискореної адаптації;
- створенні етичних стандартів використання штучного інтелекту в інформаційній війні.

У підсумку, гібридна війна, попри свою деструктивність, виконує функцію еволюційного драйвера, формуючи людину, здатну не лише вистояти, а й визначати правила гри в інформаційному просторі.

Джерела та література:

1. Кріслата О. Гібридна війна та її інформаційна складова. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2018. Вип. 8. С.190-199.
2. Савлюк М. Гібридна війна в Україні: сучасні підходи. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. Івано-Франківськ. 2024. №. 17. С.187-197.
3. Смола Л. Є. Аспекти ведення інформаційної та гібридної війни в контексті застосування комунікаційних технологій. *S.P.A.C.E. Society, Politics, Administration in Central Europe : електронний науково-практичний журнал / редкол.: Д. В. Яковлев (голов. ред.), К. М. Вітман (заст. голов. ред.), Д. Ю. Дворніченко (відп. секр.) [та ін.] ; НУ «ОЮА». Одеса, 2016. Вип. 1. С. 48-53.*

Артур Тимошенко

Науковий керівник – к.філос.н., доцентка Головіна Н.І.

м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНА ГІГІЄНА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОЇ ЕТИКИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Сучасне суспільство функціонує в умовах інтенсивного інформаційного обміну, де комунікаційні технології стають як інструментом прогресу, так і зброєю гібридної агресії. Російська Федерація систематично застосовує пропаганду, дезінформацію, кібератаки, маніпулятивні кампанії через соціальні мережі, deepfake-технології та ботомережі для дестабілізації демократичних інститутів, підриву довіри до влади та розколу суспільства. У цьому контексті інформаційна гігієна набуває значення не лише як набір практик медіаграмотності, але й як елемент правової етики, що визначає морально-правові межі поведінки суб'єктів у цифровому середовищі.

Поняття «інформаційна гігієна» вперше з'явилося в контексті захисту психічного здоров'я від інформаційного перевантаження, але в умовах гібридної війни воно еволюціонувало до стратегічного інструменту

національної безпеки. Правова етика, у свою чергу, виступає системою моральних імперативів, що забезпечують справедливе, прозоре та відповідальне правозастосування. Поєднання цих концептів дозволяє сформуванню цілісного підходу до протидії інформаційним загрозам.

Інформаційна гігієна визначається як сукупність принципів, практик і технологій, спрямованих на захист індивідуальної та колективної свідомості від маніпулятивного впливу, формування критичного сприйняття інформації та запобігання інформаційному сміттю. За Н. Шуляком та А. Шуляк, вона є «стратегічним інструментом національної безпеки, що передбачає етичну відповідальність за поширення, споживання та модерацію контенту в цифровому просторі» [3, с. 187].

Автори підкреслюють, що інформаційна гігієна включає три рівні: індивідуальний (медіаграмотність), інституційний (політика платформ) та державний (правове регулювання). Правова етика, як система моральних імперативів у правозастосуванні, вимагає від державних органів, медіа, ІТ-компаній та громадян дотримання принципів добросовісності, прозорості, нешкідливості та пропорційності.

В. Беньківський зазначає, що «правові механізми протидії інформаційній агресії мають ґрунтуватися на етичних стандартах, які виключають маніпуляцію суспільною свідомістю, навіть у кризових умовах» [1, с. 27]. Таким чином, інформаційна гігієна стає етичним фундаментом правового регулювання.

З філософської точки зору, інформаційна гігієна спирається на кантівський імператив: поводитися з інформацією так, щоб її поширення не порушувало гідності іншої особи. У правовому аспекті це корелює з принципом «не шкодити» (*primum non nocere*), адаптованим до цифрового середовища. А. Шуляк та Н. Шуляк зазначають, що «в умовах гібридної війни етична відповідальність за інформацію є частиною громадянського обов'язку, аналогічного до обов'язку захищати державу» [2, с. 98].

Гібридна війна Російської Федерації проти України включає масовану дезінформацію через соціальні мережі, фейкові новини, deepfake-контент, ботмережі, тролінг та скоординовані кампанії з дискредитації. За даними В. Беньківського, «інформаційна агресія РФ має системний характер і спрямована на підрив довіри до державних інститутів, ЗМІ та міжособистісних зв'язків» [1, с. 26].

У 2022–2024 рр. зафіксовано понад 15 000 випадків скоординованої дезінформації лише в українському сегменті Telegram та TikTok. А. Шуляк та Н. Шуляк зазначають, що «ефективність протидії залежить від рівня інформаційної гігієни населення, яка формується через освіту, правове регулювання, технологічні фільтри та етичні стандарти поведінки в мережі» [2, с. 145]. Без належного рівня гігієни інформація стає «цифровою зброєю масового ураження».

Правова етика в цьому контексті проявляється у кількох вимірах: обмеження свободи слова заради захисту суспільства від шкідливого контенту (ст. 10 Європейської конвенції з прав людини у поєднанні з національним законодавством України); відповідальність платформ за модерацію контенту (Закон України «Про медіа» від 2023 р., Директива ЄС про цифрові послуги); етичні кодекси журналістів, що забороняють поширення неперевіреної інформації, сенсацій та контенту, який розпалює ворожнечу [3, с. 192]; принцип пропорційності у застосуванні санкцій за дезінформацію – від попередження до блокування акаунтів.

Порівнюючи міжнародний досвід констатуємо, що Естонія впровадила обов'язкову медіаграмотність у школах з 2018 р., що знизило сприйнятливність до російської пропаганди на 38 % [2, с. 178]. Фінляндія має систему «fact-checking» на державному рівні та етичні комітети при ЗМІ. Сінгапур у 2019 році запровадив Закон про захист від онлайн-фальсифікацій з чіткими етичними критеріями.

Україна, за оцінками Н. Шуляка, перебуває на початковому етапі: «наявні окремі ініціативи (Міністерство культури та інформаційної політики, проєкт «Детектор медіа»), але відсутня системна стратегія» [3, с. 194].

Для інституціоналізації інформаційної гігієни як елемента правової етики дослідниками пропонується розробка національної стратегії медіаграмотності з обов'язковим етичним компонентом, інтегрованою в освітні програми з 5-го класу [2, с. 210]; введення адміністративної та кримінальної відповідальності за свідоме поширення дезінформації, що завдає шкоди національній безпеці (аналогічно ст. 436-1 КК України) [1, с. 28]; створення етичних комітетів при медіа, IT-компаніях та державних органах для оцінки контенту за критеріями правдивості, суспільної шкоди та маніпулятивності; державно-приватне партнерство у розробці алгоритмів автоматичного виявлення дезінформації з етичним аудитом ШІ-систем.

Отже, інформаційна гігієна є невід'ємною складовою правової етики в цифрову епоху. Її імплементація забезпечує баланс між свободою вираження поглядів, захистом національної безпеки та повагою до людської гідності. В умовах гібридної війни вона перетворюється на стратегічний ресурс, що вимагає комплексного підходу: від освіти до технологій і права. Подальші дослідження мають бути спрямовані на гармонізацію етичних і правових норм у міжнародному вимірі; розробку універсальних критеріїв оцінки дезінформації; вивчення впливу інформаційної гігієни на психічне здоров'я та соціальну згуртованість.

Джерела та література:

1. Беньківський В.О. Інформаційні та правові аспекти протидії інформаційній агресії Російської Федерації. *Впровадження інноваційних технологій та модернізація технічної складової сектору безпеки і оборони як вагомий чинник у боротьбі з агресором* : зб. матеріалів міжвідомчої науково-практичної конференції, 27 березня 2024 р., Київ / [відп. ред. Парфіло О.А.] ;

Укр. наук.-дослід. ін.-т спец. техніки та судових експертиз Служби безпеки України. Київ : ІСТЕ СБУ, 2024. 298 с.

2. Шуляк А. М., Шуляк Н. О. Стратегічні комунікації та інформаційна гігієна: національна безпека в умовах глобальних викликів: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2025. 250 с.

3. Шуляк Н.О., Шуляк А.М. Інформаційна гігієна в еру цифрових загроз: від пропаганди до гібридних атак. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія. 2024. Вип. 40. С. 185-195.

Олександр Мацюк

Науковий керівник – к. філос. н., доц. Штепа О.О.

м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ФОРМУВАННІ ОНТОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ НАСЕЛЕННЯ ДО ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

У сучасному глобалізованому світі безпекове середовище еволюціонує до гібридних форм конфліктів, де традиційні військові дії доповнюються економічними, кібернетичними та інформаційними інструментами. Гібридна війна, як її веде російська федерація проти України з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, активно використовує дезінформацію та пропаганду для підриву національної стійкості [1, с. 526-527]. Одним із маловивчених, але критичних напрямів таких операцій є маніпуляція уявленнями про здоровий спосіб життя, що включає фізичну активність, харчування, психічне здоров'я та профілактику захворювань. Поширення фейків про «шкідливість» вакцинації, фізичних вправ у стресі чи здорового харчування під час війни не лише деморалізує населення, але й послаблює його фізичну та ментальну готовність до опору [1, с. 528].

У російсько-українській війні дезінформація та пропаганда слугують інструментами для дестабілізації суспільства, включаючи сферу здоров'я

[1, с. 527]. Наприклад, під час пандемії COVID-19 російські ЗМІ поширювали міфи про «біологічну зброю» у вакцинах, що призвело до зниження рівня вакцинації в Україні та зростання смертності [1, с. 529].

Онтологічні засади здорового способу життя, як філософське розуміння здоров'я як сутнісного буття людини (за М. Гайдеггером – Dasein), стають об'єктом атак, оскільки порушують базову онтологічну структуру існування. Формування онтологічної стійкості – здатності зберігати автентичне розуміння реальності – вимагає інтеграції інформаційних технологій, які забезпечують верифікацію, освіту, моніторинг та психологічну резиліентність [3, с. 312-313].

Дезінформація про здоровий спосіб життя має онтологічний вимір: вона трансформує здоров'я з буттєвої основи (онтологічної константи) в відносну, маніпульовану конструкцію. Це викликає когнітивний дисонанс, знижує мотивацію до самозбереження та послаблює національну стійкість як інтегральну здатність суспільства протистояти змінам у безпековому середовищі [3, с. 415-420]. У монографії О. О. Резнікової підкреслюється, що національна стійкість охоплює психофізичний, соціальний та інформаційний виміри, де здоровий спосіб життя є ключовим елементом [3, с. 320].

У мінливому безпековому середовищі онтологічна стійкість формується через освіту, медіаграмотність та технологічні інструменти. О. Резнікова пропонує модель, де інформаційний вимір стійкості включає протидію ІПСО шляхом відновлення онтологічної цілісності суспільства [3, с. 325-330]. Це особливо актуально для України, де гібридні загрози поєднуються з воєнними діями, посилюючи стрес і вразливість до маніпуляцій.

Аналіз емпіричних даних показує, що російські пропагандистські канали (наприклад, через Telegram, VK та фейкові сайти) поширюють наративи про «західні дієти як отруту» чи «фізичні вправи як виснаження для фронту». Такі кампанії спрямовані на зниження фізичної форми населення, зростання депресії та алкогольної залежності [1, с. 530]. Онтологічно це руйнує розуміння здоров'я як гармонії тіла, розуму та духу, замінюючи його нігілістичними конструктами.

У європейському контексті подібні загрози спостерігаються в гібридних операціях проти ЄС, де дезінформація про ЗСЖ використовується для поляризації суспільств [2, с. 100-105]. В Україні це інтенсифікується воєнним контекстом, де стрес від обстрілів робить населення вразливим до фейків про «швидке зцілення» псевдометадами.

Інформаційні технології пропонують багатогранні інструменти для протидії:

1. Алгоритми фактчекінгу та штучний інтелект: системи на базі штучного інтелекту, такі як Grok чи спеціалізовані моделі для аналізу тексту, виявляють фейки в реальному часі. Вони верифікують джерела про здоровий спосіб життя, відновлюючи онтологічну достовірність. Наприклад, інтеграція з платформами фактчекінгу дозволяє автоматично маркувати пропаганду [3, с. 450-452].

2. Цифрові освітні платформи та мобільні додатки: онлайн-курси на Prometheus чи Diia.Osvita навчають критичному мисленню та онтологічним принципам здорового способу життя. Telegram-боти з штучним інтелектом надають персоналізовані рекомендації, підвищуючи стійкість до маніпуляцій [2, с. 130-131].

3. Соціальні мережі з IT-модерацією: алгоритми Meta, X (Twitter) чи YouTube блокують шкідливий контент, просуваючи верифікований матеріал від МОЗ України. Це створює «онтологічний фільтр» у інформаційному просторі [1, с. 530-531].

4. Біг дата, машинне навчання та моніторинг: аналіз великих даних з соціальних мереж прогнозує хвилі дезінформації (наприклад, про «шкідливість спорту під час війни»). Це дозволяє превентивні кампанії для збереження онтологічної стійкості [3, с. 460-462].

5. Віртуальна реальність та гейміфікація: VR-симуляції для тренування стресостійкості через здоровий спосіб життя відновлюють онтологічне відчуття контролю над тілом і розумом [2, с. 150].

Додатково, блокчейн-технології забезпечують незмінність медичних даних про ЗСЖ, запобігаючи фальсифікаціям [3, с. 500].

Якщо вести мову про інформаційні технології в Україні, то їх вже інтегровано в державні ініціативи: платформа «Дія» з модулями здоров'я, кампанії МОЗ проти фейків про COVID-19 чи психічне здоров'я. Розширення на онтологічний рівень передбачає створення національної системи моніторингу дезінформації про ЗСЖ [1, с. 531]. Європейський досвід (наприклад, EUvsDisinfo) підкреслює крос-культурну адаптацію: інтеграція інформаційних технологій з локальними нарративними для України, включаючи волонтерські мережі [2, с. 150-151].

Модель О. Резнікової пропонує «онтологічний щит» – інтегровану систему інформаційних технологій для національної стійкості, з пілотними проектами в прифронтових регіонах [3, с. 500-502].

Отже, інформаційні технології є незамінним інструментом формування онтологічної стійкості населення до дезінформації про здоровий спосіб життя в умовах гібридних загроз. Вони не лише виявляють і блокують маніпуляції, але й відновлюють сутнісне розуміння здоров'я як буттєвої основи, посилюючи національну безпеку.

Джерела та література:

1. Варга Т. М. Дезінформація та пропаганда як інструменти ведення гібридної війни росії проти України. *Аналітичне-порівняльне правознавство* / редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), В. В. Заборовський, Д. М. Белов, С.Б.Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ». Ужгород, 2024. №6. С. 526-531.

2. Князева О.В., Іжа М.М., Дядюра К.О., Пахомова Т.І., Домашевська К.О. Стійкість до небезпечових викликів: український та європейський контекст: навч. посібник. Одеса: НУ «Одеська політехніка», 2025. 175 с.

3. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища : монографія. Київ : НІСД, 2022. 532 с.

ФІЛОСОФСЬКІ ІМПЛІКАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГІБРИДНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЯХ

Гібридна війна, як форма сучасного конфлікту, поєднує військові, економічні, політичні та інформаційні засоби впливу, де інформаційний простір стає основним полем бою. У цьому контексті штучний інтелект виступає не просто технологічним інструментом, а трансформаційним фактором, що змінює природу війни, влади та людського існування. Як зазначає Т. Гуменюк, «штучний інтелект не лише прискорює інформаційні процеси, а й створює нову реальність, у якій традиційні філософські категорії – суб'єкт, об'єкт, істина, відповідальність – потребують радикального переосмислення» [1, с. 43].

Україна, перебуваючи в епіцентрі гібридної агресії з 2014 року, є унікальним полігоном для дослідження цих процесів. Інформаційні операції, підкріплені штучним інтелектом, спрямовані на дестабілізацію суспільної свідомості, руйнування довіри до державних інституцій та деморалізацію населення. Водночас ІІІ відкриває можливості для протидії: від виявлення кібератак до прогнозування інформаційних кампаній. Філософський аналіз дозволяє не лише описати ці явища, а й передбачити їхні довгострокові наслідки для національної безпеки та людської цивілізації загалом.

Онтологічне питання про природу штучного інтелекту є центральним у філософії технології. Т. Гуменюк вводить поняття «гібридного актора», підкреслюючи, що штучний інтелект поєднує детермінованість алгоритмів із імітацією людської суб'єктності [1, с. 45]. У гібридних операціях це проявляється у створенні автоматизованих бот-мереж, генеративних моделей (наприклад, GPT-архітектур), які виробляють правдоподібний контент, та системах прогнозування поведінки аудиторії.

Такий статус руйнує дихотомію «суб'єкт–об'єкт». Штучний інтелект не є пасивним інструментом: він самостійно оптимізує стратегії впливу, навчається на зворотному зв'язку та адаптується до змін у медіасередовищі. Наприклад, під час російських інформаційних кампаній 2022–2023 років ШІ-алгоритми автоматично генерували тисячі постів у Telegram-каналах, адаптуючи повідомлення під регіональні особливості (Одеса, Харків, Львів).

З філософської точки зору, штучний інтелект створює симулякри – знаки без референтів, які сприймаються як реальність. Ж. Бодріяр, на ідеях якого спирається Т. Гуменюк, попереджав про гіперреальність, де медіа замінюють дійсність [1, с. 47]. У гібридній війні дипфейк-відео з «заявами» політичних лідерів чи фейкові аудіоповідомлення про капітуляцію стають частиною інформаційного поля, змушуючи суспільство реагувати на неіснуючі події.

Це призводить до онтологічної кризи: що є «справжнім» у світі, де штучний інтелект може генерувати правдоподібніші наративи, ніж офіційні джерела? У контексті України це особливо небезпечно, адже руйнує довіру до ЗМІ, армії та держави.

Етичний вимір використання ШІ у гібридних операціях виходить за межі класичних дилем. Т. Гуржій зазначає, що інформаційне право не встигає за темпами розвитку автономних систем [2, с. 20]. Штучний інтелект, який таргетує вразливі групи (пенсіонери, молодь, військовослужбовці), порушує принципи нешкідливості, справедливості та автономії.

Наприклад, алгоритми соціальних мереж можуть підсилювати поляризацію, навмисно поширюючи контент, що викликає гнів чи страх. Філософськи це суперечить кантіанському категоричного імперативу: суспільство використовується як засіб для досягнення політичних цілей.

Ще одна етична проблема – непрозорість штучного інтелекту (так звана «чорна скринька»). Навіть розробники не завжди можуть пояснити, чому алгоритм обрав певну стратегію поширення дезінформації. Т. Гуменюк

підкреслює: «Відсутність прозорості робить неможливим етичний контроль за ШІ в критичних ситуаціях» [1, с. 50]. У воєнний час це може призвести до непередбачуваних ескалацій – наприклад, коли штучний інтелект помилково ідентифікує мирний протест як загрозу.

О. Ніщименко наголошує, що інформаційна безпека України залежить від здатності суспільства розрізняти правду та брехню [3, с. 21]. Штучний інтелект ускладнює цей процес: алгоритми рекомендацій формують «фільтр-бульбашки», де користувач бачить лише підтвердження своїх поглядів. Це призводить до фрагментації суспільного знання.

З філософської точки зору, це криза епістемології: як пізнавати істину у світі, де штучний інтелект генерує правдоподібні, але хибні наративи? Т. Гуменюк порівнює це з платонівською алегорією печери: «Суспільство бачить лише тіні, створені алгоритмами» [1, с. 52].

У воєнний час верифікація інформації стає питанням виживання. Але коли штучний інтелект може генерувати фото, відео, аудіо та документи, традиційні методи перевірки (джерело, контекст, експертиза) стають неефективними. Це вимагає нової епістемології – можливо, заснованої на блокчейні, цифрових підписах або децентралізованих мережах довіри.

Отже, використання штучного інтелекту в гібридних інформаційних операціях має багатозарові філософські імплікації: від онтологічного переосмислення реальності до екзистенційної загрози людській свободі. Україна, як фронтова держава гібридної війни, потребує комплексної стратегії, що включає розробку національних систем штучного інтелекту для захисту; оновлення інформаційного права; впровадження філософської освіти з технологічної етики; міжнародне співробітництво у регулюванні штучного інтелекту. Лише через синтез технології, філософії та права можливо забезпечити інформаційний суверенітет і зберегти людське в епоху алгоритмів.

Джерела та література:

1. Гуменюк Т. Використання штучного інтелекту в інформаційному просторі: філософський аспект. *Український інформаційний простір*. 2023. №2(12). С.41–54.
2. Гуржій Т. Інформаційне право: виклики гібридної війни. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 4. С. 16–26.
3. Ніщименко О. А. Інформаційна безпека України на сучасному етапі розвитку держави і суспільства. *Наше право*. 2016. № 1. С. 17–23.

Максим Щербак

Науковий керівник – д. філос. н., професор Кравченко П.А.

м. Полтава

ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ЗАГРОЗА АНТРОПОЛОГІЧНИМ ЗАСАДАМ ДЕРЖАВИ

У контексті глобальних геополітичних трансформацій ХХІ століття гібридна війна набула статусу домінуючої форми конфлікту, що дозволяє досягати стратегічних цілей без повномасштабного військового зіткнення. Цей феномен інтегрує традиційні бойові дії з широким спектром невійськових інструментів: інформаційно-психологічними операціями (ІПСО), економічним примусом, дипломатичним тиском, кібератаками та культурною експансією.

Особливо виразно гібридна війна проявляється в агресії Російської Федерації проти України, починаючи з 2014 року та ескалюючи з повномасштабним вторгненням 2022 року. Тут інформаційно-психологічний компонент не просто доповнює військові дії, а часто стає основним механізмом дестабілізації.

Історично елементи гібридної війни простежуються ще в античних трактатах: Сунь-Цзи у «Мистецтві війни» наголошував на перемозі через обман і психологічний тиск, а Н. Макіавеллі виправдовував використання будь-яких засобів для збереження влади. Сучасне визначення сформувалося в доктринах

НАТО після 2004 року, особливо в контексті російської агресії проти Грузії (2008) та України (2014). За Ф. Гофманом, гібридна війна – це «поєднання регулярних і нерегулярних сил, кримінальних елементів та цивільних акторів у єдиному театрі дій» [3].

В. Алещенко детально розкриває феноменологію гібридної війни в російському виконанні, підкреслюючи її інформаційно-психологічний аспект як системне руйнування духовного світу нації через створення симулякрів реальності [1, с. 6–8]. Автор зазначає, що підготовка до гібридної агресії починається за роки до військових дій: через контроль медіа, формування «п'ятої колони» та маніпуляцію історичною пам'яттю. У випадку з Кримом це проявилось в кампанії «російськомовні під загрозою», яка слугувала виправданням анексії [1, с. 9–10].

Гібридна війна проти України характеризується асиметрією: військові дії (з 2022 року) поєднуються з масованою інформаційною кампанією. Ключові інструменти гібридної війни включають дезінформацію; кібератаки на критичну інфраструктуру; економічний шантаж; дипломатичну ізоляцію [3]. Інформаційний компонент тут домінує, оскільки дозволяє досягати стратегічних цілей з мінімальними витратами.

Антропологічна основа держави передбачає громадянина як автономного суб'єкта права, здатного до критичного мислення та вільного волевиявлення. Гібридна війна руйнує цю основу через системну маніпуляцію свідомістю.

Д. Арабаджиєв та Т. Сергієнко аналізують механізми маніпулювання в умовах інформаційної війни: створення альтернативних наративів, підміна фактів, емоційне зараження та формування когнітивних дисторсій [2, с. 12–13]. Автори наводять приклади фейків про «біолабораторії США в Україні» чи «нацистський режим у Києві», які поширювалися через російські медіа та соцмережі для виправдання агресії [2, с. 14]. Це не просто брехня – це дегуманізація: українці зображуються як «об'єкти», що потребують «захисту» або «звільнення».

Н. Кутуза та Д. Тельпіс досліджують дезінформацію як складник ІІСО в мегадискурсі повномасштабної війни. Вони виокремлюють три рівні маніпуляції: мікродискурс (соцмережі, ботоферми); мезодискурс (регіональні медіа); макродискурс (державні канали РФ). Кожен рівень атакує різні аспекти антропологічної ідентичності: від індивідуальної свідомості до колективної пам'яті [4, с. 282–283]. Зокрема, фейки про «звірства ЗСУ» в Бучі (які пізніше спростовані) мали на меті деморалізацію українців та виправдання воєнних злочинів [4, с. 288–290].

Така маніпуляція суперечить фундаментальним принципам філософсько-правової антропології. За І. Кантом, людина – це мета, а не засіб. Гібридна війна перетворює її на інструмент геополітичних ігор, руйнуючи довіру до раціональності та правди.

Гібридна війна не обмежується індивідуальною свідомістю – вона атакує колективну ідентичність нації. О. Радченко та Я. Чмир визначають її як ключову загрозу національному суверенітету, де інформаційний чинник стає автономним і часто вирішальним [5, с. 100–102]. Автори аналізують, як РФ використовує «руській мір» як ідеологему для виправдання експансії, заперечуючи існування окремої української нації [5, с. 104–106].

Це пряма атака на антропологічні засади: якщо нація – це спільнота людей, об'єднаних мовою, історією та культурою, то її заперечення означає дегуманізацію. Людина втрачає національну ідентичність, стаючи «безрідним» об'єктом маніпуляції. Як підтвердження даного факту можемо розглядати кампанії проти української мови (закон 2019 року), історії (переписування підручників у окупованих територіях) та символів (знищення пам'ятників).

Технології гібридної війни включають «м'яку силу» (культурна експансія через кіно, музику) та «жорстку» (кібератаки на культурні установи, як DDoS на сайти музеїв) [3]. Результат – ерозія колективної пам'яті, що є основою антропологічної стійкості держави.

Гібридна війна викликає довготривалі психологічні ефекти: посттравматичний стрес, когнітивний дисонанс, апатію та радикалізацію. Алещенко описує «синдром інформаційного вигорання» – стан, коли людина перестає розрізняти правду і брехню через перенасичення фейками [1, с. 10–11]. Це руйнує громадянське суспільство: замість раціонального дискурсу – емоційні реакції, замість солідарності – підозріливість.

На державному рівні це проявляється в кризі легітимності. Якщо громадяни не довіряють владі через маніпуляції («влада приховує втрати», «еліта корумпована»), держава втрачає антропологічну основу – довіру як зв'язок між людиною і інституціями.

Таким чином, гібридна війна, особливо в російському варіанті проти України, становить екзистенційну загрозу антропологічним засадам держави. Через маніпуляцію свідомістю, дезінформацію, дегуманізацію та ерозію ідентичності вона перетворює людину з суб'єкта права на об'єкт впливу, руйнуючи фундаментальні принципи гідності, свободи та раціональності.

Лише зберігаючи людину як центр державотворення, Україна зможе не лише вистояти в гібридній війні, а й вибудувати стійку, гуманістичну державність у поствоєнному світі.

Джерела та література:

1. Алещенко В. Феноменологія гібридної війни та її особливості у виконанні російської федерації: інформаційно-психологічний аспект. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2016. № 1. С. 6–11.

2. Арабаджиєв Д. Ю., Сергієнко Т. І. Маніпулювання свідомістю суспільства в умовах інформаційної та гібридної війни в Україні. *Гілея: науковий вісник*. 2019. № 146 (3). С. 12–15.

3. Гібридна війна проти держави: історія, інструменти, технології. URL: <https://sidcon.com.ua/tpost/x3gk5zm1d1-gbridna-vina-proti-derzhavi-storya-nstru> (дата звернення: 12.11.2025)

4. Кутуза Н. В., Тельпіс Д. М. Дезінформація як складник ІІСО в мегадискурсі: маніпулятивний аспект (на прикладі російсько-української війни періоду повномасштабного вторгнення). *Записки з українського мовознавства*. 2023. № 30. С. 282–292.

5. Радченко О. В., Чмир Я. І. Гібридна війна як ключова загроза національному суверенітету України. *Таврійський науковий вісник. Серія : Публічне управління та адміністрування*. 2021. № 3. С. 100–108.

Ярослав Блоха, Наталія Демиденко

м. Полтава

СОЦІАЛЬНА ОНТОЛОГІЯ ДОВІРИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Довіра становить онтологічну основу соціального буття, забезпечуючи кооперацію в умовах невизначеності та складності людських взаємодій, і в соціологічній теорії Пьотра Штомпки вона постає не лише психологічним феноменом, а й структурним елементом суспільства – «соціальним клеєм», що інтегрує індивідів у спільноти та інститути [3, с. 310–311], при цьому автор виокремлює три основні рівні довіри: міжособистісний, що ґрунтується на особистому досвіді та репутації, інституційний, спрямований на організації, державу, право, та системний, що охоплює абстрактні структури, як-от ринкові механізми чи технологічні системи [3, с. 320–322], а кожен рівень має власну онтологію – від емпіричної реальності особистих зв'язків до абстрактних, але реально діючих соціальних конструктів.

Цифровізація кардинально перебудовує ці онтологічні шари, породжуючи гібридний соціальний простір, у якому фізичні, віртуальні та алгоритмічні реальності співіснують і взаємопроникають, а цифрові об'єкти – від профілів у соцмережах до смарт-контрактів і ШІ-агентів – набувають буттєвого статусу, впливаючи на поведінку, рішення та долі мільйонів людей, як аналізує О. Бугайчук цифрову трансформацію організацій через тріаду філософських підходів: онтологічний, що розглядає зміну буття соціальних систем,

аксіологічний, що фіксує переоцінку цінностей у цифровому середовищі, та герменевтичний, що стосується інтерпретації даних і сенсів алгоритмами [1, с. 9–10], тоді як Т. Павлова та Р. Павлов поглиблюють цей аналіз, досліджуючи онтологію цифрових об'єктів і технологічну нормативність – вбудовані в код правила, що замінюють традиційні соціальні норми й етичні імперативи [2, с. 86–87].

П. Штомпка трактує довіру як онтологічно необхідну умову соціального порядку, без якої суспільство розпадається на атомізовані індивіди, нездатні до скоординованих дій [3, с. 310–312], визначаючи її як ставку на майбутнє, що базується не на повному знанні, а на ймовірнісних очікуваннях і зменшує соціальну складність, дозволяючи діяти в умовах невизначеності [3, с. 314–316], при цьому онтологічна структура довіри включає культуру довіри як сукупність норм, цінностей і традицій, що формують загальний клімат довіри в суспільстві [3, с. 326–330], радіус довіри як коло осіб, груп чи інститутів, яким індивід готовий довіряти [3, с. 330–332], та механізми підтримки довіри, такі як репутація, санкції, взаємність, інституційна легітимність [3, с. 335–336].

У традиційних суспільствах довіра мала локальний, персональний характер, ґрунтувалася на родинних зв'язках, сусідстві, релігійній спільноті, а в модерних стала деперсоналізованою, системною, коли довіра до незнайомих опосередкована інститутами на кшталт банків, судів, ЗМІ, і П. Штомпка особливо акцентує на кризі довіри в перехідних суспільствах, як-от пострадянська Україна, де руйнування старих інститутів не компенсується новими, а персональні мережі на зразок кумівства чи блату стають домінуючими [3, с. 715–717], водночас цифровізація відкриває новий онтологічний горизонт, де довіра дедалі більше спрямовується не на людей чи інститути, а на код, алгоритми, дані, породжуючи парадокс: з одного боку, технології обіцяють прозорість і верифікованість через блокчейн чи цифрові підписи, з іншого – створюють нову невизначеність у вигляді хакінгу чи маніпуляції даними.

О. Бугайчук стверджує, що цифровізація – це не просто інструментальна зміна, а онтологічна мутація соціальних систем [1, с. 9–11], коли організації переходять від матеріально-ієрархічних структур до гібридних, розподілених, даних-центричних систем, де цифрові процеси на кшталт хмарних обчислень, Інтернету речей чи штучного інтелекту стають буттєвою основою функціонування, наприклад, віртуальні офіси на платформах Microsoft Teams чи Zoom замінюють фізичні простори, смарт-контракти в Ethereum автоматизують угоди без посередників, а AI-менеджмент у вигляді алгоритмів розподілу завдань приймає рішення замість людей, і довіра в таких системах делегована технології: користувач довіряє не колезі, а інтерфейсу, не директору, а дашборду, не контракту, а хешу в блокчейні [1, с. 13–15].

Герменевтичний вимір полягає в тому, що інтерпретація сенсів переходить від людини до алгоритму, машинне навчання «читає» поведінку, прогностує дії, формує рекомендації, створюючи герменевтичну асиметрію, коли користувач не розуміє, як працює алгоритм, але змушений йому довіряти [1, с. 15–16], а аксіологічний зсув означає, що цінність ефективності витісняє лояльність, прозорість даних – особисту репутацію, верифікованість – емпатію, і довіра стає кількісною величиною на кшталт рейтингу 4.8/5, 98% uptime чи 256-бітного шифрування [1, с. 16–17].

Т. Павлова та Р. Павлов розвивають онтологію цифрових об'єктів, зазначаючи, що токени, профілі чи моделі штучного інтелекту мають власний онтологічний статус: вони нематеріальні, але реально впливають на світ, наприклад, біткоїн існує лише як запис у розподіленому реєстрі, але має ринкову вартість у мільярди доларів [2, с. 86–88], і технологічна нормативність як ключовий концепт означає, що код втілює норми, наприклад, консенсус у блокчейні, і примушує до їх дотримання, у дусі «code is law» Лоуренса Лессіга, коли правила більше не обговорюються, а вбудовуються в архітектуру [2, с. 89–91], а довіра до цифрового об'єкта ґрунтується на незмінності,

прозорості коду та децентралізації, хоча ця довіра крихка, адже один баг у коді, як у The DAO 2016 року, може знищити мільярди.

У трансформації рівнів довіри в цифровому суспільстві міжособистісна довіра в соцмережах на кшталт Instagram, Telegram чи Discord опосередкована цифровими репрезентаціями, де профілі, сториз, лайки та коментарі формують віртуальну репутацію, а відгуки на маркетплейсах OLX чи Rozetka, рейтинги водіїв Uber чи Bolt замінюють особисте знайомство, при цьому П. Штомпка попереджав про еризію автентичності через анонімність і маніпуляцію [3, с. 332–335], а сучасні загрози включають дипфейки для шахрайства, фішинг через підроблені профілі чи соціальну інженерію ботами, що імітують друзів, хоча технології пропонують рішення у вигляді верифікованих акаунтів, біометричної автентифікації чи end-to-end шифрування (шифрування від початку до кінця) [2, с. 93–94].

Інституційна довіра в цифрових держпослугах на кшталт Дія, Електронна система охорони здоров'я чи Електронний суд переводить взаємодію з інститутами в онлайн з перевагами доступності 24/7, швидкості та прозорості операцій, але ризики величезні: кібератаки на зразок злому Київстар у грудні 2023 року з витокм даних 20 млн абонентів, витки персональних даних у скандалах з Дією 2022–2024 років чи алгоритмічна дискримінація в соцвиплатах, і Бугайчук зазначає, що онтологічна легітимність цифрових інститутів залежить від кібербезпеки та прозорості алгоритмів [1, с. 12–14], тоді як блокчейн-проекти на кшталт ProZorro демонструють альтернативу довіри без посередників. Системна довіра до рекомендаційних систем YouTube, TikTok чи Spotify, пошукових алгоритмів Google чи фінансового штучного інтелекту на кшталт робо-радників є довірою до «чорної скриньки», коли користувач не знає, як працює неймережа, але приймає її рішення [2, с. 89–91], і П. Штомпка називає це експертними системами у розумінні Е. Гідденса, але в цифрову епоху вони стають автономними агентами [3, с. 340–345] з проблемами упередження, коли алгоритми дискримінують за расою, статтю чи доходом, маніпуляції на кшталт

Cambridge Analytica 2016 року чи залежності від інформаційних бульбашок та ехо-камер.

Етичні виклики технологічної нормативності полягають у тому, що якщо цифрові об'єкти мають онтологічний статус, то відповідальність за їхні дії лежить на творцях [2, с. 92–94], але хто відповідає, коли штучний інтелект відмовляє в кредиті – розробник, дані чи алгоритм, і технологічна нормативність створює довіру примусом, коли користувач змушений приймати умови Ліцензійної угоди на 50 сторінок, немає альтернативи через монополію Google чи Meta, а код диктує поведінку, наприклад, алгоритм TikTok тримає увагу, в Україні Дія є успіхом з понад 20 млн користувачів станом на 2025 рік, але скандали з витоком даних підривають довіру, породжуючи онтологічне питання: чи є цифровий паспорт «справжнім» я чи лише симулякром [1, с. 15–17].

Стратегії відновлення довіри за П. Штомпокою включають прозорість, відповідальність та освіту [3, с. 750–751], а в цифровому контексті це технологічні рішення на кшталт open-source, аудиту алгоритмів та децентралізації в GitHub, DAO чи Mastodon, соціальні у вигляді цифрової грамотності, верифікації та гібридних спільнот з курсами з кібергігієни, blue check чи офлайн-мітапами, інституційні через регуляцію на кшталт GDPR, українського закону про кібербезпеку 2024 року чи етичних рад при Мінцифри, при цьому О. Бугайчук наголошує, що людська цінність довіри повинна переважати технологічну ефективність у аксіологічному повороті від «працює за призначенням» до «служить людській гідності» [1, с. 17–18].

Таким чином, соціальна онтологія довіри в умовах цифровізації зазнає глибокої трансформації: від персональної до алгоритмічної, від матеріальної до віртуальної, від емпатичної до верифікованої, де П. Штомпка закладає соціологічний фундамент, О. Бугайчук – організаційно-онтологічний, Т. Павлова та Р. Павлов – етико-нормативний.

В українському контексті з платформою Дія, кібервійною та блокчейн-стартапами ця трансформація має особливу гостроту як шанс і загроза для

національної довіри, а майбутнє належить гібридним моделям з поєднанням людської емпатії, соціальної відповідальності та технологічної прозорості, адже відновлення довіри є не лише технічним, а й філософським завданням переосмислити, що означає «бути разом» у світі, де код, дані та алгоритми стають повноправними учасниками соціального буття, і лише усвідомивши онтологічну природу цифрової довіри, ми зможемо будувати суспільство, де технологія служить людині, а не навпаки.

Джерела та література

1. Бугайчук О. Філософські засади цифрової стратегії організації: аксіологічні, онтологічні, герменевтичні підходи. *Humanities Studies*. 2024. Випуск 19 (96). С.9-18.
2. Павлова Т.С., Павлов Р.А. Онтологія цифрових об'єктів і технологічна нормативність: нові перспективи для цифрової етики. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*, 7(1), 86-96.
3. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства: підручник. Львів: Колір ПРО, 2020. 800 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алексєєнко Анна Олександрівна, заступниця директора Центрального державного науково-технічного архіву України (ЦДНТА України) (м. Харків)

Бажан Віталій Олександрович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 033 Філософія Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Білан Ілля Сергійович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти групи 401-ФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Біловус Леся Іванівна, докторка історичних наук, професорка, професорка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Бірченко Ніна Леонідівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти групи 401-ФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Блоха Юрій Вікторович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності G11 Машинобудування (за спеціалізаціями) групи 101-пММ навчально-наукового інституту інформаційних технологій та робототехніки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Блоха Ярослав Євгенійович, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Боднарчук Юлія Юрївна, кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності соціально-

гуманітарного факультету Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Бужинська Аліна Володимирівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти групи 601-ФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Василєва Валентина Георгієва, бібліотекарка відділу «Обслуговування і фонди» Центральної бібліотеки Болгарської академії наук (м. Софія, Болгарія)

Василинина Оксана Миколаївна, викладачка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Вишемірський Ростислав Юрійович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти групи ДІДм-21 Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Вовк Наталія Степанівна кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Вуйчик Володимир Олегович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти групи МСД-21 Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Головіна Наталя Ігорівна, кандидатка філософських наук, доцентка, доцентка кафедри образотворчого мистецтва Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Гориславець Аліна Дмитрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти групи 401-ФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Грещук Данило Ігорович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти 3 року навчання Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Гриб Антон Ігорович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа групи 401-ФД Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Гула Руслан Володимирович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри філософії Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (м. Харків)

Дейнека Анна Віталіївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа групи 601-ФД Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Демиденко Наталія Ігорівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа групи 101-ФД Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Дем'янюк Олександр Йосипович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки і психології Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Луцьк)

Дерев'янка Людмила Іванівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Дмитренко Алла Адамівна, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри документознавства і музейної справи Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Дорошенко Світлана Михайлівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Драпалюк Дмитро Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, аспірант кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Дубина Олена Пилипівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Острозька академія» (м. Острог)

Жежнич Павло Іванович, доктор технічних наук, професор, професор кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Збанацька Оксана Миколаївна, докторка наук із соціальних комунікацій, професорка, професорка кафедри журналістики та міжнародних відносин Київського університету культури, головна бібліотекарка відділу лінгвістичного забезпечення інформаційно-пошукових систем Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого (м. Київ)

Зеленський Руслан Миколайович, викладач Відокремленого структурного підрозділу «Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Миргород)

Калько Ірина Василівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри природничо-математичних дисциплін та методики їх викладання Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Київ)

Карпенко Анна Сергіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа

групи 401-ФІ Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Комова Марія Василівна, докторка наук із соціальних комунікацій, професорка, професорка кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Кондратенко Юлія Сергіївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа групи 601-ФД Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Коноплицька Олена Ігорівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Кочерженко Ольга Миколаївна, методистка Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Кравченко Олена Валентинівна, докторка історичних наук, доцентка, професорка кафедри міжнародних відносин і політичної філософії Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця (м. Харків)

Кравченко Петро Анатолійович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри культурології, філософії та музеєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Кудлай В'ячеслав Олегович, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету (м. Київ)

Кузьменко Ольга Володимирівна, викладачка-методистка української мови та літератури, української мови (за професійним спрямуванням) Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський коледж нафти і газу

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава)

Леонович Дарья Ігорівна, здобувачка освіти групи Д-31 Відокремленого структурного підрозділу «Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Миргород)

Литвинська Світлана Віталіївна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Лось Владислав Ігорович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 року навчання групи Док-64/М Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Лугова Руслана Павлівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти групи 401-ФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Лукаш Галина Павлівна, докторка філологічних наук, професорка, професорка кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Луцюк Володимир Ігорьович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти групи ДІДм-21 спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Лук'яненко Олександр Вікторович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри культурології, філософії та музеєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Мазняк Вікторія Владиславівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа групи 401-ФІ Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Мариняк Мар'яна Андріївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти групи ДДМ-21 спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Марковець Олександр Вікторович, кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Мацюк Олександр Олександрович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 033 Філософія Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Медяник Валерія Романівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти групи 401-ФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Мідловець Катерина Юріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти групи 301-пФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Мізіна Ольга Іванівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Наливайко Орест Олегович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти 3 року навчання Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Недошитко Ірина Романівна, кандидатка історичних наук, доцентка, завідувачка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Охріменко Ганна Валеріївна, кандидатка історичних наук, доцентка, завідувачка кафедри інформаційно-документних комунікацій Національного університету «Острозька академія» (м. Острог)

Палеха Юрій Іванович, кандидат історичних наук, професор, професор кафедри інформаційно-аналітичної діяльності та інформаційної безпеки Національного транспортного університету (м. Київ)

Панівська Мілена Анатоліївна, учителька англійської мови ліцею № 38 імені Івана Павловського Полтавської міської ради (м. Полтава)

Передерій Ірина Григоріївна, докторка історичних наук, професорка, завідувачка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Петренко Ірина Миколаївна, докторка історичних наук, професорка, професорка кафедри всесвітньої історії, релігієзнавства та методик їх викладання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Петрович Валентина Василівна, кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Пікалова Валерія Володимирівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти групи 501-ФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Резнікова Тетяна Георгіївна, викладачка-методистка української мови та літератури Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Рубльова Раїса Іванівна, старша викладачка кафедри філософії Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (м. Харків)

Савонова Ганна Іванівна, докторка філософських наук, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Сидоришин Андрій Леонідович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти 1 року навчання Київського національного університету культури і мистецтв (м. Київ)

Сидорук Максим Іванович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти групи ДКа-11 Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Спрінсян Василь Георгійович, завідувач кафедри інформаційної діяльності та медіакомунікацій Національного університету «Одеська політехніка», кандидат мистецтвознавства, доцент, заслужений працівник освіти України, президент Національної спілки документознавців України (м. Одеса)

Сташишена Іванна Володимирівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти 2 курсу спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Стаценко Дмитро Володимирович, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Талько Ксенія Костянтинівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти групи ДІДм-21 спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Тимошенко Артур Геннадійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 033 Філософія Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Ткаченко Наталія Вячеславівна, докторка філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, доцентка кафедри артменеджменту та інформаційних технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ)

Товстий Максим Володимирович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 033 Філософія Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Тур Оксана Миколаївна, докторка наук із соціальних комунікацій, професорка кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (м. Кременчук)

Федас Адріана Ігорівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа групи 301-пФД Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Чередник Людмила Анатоліївна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Чиркова Марина Юріївна, старша викладачка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Чурікова Валерія Олегівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа групи 501-ФД Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Шабуніна Вікторія Валентинівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (м. Кременчук)

Шаповал Марина Анатоліївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти заочної форми навчання групи 4ФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Шевченко Олена Василівна, докторка наук із соціальних комунікацій, професорка, професорка кафедри інформаційної діяльності та медіа-комунікацій Національного університету «Одеська політехніка», голова підкомісії В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» сектору вищої освіти НМР МОН України (м. Одеса)

Шимко Олег Анатолійович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти групи 501-ФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Штепа Олексій Олександрович, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології, філософії та музеєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Штрикуль Катерина Русланівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа групи 401-ФІ Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Щербак Максим Іванович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 033 Філософія Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Щудро Тарас Михайлович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти групи 501-ФД спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та

архівна справа Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)